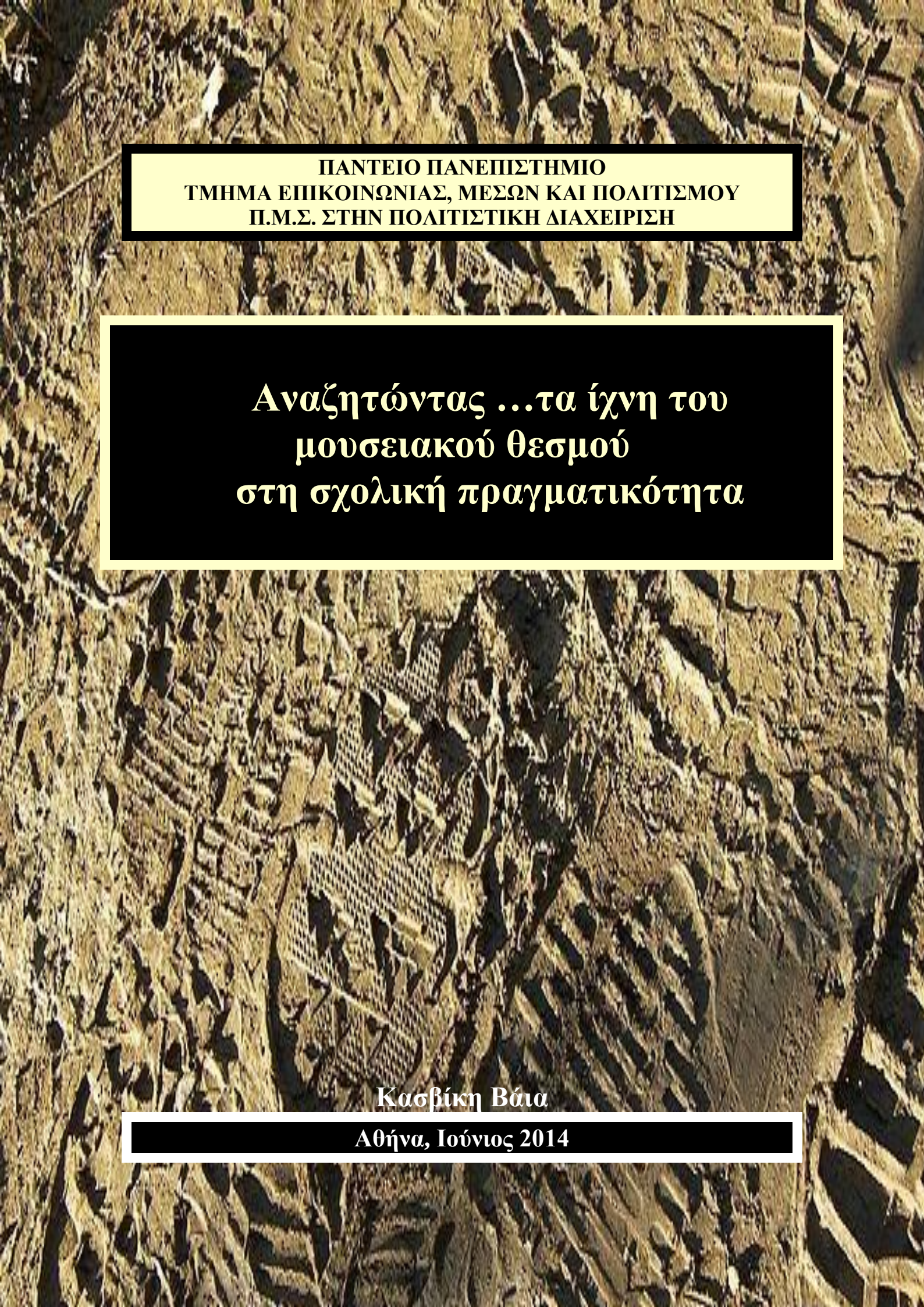

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Π.Μ.Σ. ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

**Αναζητώντας ...τα ίχνη του
μουσειακού θεσμού
στη σχολική πραγματικότητα**

Κασβίκη Βάια

Αθήνα, Ιούνιος 2014

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Π.Μ.Σ. ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ**

**Αναζητώντας ...τα ίχνη του
μουσειακού θεσμού
στη σχολική πραγματικότητα**

**Εξεταστική επιτροπή:
Επιβλέπουσα: Ανδρομάχη Γκαζή (Επίκουρη καθηγήτρια)
Μέλη : Αυλάμη Χρυσάνθη (Επίκουρη καθηγήτρια)
Φουντουλάκη Ευτυχία (Επίκουρη καθηγήτρια)
Εισηγήτρια: Κασβίκη Βάια Α.Μ.: 4112Μ010
Αθήνα, Ιούνιος 2014**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	11
1. ΜΟΥΣΕΙΟ	12
1.1. Ο θεσμός και ο ρόλος του μουσείου	12
1.1.1. Ορισμός	12
1.1.2. Ιστορική αναδρομή	12
1.1.3. Λειτουργίες του μουσείου	14
1.2. Η ιστορία του μουσειακού θεσμού στην Ελλάδα	16
1.3. Εννοιολογική οριοθέτηση του σύγχρονου μουσείου	18
2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	25
2.1. Εισαγωγή	25
2.2. Σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρήσεις	25
2.3. Επιστημονικές διασυνδέσεις μουσείου και εκπαίδευσης	28
2.4. Η σχέση εκπαίδευσης και μουσείου στην Ελλάδα	31
B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	35
3. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	36
3.1. Σκοπός της έρευνας	36
3.2. Στόχοι της έρευνας	37
3.3. Καθορισμός και παρουσίαση του υπό έρευνα υλικού	39
3.3.1. Σχολικά εγχειρίδια (Βιβλία μαθητή και δασκάλου)	41
3.3.2. Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ.	44
3.3.3. Εγκύκλιοι	45
3.4. Ανάλυση των συνθηκών κάτω από τις οποίες διαμορφώθηκε το υπό έρευνα υλικό	45
3.5. Τυπικά χαρακτηριστικά των σχολικών εγχειριδίων	49
3.6. Καθορισμός τεχνικών ανάλυσης	55
4. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	62
4.1. Σχολικά εγχειρίδια-Βιβλία μαθητή	62
4.1.1. Τα βασικά ποσοτικά χαρακτηριστικά	62
4.1.1.1. Κατανομή των αναφορών	64
4.1.1.2. Έκταση των αναφορών	64
4.1.1.3. Διάχυση των τριών Κατηγοριών Ανάλυσης στα σχολικά μαθήματα	65
4.1.1.4. Διάχυση των αναφορών στις Κατηγορίες και τις Υποκατηγορίες Ανάλυσης στα σχολικά μαθήματα	67
4.1.2. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και η ερμηνεία τους - Πρότυπη δόμηση	78
4.1.2.1. Το μουσείο του μέλλοντος- Συγκρότηση συλλογών	78
4.1.2.2. Ο ρόλος της εκθεσιακής προσέγγισης στην αξιολόγηση των αντικειμένων	80
4.1.2.3. Ο υπομνηματισμός – Μια παράμετρος έκπληξη	82
4.1.2.4. Η απόσπαση των αντικειμένων από το αρχικό τους πλαίσιο και η κοινωνική	82

τους ιστορία	
4.1.2.5. Ζητήματα φιλοσοφίας του μουσείου	84
4.1.2.6. Ζητήματα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς – Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα	85
4.1.2.7. «Τα αντικείμενα θα σου μιλήσουν...»	87
4.1.2.8. Το κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς	88
4.1.2.9. Οι λειτουργίες του μουσείου...στα Εικαστικά	90
4.2. Σχολικά εγχειρίδια - Βιβλία δασκάλου	91
4.2.1. Τα Βιβλία Δασκάλου της Γλώσσας	91
4.2.2. Τα βιβλία Δασκάλου της Μελέτης	95
4.2.3. Τα Βιβλία Δασκάλου της Ιστορίας	97
4.2.4. Τα Βιβλία Δασκάλου της Μουσικής	100
4.2.5. Τα Βιβλία Δασκάλου των Εικαστικών	102
4.2.6. Τα βιβλία Δασκάλου των Μαθηματικών	103
4.2.7. Τα βιβλία Δασκάλου των Θρησκευτικών	104
4.3. Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ.	105
4.4. Εγκύκλιοι	107
4.5. Συνδέοντας τους 4 άξονες	111
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	119
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	132
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	132
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	135
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ	145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV	158
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V	165

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία διερευνά την παρουσία του μουσειακού θεσμού στη σχολική πραγματικότητα μέσα από τις θεσμικές προδιαγραφές και τις προϋποθέσεις νοσηματοδότησης της έννοιας «μουσείο» στο πλαίσιο της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η πορεία αναζήτησης περιλαμβάνει τέσσερις ερευνητικούς σταθμούς μέχρι την άφιξη της στον τελικό προορισμό που επικεντρώνεται στον εντοπισμό και στην ερμηνεία των παραμέτρων που χαρακτηρίζουν τη σχέση ανάμεσα στο σχολείο και στο μουσείο. Ο τελικός σκοπός αυτής της διαδρομής είναι η διερεύνηση της ύπαρξης προοπτικής αναζωογόνησης της σχέσης αυτής.

Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος σταθμός εστιάζει στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους η έννοια «μουσείο» παρουσιάζεται και αξιοποιείται στα περιεχόμενα των μαθημάτων (βιβλία μαθητή) του δημοτικού σχολείου. Ταυτόχρονα, αποσκοπεί στην ποσοτική καταγραφή της συχνότητας εμφάνισής της και της έκτασης των αναφορών της, στην εξέταση της σύνδεσής της ή μη με συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα και της ύπαρξης ή μη σύγχρονων μουσειολογικών προσεγγίσεων στα σχολικά εγχειρίδια της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο δεύτερος σταθμός αναζητά το θεωρητικό και το υποστηρικτικό πλαίσιο που τα βιβλία του δασκάλου προσφέρουν για τη πραγμάτευση της έννοιας «μουσείο» στα βιβλία του μαθητή. Ο τρίτος σταθμός στοχεύει στη εξέταση της σύνδεσης της έννοιας «μουσείο» με τα περιεχόμενα και τις οδηγίες των Αναλυτικών Προγραμμάτων με βάση τα οποία έγινε η συγγραφή των υπό μελέτη εγχειριδίων. Τον τέταρτο και τελευταίο σταθμό αποτελούν οι εκπαιδευτικές εγκύκλιοι του Υπουργείου Παιδείας με στόχο την αναζήτηση της παρουσίας σχετικού περιεχομένου σε αυτές που να λειτουργεί υποστηρικτικά στην υλοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας αναφορικά με την έννοια «μουσείο».

Η σχέση μεταξύ σχολείου και μουσείου δύναται να αναπτυχθεί προς δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη, άμεση και ενισχυτική για την υλοποίηση του επίσημου Προγράμματος Σπουδών μέσω της αξιοποίησης του μουσείου ως συμπληρωματικού εποπτικού μέσου και η δεύτερη, πιο μακροπρόθεσμη και καθοριστική, ως εργαλείου ανάπτυξης της ευρύτερης κουλτούρας των παιδιών, με τελικό σκοπό τη συγκρότηση

και διαμόρφωση μιας νέας ομάδας επισκεπτών στο μουσείο¹. Η Κακούρου-Χρόνη θεωρεί πως το σχολείο και το μουσείο είναι ή οφείλουν να είναι αντικριστές πόρτες στη γνώση², αφού το περιεχόμενο της γνώσης που καλούνται να διαχειριστούν ως μορφωτικοί θεσμοί -τυπικοί και μη τυπικοί- μπορεί να λειτουργήσει ως το όχημα που θα οδηγήσει τα κοινωνικά υποκείμενα στην καλλιέργεια, στην ενδυνάμωση των ενδιαφερόντων τους και στη διεύρυνση των πολιτιστικών τους οριζόντων με κυρίαρχο εργαλείο την κριτική σκέψη.

Το κοινό νήμα που διατρέχει το συγκεκριμένο ερευνητικό εγχείρημα αποτελεί η πίστη μας για την αξία του ρόλου του σχολείου στην πολιτιστική αναβάθμιση των κοινωνικών υποκειμένων. Έτσι, το συγκεκριμένο ερευνητικό εγχείρημα προέκυψε ως φυσική συνέπεια της επαγγελματικής μας ενασχόλησης στο χώρο της εκπαίδευσης σε συνδυασμό με τις προσωπικές μας ανησυχίες και τις επιστημονικές μας αναζητήσεις στο χώρο του πολιτισμού και της διαχείρισής του με αφορμή τις μεταπτυχιακές μας σπουδές.

Όπως αναλύεται στη συνέχεια, υπάρχει μια σύζευξη ανάμεσα στο σύγχρονο θεωρητικό πλαίσιο της παιδαγωγικής και της μουσειολογίας. Επιχειρήσαμε να αναζητήσουμε περαιτέρω συνάφειες, με συνδετικό κρίκο τη μουσειοπαιδαγωγική, που θα μας επιτρέψουν να κατανοήσουμε πώς οι σύγχρονες θεωρητικές και πρακτικές διακλαδώσεις τους μπορούν να συνδιαμορφώσουν μια κοινή κατεύθυνση με κυρίαρχο ζητούμενο την πολιτιστική αναβάθμιση της κοινωνίας.

Θεωρούμε πως με την έρευνά μας θα μπορέσουμε να συμβάλουμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων που θα επιτρέψουν την αποσαφήνιση των νοημάτων που αποδίδονται στην έννοια του μουσείου στο χώρο της εκπαίδευσης, καθώς και των τρόπων με τους οποίους αυτά συντελούν στη διαμόρφωση των αναπαραστάσεων, των αντιλήψεων και των στάσεων των παιδιών για το μουσείο και για τον πολιτισμό εν γένει.

Για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια κα. Ανδρομάχη Γκαζή που με προθυμία δέχτηκε να είναι επιβλέπουσά μου και που με

¹ Black 2009, 196-198.

² Κακούρου-Χρόνη 2006, 12.

τις επιστημονικές της γνώσεις και την εμπειρία της συνέβαλε θεωρητικά και πρακτικά στην υλοποίηση της εργασίας μου και φυσικά στις κυρίες Χρυσάνθη Αυλάμη και Ευτυχία Φουντουλάκη, μέλη της τριμελούς επιτροπής. Θέλω ακόμη να ευχαριστήσω τον Κώστα Κασβίκη για τις βιβλιογραφικές του υποδείξεις, τον Αλέξανδρο Κουτσούρη για τη διάθεση της πλούσιας βιβλιοθήκης του και τη Δώρα Κανελλοπούλου για την ηθική και ψυχολογική συμπαράσταση σε όλο το διάστημα διεξαγωγής της παρούσας εργασίας που απαιτούσε διάθεση ψυχικών και χρονικών αποθεμάτων. Το τελευταίο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου που με υποστηρίζει πάντα σε κάθε μου βήμα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μελετώντας τις μουσειολογικές θεωρίες, διαπιστώσαμε πως υπάρχουν συνάφειες όχι μόνο με τις θεωρήσεις της παιδαγωγικής, αλλά και με αυτές της κοινωνιολογίας, της γλωσσολογίας, της αρχαιολογίας, της ιστορίας της τέχνης, της αρχιτεκτονικής και γενικότερα των ανθρωπιστικών και πολιτισμικών σπουδών, αφού ο κλάδος της μουσειολογίας και ο διεπιστημονικός του χαρακτήρας σε αυτές κυρίως βρίσκει ερείσματα για την επιστημονική του συγκρότηση³.

Μέσα από την συνειδητοποίηση πως πρωταγωνιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας τόσο στην τυπική εκπαίδευση (σχολείο) όσο και στην άτυπη (μουσείο) είναι ή θα πρέπει να είναι το δρών κοινωνικό υποκείμενο, θεωρούμε πως η μαθητοκεντρική προσέγγιση του σχολείου συναντιέται με την ανθρωποκεντρική προσέγγιση του μουσείου και οι αντίστοιχες θεωρίες περιγράφουν τους τρόπους επίτευξης της νέας αυτής ενεργητικής διάστασης των υποκειμένων στην εκπαιδευτική διαδικασία οποιασδήποτε μορφής.

Στο πεδίο της «Διδακτικής του Υποκειμένου»⁴, ο κεντρικός ρόλος στις εκπαιδευτικές διαδικασίες μετατοπίζεται από το αντικείμενο⁵ στο ίδιο το υποκείμενο (στην προκειμένη περίπτωση το μαθητή) που πρέπει να μετατραπεί σε ενεργό, όπως ακριβώς περιγράφεται στις σύγχρονες μουσειολογικές θεωρίες, μόνο που στην περίπτωση του μουσείου το ενεργό υποκείμενο είναι ο επισκέπτης. Το σχολείο εστιάζει πλέον σε μια νέα διδακτική προσέγγιση με βασικό στόχο την αυτενέργεια του μαθητή, ώστε ο ίδιος να μπορεί να διερευνά, να ανακαλύπτει, να τροποποιεί και να οικοδομεί τη νέα γνώση με τη βοήθεια της προϋπάρχουσας μέσα από την ενεργητική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία⁶. Το θεωρητικό υπόβαθρο της «Διδακτικής του Υποκειμένου» αντλείται από την Κριτική Παιδαγωγική⁷ και την

³ Οικονόμου 2002, 27.

⁴ Η Διδακτική αυτή θεωρεί ότι η μάθηση και η διδασκαλία είναι μια άκρως υποκειμενική και επομένως διαφορετική διαδικασία. Βλέπε σχετικά Κοσσυβάκη 2004, 43.

⁵ Η Διδακτική του Αντικειμένου χαρακτηρίζεται ως η διδασκαλία συγκεκριμένου σώματος γνώσης (ίδια για όλους τους μαθητές μιας συγκεκριμένης ηλικίας) με τη μορφή της μετάδοσης από τον εκπαιδευτικό προς τους μαθητές με τον ίδιο σχεδόν τρόπο και με ελάχιστες διαφοροποιήσεις. Βλέπε σχετικά Κοσσυβάκη 2004, 29-34.

⁶ Κοσσυβάκη 2005, 46.

⁷ Η Κριτική Παιδαγωγική θεμελιώθηκε με το έργο του Paulo Freire, «Η Αγωγή του καταπιεσμένου», που υποστηρίζει πως: «δεν υπάρχει ουδέτερη εκπαιδευτική διαδικασία. Η εκπαίδευση είτε λειτουργεί ως εργαλείο για να διευκολύνει την ενσωμάτωση στη λογική του υπάρχοντος συστήματος ή συνιστά πρακτική

Κριτική Επικοινωνιακή Διδακτική⁸ μέσα από την έννοια της αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ σχολείου-κοινωνίας όσο και μεταξύ ατόμου-κοινωνίας και εκπαιδευτικού-μαθητή και εμπλουτίζεται με την αντίληψη της αξίας της διαφορετικότητας του κάθε υποκειμένου-μαθητή (πολιτισμικό υπόβαθρο, ρυθμός μάθησης κ.ά.). Επομένως, εστιάζει στην εναρμόνιση της διδακτικής διαδικασίας με τον τρόπο που το υποκείμενο αντιλαμβάνεται, μαθαίνει και κατανοεί τον κόσμο. Στο πλαίσιο αυτό αναζητούνται οι κοινωνικές προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για την επιτυχία της παιδαγωγικής δράσης⁹.

Το μουσείο από την άλλη πλευρά, μέσα από την υιοθέτηση των σύγχρονων μουσειολογικών θεωριών, μεταθέτει το ενδιαφέρον του από τα αντικείμενα στους ανθρώπους. Έτσι, αποδέχεται τη θέση του επισκέπτη ως την πιο σημαντική παράμετρο για την προώθηση του σύγχρονου επικοινωνιακού και εκπαιδευτικού του ρόλου. Η έννοια του επισκεπτοκεντρικού μουσείου συνίσταται:

1. στην αμφισβήτηση της έννοιας του «αδιαφοροποίητου» κοινού και στην ανάγκη της ανταπόκρισης του μουσείου στις ιδιαιτερότητες ενός διαφοροποιημένου κοινού (οικογένειες, ενήλικες, υπερήλικες, παιδιά και έφηβοι, μειονότητες και άτομα με αναπηρίες)¹⁰ και
2. στην μετατροπή του επισκέπτη σε ενεργό υποκείμενο με κύρια χαρακτηριστικά την ουσιαστική εμπλοκή και την ενεργητική συμμετοχή του στις πολυδιάστατες διαδικασίες του μουσείου, που θα τον καταστήσουν βασικό πυλώνα για την ενδυνάμωση του μουσειακού θεσμού με απώτερο στόχο την ολική διεύθυνση του μουσείου στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα έτσι, ώστε να αποτελεί μόνιμη και διαρκή εναλλακτική πηγή μόρφωσης.

Η παρούσα εργασία οργανώνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η έννοια του μουσείου, ο ρόλος του και οι λειτουργίες του και στη συνέχεια

ελευθερίας, επιτρέποντας στους μαθητές να ασχοληθούν κριτικά και δημιουργικά με την πραγματικότητα και να ανακαλύψουν πώς να συμμετέχουν στην αλλαγή του κόσμου». Βλέπε σχετικά Σκορδούλης 2013, 12.

⁸ Κλάδος που ερευνά κριτικά τόσο την κοινωνική όσο και τη σχολική πραγματικότητα και γενικά τη διδασκαλία και τη μάθηση, οι οποίες θεωρούνται σε κάθε περίπτωση διαδικασίες επικοινωνίας. Βλέπε σχετικά Κοσσυβάκη 2005, 49.

⁹ Κοσσυβάκη 2005, 47.

¹⁰ Νικονάνου 2010, 80-81.

περιγράφεται συνοπτικά η ιστορία του μουσείου στην Ελλάδα και διεθνώς με έμφαση στους σημαντικούς «σταθμούς» με βάση το κοινωνικό, πολιτικό, πνευματικό και πολιτιστικό πλαίσιο της κάθε περιόδου, που επηρέασαν την εξέλιξή του και οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα. Ακολουθούν οι σύγχρονες μουσειολογικές θεωρήσεις. Το πρώτο μέρος ολοκληρώνεται με αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο κινούνται οι επιστημονικοί κλάδοι της μουσειολογίας και της παιδαγωγικής και η κοινή τους συνισταμένη. Το σημείο συνάντησης αυτών των δύο επιστημονικών πεδίων αποτέλεσε και τον οδηγό για τη διαχείριση του ερευνητικού υλικού.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται αναλυτικά ο σκοπός της έρευνας και οι επιμέρους στόχοι που αναπτύσσονται σε τέσσερις ερευνητικούς άξονες (σταθμοί της έρευνας) καθώς το σύνολο αυτών συνιστούν βασικό σκέλος της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής:

1. Σχολικά εγχειρίδια - Βιβλία μαθητή
2. Σχολικά εγχειρίδια - Βιβλία δασκάλου
3. Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ
4. Εγκύκλιοι

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το σύνολο του ερευνητικού υλικού και των παραμέτρων που το επηρεάζουν, διότι ο χώρος της τυπικής εκπαίδευσης και οι σχέσεις των εμπλεκόμενων μελών και φορέων είναι πολυδιάστατες και περίπλοκες. Ακολουθώντας, περιγράφονται οι τεχνικές ανάλυσης που περιλαμβάνουν την ποσοτική και την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου για τα βιβλία μαθητή, την περιγραφική-αναλυτική μέθοδο για τα βιβλία δασκάλου και την περιγραφική-αναλυτική μέθοδο για τα Δ.Ε.Π.Π.Σ., τα Α.Π.Σ. και τις εγκυκλίους. Παράλληλα, περιγράφονται οι λόγοι επιλογής των μεθοδολογικών εργαλείων, που τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προαναφερθέντων ερευνητικών αξόνων μας «υποχρέωσαν» να χρησιμοποιήσουμε. Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για κάθε ερευνητικό άξονα χωριστά, αλλά και σε συσχετισμό μεταξύ τους, ώστε να γίνουν κατανοητά τα βασικά τους χαρακτηριστικά και να δημιουργηθεί ένα ασφαλές πλαίσιο εξαγωγής συμπερασμάτων. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων.

Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. ΜΟΥΣΕΙΟ

1.1. Ο θεσμός και ο ρόλος του μουσείου

1.1.1. Ορισμός

Το μουσείο ως κοινωνικός θεσμός δεν αποτελεί μία διαχρονική οντότητα αλλά διαφοροποιείται και εναρμονίζεται με τα ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά και επιστημονικά συμφραζόμενα της κάθε εποχής¹¹. Έτσι, και οι ορισμοί του μουσείου αναθεωρούνται, εμπλουτίζονται και επαναδιατυπώνονται αρκετές φορές στο πέρασμα του χρόνου σύμφωνα με τις κοινωνικό-ιστορικές αλλαγές που σημειώνονται σε κάθε εποχή.

Ο τελευταίος ορισμός του μουσείου, σύμφωνα με το καταστατικό του ICOM, που εγκρίθηκε κατά την 21η Γενική Διάσκεψη στη Βιέννη της Αυστρίας το 2007¹², ορίζει πως: «Ένα μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, κοινοποιεί και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός του για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, τη μελέτη και την απόλαυση».

1.1.2. Ιστορική Αναδρομή

Ο όρος μουσείο, όπως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα, εμφανίζεται τον 19^ο αιώνα και εκλαμβάνεται ως ο κατεξοχήν χώρος διαφύλαξης αρχαιοτήτων και σημαντικών αντικειμένων με σκοπό τη διδασχή και την αναψυχή του κοινού¹³. Στην πραγματικότητα το μουσείο, όπως το γνωρίζουμε σήμερα, γεννιέται τον 15^ο αιώνα στην αναγεννησιακή Ιταλία¹⁴. Ωστόσο, υπάρχουν μελετητές που θεωρούν πως το πρώτο μουσείο ιδρύεται από τους Πτολεμαίους στην Αλεξάνδρεια στα ελληνιστικά

¹¹ Hooper-Greenhill 2006, 11, Νάκου 2001, 112.

¹² <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (τελευταία πρόσβαση: 10/1/2014).

¹³ Γκαζή 1999α, 39.

¹⁴ Pearce 2002, 16.

χρόνια και συνδέεται με την περίφημη βιβλιοθήκη¹⁵. Τον 16^ο αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες επιστημονικές συλλογές, ενώ τον 17^ο και 18^ο αιώνα πολλαπλασιάζονται οι ιδιωτικές συλλογές πάντα προς τέρψιν των λίγων και εκλεκτών. Ο μετασχηματισμός και το πέρασμα του μουσείου από ιδιωτικό σε δημόσιο ίδρυμα γίνεται με το Βρετανικό Μουσείο¹⁶ και το Μουσείο του Λούβρου.

Ο τρόπος με τον οποίο οι διάφοροι τύποι του μουσείου κάνουν την εμφάνισή τους εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις πολιτικές, κοινωνικές και επιστημονικές εξελίξεις της κάθε εποχής. Με αφορμή την άποψη ότι *«κάθε εποχή έχει το δικό της παρελθόν»¹⁷* υπενθυμίζουμε πως στην περίοδο της Αναγέννησης τα χειροπιαστά κατάλοιπα του παρελθόντος εκτίθενται ως αξιοπερίεργα αντικείμενα στα cabinets des curiosités. Στην εποχή του Διαφωτισμού τα αντικείμενα του παρελθόντος, αποσπασμένα και πάλι από το περιβάλλον τους, μπαίνουν στις προθήκες ακολουθώντας τη φιλοσοφία της προόδου, άλλοτε αναδεικνύοντας και άλλοτε αποσιωπώντας ιστορικές εποχές και διαδικασίες. Η νεότερη εποχή, η εποχή των εθνικών ιδεολογιών και των εθνικών κρατών, αναδεικνύει έναν άλλο ρόλο για την πολιτισμική κληρονομιά και για τις αρχαιότητες που μετατρέπονται σε δημόσια αγαθά, σηματοδοτώντας την εμφάνιση του δημόσιου μουσείου. Η εποχή της αποικιοκρατίας, τέλος, *«επισφραγίζει τις πολιτικές της πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς ακόμη και σήμερα, αρκετές από τις συλλογές των μεγάλων μητροπολιτικών μουσείων της Ευρώπης και της Αμερικής αποτυπώνουν τη δύναμη, τους καταναγκασμούς και το πνεύμα της αποικιοκρατίας»¹⁸*.

Στον 20^ο αιώνα τα μουσεία πολλαπλασιάζονται. Εμφανίζονται νέοι τύποι μουσείων προσανατολισμένων στις νέες κοινωνικές συνθήκες που σηματοδοτούν το πέρασμα από την προστασία και την προβολή των αντικειμένων του υλικού πολιτισμού στην ουσιαστική επικοινωνία με το κοινό τους¹⁹.

¹⁵ Νάκου 2001, 113.

¹⁶ Smith 1989, 7.

¹⁷ Λιάκος 2007, 256.

¹⁸ Λιάκος 2007, 257.

¹⁹ Νάκου 2001, 125.

Η Νάκου θεωρεί πως, ανεξαρτήτως του εκθεσιακού του περιεχομένου (αρχαιολογικού, λαογραφικού), το μουσείο εξελίσσεται τυπολογικά με βάση την ερμηνευτική του προσέγγιση, αναπτύσσοντας ιστορικά τρεις κυρίαρχες αντιλήψεις:

1. Την παραδοσιακή αντίληψη του 19ου αιώνα, σύμφωνα με την οποία το μουσείο αποτελεί τον κατεξοχήν χώρο διαφύλαξης, μελέτης και προστασίας των μουσειακών αντικειμένων και αναπαράστασης της ιστορίας του έθνους,
2. Τη μοντέρνα αντίληψη που συνδέεται με τις νέες επιστημολογικές αντιλήψεις και η οποία αποφεύγει το διδακτισμό και τη στείρα ακαδημαϊκή γνώση και παρουσιάζει τα μουσειακά εκθέματα χωρίς να τα απομονώνει από το κοινωνικό τους πλαίσιο, προτείνοντας ένα δημιουργικό διάλογο μεταξύ επισκεπτών και αντικειμένων και
3. Τη μεταμοντέρνα αντίληψη που εστιάζει στις ατομικές, ομαδικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ικανότητες, ανάγκες και προσδοκίες του κοινού, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα για πολλαπλές εναλλακτικές χρήσεις και ερμηνείες²⁰.

Ο Cannon-Brookes, από την άλλη, μιλάει για μουσεία που στο επίκεντρο της αποστολής τους βρίσκεται η συλλογή (αρχαία αντικειμένων και αποθήκες γνώσεων γι' αυτά τα αντικείμενα) και για άλλα που επικεντρώνονται στην «ιδέα» και για τα οποία τα αντικείμενα της συλλογής τους παίζουν δευτερεύοντα ρόλο σε σχέση με τις ιδέες που διαμορφώνονται ανεξάρτητα από τα αντικείμενα των συλλογής τους²¹.

1.1.3. Λειτουργίες

Στον ορισμό του μουσείου που παραθέσαμε προηγουμένως παρουσιάζονται επιγραμματικά όλες οι λειτουργίες του. Οι συλλογές των μουσείων που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της γένεσής του και της ιστορίας του, η *μελέτη και η τεκμηρίωση* των μουσειακών αντικειμένων που δεν θα μπορούσαν να λείπουν από τον ορισμό, διότι σε αυτές βασίζεται η θεώρηση του μουσείου ως χώρου ανάδειξης της απόλυτης αλήθειας και της ουδέτερης γνώσης, η *συντήρηση* των μουσειακών αντικειμένων, που για πολλούς παραμένει η κύρια αποστολή του, και, τέλος, η *έκθεση και παρουσίασή* τους στο κοινό με στόχο το θαυμασμό, τη χαρά, την απόλαυση και την εκπαίδευση.

²⁰ Νάκου 2001, 131-137.

²¹ Cannon-Brookes 2001, 127.

Ξεδιπλώνοντας το μπερδεμένο κουβάρι των λειτουργιών, θα ξεκινήσουμε από τη συλλογή. *Η διαδικασία του συλλέγειν δεν μπορεί να αποσπαστεί από τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας που επιδόθηκε στη συγκρότηση των συλλογών*²², καθώς υπάρχουν ποικίλοι λόγοι τόσο για τη δημιουργία όσο και για την εξέλιξη αυτής της διαδικασίας. Η συλλεκτική διαδικασία, πέραν της συμβολής στη δημιουργία του πρώιμου τύπου μουσείου, επηρεάζει ακόμα και σήμερα τον προσανατολισμό και τις επιλογές του μουσείου σχετικά με την απόκτηση νέων συλλογών, τον εμπλουτισμό των υπάρχόντων ή την ερμηνευτική τους αναπλαισίωση. Για το μουσείο του οποίου προτεραιότητα είναι τα αντικείμενα και όχι οι ιδέες, οι συλλογές του είναι ο λόγος ύπαρξής του και παράλληλα η πνευματική και ιστορική νομιμοποίησή του²³. Σύμφωνα με την Pearce, η έννοια της μουσειακής συλλογής αναφέρεται σε αντικείμενα που προέρχονται από το παρελθόν και η συλλογή αυτών συγκροτείται από πρόθεση²⁴, έστω και στοιχειώδη, βάσει των αισθητικών, ιστορικών, επιστημονικών ή ερμηνευτικών αξιών που τους αποδίδονται²⁵.

Σήμερα η λειτουργία της μελέτης, της τεκμηρίωσης και της συντήρησης των συλλογών καλύπτεται υπό τη συγκεντρωτική έννοια της διαχείρισης συλλογών (collections management)²⁶, στην οποία περιλαμβάνονται αρκετές δραστηριότητες που στοχεύουν στην προστασία των συλλογών και των σχετιζόμενων πληροφοριών καθώς και στην εξασφάλιση της πρόσβασης, φυσικής και πνευματικής, σε αυτές τις συλλογές.

Η έκθεση αποτελεί την τελική, οριστική, αμετάκλητη και εν τω συνόλω αποτύπωση όλων των λειτουργιών που συνυπάρχουν μέσα στο μουσείο. Κατά τον Vergo²⁷ δεν υφίσταται η έννοια του μουσείου αν εκλείψει η εκθεσιακή διάσταση, διότι ο λόγος ύπαρξης του μουσείου είναι η παρουσίαση των εκθεμάτων του στο κοινό. Αν το μουσείο ως θεσμός αποτελεί το νεότερο μετα-αφήγημα μέσω του οποίου συγκροτείται η κοινωνία, τότε η λειτουργία της έκθεσης είναι σημαντικό κομμάτι του

²² Cannon-Brookes 2001, 129.

²³ Cannon-Brookes 2001, 128.

²⁴ Η πρόθεση του συλλέκτη και του όποιου επιλεκτικού πλαισίου του και η πρόθεση του μουσείου να καταστήσει ένα ορισμένο υλικό, μουσειακή συλλογή.

²⁵ Pearce 2002, 23.

²⁶ Μπούνια 2009, 16-18.

²⁷ Vergo 1999, 51.

μετα-αφηγήματος, εφόσον η διάταξη των εκθεμάτων είναι ένας σημαντικός τρόπος παραγωγής γνώσης και κατανόησης²⁸.

1.2. Η ιστορία του μουσειακού θεσμού στην Ελλάδα

Το μουσείο ως κοινωνικός θεσμός που αναλαμβάνει το ρόλο της οικοδόμησης της ιστορικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας μέσα από την «ουδέτερη» αναπαράσταση του παρελθόντος, εκπληρώνει ένα συντηρητικό ρόλο, ο οποίος ανιχνεύεται ακόμη και σήμερα στα περισσότερα ελληνικά μουσεία.

Η θέσπιση του ελληνικού μουσείου ανάγεται στην εποχή της σύστασης του ελληνικού κράτους. Έτσι, στο νέο ιστορικό πλαίσιο των εθνικών κρατών της Ευρώπης και των ιδιαίτερων εθνικών χαρακτηριστικών, το ελληνικό μουσείο συνιστά το μηχανισμό διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας και συνείδησης, μέσα από την συνύφανση δύο μεγάλων ιδεών, την ιδέα της ιστορικής συνέχειας και την ιδέα της συγγένειας του ελληνικού έθνους με την αρχαία Ελλάδα²⁹.

Σκιαγραφώντας τη μουσειακή ιστορία στην Ελλάδα, η Γκαζή³⁰ διακρίνει πέντε περιόδους από το 1829 έως σήμερα, τις οποίες συνδέει με τα πολιτικά, ιδεολογικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα της κάθε εποχής: ο αιώνας της αρχαιολογίας (1829-1914), η επικύρωση της συνέχειας (1914-1940), η μεταπολεμική αναγέννηση (1940-1970), η άνθηση των μουσείων (1970-2000), η ανανέωση και η αναδίπλωση (2000 και εξής).

Τα πρώτα μουσεία στην Ελλάδα ιδρύονται σχεδόν παράλληλα με το νεοελληνικό κράτος και λειτουργούν ως αποθήκες, ως χώροι συγκέντρωσης και φύλαξης αρχαιοτήτων. Η προσπάθεια προστασίας των αρχαιοτήτων εκλαμβάνεται ως ηθική υποχρέωση πέρα από πολιτική προτεραιότητα³¹. Στην πορεία, η οπτική αλλάζει και το μουσείο υιοθετεί την αντίληψη της διάχυσης της αρχαιολογικής γνώσης και του

²⁸ Pearce 2002, 173.

²⁹ Βούρη 2002, 59.

³⁰ Γκαζή 2012α, 36.

³¹ Γκαζή 2012α, 38.

αισθητικού κριτηρίου³², απευθύνεται σε όλη την κοινωνία και ασκεί το δημόσιο ρόλο του³³.

Στη δεύτερη περίοδο, με την οριστική μετάβαση από το σχήμα της αναβίωσης της αρχαιότητας στο σχήμα της διαχρονικής συνέχειας του εθνικού υποκειμένου - όπως αυτό διατυπώθηκε από τον Κων/νο Παπαρρηγόπουλο - και την ενσωμάτωση της βυζαντινής ιστορίας στην εθνική ιστορία³⁴, ιδρύεται το Βυζαντινό και Χριστιανικό μουσείο. Στο ίδιο ιδεολογικό πλαίσιο και σε μια προσπάθεια απόδειξης της ελληνικότητας ιδρύεται το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, που προβάλλει τα εθνικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά που μένουν αναλλοίωτα στο χρόνο³⁵.

Στη μεταπολεμική περίοδο τα αρχαιολογικά και λαογραφικά μουσεία επεκτείνονται σε όλη τη χώρα. Παράλληλα, νέα κριτήρια εμπλουτίζουν τη λογική της δημιουργίας νέων μουσείων, ως μέσων οικονομικής ενίσχυσης στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης³⁶.

Από το 1970 και έπειτα, σημειώνεται άνθηση των μουσείων με κυρίαρχα τα λαογραφικά και με έντονη την ιδεολογική χρήση της παράδοσης ιδιαίτερα κατά την περίοδο της δικτατορίας. Παράλληλα, ιδρύονται ιστορικά και ναυτικά μουσεία και μουσεία νεότερης τέχνης.

Η τελευταία περίοδος, της ανανέωσης, χαρακτηρίζεται κυρίως από την ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, την ίδρυση νέων μουσείων ακόμα και από τα πολιτιστικά τμήματα ορισμένων τραπεζών, τον εκσυγχρονισμό των μουσείων μέσα από την εισαγωγή ηλεκτρονικής τεκμηρίωσης των μουσειακών συλλογών, την υιοθέτηση των νέων μουσειολογικών προσεγγίσεων και τέλος την καθιέρωση κρατικής μουσειακής πολιτικής³⁷.

³² Γκαζή 1999α, 47, Γκαζή 1999β, 43.

³³ Γκαζή 1999β, 47.

³⁴ Γκαζή 2012α, 39.

³⁵ Γκαζή 2012α, 39-40.

³⁶ Γκαζή 2012α, 40.

³⁷ Γκαζή 1999α, 46.

Οι τρεις βασικοί εθνικοί μύθοι, ο μύθος της αναβίωσης, ο μύθος της αδιάλειπτης συνέχειας και ο μύθος του ευρωπαϊσμού³⁸, εγκαταλείπονται σε σημαντικό βαθμό ως παρωχημένα αφηγηματικά σχήματα. Έτσι, η σημερινή περίοδος βρίσκει το μουσείο στην έναρξη της προσπάθειας αλλαγής της φυσιογνωμίας και της αποστολής του με βασικές συνιστώσες τον επιμορφωτικό και ψυχαγωγικό ρόλο του.

1.3. Εννοιολογική οριοθέτηση του σύγχρονου μουσείου

Η άποψη πως τα «τα μουσεία υπάρχουν για να εξυπηρετούν το κοινό»³⁹ θα αποτελέσει τον άξονα για την θεωρητική προσέγγιση που ακολουθεί.

Υπό το πρίσμα του ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα του μουσείου, οι σύγχρονες μουσειολογικές θεωρήσεις συνίστανται κυρίως:

1. Στην σχετικοποίηση της απόλυτης αλήθειας και του παρελθόντος.
2. Στην προώθηση της θέσης των πολλαπλών και εναλλακτικών ερμηνειών.
3. Στην κατανόηση της έννοιας του διαφοροποιημένου κοινού και των ποικίλων και διαφορετικών αναγκών του.
4. Στην οργάνωση μιας σύγχρονης επικοινωνιακής πολιτικής, με βασική στόχευση το «άνοιγμα» του μουσείου στο κοινό.
5. Στην αποδοχή της ανάγκης της λειτουργίας του μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία ως φορέα ικανοποίησης των νέων κοινωνικών αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων και στην υιοθέτησή του ως ενός δια βίου μορφωτικού θεσμού και εναλλακτικού φορέα ψυχαγωγίας.

Περί σχετικότητας της ιστορικής αλήθειας και του παρελθόντος.

Η παραδοσιακή αντίληψη περί της «αυθεντίας» του μουσείου προκύπτει μέσα από τα ίδια τα αντικείμενα, ως φυσικό αποτέλεσμα της γνησιότητάς τους και το μετασχηματισμό τους σε μουσειακά εκθέματα. Έτσι, το μουσείο αποτελεί κεντρική πηγή της «ουδέτερης» γνώσης και της «απόλυτης» αλήθειας και, μέσω αυτών,

³⁸ Γκαζή 2012α, 37.

³⁹ Pearce 1999, 47.

μετασχηματίζεται σε νομιμοποιητικό μηχανισμό της κυρίαρχης κουλτούρας βάσει του οποίου η κοινωνία συνεχίζει να παράγει τις κοινωνικοοικονομικές της σχέσεις⁴⁰.

Σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές απόψεις, το επιστημονικό πλαίσιο και οι επιλεκτικές διαδικασίες (ιδεολογία, επιστημονικές θεωρίες, μεθοδολογικοί κανόνες, εκθεσιακές πρακτικές) με βάση τα οποία παράγεται και προσφέρεται η γνώση στο μουσείο, πρέπει να περιγράφονται με σαφήνεια⁴¹. Εν ολίγοις, να γνωστοποιούνται τα εμπλεκόμενα μέλη που συμπράττουν και προτείνουν μια συγκεκριμένη εκθεσιακή πρόταση⁴² και να προσφέρεται η δυνατότητα στο κοινό να κατανοήσει το σκεπτικό, τις μεθόδους και τα ερμηνευτικά μέσα που αξιοποιήθηκαν γι' αυτήν την διαδικασία.

Τα αντικείμενα «δεν μιλούν από μόνα τους», αλλά μιλούν κάθε φορά με τη φωνή και τη συγκροτημένη σκέψη μιας συγκεκριμένης ομάδας επιμελητών με ορισμένη εκθεσιακή και ερμηνευτική προσέγγιση. Τα αντικείμενα παραμένουν φορείς γνώσης, αλλά το περιεχόμενο αυτής είναι επιστημονικά, ιδεολογικά, ιστορικά και κοινωνικά επικαθορισμένο.

Έτσι σήμερα, τίθενται εκ νέου τα ζητήματα φιλοσοφίας του μουσείου και γίνεται μια προσπάθεια επαναδιερεύνησης των ζητημάτων που αφορούν την ιστορική γνώση. Ο επαναπροσδιορισμός των ιδιαίτερων κοινωνικό-ιστορικών και ιδεολογικών πλαισίων αναφοράς, που επηρεάζουν τη φιλοσοφία του μουσείου, μπορεί τελικά να οδηγήσει στο ριζοσπαστικό ενδεχόμενο να λειτουργούν τα μουσεία ως χώροι κριτικού αναστοχασμού για το παρελθόν και το παρόν⁴³.

Περί ερμηνείας

Ο ρόλος του μουσείου ως διαμεσολαβητή της γνώσης, μέσω της ερμηνείας των αντικειμένων, βρίσκεται υπό αμφισβήτηση, καθώς η εκθεσιακή και η ερμηνευτική διαδικασία αναπλαισιώνονται μέσα από τα νέα θεωρητικά σχήματα της σύγχρονης μουσειολογίας.

⁴⁰ Pearce 2002, 322.

⁴¹ Μούλιου & Μπούνια 1999α, 54.

⁴² Γκαζή 2011, 42-44, όπου με αφορμή την υλοποίηση μιας έκθεσης παρουσιάζεται η ταυτότητα και η μεθοδολογία της συγκεκριμένης εκθεσιακής πρότασης.

⁴³ Hooper-Greenhill 2006, 18-19.

Σύμφωνα με αυτά, η διαδικασία της πρόσληψης του παρελθόντος, αλλά και οι πολλαπλές ερμηνευτικές επιλογές που δύναται να προσφέρει η έκθεση, καθιστούν σαφές ότι η κάθε έκθεση αποτελεί μια συγκεκριμένη μορφή ερμηνείας «που μπορεί να επιχειρεί συνειδητά να διαδώσει ένα ιδεολογικό μήνυμα ή μπορεί εμμέσως να αντικατοπτρίζει ένα ιδεολογικό σύστημα μέσω συγκεκριμένων εκθεσιακών στοιχείων ή κατασκευών»⁴⁴. Η Hooper-Greenhill υποστηρίζει «πως τα μουσεία μπορούν να ‘χειραγωγούν’ τα εκθέματά τους ανάλογα με τις συνειρμικές τους δυνατότητες»⁴⁵, δηλαδή με βάση τη συνεκδοχή του πολιτισμού από τον οποίο προέρχονται⁴⁶.

Κατά συνέπεια, η ταυτότητα του μουσείου, η σημασία των εκθεμάτων και των συλλογών, αλλά και η ερμηνευτική τους προσέγγιση συγκροτούνται ανάλογα με το επιστημολογικό πλαίσιο, τις τεχνολογίες, τις σχέσεις εξουσίας και το κοινωνικό περιβάλλον που επηρεάζουν ταυτόχρονα τη λειτουργία του μουσείου και τη σχέση του με την κοινωνία⁴⁷ και σε καμιά περίπτωση δε συνιστούν ουδέτερη πράξη⁴⁸.

Περί κοινού

Το «άνοιγμα» του μουσείου στο ευρύ κοινό και η υιοθέτηση της άποψης του διαφοροποιημένου κοινού⁴⁹, οδηγεί στην αποδοχή των διαφορετικών αναγκών και προσδοκιών από μέρους του κοινού, καθώς και της ανάγκης για εξατομικευμένη ερμηνεία⁵⁰, πέρα από αυτές που το μουσείο προτείνει ως ο πλέον ειδικός κριτής⁵¹. Σημαντική παράμετρο για αυτήν την αλλαγή της στάσης του μουσείου αναφορικά με το κοινό αποτελεί και το γεγονός της υπο-εκπροσώπησης των επιμέρους κοινωνικών, εθνοτικών και πολιτισμικών ομάδων, που καλούνται να αναμετρηθούν με ένα παρελθόν που δεν τους αφορά, γιατί αυτό συνδέεται με και προβάλλει ξένες προς αυτούς αξίες, γνώσεις και πρότυπα⁵².

⁴⁴ Γκαζή 1999β, 46.

⁴⁵ Hooper-Greenhill 2006, 16.

⁴⁶ Eco 1992, 25.

⁴⁷ Hooper-Greenhill 2006, 189.

⁴⁸ Smith 1989, 19.

⁴⁹ Hooper-Greenhill 1999α 5, Black 2009, 21.

⁵⁰ Smith 1989, 19.

⁵¹ Βλέπε παραπάνω.

⁵² Νάκου 2001, 155.

Το σύγχρονο μουσείο όμως, ως κομμάτι πλέον ολόκληρης της κοινότητας, προσκαλεί όλα τα μέλη της να συμμετάσχουν στις διαδικασίες του, όχι πλέον ως απλοί αποδέκτες και εσωτερικευτές της όποιας επίσημης αφήγησης, αλλά ως συνδιαμορφωτές της και, επιπλέον, ως εν δυνάμει δημιουργοί εναλλακτικών αφηγήσεων. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία του εγχειρήματος αποτελεί η άρση των φυσικών, γλωσσικών, κοινωνικών και πνευματικών φραγμών και παράλληλα, η προσφορά της δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών ερμηνειών από τους επισκέπτες⁵³.

Όμως, το ζήτημα του εκδημοκρατισμού του μουσείου παραμένει μετέωρο, αν δεν πετύχει την ουσιαστική κατανόηση των επισκεπτών και των αναγκών τους. Οι έρευνες κοινού αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την επίτευξη του εγχειρήματος που το σύγχρονο μουσείο καλείται να αναλάβει.

Περί επικοινωνιακής πολιτικής

Η αποδοχή της θέσης ότι τα μουσεία δεν υφίστανται χωρίς τους επισκέπτες ή καλύτερα ότι οι κλασικοί επισκέπτες του μουσείου δεν αρκούν για την ανάδειξη του ως κυρίαρχου παιδευτικού φορέα του συνόλου της κοινωνίας, οδηγούν στην αλλαγή της συνολικής του οπτικής και ως εκ τούτου και της στρατηγικής που θα καταστήσει τα παραπάνω πραγματικότητα.

Με βάση αυτήν την αλλαγή στην φιλοσοφία των μουσείων αναφορικά με το κοινό⁵⁴, προτείνονται πλείστες επικοινωνιακές προσεγγίσεις οι οποίες ενσωματώνονται στην ευρύτερη επικοινωνιακή λειτουργία του μουσείου. Γι' αυτό, τα μουσεία σήμερα προχωρούν σε μια ανθρωποκεντρική, εναλλακτική, επικοινωνιακή πρόταση ικανοποιώντας τις μορφωτικές ανάγκες του κοινού και προσφέροντας ταυτόχρονα εμπειρία, αναψυχή, χαρά, απόλαυση, με λίγα λόγια μια ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου⁵⁵.

⁵³ Μουσούρη 1999, 65.

⁵⁴ Βλέπε παραπάνω.

⁵⁵ Παπαδόπουλος 1999, 45.

Στα παραπάνω ανταποκρίνεται και το πολιτισμικό μοντέλο επικοινωνίας της Hooper-Greenhill, το οποίο αντιπαρατίθεται στο μέχρι τώρα κυρίαρχο γραμμικό μοντέλο επικοινωνίας. Στο γραμμικό μοντέλο επικοινωνίας απουσιάζουν τα ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα και η επικοινωνία κατανοείται ως η μετάδοση πληροφοριών και μηνυμάτων από τους κατέχοντες τη γνώση σε παθητικούς δέκτες που απλώς εσωτερικεύουν και δεν αμφισβητούν⁵⁶. Αντιθέτως, το πολιτισμικό μοντέλο αντιλαμβάνεται την επικοινωνία ως μια πολύπλοκη διαδικασία μέσω της οποίας δομείται η πραγματικότητα με τη χρήση των πολιτισμικών συμβόλων των συμμετεχόντων στην επικοινωνιακή διαδικασία. Είναι μια συνεχής διαδικασία διαπραγμάτευσης, κατά την οποία τα υποκείμενα χτίζουν τα νοήματά τους με βάση τα προϋπάρχοντα νοητικά, συμβολικά και πολιτιστικά τους σχήματα σε ένα πλαίσιο αμοιβαιότητας και ενεργητικής συμπεριφοράς⁵⁷.

Η επικοινωνιακή λειτουργία του μουσείου υπεισέρχεται σε όλες τις διαστάσεις του, είναι πολυπρισματική και περιλαμβάνει σειρά δραστηριοτήτων και πρακτικών που αναπτύσσονται σε δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά όλες τις πρακτικές εντός του φυσικού χώρου του μουσείου και περιλαμβάνει τις εκθέσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις διαδραστικές δραστηριότητες με σύγχρονα εποπτικά μέσα, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, τις συζητήσεις κ.ά. Ο δεύτερος άξονας εστιάζει σε προγράμματα εκτός των τειχών του μουσείου και περιλαμβάνει σειρά δράσεων⁵⁸, όπως η οργάνωση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε χώρους όπως τα γηροκομεία και οι φυλακές, και, επιπλέον, οι εκπαιδευτικές μουσειοσκευές, τα μουσειολεωφορεία⁵⁹, η παραγωγή ηλεκτρονικών εκδόσεων, οι σωστά ενημερωμένες ιστοσελίδες του και οι συνεργασίες με τους τοπικούς πολιτιστικούς φορείς⁶⁰.

Οι μέχρι τώρα έρευνες κοινού⁶¹ επιβεβαιώνουν τη θετική στάση των πολιτών ως προς την αξία ύπαρξης του μουσείου στην κοινωνία ανεξάρτητα από την προσωπική τους σχέση με αυτό. Όμως το ζητούμενο της θετικής στάσης των πολιτών, αν δε μεταφραστεί σε αύξηση της επισκεψιμότητας, δεν έχει κανένα ουσιαστικό αντίκρισμα. Η γενικόλογη αποδοχή περί της αξίας του πρέπει να μετασχηματιστεί σε

⁵⁶ Hooper-Greenhill 1999β, 37.

⁵⁷ Hooper-Greenhill, 1999α, 16.

⁵⁸ Xanthoudaki, 2002, 6, Οικονόμου 2002, 49-50.

⁵⁹ Χρυσουλάκη & Πίνη 2008, 224-227.

⁶⁰ Μούλιου & Μπούνια 1999β, 42.

⁶¹ Συγκεκριμένα, στη Βρετανία. Βλέπε σχετικά Hooper-Greenhill, 1999α, 7.

επιλογή επίσκεψης και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, οικοδομώντας έτσι ένα στέρεο δεσμό μεταξύ μουσείου και κοινότητας, μέσα από τη βαθιά συνειδητοποίηση της αξίας του μουσείου ως τμήματος της κοινωνικής ζωής.

Περί νέων αναγκών

Οι παραπάνω αναλύσεις οδηγούν στην κατανόηση των νέων αναγκών που προκύπτουν και που το μουσείο καλείται να ικανοποιήσει, απεμπολώντας τον παραδοσιακό του ρόλο και οικοδομώντας ένα νέο και πολυδιάστατο ρόλο μέσα από συγκεκριμένες επιλογές που θα λαμβάνουν υπόψη τους ποικίλα ζητήματα⁶² όπως:

1. τον εγγενή θεσμικό και ιδεολογικοπολιτικό του ρόλο ως φορέα αξιών και ως του πλέον «ειδικού» κριτή για του τι αξίζει να εκτεθεί και τι όχι,
2. την ερμηνευτική υπαγωγή των μουσειακών αντικειμένων σε επιστημονικές θεωρίες και σε μεθοδολογικούς κανόνες μέσα από την ενδελεχή διερεύνηση των αισθητικών κριτηρίων, των περιεχομένων, αλλά και την ερμηνευτική κατεύθυνση ως προς την επιλογή των νοσηματοδοτήσεων που κάθε ερμηνευτική προσέγγιση φέρει,
3. την κριτική εξέταση των δυνατοτήτων συνδυαστικής επιλογής του περιεχομένου και των τύπων των ερμηνευτικών θέσεων που δύναται να έχει ο επισκέπτης ως μέσο ενδυνάμωσης της συλλογιστικής του και του διαλόγου μεταξύ του μουσείου και των κοινωνικών ομάδων που αποκλείονται από τις μουσειακές επιλογές και πρακτικές και
4. την αξία της γνώμης του συνόλου των ειδικών/εργαζομένων που εμπλέκονται στις μουσειακές διαδικασίες,

Επομένως, μερικά από τα επίμαχα αιτήματα⁶³ αφορούν τη λειτουργία του μουσείου:

- ως μηχανισμού συγκρότησης εθνικής, κοινωνικής, ατομικής ταυτότητας και συλλογικής μνήμης μέσω του δικαιώματος του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου που το μουσείο μπορεί να υπηρετήσει,
- ως εργαλείου διαμόρφωσης κουλτούρας και δεξιοτήτων πολιτισμικής κριτικής⁶⁴,

⁶² Μούλιου & Μπούνια 1999α, 53-54.

⁶³ Μούλιου & Μπούνια 1999α, 53-54.

⁶⁴ Κόκκινος 2002, 13.

- ως μορφωτικού και πολυδιάστατου χώρου μάθησης, διεύρυνσης των πολιτιστικών οριζόντων της κοινωνίας και διαχείρισης κεντρικών, κοινωνικών και αμφιλεγόμενων ζητημάτων,
- ως χώρου ευχαρίστησης, διασκέδασης και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου⁶⁵ σε αντιδιαστολή με τις σύγχρονες πολιτιστικές βιομηχανίες⁶⁶, οι οποίες εντάσσουν στην πολιτική του ελεύθερου χρόνου πλήθος επιλογών και δράσεων, όπως θεματικά πάρκα, πολιτιστικά φεστιβάλ, διεθνείς εκθέσεις και εναλλακτικών θεματικών μουσείων με στόχο την προσέγγιση του κοινού.

Η μουσειολογία, ενσωματωμένη πλέον στη σύγχρονη μουσειακή φιλοσοφία, καλείται να αντιμετωπίσει τα νέα αιτήματα, συνυπολογίζοντας, πέραν των εκάστοτε κοινωνικών συμφραζομένων, και τις συνολικές επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Ο προσανατολισμός του μουσείου σύμφωνα με αυτό το νέο πρίσμα, το υποχρεώνει να αλλάξει δομικά και να ανασυγκροτηθεί εξ' ολοκλήρου σε επίπεδο μηχανισμών και υπηρεσιών ενσωματώνοντας στο ανθρώπινο δυναμικό του, πλήθος διαφορετικών ειδικοτήτων και επαγγελματιών⁶⁷.

Η παραπάνω θεωρητική προσέγγιση αξιοποιείται στο δεύτερο μέρος της εργασίας για τον εντοπισμό σχετικών αναφορών στα περιεχόμενα των σχολικών μαθημάτων. Αναζητείται δηλαδή, η ύπαρξη συγκλίσεων και αποκλίσεων των προαναφερθέντων σύγχρονων μουσειολογικών τάσεων και ζητημάτων με τα ερευνητικά αποτελέσματα για να αξιολογηθεί η ευρύτερη αντίληψη του μουσειακού θεσμού στην σχολική εκπαίδευση και οι τρόποι διαμόρφωσης των αντίστοιχων αναπαραστάσεων από μέρους του μαθητικού πληθυσμού.

⁶⁵ Στη Διδακτική του ελεύθερου χρόνου, βασική επιδίωξη αποτελεί η προσφορά δυνατοτήτων στο μαθητή να πάει ο ίδιος κάπου, να δει, να ακούσει, να σκεφτεί, να βιώσει ώστε αυτή η διαδικασία μάθησης να καταστήσει το άτομο ικανό να μπορεί να καλύψει τον ελεύθερο χρόνο του με δημιουργικό τρόπο τόσο ατομικά όσο και κοινωνικά. Βλέπε σχετικά Θωίδης 2000, 54-58.

⁶⁶ Παπαδόπουλος 1999, 45.

⁶⁷ Παπαδόπουλος 1999, 47.

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Εισαγωγή

Το αντικείμενο της Παιδαγωγικής καλύπτει τρεις βασικούς τομείς: τη σχέση παιδαγωγού και παιδιού (Σχεσιολογία), τους σκοπούς της αγωγής και της μάθησης, καθώς και της μεθόδευσης της πραγμάτωσής τους (Τελεολογία) και τις παιδαγωγικές ομάδες ή τα ιδρύματα όπου διεξάγεται η παιδαγωγική διαδικασία (Μορφολογία)⁶⁸.

Έτσι, στο γνωστικό αντικείμενο της Παιδαγωγικής επιστήμης εντάσσεται η εξέταση της διαμόρφωσης, της σταθεροποίησης ή της αλλαγής συμπεριφοράς του ανθρώπου στην παιδική και εφηβική ηλικία υπό το πρίσμα της επίδραση της αγωγής, δηλαδή των σκόπιμων και μεθοδευμένων ενεργειών των ενηλίκων. Παράλληλα, όμως, λαμβάνονται υπόψη και οι επιδράσεις του κοινωνικό-πολιτισμικού περιβάλλοντος καθώς, οι πολύπτυχες διαπροσωπικές σχέσεις και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ξεπερνούν τα όρια των προγραμματισμένων και μεθοδευμένων δραστηριοτήτων⁶⁹.

2.2. Σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρήσεις

Η Κριτική Παιδαγωγική, που αποτελεί τη σύγχρονη παιδαγωγική τάση, έχει ως κεντρικό άξονα τη συνεξέταση των διαφόρων κοινωνικών επιδράσεων κατά τη μελέτη και ανάλυση της παιδαγωγικής πραγματικότητας. Με βάση αυτή, ασκείται κριτική σε κάθε θεωρία της παιδαγωγικής που τοποθετείται σε ένα κοινωνικό κενό και δεν συνυπολογίζει τις συνδεόμενες με την εκπαίδευση πολιτικές επιδράσεις και συγκρούσεις στα πλαίσια της κοινωνικής συμβίωσης. Η Παιδαγωγική ως επιστήμη δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη από τη ζωή και την κοινωνία⁷⁰. Το σχολείο είναι θεσμός της κοινωνίας, αποτελεί μέρος της κοινωνικής ολότητας και ορίζεται γενικά ως εκείνο το θεσμοθετημένο ίδρυμα μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα η διδασκαλία και η μάθηση με τη διττή αποστολή της ανάπτυξης, τόσο της προσωπικής όσο και της

⁶⁸ Ξωχέλλης 1997, 7.

⁶⁹ Ξωχέλλης 1997, 12-13.

⁷⁰ Κρίβας 2005, 99.

κοινωνικής ταυτότητας του μαθητή⁷¹. Στο πνεύμα αυτό, η μάθηση, σε αντιδιαστολή με τη μετάδοση πληροφοριών, ορίζεται ως η ατομική και συλλογική αλληλεπίδραση των μαθητών με το περιβάλλον και ως η διαδικασία αντιμετώπισης καταστάσεων και παρέμβασης μέσα στο περιβάλλον που οι μαθητές ζουν⁷². Η διδασκαλία από την άλλη, θεωρείται υπόθεση συλλογική μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών με βασικό προσανατολισμό τη σταδιακή χειραφέτηση του μαθητή μέσα από την ενεργό συμμετοχή του στις προσπάθειες ανάλυσης, κατανόησης και τροποποίησης της σχολικής πραγματικότητας⁷³. Γι' αυτό, ο διδακτικός σχεδιασμός της Κριτικής Επικοινωνιακής Διδακτικής⁷⁴ θεωρείται επικοινωνιακός. Στην ιστορική εξέλιξη του σχολείου επικρατεί η κατευθυντική ή αλλιώς η καθοδηγητική διδασκαλία που οδήγησε σταδιακά στη συγκρότηση της Διδακτικής του Αντικειμένου, μιας διδακτικής που παραμελεί τις ατομικές διαφορές των μαθητών προς όφελος των κοινών-διατομικών χαρακτηριστικών τους. Αντί, λοιπόν, η σχολική τάξη να προσλαμβάνεται ως χώρος συνύπαρξης πολλών και διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων που αλληλεπιδρούν, νοείται ως ένα αδιαφοροποίητο σώμα μαθητών που αντιδρά με ομοιογένεια⁷⁵.

Η Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου, αντιθέτως, είναι η διδακτική που προσανατολίζεται στη δράση και προωθεί έντονα το στοιχείο της υπευθυνότητας από τα υποκείμενα (εκπαιδευτικούς και μαθητές). Υπ' αυτό το πρίσμα, προτείνει μια παραγωγική και δημιουργική διδακτική, ώστε η μαθησιακή διαδικασία να μπορεί να προσλάβει τα χαρακτηριστικά της συνδημιουργίας, της ικανοποίησης, της διασκέδασης και της χαράς⁷⁶. Το δεύτερο συστατικό της το αντλεί από την Κριτική Επικοινωνιακή Διδακτική που, εκτός της αξίας της δράσης στην εκπαιδευτική διαδικασία, προσανατολίζεται στην επικοινωνία και τις συγκρούσεις με σκοπό τη διαμόρφωση συνθηκών για συμμετρική επικοινωνία και σχέση μέσα στο σχολείο, προβάλλοντας έτσι την απαίτηση για μια Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου. Ο προβληματισμός ως προς την επικοινωνιακή διάσταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας προέρχεται από δύο ζητήματα. Το πρώτο σχετίζεται με τη προκατασκευασμένη και αδιαμφισβήτητη γνώση, την πλήρως αποστασιοποιημένη από τα προβλήματα και τη

⁷¹ Κοσσυβάκη 2005, 72.

⁷² Κοσσυβάκη 2005, 46.

⁷³ Κοσσυβάκη 2005, 69.

⁷⁴ Βλέπε εισαγωγή.

⁷⁵ Κοσσυβάκη 2004, 30.

⁷⁶ Κοσσυβάκη 2004, 36.

ζωή που τα υποκείμενα υποχρεούνται να εσωτερικεύσουν ανεξαρτήτως των αναγκών τους⁷⁷. Το δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο καλούνται τα υποκείμενα να διαχειριστούν τη γνώση. Η μηχανική μετάδοση των αξιών, των αντιλήψεων και των στάσεων από μέρος του εκπαιδευτικού και η υποχρεωτική οικειοποίηση από μέρους των μαθητών δημιουργεί προβλήματα στην επικοινωνία και στις σχέσεις μεταξύ της σχολικής ομάδας. Η συμμετρική επικοινωνία δεν μπορεί να επιτευχθεί όταν υφίστανται σχέσεις εξουσίας στις οποίες ο μαθητής είναι το αντικείμενο της παιδαγωγικής παρέμβασης και ο εκπαιδευτικός απλός διεκπεραιωτής οδηγιών από την πολιτεία που αποφασίζει τους στόχους, τα περιεχόμενα, τις μεθόδους, τα μέσα, το σύστημα επικοινωνίας και τη σχέση που επιτρέπει ή απαγορεύει να αναπτύξουν οι μαθητές μεταξύ τους και προς τον ίδιο⁷⁸. Η Κριτική Επικοινωνιακή Διδακτική ισχυρίζεται πως μπορεί να διαμορφωθεί μια σχολική επικοινωνιακή κοινότητα στην οποία οι μαθητές θα θεωρούνται ως υποκείμενα ικανά να δρουν και να οδηγηθούν στη γνώση μέσα από διαδικασίες συμμετοχής και συναπόφασης για τον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για το πέρασμα από τα δασκαλοκεντρικά σε μαθητοκεντρικά μοντέλα διδασκαλίας είναι η διαμόρφωση των κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία οφείλει να λειτουργεί μια διδακτική πράξη όπως για παράδειγμα, η επικέντρωση στο υποκείμενο-μαθητή και όχι στο διδακτικό αντικείμενο.

Η μετάβαση στην εναλλακτική θεωρία της Διδακτικής του Ενεργού Υποκειμένου δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, γιατί πρέπει να αρθούν μια σειρά από στερεοτυπικές παιδαγωγικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις τόσο από τους σχεδιαστές του εκπαιδευτικού συστήματος όσο και από τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων. Το βασικό πρόβλημα, όμως, για τη μετάβαση αυτή, δεν είναι τόσο τα εμπλεκόμενα μέλη, όσο η αλλαγή στην πολιτική κατεύθυνση του εκπαιδευτικού συστήματος που μέχρι σήμερα προσανατολίζεται σταθερά στην αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων και στη διαίωνιση της κατεστημένης τάξης.

⁷⁷ Όπως ακριβώς οι υπο-εκπροσωπούμενες ομάδες του κοινού καλούνται να αναμετρηθούν με ένα παρελθόν που δεν τους αφορά. Βλέπε παραπάνω και Νάκου 2001.

⁷⁸ Κοσσυβάκη 2004, 40-41.

2.3. Επιστημονικές διασυνδέσεις μουσείου και εκπαίδευσης

Στη σύγχρονη επιστημονική κοινότητα και μέσα από τη συνεχή ανάπτυξη ποικίλων επιστημονικών κλάδων, οι επιστήμες συνδιαλέγονται και συνδημιουργούν πολλά ενδιαφέροντα πεδία άσκησης και επίτευξης των επιστημονικών θεωριών και πρακτικών τους. Ο χώρος του σχολείου αποτελεί ένα τέτοιο σημείο συνάντησης των επιμέρους επιστημονικών κλάδων, δίνοντας τη δυνατότητα συνδιαμόρφωσης εναλλακτικών πηγών γνώσης και σύνδεσης με την κοινωνία. Το μουσείο αποτελεί πεδίο εναλλακτικής μάθησης. Ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου και του σχολείου και κατ' επέκταση ο μορφωτικός τους χαρακτήρας είναι το σημείο τομής τους για μια κοινή κατεύθυνση και συνδιαχείριση των μορφωτικών αγαθών. Η σύνδεση μουσείου και εκπαίδευσης θα μπορούσε να σηματοδοτήσει νέες προοπτικές στο πεδίο του εναλλακτικού σχεδιασμού των περιεχομένων μάθησης, αλλά και των μεθοδολογικών πρακτικών για την επίτευξη κοινών μορφωτικών στόχων, χωρίς όμως την μετατροπή του μουσείου σε σχολείο αλλά ούτε και την αξιοποίηση του εκπαιδευτικού ρόλου του μουσείου ως συμπληρωματικού εποπτικού μέσου.

Η παιδαγωγική επιστήμη, μέσα από το πρίσμα της Κριτικής Παιδαγωγικής⁷⁹, συναντάται εν πολλοίς με τα θεωρητικά σχήματα της σύγχρονης μουσειολογίας και η θεωρητική διασύνδεσή τους μπορεί να υλοποιηθεί σε πρακτικό επίπεδο στο πλαίσιο της μουσειοπαιδαγωγικής.

Σύμφωνα με το IFOCOM⁸⁰, «η μουσειολογία με την ευρεία έννοια, ασχολείται σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο με ζητήματα προστασίας, ερμηνείας και επικοινωνίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και πραγματοποιείται η σχέση ανθρώπων και αντικειμένων. Η μουσειολογία εξετάζει το γιατί, πώς και πότε τα αντικείμενα

⁷⁹ Σύμφωνα με την Κριτική Παιδαγωγική, η μάθηση είναι μια κοινωνικά και πολιτισμικά προσδιορισμένη πραγματικότητα. Διαμορφώνεται και καθορίζεται από κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς, πολιτικούς και ιστορικούς παράγοντες, οι οποίοι εκφράζονται μέσω των κοινωνικών πρακτικών και των θεσμικών κανόνων που χρησιμοποιούνται από τις κυρίαρχες ομάδες. Βλέπε σχετικά Σκορδούλης 2013, 13.

⁸⁰ IFOCOM, η επιτροπή του ICOM για τη μουσειολογία. Βλέπε σχετικά στο <http://icom.museum/the-committees/international-committees/international-committee/international-committee-for-museology/> (τελευταία πρόσβαση: 25/4/2014).

αποχωρίζονται από την αρχική λειτουργία τους και διατηρούνται με βάση αξίες (αισθητικές, επετειακές, συμβολικές, κλπ) που τους έχουν αποδοθεί. Παρόλο που η μουσειολογική έρευνα υπερβαίνει τα φυσικά όρια του μουσείου, η μουσειολογία μελετά κατά κύριο λόγο τη λειτουργία του μουσείου, τις δραστηριότητές του και τον κοινωνικό ρόλο του ως αποθέτη της συλλογικής μνήμης».

Η Γκαζή⁸¹ περιγράφει την μουσειολογία «ως την επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη των στόχων, της οργάνωσης και της λειτουργίας των μουσείων. Το πεδίο που καλύπτει είναι ευρύ και περιλαμβάνει τη μελέτη της ιστορίας και της φιλοσοφίας των μουσείων, το ρόλο τους στην κοινωνία, συγκεκριμένα συστήματα για την οργάνωση και τη λειτουργία τους, καθώς και την ταξινόμηση διαφορετικών ειδών μουσείων».

Σύμφωνα με τη Σκαλτσά⁸², η μουσειολογία «αντιδρά στην ‘παρατακτικότητα’ της παλαιάς αντίληψης. Προσπαθεί να δημιουργήσει νοήματα και να ασχοληθεί με τις ιδέες πίσω από τα αντικείμενα. Την ενδιαφέρει και το ίδιο το αντικείμενο αλλά περισσότερο την ενδιαφέρει το πλαίσιο το οποίο θέτει το αντικείμενο».

Η μουσειοπαιδαγωγική, σύμφωνα με τη Νάκου⁸³, «έχει σαν σκοπό τη διαμόρφωση ενός επιστημονικού πλαισίου αρχών και προβληματισμού με βάση το οποίο μπορεί να σχεδιάζεται και να ασκείται γόνιμη και κριτική εκπαιδευτική πολιτική σε μουσεία αλλά και στο ευρύτερο πολιτισμικό κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον προς όφελος όλης της κοινωνίας, όλων των κοινωνικών ομάδων και ιδιαίτερα των νέων».

Σύμφωνα με τη Νικονάνου⁸⁴, η μουσειοπαιδαγωγική «θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, ως ο συνήγορος του κοινού και σε αυτό το πλαίσιο, καλείται να αναλάβει μεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στο μουσείο και στους επισκέπτες, τις γνώσεις, τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τα ενδιαφέροντα διαφορετικών ομάδων κοινού».

Η σύνδεση της μουσειοπαιδαγωγικής με τις αρχές και τα πορίσματα της μουσειολογίας και της σύγχρονης παιδαγωγικής, απομυθοποιούν τις παραδοσιακές

⁸¹ Γκαζή 2001, 186.

⁸² <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=151302>, βλέπε παραπάνω.

⁸³ Νάκου 2001, 178.

⁸⁴ Νικονάνου 2005, 19.

παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές αντιλήψεις και πρακτικές και συγκροτούν ένα νέο εκπαιδευτικό πεδίο, πιο πλούσιο, πιο δημιουργικό και πιο ενδιαφέρον. Οι λέξεις «κλειδιά» γι' αυτό το πεδίο συνάντησης, είναι η «κοινωνική» και «επικοινωνιακή» διάσταση και η αποδοχή τους ως τα πλέον σημαντικά εργαλεία για την ενδυνάμωση των κοινωνικών υποκειμένων σε ζητήματα διαχείρισης, αντίληψης και διαπραγμάτευσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και οικειοποίησης των μορφωτικών αγαθών.

Έτσι, σήμερα υπάρχει ένας μόνιμος μουσειολογικός και μουσειοπαιδαγωγικός διάλογος αναφορικά με το σχεδιασμό, τη συγκρότηση και την αξιοποίηση των μουσείων στο πεδίο μιας γόνιμης πολιτιστικής και εκπαιδευτικής πολιτικής⁸⁵. Σε αυτό ακριβώς το σημείο επαφής υπεισέρχεται η σύγχρονη παιδαγωγική για να συνδέσει αυτές τις νέες τάσεις, προωθώντας την πολιτισμική αναβάθμιση των μαθητών και κατά συνέπεια της επομένης γενιάς επισκεπτών. Και αυτό, διότι η μουσειοπαιδαγωγική ως κλάδος των μουσειακών σπουδών ενδιαφέρεται για τη συνολική επικοινωνία και την εκπαίδευση όλων των διαφορετικών ομάδων κοινού στο χώρο του μουσείου. Η εκπαιδευτική κοινότητα αποτελεί μία από τις σημαντικές όχι όμως τη μοναδική ομάδα ενδιαφέροντος και εφαρμογής των στρατηγικών προσέγγισης και επικοινωνίας της μουσειοπαιδαγωγικής⁸⁶. Αρχής γενομένης από τη σύνδεση του μουσείου με τη σχολική κοινότητα και με στόχευση στην εσωτερίκευση της αξίας του μορφωτικού ρόλου του μουσείου στις συνειδήσεις των μαθητών, οι οποίοι θα αποτελέσουν τον μελλοντικό κοινωνικό ιστό και το νέο κοινό επισκεπτών, η μουσειοπαιδαγωγική θα αποτελέσει πόλο έλξης για το σύνολο της κοινωνίας.

Η σχέση μουσείου και εκπαίδευσης συνδέεται με πολύπλευρες επιστημολογικές, μουσειολογικές, παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές παραμέτρους οπότε και απαιτούνται αντίστοιχες κρίσιμες επιλογές⁸⁷ για τη συνάρθρωση ενός ενιαίου λεξιλογίου και για τη δρομολόγηση κοινών δράσεων που θα οδηγήσουν σε μια νέα προοπτική. Βασικό κοινό χαρακτηριστικό στους δύο αυτούς χώρους της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης⁸⁸ αποτελεί ο βαθμός του κοινωνικού και ιδεολογικού επικαθορισμού

⁸⁵ Νάκου 2001, 147.

⁸⁶ Νικονάνου 2010, 17.

⁸⁷ Νάκου 2002, 117.

⁸⁸ Ο όρος μη τυπική εκπαίδευση αναφέρεται σε εκπαιδευτικές διαδικασίες που δεν ανήκουν στο χώρο της τυπικής εκπαίδευσης, αλλά ακολουθούν ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σχεδιασμό, όπως για

που απηχούν τα γνωστικά σχήματα των εκπαιδευτικών διαδικασιών του σχολείου και του μουσείου. Τα ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν ζητήματα επιλογής περιεχομένων γνώσης, εκπαιδευτικών προσεγγίσεων και ιδεολογικών τοποθετήσεων. Η επιλογή μιας συλλογής και όχι μιας άλλης, τα συστήματα ταξινόμησης που διευκολύνουν ή όχι την προσέγγιση της γνώσης, βρίσκουν αναλογίες με τις επιλογές του περιεχομένου των γνωστικών αντικειμένων και τα ωρολόγια προγράμματα του σχολείου. Η αναζήτηση της κοινής σχέσης εξουσίας που διέπει τους δύο αυτούς φορείς της γνώσης, μεταξύ της πολιτείας, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, του κοινού και των επιμελητών⁸⁹ και η αμφισβήτηση της «επίσημης» γνώσης που καλούνται να διαχειριστούν είναι το πρώτο βήμα για την αλλαγή κατεύθυνσης.

2.4. Η σχέση εκπαίδευσης και μουσείου στην Ελλάδα

Η παραπάνω προσέγγιση για τις σχέσεις εξουσίας που διέπουν τους δύο θεσμούς, υποστηρίζει τη θέση πως το σχολείο δεν είναι ένας ουδέτερος χώρος μάθησης, αλλά ένας χώρος που υπόκειται σε στρατηγικές εγχάραξης ηθικών και κοινωνικών αξιών και προτύπων κοινωνικής συμπεριφοράς⁹⁰. Το μουσείο, από την άλλη, δεν είναι ένας ουδέτερος κοινωνικός και πολιτισμικός χώρος. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι η σημασία, η αξία και τα νοήματα των αντικειμένων δεν προκύπτουν από τα ίδια τα αντικείμενα, αλλά διαμορφώνονται από αυτούς που έχουν την εξουσία να ελέγχουν τα «αντικείμενα της γνώσης» και, έτσι, να παράγουν, να προωθούν και να καλλιεργούν αντίστοιχες σημασίες και νοήματα⁹¹. Αυτά τα χαρακτηριστικά ισχύουν και στην ελληνική περίπτωση και διέπουν τις απόπειρες σύζευξης του σχολείου με το μουσείο ως χώρου μάθησης και ψυχαγωγίας.

Οι πρώτες οργανωμένες επικοινωνιακές δράσεις εμφανίζονται στην περίοδο της Μεταπολίτευσης. Το εγχείρημα ήταν δύσκολο εξαιτίας της πρότερης ελληνικής μουσειακής πραγματικότητας και των βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων που εκλάμβαναν το μουσείο ως θησαυροφυλάκιο έργων υψηλής πολιτισμικής και αισθητικής αξίας. Οι

παράδειγμα τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία, Κατ' αυτόν τον τρόπο διαφοροποιούνται από τη διαδικασία της άτυπης εκπαίδευσης, που δεν προϋποθέτουν οποιοδήποτε εκπαιδευτικό σκεπτικό. Βλέπε σχετικά Νικονάνου & Κασβίκης 2008β, 11.

⁸⁹ Hooper-Greenhill 2006, 1.

⁹⁰ Μηλιός 1993, 14.

⁹¹ Γκαζή, Α. 1999β, 45, Νάκου 2002, 126, Γκότσης 2010, 145-146.

προσπάθειες κινήθηκαν σε ευρύτερες περιοχές της παραδοσιακής μουσειακής αντίληψης, όπως αυτές της εκλαΐκευσης του επιστημονικού λόγου, των εναλλακτικών μορφών ερμηνείας και της επανανοηματοδότησης της εθνικής αφήγησης. Το μεγαλύτερο εμπόδιο σε αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε η απουσία του θεσμικού πλαισίου για τη μουσειοπαιδαγωγική πράξη⁹².

Παρά την πλούσια μουσειοπαιδαγωγική δραστηριότητα που καταγράφεται στον ελληνικό μουσειακό ορίζοντα τα τελευταία 30 χρόνια⁹³, τα ζητήματα που αναδεικνύονται στη σχέση που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια ανάμεσα στο σχολείο και στο μουσείο είναι ο περιστασιακός και συγκυριακός χαρακτήρας της συνεργασίας τους, η απουσία προγράμματος κοινής εκπαιδευτικής δράσης και δεσμών ανάμεσα στους φορείς του μουσείου και του σχολείου και οι διαφορετικές απόψεις των μουσειοπαιδαγωγών και των εκπαιδευτικών όσο αφορά στους σκοπούς της προσλαμβανόμενης γνώσης, τις διδακτικές αρχές και τις μεθοδολογικές επιλογές⁹⁴. Θα προσθέσουμε, επιπλέον, τη γενικότερη κουλτούρα του παραδοσιακού σχολείου, το συγκεντρωτικό εκπαιδευτικό σύστημα και την απουσία ενός συνεχούς και ανανεωνόμενου προγράμματος επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών που οδηγεί σε συνολική δυσκαμψία των εκπαιδευτικών ως προς την κατεύθυνση εναλλακτικών διδακτικών πράξεων εκτός του σχολικού πλαισίου. Η όποια αποσπασματική προσπάθεια από μέρους των μουσειακών οργανισμών να καλύψουν το μεγάλο κενό στην κατάρτιση και στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών του σχολείου σε θέματα εκπαιδευτικής αξιοποίησης των μουσείων⁹⁵ δεν μπορεί να αποδώσει καρπούς. Χρειάζεται να υλοποιηθεί ένα μακρόπνοο και καλά οργανωμένο σχέδιο δράσης που να υποστηρίζεται από τις σχετικές υπηρεσίες των Υπουργείων Πολιτισμού και Παιδείας σε αρμονική συνεργασία με τα μουσεία και τους σχολικούς φορείς. Έτσι, το μουσείο θα μπορεί να λειτουργήσει ως ένα υποστηρικτικό εργαλείο μέσα από την ξεκάθαρη θεσμική του υπόσταση ως φορέα μη τυπικής μάθησης, προσφέροντας τον πλούτο των εναλλακτικών του μουσειοπαιδαγωγικών προσεγγίσεων για την επίτευξη της εκπαιδευτικής αποστολής. Η αρχή έχει γίνει, αφού εδώ και πολλά χρόνια προσφέρεται η δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς, εκτός από την επίσκεψή τους σε

⁹² Τσιτούρη 2010, 149.

⁹³ Βέμη-Νάκου 2010, Νικονάνου 2010, 62-72, Νικονάνου και Κασβίκης 2008α, Κόκκινος και Αλεξάκη 2002, Υπουργείο Πολιτισμού 2002.

⁹⁴ Βούρη 2002, 63-64.

⁹⁵ Γκότσης 2010, 143.

μουσεία με αξιόλογα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία συμμετέχουν οι μαθητές τους, να χρησιμοποιούν το εκπαιδευτικό υλικό και τις μουσειοσκευές που έχουν μέχρι σήμερα παραχθεί από τους μουσειακούς φορείς, καθώς και το εκπαιδευτικό υλικό που είναι διαθέσιμο στους ιστότοπους των μουσείων⁹⁶, με στόχο την εξυπηρέτηση της εκπαιδευτικής κοινότητας⁹⁷.

Άλλωστε και η πρώτη συστηματική απόπειρα σύζευξης μουσείου-σχολείου σχετίζεται τη δημιουργία της εκπαιδευτικής έκθεσης «Η γέννηση της Γραφής» το 1985 στο πλαίσιο του εορτασμού της Αθήνας-Πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης. Η έκθεση αυτή παρουσιάστηκε επίσης σε πολλές άλλες πόλεις της Ελλάδας όπως στα Χανιά και στη Θεσσαλονίκη. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ίδρυση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού (Κ.Ε.Π.), μετέπειτα Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (Τ.Ε.Π.) και πρόσφατα Τ.Ε.Π.Ε. (Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας), το οποίο έχει αναλάβει το ρόλο του σχεδιασμού και του συντονισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής του Υπουργείου Πολιτισμού⁹⁸.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα περίπτωση συνεργασίας μουσείου και σχολείου, αποτελεί το τριετές πρόγραμμα «Το σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο» (1995-1997) με τη συνεργασία των Υπουργείων Πολιτισμού και Παιδείας και με συντονιστή το ελληνικό τμήμα του ICOM⁹⁹. Σε αυτό το πρόγραμμα οι δέκα σχολικές μονάδες που συμμετείχαν είχαν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν πολύπλευρα και σε βάθος χρόνου το κάθε μνημείο και παράλληλα να αξιοποιήσουν πληθώρα παιδαγωγικών μέσων για την αποτελεσματικότερη κατανόηση αλλά και την προβολή τους¹⁰⁰. Σκοπός του προγράμματος ήταν η συμβολή στην ανάδειξη υποβαθμισμένων ή άγνωστων μνημείων της κάθε πόλης και η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας σε ζητήματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς με ανάληψη δράσεων από τους μαθητές και στη συνέχεια από ολόκληρη την κοινότητα¹⁰¹.

⁹⁶ Η δικτυακή πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό των μουσείων εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό τις σχολικές μονάδες της περιφέρειας.

⁹⁷ Τσιτούρη 2010, 155, Νικονάνου 2010, 65.

⁹⁸ Χρυσουλάκη & Πίνη 2008, 217-224.

⁹⁹ Χατζηνικολάου 2010, 122.

¹⁰⁰ Τσιτούρη 2010, 152.

¹⁰¹ Γκότσης & Τσιτούρη 2008, 261-262.

Όμως, το σημαντικότερο μέχρι σήμερα εγχείρημα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς στο χώρο της εκπαίδευσης ήταν το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός»¹⁰², που έδωσε μια νέα εκπαιδευτική πρόταση για την αποκατάσταση μιας αυθεντικότερης και δυναμικής επικοινωνίας του παιδιού με το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό του περιβάλλον και την επαφή με την ελληνική πολιτισμική κληρονομιά του παρελθόντος και την καλλιτεχνική δημιουργία του παρόντος προβάλλοντας τη γνώση ως μέσο και όχι ως σκοπό¹⁰³. Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόστηκε πιλοτικά σε σχολεία της πρωτοβάθμιας τη σχολική χρονιά 1995-1996 και ολοκληρώθηκε το 2001¹⁰⁴. Και σήμερα ακόμα το εκπαιδευτικό υλικό που παράχθηκε τότε αποτελεί σημείο αναφοράς και εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών που έχουν τη δυνατότητα να το προμηθεύονται από τα πολιτιστικά τμήματα των γραφείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης¹⁰⁵.

Μολαταύτα, οι προσπάθειες που καταγράφονται παραπάνω δεν μπορεί να θεωρηθούν ως μία οργανωμένη και ολοκληρωμένη προσπάθεια εναρμόνισης των μορφωτικών στόχων των δύο αυτών θεσμών και χρειάζεται πολλή έρευνα και δουλειά προς αυτήν την κατεύθυνση και από τις δύο πλευρές. Η παρούσα εργασία εκκινεί από την πλευρά της εκπαίδευσης και επιχειρεί να καταγράψει, να αναλύσει και να αξιολογήσει τις παραμέτρους της σχέσης του μουσείου με το σχολείο, μέσα από τον τρόπο που αυτές αναπτύσσονται και αξιοποιούν το «μουσείο» στο εν χρήσει εκπαιδευτικό υλικό της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και στις προδιαγραφές της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής.

¹⁰² Βλέπε σχετικά www.prmelina.gr.

¹⁰³ Παϊζης 2002, 239.

¹⁰⁴ Χατζηνικολάου 2010, 12.

¹⁰⁵ Νικονάνου 2010, 70-71.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. Σκοπός της έρευνας

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας επικεντρώθηκε στα περιεχόμενα, στους τρόπους και στις διαδικασίες μέσω των οποίων διαμορφώνονται οι αντιλήψεις των μαθητών σχετικά με το μουσειακό θεσμό. Λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές, πολιτικές, επιστημονικές, ιδεολογικές, θεωρητικές και πρακτικές κατευθύνσεις της μουσειολογίας στην Ελλάδα και διεθνώς, διερευνήθηκε η σχέση του σχολείου με το μουσείο και η αξιοποίησή του μουσείου στο χώρο της εκπαίδευσης μέσα από τις θεσμικές προδιαγραφές και τις προϋποθέσεις νοηματοδότησης της έννοιας «μουσείο», όπως αυτές καταγράφονται στα Προγράμματα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, στο εκπαιδευτικό υλικό (σχολικά εγχειρίδια και στα αντίστοιχα βιβλία για το δάσκαλο) της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και στις Εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας που αναφέρονται σε σχετικά ζητήματα.

Ειδικότερα, διερευνήθηκε πώς και σε ποιο βαθμό η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική (Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών¹⁰⁶) αντιλαμβάνεται και ενσωματώνει την έννοια του μουσείου στα σχολικά περιεχόμενα (σχολικά εγχειρίδια) και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές πρακτικές του ελληνικού σχολείου. Επίσης, εξετάστηκε πώς αυτή η εκπεφρασμένη αντίληψη υποστηρίζεται από σχετικές εγκυκλίους που προσφέρουν τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να ενημερωθούν και να επιμορφωθούν σε μουσειολογικά ζητήματα και συνάμα να συνεργαστούν στενότερα με τα μουσεία, τα οποία σήμερα εντάσσουν στις επικοινωνιακές τους στρατηγικές ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία συνιστούν τις πρώτες επιλογές των εξωσχολικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στις οποίες το σχολείο υποχρεούται να συμμετέχει καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Η σημασία που αποδόθηκε στα περιεχόμενα των εγχειριδίων σχετίστηκε με το γεγονός πως τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν όχι μόνο τα μέσα με τα οποία γίνεται η

¹⁰⁶ Εφεξής Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ.

επικοινωνία των μαθητών με το περιβάλλον τους, αλλά, συνάμα την κύρια πηγή πληροφοριών και γνώσεων - χωρίς φυσικά να είναι η μόνη - με βάση την οποία διαμορφώνουν απόψεις, στάσεις και αντιλήψεις¹⁰⁷. Αυτό που τους δίνει όμως ιδιαίτερη βαρύτητα ως πεδίου επιστημονικής μελέτης και ερευνητικής ανάλυσης είναι πως απευθύνονται στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού χωρίς εξαίρεση, καθώς το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι παραδοσιακό, συγκεντρωτικό και ελέγχει συστηματικά τα περιεχόμενα της εκπαίδευσης εφαρμόζοντας την πολιτική του ενός και μοναδικού σχολικού εγχειριδίου. Τα αποτελέσματα της έρευνας μας επέτρεψαν να ανιχνεύσουμε σε κάποιο βαθμό¹⁰⁸ τις αναπαραστάσεις, τις στάσεις και τις αντιλήψεις που οι μαθητές μπορούν να σχηματίζουν σχετικά με το μουσείο, να αποκρυσταλλώσουμε το επιστημονικό και θεωρητικό μουσειολογικό υπόβαθρο στο οποίο αυτές εδράζονται και κυρίως να αναδείξουμε την προοπτική διασύνδεσης ανάμεσα στο θεσμό του μουσείου και τη σχολική εκπαίδευση.

Σημαντική παράμετρο στην προσέγγιση των ερευνητικών αποτελεσμάτων αποτέλεσε και το γεγονός πως τα περιεχόμενα των σχολικών εγχειριδίων είναι κείμενα που έχουν γραφτεί για έναν συγκεκριμένο επικοινωνιακό σκοπό, σε συγκεκριμένο κοινωνικό-ιστορικό πλαίσιο, αποτελούν έναν επαναανοηματοδοτημένο επιστημονικό λόγο και επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες μέσα στη σχολική τάξη κάτω από συγκεκριμένες παιδαγωγικές συνθήκες.

3.2. Στόχοι της έρευνας

Οι επιμέρους στόχοι της παρούσας έρευνας εξακτινώθηκαν σε τέσσερα ερευνητικά πεδία που αφορούν: α. Τα σχολικά εγχειρίδια (βιβλία μαθητή), β. Τα σχολικά εγχειρίδια (βιβλία δασκάλου), γ. τα Δ.Ε.Π.Π.Σ και τα Α.Π.Σ. δ. Τις εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Αναφορικά με τα σχολικά εγχειρίδια - βιβλία μαθητή οι στόχοι της έρευνας ήταν:

¹⁰⁷ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 215.

¹⁰⁸ Μαζί με το σχολικό εγχειρίδιο, υπάρχουν και άλλες παράμετροι που συντείνουν στη διαμόρφωση των αντιλήψεων σε σημαντικό βαθμό, όπως το ευρύτερο πλαίσιο διδασκαλίας, το επικοινωνιακό σύστημα του σχολείου και το πολιτισμικό κεφάλαιο του κάθε μαθητή.

- να εντοπιστούν και να ερμηνευτούν τα περιεχόμενα και οι τρόποι με τους οποίους η έννοια του μουσείου παρουσιάζεται και αξιοποιείται στα κείμενα των διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα, η αξιοποίησή της ως επιπλέον εποπτικού μέσου για τον εμπλουτισμό και την επέκταση του μαθήματος, ως τεκμήριου και πηγής της ιστορικής αλήθειας, ως εξωσχολικής εκπαιδευτικής δραστηριότητας, κ.ά..
- να αναλυθούν και να ταξινομηθούν οι διαφορετικές κειμενικές αφηγήσεις των σχολικών εγχειριδίων σχετικά με την έννοια του μουσείου και οι διαφοροποιήσεις τους ανά γνωστικό αντικείμενο και να ερμηνευτούν οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις που αναπαράγονται με αυτόν τον τρόπο σχετικά με τη φιλοσοφία, το ρόλο και τις λειτουργίες του μουσείου.
- να καταγραφούν και να αναλυθούν τα ιδεολογικά στοιχεία που προβάλλονται μέσα από την εικόνα του μουσείου στα σχολικά εγχειρίδια και η συνάφειά τους -ή μη- με τις αντιλήψεις της σύγχρονης μουσειολογίας, αλλά και της κοινωνίας για το θεσμό του μουσείου.

Αναφορικά με τα σχολικά εγχειρίδια - βιβλία δασκάλου οι στόχοι της έρευνας ήταν:

- να εντοπιστούν οι αντιλήψεις, οι κατευθύνσεις και οι μεθοδολογικές προτάσεις από μέρους των συγγραφικών ομάδων αναφορικά με την έννοια του μουσείου.
- να ερευνηθεί η ύπαρξη θεωρητικού, βιβλιογραφικού και υποστηρικτικού υλικού προς αυτήν την κατεύθυνση (συγκεκριμένη βιβλιογραφία, εκπαιδευτικά πακέτα, μουσειοσκευές).
- να αναζητηθεί ο βαθμός θεωρητικής και μεθοδολογικής συνάφειας ανάμεσα στα κείμενα των βιβλίων του μαθητή και στα περιεχόμενα των βιβλίων του δασκάλου αναφορικά με την έννοια του μουσείου, ώστε να εντοπιστεί ή ύπαρξη ενιαίας μουσειολογικής οπτικής ή, σε αντίθετη περίπτωση, η ύπαρξη αποσπασματικής και ατελούς προσέγγισης.

Αναφορικά με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. ο στόχος ήταν:

- να ανιχνευτεί η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση σχετικά με το μουσείο και να διερευνηθούν οι θεωρητικοί άξονες και οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές μέθοδοι προς αυτήν την κατεύθυνση.

Αναφορικά με τις Εγκυκλίους οι στόχοι ήταν:

- να καταγραφούν οι σχετικές εγκύκλιοι και το προτασιακό τους περιεχόμενο σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο αναφορικά με την έννοια του μουσείου.
- να εντοπιστούν οι πηγές προέλευσής τους. Για παράδειγμα, αν οι προτάσεις για τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε σχετικά επιμορφωτικά σεμινάρια προέρχονται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Υπουργείο Παιδείας, το Υπουργείο πολιτισμού ή το ελληνικό τμήμα του ICOM.

3.3. Καθορισμός και παρουσίαση του υπό έρευνα υλικού

Τα τελευταία χρόνια η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα αναθεωρείται και επαναδιατυπώνεται σύμφωνα με τις προθέσεις και τα οράματα του εκάστοτε Υπουργού Παιδείας και της κεντρικής ιδεολογικό-πολιτικής κατεύθυνσης που υπηρετεί. Στην μέχρι τώρα εκπαιδευτική ιστορία της χώρας¹⁰⁹ σημειώνονται πλήθος αποσπασματικών και ατελέσφορων, πλην όμως οραματικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, που συνήθως επικεντρώνονται στον τρόπο εισαγωγής των μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση¹¹⁰. Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα μοιάζει να είναι αποσπασματική, ασυνεχής και ευκαιριακή, πράγμα που υποστηρίζεται από το γεγονός πως από τη μεταπολίτευση έως σήμερα, έχουν θητεύσει 23 υπουργοί στο Υπουργείο Παιδείας. Ο τίτλος του Υπουργείου έχει αλλάξει τέσσερις φορές, ξεκινώντας από Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων 1974-2009, Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων το 2009-2012,

¹⁰⁹ Βλέπε σχετικά Δημαράς 2013.

¹¹⁰ Θεριανός 2007, 55.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού το 2012 και ξανά Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων το 2013¹¹¹.

Ο θεσμός του σχολείου στη διάρκεια της μεταπολιτευτικής εποχής έως και σήμερα καταγράφεται ως νομιμοποιητικός παράγοντας της κυρίαρχης ιδεολογίας και ως μηχανισμός επίτευξης των προθέσεων του κοινωνικοπολιτικού συστήματος¹¹². Κατά συνέπεια, τα περιεχόμενα σπουδών της σχολικής εκπαίδευσης συνιστούν εν πολλοίς τις ασφαλιστικές δικλίδες της κοινωνικής αναπαραγωγής, εξασφαλίζοντας έτσι την κοινωνική ισορροπία και αρμονία. Γι' αυτό, πριν απ' όλα επιχειρήθηκε μια περιγραφική ανάλυση των παραμέτρων που χαρακτηρίζουν το υπό έρευνα υλικό, καθώς αυτό αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Για την επίτευξη μιας όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένης και εμπειριστατωμένης αποτύπωσης της παρουσίας και της αξιοποίησης της έννοιας του μουσείου στο πεδίο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, αποφασίσαμε να ερευνήσουμε το σύνολο των σχολικών εγχειριδίων¹¹³ όλων των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, συμπεριλαμβάνοντας και αυτά που διδάσκονται από τους εκπαιδευτικούς των ειδικοτήτων και αφορούν στα γνωστικά αντικείμενα της Φυσικής Αγωγής, της Μουσικής και των Εικαστικών. Μελετήσαμε τα βιβλία του μαθητή σε συνδυασμό με αυτά του δασκάλου καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτά διασυνδέονται¹¹⁴. Υπήρξε μεγάλος προβληματισμός σχετικά με τη μέθοδο με την οποία θα αντιμετωπιστούν ερευνητικά τα βιβλία του δασκάλου, γιατί η έννοια του μουσείου στο περιεχόμενό τους δεν φτάνει στους μαθητές άμεσα και αδιαμεσολάβητα, αλλά εξαρτάται από τις επιλογές του εκάστοτε εκπαιδευτικού να συμβουλευέται και να ακολουθεί τις προτάσεις-οδηγίες των συντακτών τους και επιπλέον, διότι τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά συνιστούν μια διαφοροποιημένη προσέγγιση.

¹¹¹ Βλέπε σχετικά στην καθημερινή ηλεκτρονική σελίδα για την εκπαίδευση http://www.esos.gr/article/axiologisi-ekpaideytikon-daskalon-kauhghton-protobathmias-deyterobathmiasekpaideysis/27_ypoyrgoi_paideias_teleutaion_36_eton_treis_fores_allaxe_titlo_ypoyr_geio_paideias που καταγράφονται χρονολογικά οι υπουργοί μαζί με τη διάρκεια της θητείας τους (τελευταία πρόσβαση 20/12/2013).

¹¹² Θεριανός 2007, 70, Κοσσυβάκη 2005, 71.

¹¹³ Στο Παράρτημα IV καταγράφονται οι τίτλοι και οι συγγραφείς του κάθε εγχειριδίου.

¹¹⁴ Σε κάθε γνωστικό αντικείμενο εκτός του βιβλίου του μαθητή, υπάρχει και το βιβλίο του δασκάλου με προτάσεις και οδηγίες για τον εκπαιδευτικό.

Για την πιο διεισδυτική διερεύνηση της έννοιας του μουσείου στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση χρησιμοποιήσαμε, επιπλέον, τα κείμενα, τις οδηγίες και τα περιεχόμενα σπουδών των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. μαζί με τα σημειώματα του Σ. Αλαχιώτη¹¹⁵, πρώην προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου¹¹⁶, καθώς αυτά απευθύνονται τόσο στους συντάκτες των σχολικών εγχειριδίων όσο και στους εκπαιδευτικούς και το περιεχόμενό τους συνιστά θεωρητικό και μεθοδολογικό οδηγό. Τέλος, στο ερευνητικό υλικό εντάχθηκαν οι εγκύκλιοι του Υπουργείου Παιδείας αναφορικά με το μουσείο.

3.3.1. Σχολικά εγχειρίδια (Βιβλίο μαθητή και δασκάλου)

Η εξέταση των βασικών χαρακτηριστικών του σχολικού εγχειριδίου – που αποτέλεσε το κύριο ερευνητικό υλικό της παρούσας εργασίας – γίνεται με αρκετή λεπτομέρεια. Η επιλογή αυτή βασίστηκε στην πεποίθησή μας ότι η εξονυχιστική διερεύνηση για τον εντοπισμό, την καταγραφή και την ερμηνεία των όψεων της ευρύτερης μουσειακής αντίληψης που διαπνέει τα περιεχόμενά τους, θα συνδράμει σημαντικά στην αποσαφήνιση του ρόλου του σχολικού εγχειριδίου στην απόκτηση των γενικότερων στάσεων και αξιών από μέρους του μαθητικού πληθυσμού σε σύνολο θεμάτων, όπως η έννοια του πολιτισμού και η αξία του στη ζωή των ανθρώπων μέσα από την οπτική του μουσείου.

Το σχολικό εγχειρίδιο αποτελεί το κατεξοχήν, και τις περισσότερες φορές το μοναδικό, μέσο διδασκαλίας στα χέρια του εκπαιδευτικού, παρέχοντάς του απόλυτη νομιμοποίηση σχετικά με το περιεχόμενο από τη μία, και τη μεθοδολογία από την άλλη, αφού συγκεντρώνει, συμπυκνώνει και αποτυπώνει εντέλει τις προδιαγραφές, τα περιεχόμενα και τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Η δυνατότητα χρήσης του πολλαπλού ή εναλλακτικού σχολικού εγχειριδίου που υιοθετείται σε άλλα εκπαιδευτικά συστήματα, δεν υφίσταται στην ελληνική εκπαίδευση. Η βαρύτητα του ρόλου του σχολικού εγχειριδίου στη συνείδηση των μαθητών διαφαίνεται από παλιότερα ερευνητικά δεδομένα που δείχνουν πως ο χρόνος ενασχόλησης των μαθητών με αυτό είναι αρκούντως μεγαλύτερος από το χρόνο των

¹¹⁵ Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου., κατά τη χρονική περίοδο που συγκροτήθηκαν τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. Βλέπε σχετικά στο <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

¹¹⁶ Π.Ι. εφεξής. Σημειωτέον, από το 2011 το Π.Ι. έχει μετονομασθεί σε Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.). Βλέπε σχετικά στο <http://www.iep.edu.gr/index.php?lang=el>.

διαπροσωπικών σχέσεων των μαθητών με τον εκπαιδευτικό, πως πολύ συχνά είναι το μοναδικό βιβλίο που έχει στη διάθεσή της η οικογένεια και, επίσης, πως η πρώτη επαφή των μαθητών με το βιβλίο μπορεί να είναι αυτή του σχολικού εγχειριδίου¹¹⁷.

Σχετικά με τη διαδικασία συγγραφής των εγχειριδίων σημειώνεται πως στο παρελθόν η συγγραφή των περισσότερων προέκυπτε μέσα από διαδικασίες ανάθεσης σε συγγραφέα ή σε συγγραφική ομάδα¹¹⁸. Ωστόσο, από το 2003 όλα τα νέα σχολικά εγχειρίδια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης προέκυψαν κατόπιν προκηρύξεως διαγωνισμού. Κατά τη διάρκεια της συγγραφής τους αξιολογήθηκαν από μια εξωτερική επιτροπή κρίσης, αποτελούμενη από έναν πανεπιστημιακό με ειδικότητα στο αντικείμενο του βιβλίου, έναν σχολικό σύμβουλο και έναν εκπαιδευτικό και με τελική γνωμοδότηση από το Π.Ι. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, μετά τις εκλογές του 2004 και την ανάληψη της κυβέρνησης από τη Νέα Δημοκρατία, η τελική έγκριση των υπό μελέτη σχολικών εγχειριδίων έγινε από το νέο πρόεδρο του Π. Ι. Μιχαήλ Παπαδόπουλο και στη συνέχεια από το Δημήτρη Βλάχο¹¹⁹, που αντικαθιστούν τον Σταμάτη Αλαχιώτη, που υπήρξε ο ιθύνων νους των υπό μελέτη Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Το 2006 ξεκίνησε η εφαρμογή των περισσότερων νέων εγχειριδίων και μέχρι το 2009 όλα τα καινούρια σχολικά εγχειρίδια βρίσκονταν στα χέρια των μαθητών¹²⁰.

Τα σχολικό εγχειρίδιο δεν συνιστά «ουδέτερο» εκπαιδευτικό εργαλείο. Αντιθέτως, συχνά μετατρέπεται σε αντικείμενο κοινωνικού ενδιαφέροντος ακόμα και σε πεδίο πολιτικών και ιδεολογικών συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων μέσω της ενσωμάτωσης της γνώσης και των αντιλήψεων των λιγότερο ισχυρών κάτω από την ομπρέλα του λόγου των κυρίαρχων ομάδων καθώς αποτελεί προϊόν πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών δραστηριοτήτων¹²¹. Ο Γρόλλιος υποστηρίζει ότι τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων ενσαρκώνουν με το περιεχόμενό τους συγκεκριμένες κατασκευές της πραγματικότητας, συγκεκριμένους τρόπους επιλογής

¹¹⁷ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 114-115.

¹¹⁸ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 237.

¹¹⁹ Βλέπε σχετικά στο http://www.pi-schools.gr/pi_history/.

¹²⁰ «Η πρόταση του Π.Ι. για τα βιβλία», από τη Διατμηματική επιτροπή για τη μορφωτική αυτοτέλεια του Λυκείου και το διάλογο για την παιδεία, 2009 Αθήνα, 3. Βλέπε σχετικά στο http://www.pi-schools.gr/paideia_dialogos/prot_sxol_vivlia.pdf.

¹²¹ Γρόλλιος 2008, 15.

και οργάνωσης του τεράστιου ορίζοντα των υπαρχουσών γνώσεων, που νομιμοποιούν την κουλτούρα ορισμένων κοινωνικών ομάδων¹²².

Πρόσφατο παράδειγμα σκληρής αντιπαράθεσης αποτελεί το βιβλίο της ιστορίας της Στ' τάξης του δημοτικού της συγγραφικής ομάδας της Μ. Ρεπούση και το σάλο που ξεσήκωσε έως την κατάργησή του από τον Υπουργό Παιδείας Ε. Στυλιανίδη το 2007. Ως αποτέλεσμα το καινούριο βιβλίο της ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού ανατέθηκε απευθείας και χωρίς διαγωνισμό σε συγγραφική ομάδα με επικεφαλής τον Ιωάννη Κολιόπουλο, Καθηγητή Ιστορίας στο Α.Π.Θ. Αξίζει να σημειωθεί πως η Υπουργός Παιδείας Μαριέττα Γιαννάκου, η οποία στήριξε την επιλογή αυτού του βιβλίου μέχρι τέλους, δεν εξελέγη βουλευτής στις επόμενες εκλογές του 2007, το κόμμα που κυριάρχησε στο πόλεμο εναντίον του βιβλίου στα ΜΜΕ (ΛΑΟΣ) εισήλθε στη Βουλή (2007), ενώ η κα. Μ. Ρεπούση ακολουθεί από το 2009 πολιτική καριέρα. Η συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της σχέσης ανάμεσα στην εκπαίδευση και στην πολιτική και αναδεικνύει πως τα σχολικά εγχειρίδια, μέσα από το περιεχόμενό τους, μπορούν να αποτελέσουν πεδία άσκησης πολιτικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης εις βάρος των μαθητών¹²³, όπως και ότι η σχολική γνώση δεν μπορεί να λειτουργήσει ανεξαρτήτως της ιδεολογικής σύμπλευσης της με τις κυρίαρχες πολιτικές ομάδες. Το παραπάνω παράδειγμα δεν είναι φυσικά το μοναδικό, αν και είναι πολύ ενδεικτικό, για το πλαίσιο συγγραφής, έγκρισης και αποδοχής των σχολικών εγχειριδίων στην ελληνική πραγματικότητα αλλά και για το πώς και με ποια στόχευση το Π.Ι. δύναται να γνωμοδοτεί, να επιλέγει και ενδεχομένως να υπονομεύει στην πραγματικότητα τα περιεχόμενα μάθησης.

Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρήσεις, πάντως, όπως αυτές της Κριτικής Παιδαγωγικής¹²⁴ επισημαίνουν την ανάγκη συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην επιλογή των περιεχομένων και οι πιο ριζοσπαστικές μιλούν ακόμα και για τη διείσδυση των μαθητών στην επιλογή των περιεχομένων της σχολικής γνώσης προκειμένου να εκφράζονται μέσα από αυτά οι διάφορες κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες.

¹²² Γρόλλιος 2008, 15.

¹²³ Liakos 2008, 77-92, Repoussi 2009, 56-63, Ρεπούση 2007 στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=178633> στις 38/01/2007. Στο άρθρο αυτό με τίτλο «Οι πόλεμοι των εγχειριδίων» αναλύονται οι λόγοι που η σχολική ιστορία αποτελεί πεδίο συγκρούσεων. (τελευταία πρόσβαση 18/05/2014).

¹²⁴ Κοσσυβάκη 2005, 121.

3.3.2. Δ.Ε.Π.Π.Σ.- Α.Π.Σ.

Τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. θεσμοθετήθηκαν το 2003¹²⁵ για να αποτελέσουν τον πυρήνα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, καθώς μαζί με τα σχολικά εγχειρίδια εμπεριέχουν το σύνολο της σχολικής μόρφωσης και αντικατοπτρίζουν το επίπεδο της παιδείας και του πολιτισμού ενός λαού. Τα Α.Π.Σ. αποτελούν την επίσημη έκφραση της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας μιας κοινωνίας και μαζί με τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν το σύνολο των μορφωτικών αγαθών με βάση τα οποία το σχολείο επιδιώκει την επίτευξη των επίσημων σκοπών της αγωγής¹²⁶. Το εκπαιδευτικό σύστημα αντανakλά σε σημαντικό βαθμό τις αρχές πάνω στις οποίες θεμελιώνεται η διακυβέρνηση της χώρας και τίθεται στην υπηρεσία της για την τη συντήρηση της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας και τα Α.Π.Σ. λειτουργούν ως καθρέφτες αυτής της πολιτικής επιλογής¹²⁷. Τα Α.Π.Σ. αποτελούν ένα ολοκληρωμένο και συγκεκριμένο σχέδιο με καταγεγραμμένα περιεχόμενα, προκαθορισμένους σκοπούς και στόχους, χρονοδιαγράμματα και σχεδιασμένες ενέργειες και διαδικασίες για κάθε γνωστικό αντικείμενο και για κάθε τάξη ξεχωριστά. Ο Αλαχιώτης σε κείμενό του για τα στοιχεία που διαμορφώνουν τα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.¹²⁸ τονίζει, μεταξύ άλλων, πως αυτά: «δεν αρκούνται στην απλή παράθεση της «διδασκτέας ύλης», αλλά αντιστοιχίζουν στόχους – περιεχόμενο – διδακτικές δραστηριότητες στο επίπεδο κάθε διδακτικής ενότητας. Έτσι, βοηθούν τους συγγραφείς, αλλά και τους εκπαιδευτικούς της τάξης, να εφαρμόσουν ποικίλες εναλλακτικές προσεγγίσεις, πέραν του καθιερωμένου μονόλογου και της ερωταπόκρισης».

Τα δύο νέα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το νέο μεταρρυθμιστικό εγχείρημα είναι οι έννοια της *διαθεματικότητας* και η *Ευέλικτη Ζώνη*. Η διαθεματική προσέγγιση ως μεθοδολογική αρχή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. συνδέει τα διακριτά γνωστικά αντικείμενα τόσο μεταξύ τους όσο και με τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα των μαθητών, ενώ η *Ευέλικτη Ζώνη* παρέχει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να εκπονούν σχέδια μαθήματος- projects ή εκπαιδευτικά προγράμματα, να διαμορφώνουν το εκπαιδευτικό

¹²⁵ ΦΕΚ 303 & 304/13-3-2003 προς αντικατάσταση του Α.Π. (1989) Π.Δ. 486/1989-ΦΕΚ.208 Α΄ προς συμπλήρωση του Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) του 1999, το οποίο αντικατέστησε το Α.Π. του 1985.

¹²⁶ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 171-174.

¹²⁷ Κοσσυβάκη 2005, 120.

¹²⁸ Βλέπε σχετικά στο <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

υλικό και εν μέρει το σχολικό πρόγραμμα με στόχο την αναβάθμιση του κοινωνικού και πολιτιστικού ρόλου του σχολείου¹²⁹.

3.3.3. Εγκύκλιοι

Οι εγκύκλιοι με εκπαιδευτικό περιεχόμενο (γιατί η σχολική μονάδα κατακλύζεται καθημερινά από πλήθος εγκυκλίων διοικητικών και κανονιστικών ζητημάτων) αποτελούν τις προτάσεις του Υπουργείου αναφορικά με εκπαιδευτικά ζητήματα. Με αυτές γίνεται η ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις επιμορφώσεις και τα σεμινάρια, που αφορούν συνήθως τις θεωρητικές εξελίξεις της παιδαγωγικής επιστήμης και τη βελτίωση των εκπαιδευτικών πρακτικών. Ενίοτε, περιλαμβάνουν ενημερώσεις για τη διενέργεια σεμιναρίων άλλων φορέων που συσχετίζονται με εκπαιδευτικά ζητήματα και, επίσης, προτάσεις συμμετοχής του μαθητικού πληθυσμού σε εκπαιδευτικά προγράμματα ποικίλων θεματικών όπως για παράδειγμα τα μουσεία.

Επειδή στην παρούσα έρευνα ανιχνεύεται η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική αναφορικά με το μουσείο, απευθυνθήκαμε στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και συγκεκριμένα στη Διεύθυνση ΣΕΠΕΔ, Δ' Τμήμα Αισθητικής Αγωγής για την παροχή των σχετικών εγκυκλίων. Το Τμήμα, κατόπιν αιτήσεως μας, μας παραχώρησε 41 εγκυκλίους σε ηλεκτρονική μορφή για τα έτη 2007 - 2013, οι οποίες παρέχουν ένα ικανοποιητικό δείγμα.

3.4. Ανάλυση των συνθηκών κάτω από τις οποίες διαμορφώθηκε το υπό έρευνα υλικό.

Επειδή η εκπαιδευτική διαδικασία είναι πρώτα από όλα μια επικοινωνιακή διαδικασία με πολλούς εμπλεκόμενους, η ανάλυση του υπό έρευνα υλικού δεν μπορεί να γίνει χωρίς τη συνεξέταση των αλληλοεπηρεαζόμενων παραμέτρων που κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές στην ερμηνεία των δεδομένων της ανάλυσης¹³⁰, όπως η περιρρέουσα κοινωνική ατμόσφαιρα, οι πομποί των μηνυμάτων, οι δέκτες αυτών και

¹²⁹ Βλέπε σχετικά <http://www.pi-schools.gr/programs/EuZin/EuZin.htm>.

¹³⁰ Μπονίδης 2004, 113-114.

βεβαίως οι υποθέσεις και τα ερωτήματα του ερευνητή. Γι' αυτό συνεξετάστηκαν οι επίσημες θέσεις των στελεχών της εκπαίδευσης - αφού η κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες συγγραφής και έγκρισης των σχολικών εγχειριδίων αποτελεί τον πιο ισχυρό μηχανισμό στη διαδικασία ορισμού της «επίσημης γνώσης»¹³¹ - μαζί με τις επιλεκτικές προσεγγίσεις των συγγραφικών ομάδων, στα πλαίσια των συγκεκριμένων δομικών περιορισμών, του επιστημονικού υπόβαθρου, των ατομικών συμφερόντων και τα συγκεκριμένα ερευνητικά μας ζητούμενα.

Το υπό έρευνα υλικό εμπεριέχει κάποια ιδιαίτερα στοιχεία που θεωρούμε πως είναι σημαντικό να αναφερθούν, γιατί ενδέχεται να προσδώσουν το δικό τους ειδικό βάρος στα αποτελέσματα της έρευνας. Για παράδειγμα, ο πρώην πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Σταμάτης Αλαχιώτης στο σημείωμά του¹³² «Στοιχεία από τον παιδαγωγικό σχεδιασμό του Δ.Ε.Π.Π.Σ και των Α.Π.Σ. της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης» τονίζει πως «τα Α.Π.Σ. και τα περισσότερα αντίστοιχα βιβλία γράφτηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και ήδη αποτελεί κοινή απαίτηση και προσδοκία η συγγραφή νέων βιβλίων, που θα βελτιώνουν τις διαπιστωμένες αδυναμίες τους. Το αίτημα αυτό διατυπώνεται γραπτώς στις ετήσιες εκθέσεις των Σχολικών Συμβούλων, αλλά και προφορικά από εκπαιδευτικούς και Σχολικούς Συμβούλους στα επιμορφωτικά σεμινάρια που διοργανώνει το Π.Ι., όπου επισημαίνεται ότι πρέπει να γίνει συγγραφή νέων βιβλίων για να αντιμετωπισθούν νέες επιστημονικές μεθοδολογικές αδυναμίες και κενά».

Είναι πρόδηλο, λοιπόν, πως τα νέα Α.Π.Σ. και η συγγραφή των νέων σχολικών εγχειριδίων προέκυψαν ως ανάγκη εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης με βάση τις μελέτες των συμβούλων αλλά και τις απόψεις των εκπαιδευτικών, τις νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις αλλά και τις αξιώσεις ενός σύγχρονου κράτους που επιθυμεί να λειτουργήσει ανταγωνιστικά σε διεθνές επίπεδο. Ο σχεδιασμός και η εκπόνησή τους έγινε στη διάρκεια της θητείας του υπουργού Παιδείας Πέτρου Ευθυμίου, την περίοδο 2000-2004.

Τα σχολικά εγχειρίδια συντάχθηκαν με βάση τις αυστηρές προδιαγραφές του Π.Ι. για τα περιεχόμενα των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. και ολοκληρώθηκαν κατόπιν της

¹³¹ Apple 2008, 33.

¹³² Αλαχιώτης 2002. Βλέπε σχετικά <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

συζήτησης με την εκπαιδευτική κοινότητα και την εσωτερική αξιολόγηση¹³³. Στη συνέχεια, τα σχολικά εγχειρίδια ανατέθηκαν στις συντακτικές ομάδες μέσα από διαγωνισμούς συγγραφής και τα περισσότερα σχολικά εγχειρίδια, πλην ελαχίστων, ξεκίνησαν την εφαρμογή¹³⁴ τους το σχολικό έτος 2006-2007, με υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων την Μ. Γιαννάκου-Κουτσίκου.

Παρόλο που τα περιεχόμενα των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. παραθέτουν τις παραμέτρους για τη συγγραφή των νέων διδακτικών βιβλίων, ώστε να διασφαλίζουν τις προδιαγραφές που απαιτεί η σύγχρονη βιβλιογραφία, και επίσης, παρά την κανονιστική και την περιοριστική λειτουργία τους τόσο σε επίπεδο περιεχομένου σπουδών όσο και σε επίπεδο παιδαγωγικής προσέγγισης, τα προβλήματα και τα ζητήματα που προέκυψαν μέσα από τη διαδικασία των διαγωνισμών είχαν σημαντικό αντίκτυπο σε αυτά που θα ονομάζαμε συνέχεια, συνάφεια, συνοχή στο περιεχόμενο και στη μεθοδολογία του κάθε γνωστικού αντικείμενου της κάθε σχολικής βαθμίδας. Όπως έχει επισημανθεί¹³⁵, τα σχολικά εγχειρίδια ως κρίκοι της ίδιας αλυσίδας θα πρέπει να διαθέτουν κάθετο και οριζόντιο συντονισμό¹³⁶. Η λειτουργία του συντονισμού σχετίζεται με τη συνάφεια της διδακτέας ύλης και τη μεθοδολογία τόσο για κάθε διακριτό γνωστικό αντικείμενο στις έξι τάξεις του δημοτικού, όσο και στο σύνολο των γνωστικών αντικειμένων μεταξύ τους σε κάθε τάξη ξεχωριστά. Για παράδειγμα, τα βιβλία των Μαθηματικών της Α' και Γ' τάξης συντάχθηκαν από την ίδια επιστημονική ομάδα, ενώ αυτό της Β' τάξης από άλλη, με αποτέλεσμα να υπάρχει μία ασυνέχεια μεταξύ τους τόσο στην επιστημονική προσέγγιση όσο και στη μεθοδολογία και έτσι, να αναγκάζονται οι μαθητές να προσεγγίζουν τη μία οπτική μετά την άλλη και πάλι από την αρχή. Το παραπάνω ζήτημα της ασυνέχειας αποτέλεσε ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας αναφορικά με την έννοια του μουσείου και τις ενδεχόμενες συνέπειες σχετικά με τις

¹³³ Η συζήτηση αυτή έγινε με βάση την επίσημη πρόταση του ΥΠΕΠΘ - Π.Ι., όπως αυτή είχε καταγραφεί στα ΦΕΚ:1366,τ.Β'18-10-2001/1373,τ.Β', 18-10-2001 1374, τ.Β', 18-10-2001 / 1375, τ.Β', 18-10-2001 / 1375, τ.Β', 18-10-2001 / 1376, τ.Β', 18-10-2001 και αναθεωρήθηκε με τα ΦΕΚ 303Β/13-03-2003, ΦΕΚ 304Β/13-03-2003. Βλέπε σχετικά <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

¹³⁴ Οι εκπαιδευτικοί καλούνται σε παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων επιμόρφωσης αναφορικά με τα νέα εγχειρίδια και πολλές συμπληρωματικές οδηγίες στέλνονται στις σχολικές μονάδες σχετικά με ζητήματα διαχείρισης της σχολικής ύλης εξαιτίας των κενών καθώς τα περιεχόμενα των νέων εγχειριδίων διαφοροποιούνται σε σημαντικό βαθμό με τα προηγούμενα.

¹³⁵ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 175-176.

¹³⁶ **Κάθετος συντονισμός** σημαίνει τη σύνδεση του σχολικού εγχειριδίου του κάθε επιμέρους γνωστικού αντικείμενου με τα σχολικά εγχειρίδια του συγκεκριμένου αντικείμενου όλων των τάξεων και **οριζόντιος συντονισμός** σημαίνει τη σύνδεση των σχολικών εγχειριδίων όλων των γνωστικών αντικειμένων μεταξύ τους σε κάθε μία τάξη χωριστά.

ολοκληρωμένες αναπαραστάσεις που μπορεί να συγκροτούν οι μαθητές για το μουσείο και το ρόλο του.

Επιπλέον, οι καινούριες έννοιες που υιοθετήθηκαν και αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος στην πρωτοποριακή και καινοτόμα εκπαιδευτική προσέγγιση, σύμφωνα με τον Αλαχιώτη, δε φαίνεται να μπορούν να λειτουργήσουν σύμφωνα με τις διακηρυκτικές προτάσεις. Πιο συγκεκριμένα, σε σχέση με την έννοια της *διαθεματικότητας*¹³⁷ έχει σχολιαστεί¹³⁸ πως αυτή δεν μπορεί να επιτελεστεί μέσα από αυτόνομα γνωστικά αντικείμενα, τα σχολικά εγχειρίδια των οποίων τα έγγραψαν ανεξάρτητες, αυτόνομες και μη συνεργαζόμενες μεταξύ τους συγγραφικές ομάδες, με μοναδικό κοινό χαρακτηριστικό ότι υπόκεινται αυστηρά στις προαπαιτούμενες προδιαγραφές των αναλυτικών προγραμμάτων. Το μόνο που μπορεί να επισημανθεί είναι πως αυτό που απλώς επιτεύχθηκε είναι η διάχυση των «διαθεματικών εννοιών» στα γνωστικά αντικείμενα¹³⁹, όπως, για παράδειγμα, η αξιοποίηση της έννοιας του μουσείου στα βιβλία των Μαθηματικών κατά την πραγμάτευση της έννοιας του ευρώ και των υπομονάδων του, με πρόταση επίσκεψης στο Νομισματικό Μουσείο¹⁴⁰. Αναφορικά με την έννοια της *Ευέλικτης Ζώνης*, η οποία συμβάλλει στη σύνδεση της σχολικής γνώσης με τα βιώματα των μαθητών και τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής μέσα από τη μέθοδο του project, οι γενικότητες και οι αοριστίες στα περιεχόμενα των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. δεν προσέφεραν κανένα υποστηρικτικό πλαίσιο τόσο στους συγγραφείς όσο και στους εκπαιδευτικούς με συνέπεια, ας μας επιτραπεί η έκφραση, τον αυτοσχεδιασμό και από τις δύο πλευρές. Στο πλαίσιο της *Ευέλικτης Ζώνης*, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εκπονούν projects με θέματα που επιλέγουν οι ίδιοι οι μαθητές και προτείνονται ενδεικτικά στα βιβλία του δασκάλου. Για παράδειγμα, οι θεματικές ενότητες που σχετίζονται με το μουσειακό θεσμό μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για τη διενέργεια projects που θα προσφέρουν την ευκαιρία στο μαθητικό πληθυσμό να προσεγγίσει το μουσείο και τις πτυχές του μέσα από βιωματικές και γνωστικές δραστηριότητες. Το ζήτημα που προκύπτει, όμως, είναι κατά πόσο ο εκπαιδευτικός υποστηρίζεται επιστημονικά σ' αυτήν την κατεύθυνση μέσα από τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ., τα βιβλία δασκάλου καθώς και

¹³⁷ Διαθεματικότητα θεωρείται η ολιστική προσέγγιση της γνώσης που προκύπτει μέσα από τη σύνδεση όλων των γνωστικών αντικειμένων για κάθε θέμα που δύνανται να διαχειρίζονται οι μαθητές.

¹³⁸ Γρόλλιος 2003, 30-37.

¹³⁹ Θεριανός 2007, 62.

¹⁴⁰ ΒΜ/1//36 Β' τάξη.

με προγράμματα και επιμορφώσεις αναφορικά με το μουσείο, πράγμα που αναζητήθηκε στην έρευνα. Τα δύο παραπάνω ζητήματα προβάλλουν από μόνα τους την ανάγκη αλλαγής στη διαδικασία συγγραφής με τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας ανάμεσα στις συγγραφικές ομάδες, ώστε να απαλειφθούν οι παιδαγωγικές και μεθοδολογικές ασυνέχειες, οι επικαλύψεις, οι επαναλήψεις και οι αντιφάσεις¹⁴¹.

Η Κριτική Παιδαγωγική επισημαίνει πως οι αδυναμίες των Α.Π.Σ. εστιάζονται σε δύο σημεία. Το ένα αφορά στη δυνατότητα που αυτά προσφέρουν στους βασικούς εμπλεκόμενους, εκπαιδευτικούς και μαθητές να συμμετέχουν στη διαδικασία διαμόρφωσης του διδακτικού πλαισίου και το άλλο στην ευκαιρία που προσφέρουν τα περιεχόμενα, προκειμένου να εκπροσωπούνται και να εκφράζονται μέσα από αυτό οι διάφορες γνωστικές περιοχές και οι διάφορες κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες¹⁴².

3.5. Τυπικά χαρακτηριστικά των σχολικών εγχειριδίων

Τα τυπικά χαρακτηριστικά των βιβλίων είναι μια συνιστώσα που λαμβάνεται πολύ σοβαρά υπόψη στη διεθνή βιβλιογραφία¹⁴³, καθώς αποτελούν το πεδίο για την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την παιδαγωγική, διδακτική και επιστημονική επάρκεια τους. Θα προχωρήσουμε σε μια συνοπτική περιγραφή των υπό μελέτη σχολικών εγχειριδίων για την καλύτερη κατανόηση και αποσαφήνιση των ορισμών, των στοιχείων και την ανάλυση των αποτελεσμάτων στη συνέχεια.

Ο όρος *σχολικά εγχειρίδια* χρησιμοποιείται για να περιγραφούν ουσιαστικά δύο ή και περισσότερα βιβλία:

1. το βιβλίο μαθητή (εφεξής ΒΜ), που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας,
2. το τετράδιο εργασιών (εφεξής ΤΕ) με ασκήσεις,

¹⁴¹ Καψάλης & Χαραλάμπους 1995, 197-198.

¹⁴² Κοσσυβάκη 2004, 121.

¹⁴³ Ο.Ε.Π.ΕΚ (Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών) 2008, 73.

3. το βιβλίο του δασκάλου (εφεξής ΒΔ), το οποίο περιγράφει τους γενικούς στόχους του μαθήματος και τους επιμέρους στόχους της κάθε ενότητας. Επίσης, περιέχει χρήσιμες υποδείξεις, επιμέρους οδηγίες αλλά και συμπληρωματικό υλικό, (επιπλέον πηγές, επιστημονικά κείμενα και αναλυτικότερη βιβλιογραφία), ώστε ο εκπαιδευτικός να εμπλουτίζει και να υλοποιεί αποτελεσματικότερα τη διδασκαλία και
4. το βιβλίο αναφοράς¹⁴⁴ το οποίο συνοδεύει όλα τα άλλα και χρησιμοποιείται επικουρικώς (ανθολόγιο, λεξικό, βιβλίο γραμματικής και συντακτικού).

Τα υπό έρευνα σχολικά εγχειρίδια διαφοροποιούνται ως προς τον αριθμό των τευχών και την ύπαρξη ή όχι του αντίστοιχου ΤΕ καθώς και ως προς τον τρόπο οργάνωσης του περιεχομένου με ποικίλες θεματικές ενότητες και επιμέρους κεφάλαια που αντιστοιχούν στο γνωστικό αντικείμενο. Σε σχέση με τα εγχειρίδια της προηγούμενης γενιάς είναι πιο σύγχρονα αισθητικά, με βαρύνουσα σημασία στην εικονογράφηση και οι θεματικές ενότητες προσεγγίζουν οικείες καταστάσεις των μαθητών και ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα και την εφευρετικότητά τους.

Πριν προχωρήσουμε παρακάτω, θα θέλαμε να επισημάνουμε πως οι ακόλουθες παρατηρήσεις στηρίζονται κυρίως στα περιεχόμενα των Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στην καταγεγραμμένη στοχοθεσία τους, στις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται στα ΒΔ και στην προσωπική μας εμπειρία, παρά σε βιβλιογραφικές αναλύσεις, καθώς τα εγχειρίδια είναι σχετικά πρόσφατα και δεν έχουν γίνει αντικείμενο εκτεταμένης έρευνας από τους ειδικούς¹⁴⁵.

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος της Γλώσσας**, που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Ο κύριος στόχος του μαθήματος έγκειται στην ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται με επάρκεια, αυτοπεποίθηση, αποτελεσματικότητα και δημιουργικότητα το γραπτό και τον προφορικό λόγο, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική και στην ευρύτερη κοινωνία¹⁴⁶. Οι επιμέρους στόχοι εστιάζουν στην κατανόηση κειμένων και στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου, μέσα από την αξιοποίηση ποικίλων

¹⁴⁴ Δεν αποτελούν μέρος του υπό έρευνα υλικού λόγω της εξειδικευμένης χρήσης τους.

¹⁴⁵ Μοσχονάς 2006, 13-15, Μαρίνης 2007, 141-167, Μαριόλης 2007, 81-106.

¹⁴⁶ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας, 14.

επικοινωνιακών μεθόδων και μέσα από τη λειτουργική χρήση της γλώσσας σε πλήθος κοινωνικών περιστάσεων με τη συνδρομή κειμενικών ειδών αναφορικού και κατευθυντικού λόγου. Τα κειμενικά είδη είναι συνήθως αυθεντικά και προέρχονται από λογοτεχνικά κείμενα, αποσπάσματα ποιημάτων, άρθρα εφημερίδων, προγράμματα θεάτρων και κινηματογράφου, οδηγίες χρήσης μηχανημάτων, τουριστικούς χάρτες κ.ά. Σύμφωνα με τα Α.Π.Σ., το 25% των κειμένων μπορεί να αντικατασταθεί από τον εκπαιδευτικό. Οι γραμματικό-συντακτικές ασκήσεις υπάρχουν τόσο στο ΒΜ όσο και στο ΤΕ που λειτουργεί περισσότερο εμπεδωτικά. Η σπειροειδής ανάπτυξη της ύλης δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να επαναπροσεγγίσουν τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα πιο εμπλουτισμένα όσο ανεβαίνουν σχολική βαθμίδα¹⁴⁷.

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος των Μαθηματικών**, που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Ο σκοπός της διδασκαλίας των Μαθηματικών, τα οποία νοούνται ως απαραίτητα εργαλεία στην καθημερινή ζωή, στο χώρο εργασίας και στην εξέλιξη και ανάπτυξη των άλλων επιστημών¹⁴⁸, αφορά στη συμβολή της ολοκλήρωσης της προσωπικότητας του μαθητή και στην επιτυχή κοινωνική ένταξή του εφόσον, τα Μαθηματικά ασκούν το μαθητή στη μεθοδική σκέψη και στις λογικές διεργασίες, αναπτύσσουν την παρατηρητικότητα και διεγείρουν το κριτικό πνεύμα. Οι μαθηματικές έννοιες και η χρήση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία πηγάζουν μέσα από την πραγματικότητα. Συνεπώς, οι προσεγγίσεις των εγχειριδίων βασίζονται σε καταστάσεις και προβλήματα που είναι οικεία στους μαθητές όπως η φύση, η ζωή και ο πολιτισμός, δημιουργώντας έτσι περισσότερα κίνητρα και αποτελεσματικότερη μάθηση. Οι μαθηματικές έννοιες ξεκινούν από την αρίθμηση των φυσικών αριθμών, τις μετρήσεις μήκους και χρόνου, επεκτείνονται στις αριθμητικές πράξεις, στη γεωμετρία, στην προσέγγιση των δεκαδικών, των κλασματικών και των συμμιγών αριθμών και ολοκληρώνονται με τις έννοιες του λόγου, της αναλογίας, των ποσοστών και των εξισώσεων.

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος των Θρησκευτικών**, που διδάσκεται στις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ και το ΒΔ. Το γνωστικό

¹⁴⁷ ΒΔ Γλώσσας.

¹⁴⁸ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. των Μαθηματικών, 250.

αντικείμενο των Θρησκευτικών καλείται να συμβάλει στην ηθική και πνευματική ολοκλήρωση του μαθητή, λειτουργώντας συμπληρωματικά ως προς την οικογένεια και την Εκκλησία¹⁴⁹. Ο κύριος σκοπός του μαθήματος εστιάζει στη μετάδοση των γνήσιων στοιχείων της Ορθόδοξης Χριστιανικής Παράδοσης και στην κατανόηση της χριστιανικής πίστης ως μέσου νοηματοδότησης του κόσμου και της ζωής¹⁵⁰. Το ενδιαφέρον στοιχείο για τους στόχους της παρούσας εργασίας είναι ότι στα περιεχόμενά του περιλαμβάνονται και θέματα που άπτονται της θρησκευτικής πολιτισμικής μας κληρονομιάς.

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος της Ιστορίας**, που διδάσκεται στις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Σύμφωνα με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ και τα Α.Π.Σ., στόχος του μαθήματος είναι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης μέσα από την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και την εξέταση αιτίων και αποτελεσμάτων, η διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης του μαθητή μέσα από την κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και η ευδοκίμηση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και στο μέλλον¹⁵¹. Η ιστορική προσέγγιση ξεκινά από την προϊστορία και την πρωτοιστορία, τα γεωμετρικά, τα αρχαϊκά και τα κλασσικά χρόνια, συνεχίζεται με τα ελληνιστικά, τα ελληνορωμαϊκά και το Βυζάντιο και ολοκληρώνεται με τη σύγχρονη ιστορία της Ευρώπης, την επανάσταση του 1821, το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος και την Ελλάδα του 20ού αιώνα. Όπως και στην περίπτωση των Θρησκευτικών, ένα μέρος του περιεχομένου επικεντρώνεται στην πολιτισμική ιστορία και στα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, ενώ στα Α.Π.Σ. προβλέπεται χρόνος για την τοπική ιστορία¹⁵².

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος**, που διδάσκεται στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Η έννοια της διαθεματικότητας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη σε αυτά, κάτι που τονίζεται ιδιαίτερα στο ΒΔ της κάθε τάξης¹⁵³. Ο σκοπός του μαθήματος εστιάζει στην απόκτηση γνώσεων που οδηγούν στην κατανόηση της ύπαρξης και της

¹⁴⁹ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. των Θρησκευτικών, 136.

¹⁵⁰ ΒΔ Θρησκευτικών .

¹⁵¹ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ιστορίας, 184.

¹⁵² ΒΔ Ιστορίας.

¹⁵³ ΒΔ Μελέτης Περιβάλλοντος.

διαφοροποίησης μεταξύ του φυσικού (φυτά, ζώα, ήλιος, νερό) και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (τάξη, σχολείο, οικογένεια, γειτονιά), στις αλληλεπιδράσεις και στις αλληλεξαρτήσεις που αναπτύσσονται μέσα από την ανθρώπινη δραστηριότητα (πολιτισμός, αθλητισμός, επικοινωνία, οικονομία) και στην εσωτερίκευση στάσεων αναφορικά με το περιβάλλον και, κατ' επέκταση, στη δρομολόγηση δράσεων με στόχο την προστασία του¹⁵⁴.

Τα εγχειρίδια του μαθήματος της Γεωγραφίας, που διδάσκεται στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Ο κύριος σκοπός του μαθήματος επικεντρώνεται στην απόκτηση των βασικών γεωγραφικών γνώσεων μέσα από την κατανόηση του χώρου-τόπου και των αλληλεπιδράσεων-αλληλεξαρτήσεων, που δημιουργούνται ανάμεσα στις ανθρώπινες δραστηριότητες και στους φυσικούς παράγοντες. Η απόκτηση μιας ολιστικής εικόνας του σύγχρονου κόσμου μέσα από την αξιοποίηση της γεωγραφικής γνώσης αναπτύσσεται σ' ένα πλαίσιο αρχών που χαρακτηρίζεται από πανανθρώπινες αξίες και θετικές στάσεις απέναντι στο περιβάλλον και στην ισότητα των λαών του πλανήτη μας¹⁵⁵.

Τα εγχειρίδια του μαθήματος της Φυσικής, που διδάσκεται στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Στο πλαίσιο της ολόπλευρης ανάπτυξης του μαθητή, η διδασκαλία του μαθήματος αποσκοπεί (στο γνωστικό τομέα) να συμβάλει στην απόκτηση γνώσεων σχετικών με θεωρίες, νόμους και αρχές της επιστήμης της φυσικής, ώστε ο μαθητής να είναι ικανός να «ερμηνεύει» τα φυσικά φαινόμενα ή τις διαδικασίες που αφορούν τους οργανισμούς και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον το οποίο ζουν και στην εξοικείωση με τον επιστημονικό τρόπο σκέψης, στην επιστημονική μεθοδολογία (παρατήρηση-αξιοποίηση πληροφοριών - διατύπωση υποθέσεων - εξαγωγή συμπερασμάτων - ικανότητα γενίκευσης). Επιπλέον, (στο συναισθηματικό τομέα) καλείται να συμβάλει στη διαπίστωση της συμβολής των φυσικών επιστημών στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του ανθρώπου και, εντέλει, στην άσκηση κριτικής για τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις τους στη δημόσια υγεία και στο περιβάλλον με απώτερο στόχο

¹⁵⁴ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Μελέτης Περιβάλλοντος, 306-311.

¹⁵⁵ ΒΔ Γεωγραφίας.

την ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων για την επίλυση κοινωνικών ζητημάτων, αξιοποιώντας τις γνώσεις που έχει αποκτήσει¹⁵⁶.

Τα εγχειρίδια του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, που διδάσκεται στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, αποτελούνται από το ΒΜ και το ΒΔ. Στοχεύουν στην απόκτηση των κατάλληλων γνώσεων, στην καλλιέργεια και στην εσωτερίκευση οικουμενικών, πανανθρώπινων και διαχρονικών στάσεων, αξιών και δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν το σύγχρονο δημοκρατικό πολίτη στα πλαίσια της Ελλάδας και της διεθνούς κοινότητας¹⁵⁷. Ο απώτερος στόχος τους είναι η εφαρμογή των παραπάνω στην καθημερινή ζωή μέσα από την υπεύθυνη και ενεργό συμμετοχή των μαθητών στο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι μέσα από τις έννοιες της ισότητας, της δικαιοσύνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵⁸.

Τα εγχειρίδια του μαθήματος των Εικαστικών, που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, με κοινό σχολικό εγχειρίδιο ανά δύο τάξεις, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Έχουν ως βασικούς στόχους τη γνωριμία των παιδιών με τις εικαστικές τέχνες, την απόλαυσή τους μέσα από διάφορες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων με βιωματικό τρόπο που, αξιοποιώντας τις εμπειρίες και τις γνώσεις των παιδιών, έχουν σαν απώτερο σκοπό να καλλιεργηθούν ως δημιουργοί και ως φιλότεχνοι θεατές μέσα από την κατανόηση της συμβολής των τεχνών στον πολιτισμό διαχρονικά και συμβολικά¹⁵⁹.

Τα εγχειρίδια του μαθήματος της Μουσικής, που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, με κοινό σχολικό εγχειρίδιο ανά δύο τάξεις, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Κατά την είσοδό τους στην εκπαίδευση τα παιδιά δέχονται την επίδραση της οργανωμένης πια Μουσικής Αγωγής. Αυτή συνίσταται στην προγραμματισμένη και συνειδητή προσπάθεια ανάπτυξης των μουσικών δεξιοτήτων και της μουσικής αντίληψης και επιπλέον στη διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στη μουσική με βασικές παραμέτρους την αβίαστη μουσική μάθηση, τη γνωριμία με διαφορετικά είδη μουσικής και της ιστορίας της, τον παιγνιώδη τρόπο προσέγγισης

¹⁵⁶ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. των Φυσικών Επιστημών, 443.

¹⁵⁷ Α.Π.Σ και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, 230.

¹⁵⁸ ΒΔ Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

¹⁵⁹ ΒΔ Εικαστικών.

και τις ποικίλες μουσικές δραστηριότητες. Ως ευρύτερος σκοπός του μαθήματος θεωρείται η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ζητήματα τέχνης και πολιτισμού¹⁶⁰.

Τα **εγχειρίδια του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής**, που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, με κοινό σχολικό εγχειρίδιο ανά δύο τάξεις, αποτελούνται από το ΒΜ, το ΤΕ και το ΒΔ. Έχουν στόχο τη σωματική, την πνευματική και την κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών, μέσα από την κατάκτηση της αίσθησης του χώρου, την ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων και των φυσικών ικανοτήτων, το αίσθημα της συνεργασίας, του μοιράσματος και της χαράς, της σωματικής άσκησης και της ενίσχυσης της φυσικής τους υγείας¹⁶¹.

3.6. Καθορισμός των τεχνικών ανάλυσης

Μετά την προέρευνα και τη μελέτη της βιβλιογραφίας, έγινε η επιλογή και η προσαρμογή των τεχνικών ανάλυσης και ορίστηκαν οι μεθοδολογικοί περιορισμοί που τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του υπό έρευνα υλικού μας επέβαλαν να συνυπολογίσουμε. Οι ερευνητικοί άξονες, όπως ακριβώς και οι στόχοι, αφορούν τέσσερα πεδία, μετά την απόφασή μας να εξετάσουμε χωριστά τα ΒΜ από τα ΒΔ, γιατί κατά την παιδαγωγική διαδικασία τα περιεχόμενα και οι προτάσεις των ΒΔ επιλέγονται αποκλειστικά από τους πομπούς/εκπαιδευτικούς και φτάνουν φιλτραρισμένα, αν φτάνουν, στους δέκτες/μαθητές.

Για τον **1^ο άξονα**, που αφορά στα ΒΜ, η ιδιαιτερότητα του θέματος της έρευνας αλλά και το ίδιο το ερευνητικό υλικό, δεν επέτρεψαν την επιλογή μιας διακριτής μεθοδολογικής προσέγγισης της έννοιας του μουσείου στα ΒΜ. Η αυστηρή ποσοτική ανάλυση περιεχομένου με την καταμέτρηση της συχνότητας εμφάνισης και της έκτασης των προκαθορισμένων κατηγοριών ανάλυσης, η οποία απλώς θα αναδείκνυε το πλήθος των αναφορών και τις γενικές τάσεις αναφορικά με το «μουσείο», δεν θα ικανοποιούσε τις απαιτήσεις μας για μια εις βάθος ερμηνευτική προσέγγιση της έρευνας σχετικά με την πολύπλευρη έννοια του μουσείου. Αντιθέτως, κρίθηκε απαραίτητο, ύστερα από μια αρχική ποσοτική προσέγγιση, να προχωρήσουμε στην εφαρμογή και ποιοτικών μορφών ανάλυσης και κριτικής τους προσέγγισης, ώστε να

¹⁶⁰ ΒΔ Μουσικής Αγωγής.

¹⁶¹ ΒΔ Φυσικής Αγωγής.

προσδοθούν στα αποτελέσματα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά. Θεωρούμε πως ο συνδυασμός αυτός συνεισέφερε στην εξαγωγή ασφαλέστερων και ουσιωδέστερων συμπερασμάτων.

Η ποσοτική ανάλυση περιεχομένου στην έρευνα των σχολικών εγχειριδίων, που εδράζεται στην θετικιστική αντίληψη περί ανάγκης ύπαρξης ερευνητικής συνάφειας ανάμεσα στις θετικές και κοινωνικές επιστήμες, άρχισε να χρησιμοποιείται από τη δεκαετία του 1970 στο πλαίσιο της εμπειρικής παιδαγωγικής κατεύθυνσης¹⁶². Η ποσοτική ανάλυση περιεχομένου στα σχολικά εγχειρίδια αναζητά τα θεωρητικά ερείσματα της έρευνας στο περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων, στα προκύπτοντα ερευνητικά αποτελέσματα, στη σχετική βιβλιογραφία των επιστημών της Αγωγής ή άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως στην προκειμένη περίπτωση στον επιστημονικό κλάδο της Μουσειολογίας καθώς και στα δεδομένα προηγούμενων ερευνών, εφόσον υπάρχουν¹⁶³.

Μετά τον καθορισμό των στόχων, προχωρήσαμε στη συγκρότηση του συστήματος των κατηγοριών, στην ταξινόμηση δηλαδή των στοιχείων του υπό έρευνα υλικού σε ένα ορισμένο αριθμό κατηγοριών που συνιστούν τους λειτουργικούς ορισμούς των μεταβλητών που ερευνήθηκαν. Με βάση αυτά, ορίστηκαν τρεις βασικές κατηγορίες ανάλυσης με τις σχετικές τους υποκατηγορίες οι οποίες έχουν ως εξής:

1. Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου

- 1.1 Γνώση
- 1.2 Ιδεολογία-Συγκρότηση ταυτότητας
- 1.3 Θαυμασμός για τα μουσειακά αντικείμενα
- 1.4 Πολιτισμική εμπειρία: χαρά-απόλαυση-ψυχαγωγία
- 1.5 Τυπολογία και περιεχόμενο των μουσείων
- 1.6 Το μουσείο ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης/έμπνευσης
- 1.7 Το μουσείο ως φιλοσοφικό πεδίο

2. Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης

- 2.1 Πρόταση επίσκεψης ως εμπλουτισμός/επέκταση του μαθήματος

¹⁶² Μπονίδης 2004, 47- 48.

¹⁶³ Μπονίδης 2004, 50.

- 2.2 Πρόταση συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα-Παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- 2.3 Πρόταση αξιοποίησης μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων
- 2.4 Πρόταση εικονικής επίσκεψης
- 2.5 Εκπαιδευτική δραστηριότητα εντός σχολείου με γνωστικό ή βιωματικό χαρακτήρα
- 2.6 Αναζήτηση προϋπάρχουσας εμπειρίας επίσκεψης/γνώσης για το μουσείο

3. Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του

- 3.1 Εκθεσιακή λειτουργία: Έκθεμα-Ερμηνεία
- 3.2 Επικοινωνιακή λειτουργία: Επισκέπτες-Πλαίσιο συμπεριφοράς, Προετοιμασία επίσκεψης - Μουσείο & Περιβάλλον - Σήμανση
- 3.3 Διαχείριση συλλογών

Η συγκρότηση των κατηγοριών ανάλυσης δεν έγινε με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα και το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο κινηθήκαμε, δηλαδή μέσα από το μετασχηματισμό των ερωτημάτων και των υποθέσεων της έρευνας σε κατηγορίες (παραγωγικό σύστημα), αλλά καθορίστηκε μέσα από την αρχική διερεύνηση του υλικού και τα πρώτα δεδομένα (επαγωγικό σύστημα)¹⁶⁴ με θέμα το μουσείο¹⁶⁵. Η συγκεκριμένη μεθοδολογική επιλογή οφείλεται, επιπλέον, στο γεγονός ότι στην ανάλυση περιεχομένου, πέρα από τα επιστημονικά ενδιαφέροντα του ερευνητή που διαμορφώνουν το ερευνητικό πλαίσιο και τις κατευθύνσεις του, πρέπει να συνυπολογιστούν εξ αρχής τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εγχειριδίων και το πλαίσιο αξιοποίησής τους ως κυρίαρχου εκπαιδευτικού εργαλείου καθώς λαμβάνουν χώρα μέσα σε ένα πολύπλοκο επικοινωνιακό σύστημα. Για παράδειγμα, ο πομπός - εκπαιδευτικός σε σχέση με τους δέκτες - μαθητές, είναι παράλληλα δέκτης σε σχέση με τους πομπούς που είναι τα περιεχόμενα των εγχειριδίων, οι στόχοι των συγγραφικών ομάδων, τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. Έτσι, η διαφοροποιημένη πρόσληψη των παραπάνω δεκτών (εκπαιδευτικοί, μαθητές), που μπορεί να επισυμβαίνει στο σύνολο της εκπαιδευτικής πράξης, μας υποχρέωσαν να συστήσουμε τις κατηγορίες ανάλυσης με βάση τα πρώτα δεδομένα της προέρευνας για να

¹⁶⁴ Μπονίδης 2004, 51.

¹⁶⁵ Η έννοια «μουσείο» περιλαμβάνει όλους τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς όπως μια εκκλησία ή ένα οποιοδήποτε αρχαιολογικό μνημείο.

αποφευχθούν οι ερευνητικοί περιορισμοί που οι προσωπικές ερευνητικές μας αναζητήσεις πιθανώς να έθεταν και έτσι να εξαφανιστούν τα πραγματικά περιεχόμενα, οι λειτουργίες και οι σημασίες τους στα κοινωνικά και παιδαγωγικά τους συμφραζόμενα και να ακυρωθούν οι πολλαπλές ερμηνείες και αναγνώσεις του υπό έρευνα υλικού, αλλά και των δεκτών.

Τα κριτήρια που πληροί το σύστημα της κατηγοριοποίησης των αναφορών εκπληρώνει του παρακάτω όρους που συνίστανται:

1. στην **επαρκή ανταπόκριση** στους στόχους της έρευνας,
2. στην **εξαντλητικότητα** και την **πληρότητα** της κατηγοριοποίησης, καθώς εντάσσονται σε αυτήν όλες οι σχετικές με το αντικείμενο της έρευνας αναφορές και ικανοποιούνται όλες οι κατηγορίες του συστήματος¹⁶⁶,
3. στο κριτήριο της **αποκλειστικότητας** (δηλαδή στην ένταξη των αναφορών σε μία και μόνο κατηγορία), για το οποίο αποφασίστηκε να τηρηθεί μόνο στις περιπτώσεις που καθίσταται δυνατό και θεωρητικά κατάλληλο σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα,
4. στην **αξιοπιστία** μέσω της αυστηρής διατύπωσης των κατηγοριών,
5. στην **εγκυρότητα**, δηλαδή στη μέτρηση αυτού ακριβώς που επιδιώκεται να μετρηθεί και
6. στην **παραγωγικότητα**, δηλαδή να προσφέρεται η δυνατότητα για εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων και παροχή αξιόπιστων δεδομένων.

Επειδή κατά την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου επιχειρείται η μετατροπή ποιοτικού υλικού σε μετρήσιμες μονάδες, ορίσαμε τις μονάδες ανάλυσης με **μονάδα δειγματοληψίας** (δείγμα) το σύνολο των γνωστικών εγχειριδίων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και με **μονάδα καταγραφής του πλήθους των αναφορών** το θέμα (μία πρόταση, μια περίοδο, μια παράγραφο με ολοκληρωμένο νόημα αναφορικά με κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες ανάλυσης). Στη συνέχεια, κωδικοποιήσαμε το σύστημα των κατηγοριών μέσω αυστηρού ελέγχου της λειτουργικότητάς του (δηλαδή τη «μοναδοποίηση»), ώστε να είναι μετρήσιμες και προχωρήσαμε στην κωδικογράφηση με επαναλαμβανόμενο επανέλεγχο. Κατά τη διάρκεια της

¹⁶⁶ Εκτός από μία, που η προσμέτρηση της απουσίας της στα ΒΜ, συνδέεται με τη σημαντική εκπροσώπησής της στα ΒΔ .

κωδικογράφησης κάθε μία αναφορά που κάλυπτε οποιαδήποτε από τις κατηγορίες αποτέλεσε μετρήσιμη ομάδα.

Στην καταγραφή και μέτρηση του πλήθους των σχετικών αναφορών δημιουργήθηκε ξεχωριστή **μονάδα καταγραφής της έκτασης** των αναφορών με **μονάδα χώρου** την τυπογραφική σειρά, ως ένα επιπλέον κριτήριο. Σημειώνεται εδώ, πως τα σχολικά εγχειρίδια, αν και υπόκεινται στις ίδιες προδιαγραφές αναφορικά με τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά (layout), δεν παρουσιάζουν την ίδια έκταση γραπτού λόγου κυρίως στις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού και αν και η μέτρηση της έκτασης της αναφοράς έγινε με βάση την τυπογραφική σειρά¹⁶⁷, υπάρχει η πιθανότητα ορισμένων αποκλίσεων κατά τη μέτρηση. Επίσης, κατά τη μέτρηση των αναφορών δεν υπολογίστηκαν αυτές που υπήρχαν στους πίνακες των περιεχομένων, στους τίτλους, στις λεζάντες των εικόνων, στις ασκήσεις και στους προοργανωτές¹⁶⁸, καθώς δε συνδέονταν άμεσα με την έννοια του μουσείου. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε - εκτός της μέτρησής τους ως αναφορών - στις ερωτήσεις/ασκήσεις εμπεδωτικού χαρακτήρα σχετικά με την υπό έρευνα έννοια και τις διαστάσεις της.

Στην ποιοτική ανάλυση περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων, η οποία ανάγεται χρονικά στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα και εντάσσεται στην ευρύτερη προσπάθεια της δημιουργίας αντιθετικιστικών, ερευνητικών, ποιοτικών παραδειγμάτων¹⁶⁹, αξιοποιήσαμε το ερευνητικό εργαλείο της δόμησης, της βασικότερης τεχνικής της ποιοτικής ανάλυσης¹⁷⁰ και συγκεκριμένα της πρότυπης δόμησης. Σύμφωνα με αυτήν, επιχειρήθηκε ο εντοπισμός, η ανάλυση και η ερμηνεία των πλέον σημαντικών και χαρακτηριστικών αναφορών μουσειολογικά και επιχειρήθηκε η περιγραφή και η ερμηνεία τους με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια¹⁷¹.

Για τον 2^ο **άξονα**, που αφορά στην έρευνα των ΒΔ, η μελέτη διενεργήθηκε με πολυδιάστατο τρόπο, γιατί αυτά αποτελούν αρκετά πολύπλοκο υλικό και γι' αυτό το λόγο η ερευνητική τους προσέγγιση επικεντρώθηκε σε δύο σημεία. Το πρώτο αφορούσε στην εν γένει αναζήτηση περιεχομένου αναφορικά με μουσειακά

¹⁶⁷ Κατά μέσο όρο μία σελίδα των σχολικών βιβλίων=30 τυπογραφικές σειρές. Βλέπε σχετικά Μπονίδης 2004, 95.

¹⁶⁸ Ο προοργανωτής είναι ένα μικρό κείμενο στην αρχή της κάθε ενότητας με στόχο την πρόκληση ενδιαφέροντος για το υπό πραγμάτευση θέμα.

¹⁶⁹ Μπονίδης 2004, 81.

¹⁷⁰ Μπονίδης 2004, 128.

¹⁷¹ Μπονίδης 2004, 132.

θέματα/θεωρητικές προσεγγίσεις και την ύπαρξη ή μη σχετικού υποστηρικτικού υλικού για τον εκπαιδευτικό. Το δεύτερο αφορούσε στη διερεύνηση συνάφειας/ σύνδεσης με τα αντίστοιχα ΒΜ με βάση δύο παραμέτρους: α) την ύπαρξη ειδικής διακριτής θεματικής ενότητας με την έννοια του μουσείου στα ΒΜ και αν και πώς αυτή υποστηρίζεται από τα ΒΔ με ολοκληρωμένο σχέδιο και β) την ύπαρξη θεματικών εννοιών που, ενώ δε συνδέονται άμεσα με την έννοια του μουσείου, και επομένως δεν παράγουν αναφορές για τον πρώτο ερευνητικό άξονα (ΒΜ), ωστόσο στα αντίστοιχα ΒΔ προτείνονται εκπαιδευτικές επισκέψεις στο μουσείο, εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αξιοποίηση εκπαιδευτικών φακέλων και μουσειοσκευών ως επιπλέον δραστηριότητα εμπλουτισμού του μαθήματος (π.χ. ΒΔ Ιστορίας).

Σε αυτόν τον άξονα η ενδεδειγμένη περιγραφική ανάλυση που επιλέχθηκε σχετίστηκε με τα κείμενα μεγάλης έκτασης που καταγράφηκαν, των οποίων η κατάταξη και η ποσοτικοποίηση σε λειτουργικές κατηγορίες (όπως επιλέχθηκε για τον πρώτο άξονα) θα εξαφάνιζε τις πραγματικές διαστάσεις των προσεγγίσεων τους και το ουσιαστικό τους περιεχόμενο. Στο Παράρτημα II παρουσιάζονται ολόκληρα τα κείμενα που αξιολογήθηκαν ως ενδιαφέροντα και, παράλληλα, συστήθηκαν κατάλογοι με προτάσεις αξιοποίησης του μουσείου μέσω επισκέψεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εκπαιδευτικών φακέλων και μουσειοσκευών που καταγράφηκαν σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα όπως η Ιστορία, η Μελέτη Περιβάλλοντος και η Μουσική. Η καταγραφή αυτή σε ξεχωριστό Παράρτημα θεωρήθηκε απαραίτητη, γιατί αποτυπώνονται εν τω συνόλω οι μουσειολογικές προσεγγίσεις (θεωρητικές και πρακτικές) των ΒΔ, προσφέροντας έδαφος για ερμηνευτικές προσεγγίσεις και περαιτέρω έρευνα.

Για τον 3^ο **άξονα**, που αφορά στα Α.Π.Σ. και στα Δ.Ε.Π.Π.Σ., έγινε μια αυστηρή περιγραφή των περιεχομένων, των μεθόδων και των στόχων των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων, μέσα από την ανάλυση των προτασιακών τους κατευθύνσεων αναφορικά με την έννοια του μουσείου, για να διερευνηθεί η στάση τους ως προς το ζήτημα της αξιοποίησης του μουσείου στη σχολική εκπαίδευση, στο βαθμό που τα γενικόλογα και αόριστα προτασιακά τους σχήματα δεν επέτρεψαν άλλες μεθοδολογικές επιλογές και ερμηνευτικές προεκτάσεις.

Για τις Εγκυκλίους που συνιστούν τον 4^ο άξονα, επιλέχτηκε η καταμέτρησή τους, ενώ η μελέτη τους επικεντρώθηκε στο προτασιακό τους περιεχόμενο, στην ενισχυτική τους πρακτική και στην πηγή προέλευσής τους μέσα από την λεπτομερή καταγραφή των περιεχομένων τους¹⁷².

¹⁷² Στο Παράρτημα ΙΙΙ καταγράφονται λεπτομερώς τα περιεχόμενα τους.

4. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Σχολικά εγχειρίδια - Βιβλία μαθητή

Στον 1^ο ερευνητικό άξονα αξιοποιήσαμε συνδυαστικά την ποσοτική και την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου με στόχο την ερμηνεία των δεδομένων¹⁷³.

4.1.1. Τα βασικά ποσοτικά χαρακτηριστικά

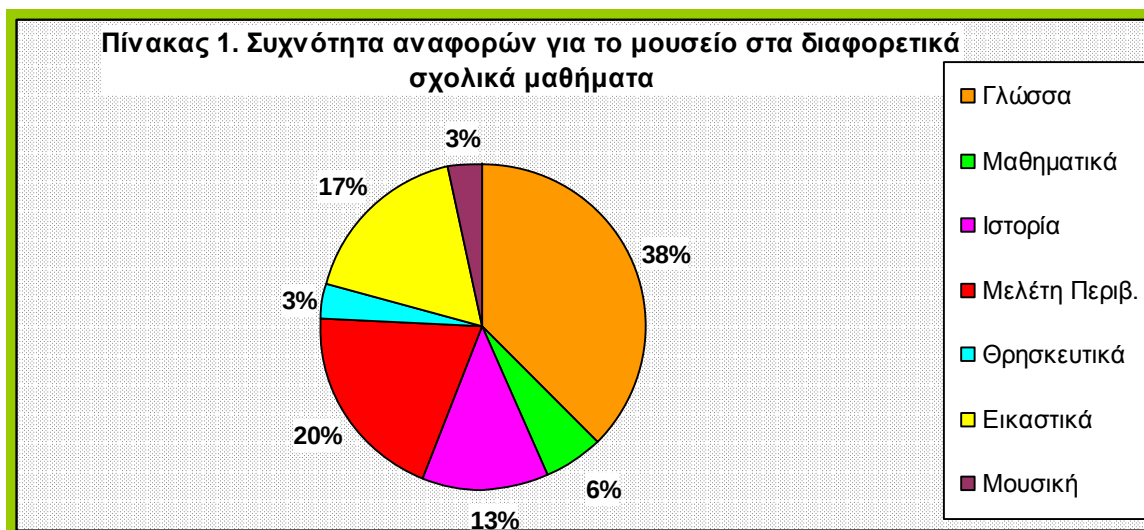
Στα μαθήματα (Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία, Μελέτη Περιβάλλοντος, Θρησκευτικά, Εικαστικά, Μουσική) εμπεριέχονται 206 αναφορές, οι οποίες θεωρήθηκαν ότι σχετίζονται με τις 3 κατηγορίες ανάλυσης και τις υποκατηγορίες τους, όπως αυτές ορίστηκαν για τον 1^ο άξονα και καταλαμβάνουν 621 τυπογραφικές σειρές.

Πρώτο εύρημα αποτελεί η απουσία αναφορών της έννοιας του μουσείου στα σχολικά εγχειρίδια της Φυσικής Αγωγής, της Γεωγραφίας, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και της Φυσικής¹⁷⁴. Λαμβάνοντας υπόψη την πλήρη έλλειψη αναφορών στα τέσσερα από τα 12 σχολικά μαθήματα, θεωρούμε πως η παρουσία της έννοιας του μουσείου στα υπόλοιπα μαθήματα είναι αξιοσημείωτη αν και όπως καταδεικνύεται στη συνέχεια, τα μαθήματα της Γλώσσας (Β' και ΣΤ' τάξη), της Μελέτης (Α', Β' και Δ' τάξη) και των Εικαστικών (Ε'+ΣΤ') είναι αυτά που πλειοδοτούν στη σημαντική και πιο συγκροτημένη παρουσία και αξιοποίησή του.

¹⁷³ Για την κατανόηση των υποσημειώσεων στα επόμενα κεφάλαια σημειώνουμε παραδείγματα. ΒΜ/1/55=Βιβλίο Μαθητή/ 1^ο τεύχος/σελίδα 55 , ΤΕ/2/15= Τετράδιο Εργασιών/2^ο τεύχος/σελίδα 15 και ΒΔ/11=Βιβλίο Δασκάλου/σελίδα 11.

¹⁷⁴ Παρόλα αυτά για το γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής στα βιβλία του δασκάλου υπάρχουν δύο αναφορές, η μία ΒΔ/41 της Ε' και η άλλη στο ΒΔ/41 της ΣΤ' τάξης για επίσκεψη σε μουσεία τεχνολογίας.

4.1.1.1. Κατανομή των αναφορών

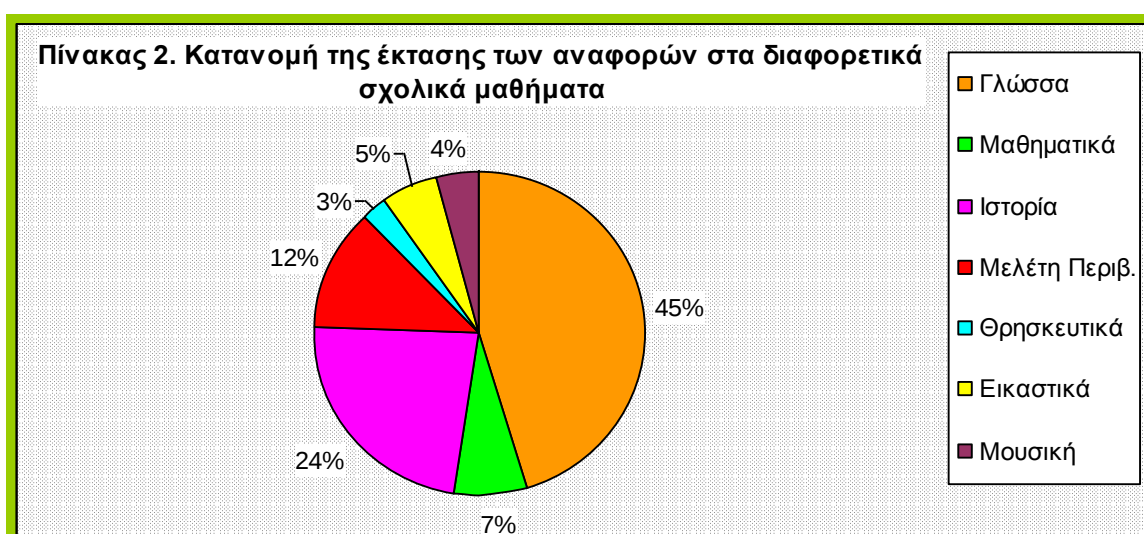
Η κατανομή των αναφορών στα σχολικά εγχειρίδια (**Πίνακας 1**) δείχνει πως από τις 206 συνολικά αναφορές, οι περισσότερες συγκεντρώνονται στο μάθημα της Γλώσσας (77 αναφορές, 38%). Ένας σημαντικός αριθμός αναφορών διαχέεται στο μάθημα της Μελέτης (41 αναφορές, 20%), ένας επίσης σημαντικός αριθμός στα Εικαστικά (36 αναφορές, 17%) και ένας στην Ιστορία (26 αναφορές, 13%). Στα Μαθηματικά, στα Θρησκευτικά και στη Μουσική καταγράφονται οι λιγότερες αναφορές. Συνυπολογίζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των αναφορών, καταδεικνύεται πως η Γλώσσα, η Μελέτη και τα Εικαστικά είναι τα μαθήματα που θα αξιοποιηθούν περισσότερο στην ανάλυση γιατί πέραν της μεγάλης συχνότητας των αναφορών τους, σε αυτά ανευρίσκονται οι πιο ενδιαφέρουσες μουσειολογικές προτάσεις. Για παράδειγμα:

«Τι θα λέγατε να κάνετε μια λαογραφική έκθεση στο σχολείο σας; Ζητήστε από τους μεγαλύτερους να σας δανείσουν αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν παλιά. Έπειτα γράψτε τις λεζάντες. Θα μπορούσατε μάλιστα να οργανώσετε μια εκδήλωση για τα εγκαίνια της έκθεσής σας και να καλέσετε γονείς, δασκάλους και άλλους μαθητές. Πώς θα τους καλέσετε; Πώς θα αναγγείλετε το γεγονός; Πώς θα θυμάστε ποιος σας δάνεισε τα πράγματα;¹⁷⁵».

¹⁷⁵ BM/2/51 Β΄ τάξη Γλώσσα.

«Στα μουσεία τα δημιουργήματα του πολιτισμού βρίσκουν ένα σπίτι. Πολλά από αυτά τα δημιουργήματα άλλαξαν χέρια, πουλήθηκαν, καταστράφηκαν, έμειναν χρόνια θαμμένα στη γη, μέχρι κάποιοι να τα ανακαλύψουν. Το καθένα 'διηγείται' μια ιστορία για τους ανθρώπους και το χρόνο που περνά¹⁷⁶.»

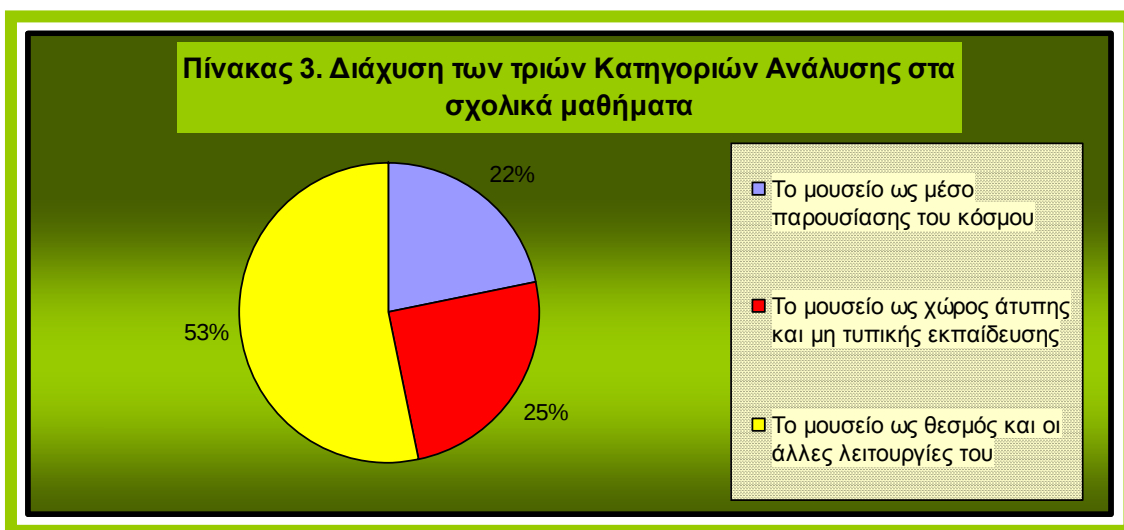
4.1.1.2. Έκταση των αναφορών

Στον **Πίνακα 2** αποτυπώνεται η κατανομή της έκτασης των αναφορών σε τ.σ. στα σχολικά εγχειρίδια. Η μεγαλύτερη έκταση εντοπίζεται στη Γλώσσα (281,5 τ.σ., 45 %), στην Ιστορία (146,5 τ.σ., 24%) και στη Μελέτη (74,5 τ.σ., 12%) σε σύνολο 621 τ.σ. Η κατανομή της έκτασης των αναφορών, αν και παρουσιάζει μια διαφοροποίηση συγκριτικά με τη συχνότητα εμφάνισης των αναφορών στα σχολικά μαθήματα, δεν αντανakλά κάποια ερευνητική αντίφαση. Η μεγαλύτερη έκταση των αναφορών στην Ιστορία συγκριτικά με την Μελέτη, η οποία υπερτερεί στη συχνότητα των αναφορών, οφείλεται στην ύπαρξη μιας αναλυτικής περιγραφής του τρόπου εκπόνησης μιας οργανωμένης εκπαιδευτικής επίσκεψης σε ένα αρχαιολογικό χώρο στο εγχειρίδιο της Δ' Δημοτικού. Η Μελέτη παραμένει το σχολικό μάθημα, μαζί με αυτό της Γλώσσας και των Εικαστικών, που το σύνολο των αναφορών τους παρουσιάζουν το μεγαλύτερο μουσειολογικό ενδιαφέρον, καθώς προσεγγίζουν εκτενώς σημαντικά ζητήματα περί του μουσείου.

¹⁷⁶ BM/1/45 Δ' τάξη Μελέτη Περιβάλλοντος.

4.1.1.3. Διάχυση των τριών Κατηγοριών Ανάλυσης στα σχολικά μαθήματα

Στον **Πίνακα 3** αποτυπώνονται τα ποσοστά διάχυσης των βασικών Κατηγοριών Ανάλυσης στο σύνολο των σχολικών μαθημάτων. Εδώ προκύπτει πως η 3^η κατηγορία (Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του) καταλαμβάνει το ποσοστό του 53%, με 110 αναφορές, ακολουθεί η 2^η κατηγορία (Το μουσείο ως χώρος μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης) με ποσοστό 25%, με 51 αναφορές και λίγο πιο χαμηλά η 1^η κατηγορία (Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου) με ποσοστό 23% και 45 αναφορές επί των 206 συνολικών αναφορών. Καταδεικνύεται λοιπόν, πως οι λειτουργίες του μουσείου με αιχμή του δόρατος την επικοινωνιακή λειτουργία, είναι αυτές που οι συγγραφικές ομάδες προβάλλουν ως πιο σημαντικές για την προσέγγιση της έννοιας του μουσείου στη σχολική εκπαίδευση.

Στους **Πίνακες 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10**¹⁷⁷ παρουσιάζεται η διάχυση των αναφορών των τριών βασικών Κατηγοριών Ανάλυσης σε κάθε σχολικό μάθημα χωριστά, η οποία αποτυπώνει πως το κάθε γνωστικό αντικείμενο προσεγγίζει συγκεκριμένες διαστάσεις της έννοιας του μουσείου τις οποίες θέλει να μεταφέρει στα παιδιά.

Η 1^η **Κατηγορία Ανάλυσης** (Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου) καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό διάχυσης στην Ιστορία (Γ', Δ') με ποσοστό 38%, κάτι που επιβεβαιώνεται και ποιοτικά από τη γενικότερη μουσειολογική προσέγγιση

¹⁷⁷ Παράρτημα Ι.

του μαθήματος, το οποίο αξιοποιεί την έννοια του μουσείου ως μέσο παρουσίασης του παρελθόντος και τα μουσειακά αντικείμενα ως «μαρτυρίες» της ιστορικής πραγματικότητας. Για παράδειγμα:

« Η Ελλάδα, όπως μάθαμε, είναι μια χώρα με πλούσιο ιστορικό παρελθόν. Έτσι σε διάφορα σημεία της υπάρχουν μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι. Στα μουσεία φυλάσσονται όλα τα ευρήματα των αρχαιολόγων [...]. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι περιοχές που υπάρχουν ερείπια ή τμήματα από κτίρια, και είναι σημαντικές μαρτυρίες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού»¹⁷⁸.

Αντίθετα, καταγράφει το μικρότερο ποσοστό (16%) στη Γλώσσα που προσεγγίζει την έννοια του μουσείου υπό τελείως διαφορετικό πρίσμα, ενώ απουσιάζει πλήρως από τα Μαθηματικά.

Η 2^η Κατηγορία Ανάλυσης (Το μουσείο ως χώρος άτυπης εκπαίδευσης και μη τυπικής εκπαίδευσης) καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό της στα Μαθηματικά (92%), στα Θρησκευτικά (43%) και στη Μουσική (43%) αντίστοιχα, και αυτό, διότι τα παραπάνω μαθήματα αξιοποιούν την έννοια του μουσείου κατά κύριο λόγο, ως συμπληρωματικού εποπτικού μέσου για τον εμπλουτισμό στο περιεχόμενο του μαθήματος για την καλύτερη κατανόηση του υπό διαπραγμάτευση κάθε φορά θέματος. Ως εκ τούτου, στο περιεχόμενό τους προτείνονται εκπαιδευτικές επισκέψεις στα μουσεία. Στο μάθημα των Θρησκευτικών μάλιστα, καταγράφεται η ειδικότητα του μουσειοπαιδαγωγού, η οποία δεν εμφανίζεται σε κανένα άλλο μάθημα:

«Σήμερα επισκεφτήκαμε το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών. [...] Μια ειδική μουσειοπαιδαγωγός μας μίλησε για τη χριστιανική τέχνη και μας ξενάγησε στο μουσείο»¹⁷⁹.

Η 3^η Κατηγορία Ανάλυσης (Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του) καταγράφει τα μεγαλύτερα ποσοστά της στα μαθήματα της Γλώσσας με 70% (Β', ΣΤ'), των Εικαστικών με 59% (Α'+Β', Γ'+Δ', Ε'+ΣΤ) και της Μελέτης με 51% (Α', Β', Δ') στα οποία έχουμε τις πιο πλούσιες και ολοκληρωμένες προσεγγίσεις αναφορικά με τις λειτουργίες του μουσείου.

¹⁷⁸ BM/1/130 Ιστορία Δ' τάξη.

¹⁷⁹ BM/1/81 Θρησκευτικά Ε' τάξη.

4.1.1.4. Διάχυση των αναφορών στις Κατηγορίες και στις Υποκατηγορίες Ανάλυσης στα σχολικά μαθήματα

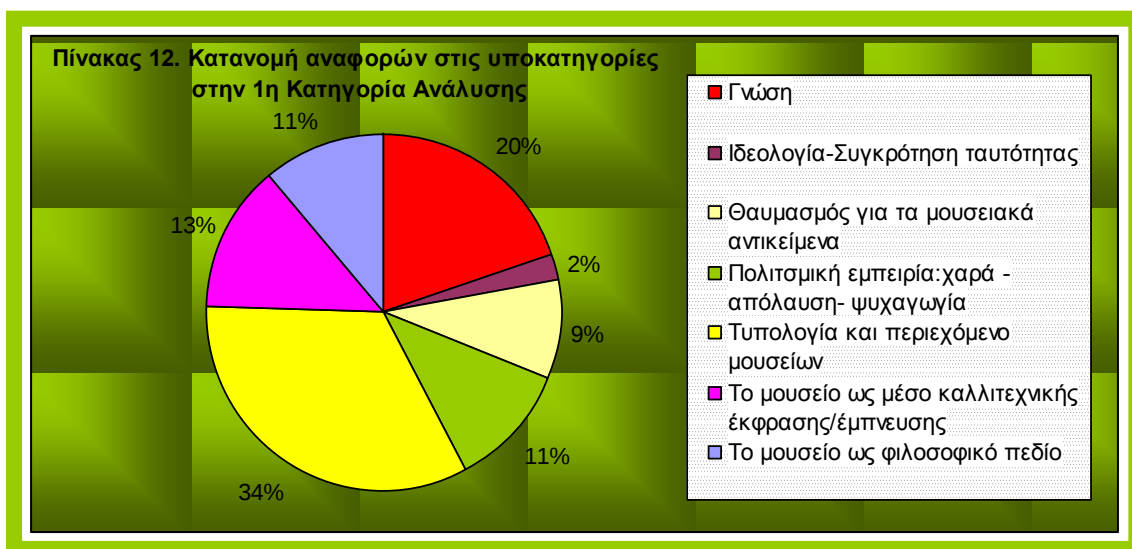
ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Κατηγορίες Ανάλυσης-Υποκατηγορίες	Αριθμός αναφορών	%	Έκταση αναφορών σε τ.σ.	%
Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου	45	22%	116	19%
Γνώση	9	20%	21	18%
Ιδεολογία-Συγκρότηση Ταυτότητας	1	2%	2	2%
Θαυμασμός για τα μουσειακά αντικείμενα	4	9%	7,5	6%
Πολιτισμική εμπειρία: χαρά-απόλαυση-ψυχαγωγία	5	11%	5,5	5%
Τυπολογία και περιεχόμενο των μουσείων	15	34%	33,5	29%
Το μουσείο ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης/έμπνευσης	6	13%	43	37%
Το μουσείο ως φιλοσοφικό πεδίο	5	11%	3,5	3%
Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης	51	25%	135,5	22%
Πρόταση επίσκεψης ως εμπλουτισμός/επέκταση μαθήματος	17	33%	25,5	19%
Πρόταση συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα/παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων	3	6%	7	5%
Πρόταση αξιοποίησης μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων	0	0%	0	0%
Πρόταση εικονικής επίσκεψης	3	6%	14	10%
Εκπαιδευτική δραστηριότητα εντός σχολείου με γνωστική ή βιωματικό χαρακτήρα	24	47%	87	65%
Αναζήτηση προϋπάρχουσας εμπειρίας επίσκεψης/γνώσης για το μουσείο	4	8%	2	1%
Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του	110	53%	369,5	59%
Εκθεσιακή λειτουργία: Έκθεμα-Ερμηνεία	42	38%	92,25	25%
Επικοινωνιακή λειτουργία: Επισκέπτες-Πλαίσιο συμπεριφοράς- Προετοιμασία επίσκεψης- Περιβάλλον Μουσείου-Σήμανση-Πρόσβαση	50	46%	247	67%
Διαχείριση συλλογών	18	16%	30,25	8%
ΣΥΝΟΛΟ	206	100%	621	100%

Στον **Πίνακα 11** αποτυπώνονται συγκεντρωτικά οι τρεις Κατηγορίες Ανάλυσης με τις Υποκατηγορίες τους και παρουσιάζεται αναλυτικά η διάχυση της συχνότητας των αναφορών σε κάθε Υποκατηγορία με απόλυτους αριθμούς και ποσοστά συγκριτικά με την έκταση των αναφορών και των ποσοστών της.

Γίνεται προφανές από τον παραπάνω πίνακα πως στα σχολικά εγχειρίδια, έστω και με περιορισμένο αριθμό αναφορών ή αποσπασματικό τρόπο, θίγονται αρκετά θέματα που άπτονται της ούτως ή άλλως της μεγάλης ποικιλίας των μουσειακών ζητημάτων που απασχολούν τη μουσειακή κοινότητα.

Στους **Πίνακες 12, 13 και 14** αποτυπώνεται ξεχωριστά η διάχυση των αναφορών στις υποκατηγορίες των τριών Κατηγοριών Ανάλυσης στο σύνολο των μαθημάτων για να γίνει μια πρώτη συζήτηση των αποτελεσμάτων.

1^η Κατηγορία Ανάλυσης- «Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου»

Στην **1^η Κατηγορία** που εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό (45 αναφορές, **22%**) στο σύνολο του δείγματος, η υποκατηγορία της «Τυπολογίας και του περιεχομένου των μουσείων» συγκεντρώνει τις περισσότερες αναφορές (15 αναφορές, 34%). Τα ΒΜ επιχειρούν σε μεγάλο βαθμό να «εννοιολογήσουν» το μουσείο διαμέσου του περιεχομένου του με επικρατέστερη κατηγορία αυτής του λαογραφικού μουσείου και της αξίας του για τη γνώση του παρελθόντος μέσα από την ανθρώπινη καθημερινότητα:

*«Στο λαογραφικό μουσείο βρίσκονται συλλογές από αντικείμενα που μας βοηθούν να καταλάβουμε πως ζούσαν άλλοτε οι άνθρωποι»¹⁸⁰, ή
«Το Μουσείο αρχαίων βυζαντινών και μεταβυζαντινών μουσικών οργάνων Θεσσαλονίκης στεγάζεται στο αναπαλαιωμένο κτίριο της Τράπεζας Πειραιώς στη Θεσσαλονίκη που περικλείεται από τις οδούς Μητροπόλεως-Κατούνη -Τσιμισκή. Το μουσείο ιδρύθηκε το 1997 και στα εκθέματά του συμπεριλαμβάνονται μουσικά όργανα από την κατηγορία των εγχόρδων, όπως λύρα, των κρουστών, όπως κρόταλο, κ.ά.»¹⁸¹.*

Ακολουθεί η υποκατηγορία της «Γνώσης» (9 αναφορές, 20%) του συνόλου της 1^{ης} κατηγορίας καθώς η έννοια του μουσείου ορίζεται και ως χώρος παροχής γνώσης:

«Το μουσείο είναι ένας ευχάριστος χώρος όπου μπορούμε να μάθουμε κάτι καινούριο και να κάνουμε ευχάριστα πράγματα»¹⁸²,

ενώ τα μουσειακά αντικείμενα προβάλλονται ως αντικείμενα πληροφόρησης:

«Σε πάρα πολλά μουσεία της χώρας μας υπάρχουν εκθέματα που σχετίζονται με τη Μουσική και σε περιμένουν να τα ανακαλύψεις! [...]. Όλα αυτά τα αντικείμενα μας δίνουν πληροφορίες για τους μουσικούς στην αρχαία Ελλάδα...»¹⁸³.

Η υποκατηγορία «Το μουσείο ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης/έμπνευσης» (6 αναφορές, 13%), περιλαμβάνει μεταξύ άλλων το ποίημα του Α. Δημουλά με τίτλο «Το μουσείο»¹⁸⁴ όπου ένα εκτεθειμένο άγαλμα γίνεται αφορμή έμπνευσης και ποιητικής έκφρασης μέσα από το θαυμασμό της υψηλής τέχνης:

*«Το ακέφαλο άγαλμα στημένο
Στη μέση της αίθουσας κοιτάζω.
Από τα πόδια ως το λαιμό, σπουδάζω
τις λεπτομέρειες: το τυλιγμένο

κάπως γόνατο, το τεντωμένο
χέρι, τους μυς του στήθους. Αλλάζω*

¹⁸⁰ BM/1/126 Μελέτη Περιβάλλοντος Β΄ τάξη.

¹⁸¹ BM/3//61 Γλώσσα ΣΤ΄ τάξη.

¹⁸² BM/1/116 Μελέτη Περιβάλλοντος Α΄ τάξη.

¹⁸³ BM/1/14 Μουσική ΣΤ΄ τάξη.

¹⁸⁴ BM/3/57 Γλώσσα ΣΤ΄ τάξη.

*θέση και απόσταση. Θαυμάζω
στο σύνολο το σώμα. Και προσμένω*

*από τη μια στιγμή ως την άλλη
(της φαντασίας η δύναμη μεγάλη,
Όταν σε τούτο η τέχνη βοηθεί)*

*ασύγκριτα προσθέτοντας κάλλη,
στη θέση απ' όπου λείπει να φανεί
υπέροχο απολλώνιο το κεφάλι»*

Να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο ποίημα είχε αξιοποιηθεί διδακτικά ξανά στο γλωσσικό μάθημα, καθώς εμφανίζεται και στο βιβλίο Γλώσσας για τη Στ' τάξη στην προηγούμενη γενιά σχολικών εγχειριδίων¹⁸⁵.

Στη Γλώσσα της Δ' τάξης, στην Ενότητα με τίτλο «Ταξίδια στην Ελλάδα», αν και το θέμα της δεν αφορά την έννοια του μουσείου, περιλαμβάνεται απόσπασμα από το βιβλίο με τίτλο «Σελίδες για την Ελλάδα του 20ού αιώνα» στο οποίο ο Καμύ γράφει:

*«29 Απριλίου 1955. Πρωί. Εθνικό Μουσείο. Περικλείει όλη την ομορφιά
του κόσμου.[...] Βγαίνω ζαλισμένος από όλη τούτη την τελειότητα»¹⁸⁶.*

Σε αυτήν την περίπτωση τα μουσειακά εκθέματα περιγράφονται ως άξια θαυμασμού γι' αυτό και αποτελούν έμπνευση καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Η υποκατηγορία «Πολιτισμική εμπειρία: χαρά- απόλαυση- ψυχαγωγία» (5 αναφορές, 11%) περιλαμβάνει πρόταση αξιοποίησης του μουσείου ως κομμάτι του πολιτιστικού τουρισμού:

*«Επίσης θα πρέπει να τονίσουμε το ρόλο που παίζει ο συγκεκριμένος
αρχαιολογικός χώρος στην ανάπτυξη του τουρισμού και της οικονομίας
της περιοχής»¹⁸⁷.*

Η υποκατηγορία «Το μουσείο ως φιλοσοφικό πεδίο» (5 αναφορές, 11%), αν και καταγράφει περιορισμένη εμφάνιση, αξιοποιεί ως ένα βαθμό προβληματισμούς που ακόμα και σήμερα απασχολούν τη σύγχρονη μουσειολογική συζήτηση, όπως:

¹⁸⁵ Κασβίκης 2004, 276.

¹⁸⁶ ΒΜ/3/83-84 Γλώσσα Δ' τάξη.

¹⁸⁷ ΒΜ/1/136 Ιστορία Δ' τάξη.

«Συζητείστε, ποιος νομίζετε πως είναι ο ρόλος του Μουσείου»¹⁸⁸.

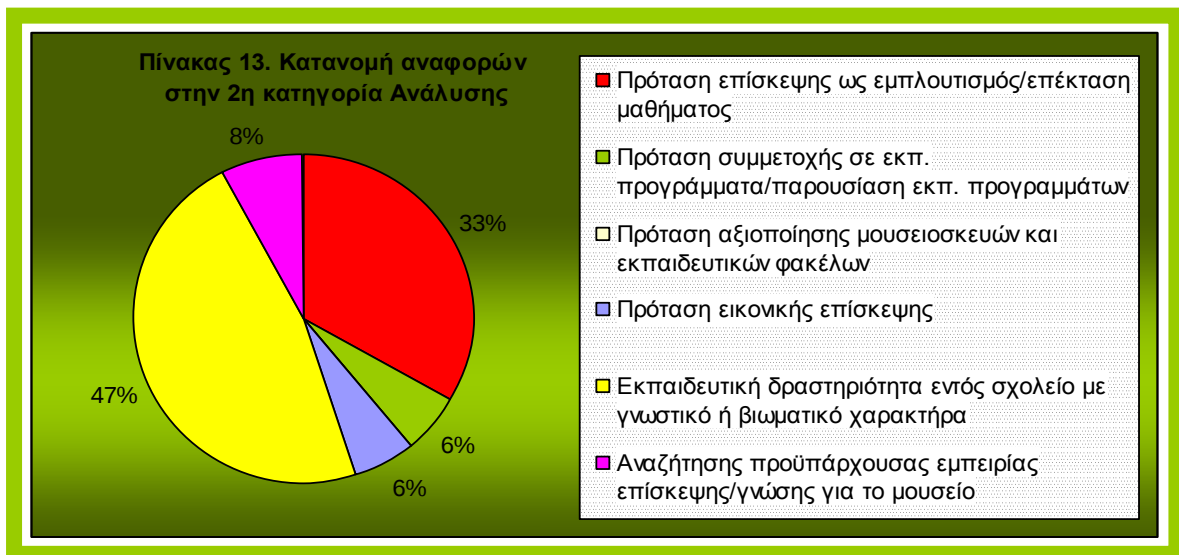
Ακολουθεί η υποκατηγορία «Θαυμασμός για τα μουσειακά επιτεύγματα» (4 αναφορές, 9%). Για παράδειγμα:

*«Σήμερα επισκεφτήκαμε το Βυζαντινό και Χριστιανικό μουσείο της Αθήνας[....]. Περάσαμε από τις αίθουσες και θαυμάσαμε τις φορητές εικόνες, τις τοιχογραφίες και τα ξυλόγλυπτα αντικείμενα, τα ιερά σκεύη τα άμφια και τα χειρόγραφα»*¹⁸⁹.

Η λιγότερο συχνή υποκατηγορία στην 1^η Κατηγορία αφορά στην «Ιδεολογία - Συγκρότηση ταυτότητας» που καταλαμβάνει το μικρότερο ποσοστό στο σύνολο (1 αναφορά, 2%):

*«Ιδιαίτερα η αρχαία Ολυμπία σχετίζεται άμεσα με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες είναι σίγουρα μια περιοχή με συμβολική σημασία και η ιστορία της είναι γνωστή σε όλο τον κόσμο»*¹⁹⁰.

2^η Κατηγορία Ανάλυσης- «Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης»

¹⁸⁸ BM/1/86 Εικαστικά Ε' & ΣΤ' τάξη.

¹⁸⁹ BM/1/81 Θρησκευτικά Ε' τάξη.

¹⁹⁰ BM/1/136 Ιστορία Δ' τάξη.

Στη 2^η Κατηγορία (51 αναφορές, 25%) που καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στο σύνολο, οι αναφορές με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι αυτές που αφορούν την υποκατηγορία «Εκπαιδευτική δραστηριότητα εντός σχολείου με γνωστικό ή βιωματικό χαρακτήρα» (24 αναφορές, 47%), καθώς γίνεται προσπάθεια, πέρα από την περιγραφική, την αφηγηματική και την εικονογραφική παρουσίαση του μουσείου στα σχολικά εγχειρίδια, οι μαθητές να κατανοήσουν σε βάθος τα πολυσύνθετα χαρακτηριστικά του και να λειτουργήσουν ως «μικροί» επιμελητές, προσεγγίζοντας πλήθος ζητημάτων που απασχολούν τα μέλη του μουσείου, όπως η συγκρότηση μιας συλλογής, οι εκθεσιακοί κατάλογοι, η φύλαξη των εκθεμάτων και η πραγματοποίηση μιας έκθεσης. Η επιλογή της βιωματικής μεθόδου προσέγγισης των λειτουργιών του μουσείου στα βιβλία προσφέρει την ευκαιρία στους μαθητές να κατανοήσουν τον πολυδιάστατο θεσμικό ρόλο και την αξία ύπαρξης του μουσείου, να εμβαθύνουν σε φιλοσοφικής φύσεως ζητήματα που υπεισέρχονται κατά τη νοηματοδότησή του, να αποσαφηνίσουν τα ετερόκλητα εγγενή και επίκτητα χαρακτηριστικά του και κυρίως να «γευτούν» τις πολύπλοκες διαδικασίες που απαιτούνται για τη δημιουργία και την οργάνωση του μουσειακού κόσμου με άμεσο και δημιουργικό τρόπο.

Το παρακάτω παράδειγμα δίνει το στίγμα του είδους της απόπειρας που γίνεται στα σχολικά εγχειρίδια για μια εις βάθος βιωματική προσέγγιση της πραγματικότητας του μουσείου και του πλήθους των διαδικασιών που συντελούνται για την επίτευξη των στόχων του:

«Φτιάχνουμε το δικό μας μουσείο στην τάξη. Για να ιδρυθεί το μουσείο μας, πρέπει πρώτα να βρεθεί ο κατάλληλος χώρος. Στη συνέχεια...αποφασίζουμε το θέμα του[...]. Δίνουμε στο μουσείο μας ένα όνομα. Κατασκευάζουμε μια όμορφη επιγραφή με το όνομά του. Ορίζουμε τους αρμόδιους για κάθε δραστηριότητα: μια μικρή 'επιστημονική ομάδα' αναλαμβάνει να ταξινομήσει τα εκθέματα ανάλογα με το θέμα τους, το υλικό τους ή τον τρόπο από τον οποίο προέρχονται, ένας 'γραμματέας' θα δημιουργήσει τον κατάλογο του μουσείου, δυο τρεις αναλαμβάνουν τη φύλαξη των εκθεμάτων, ένας 'ξεναγός' θα ξεναγεί τους επισκέπτες στο μουσείο μας. Στο τέλος της χρονιάς, όλοι μας συγκεντρώνουμε εκθέματα, για να έχουμε στο τέλος της χρονιάς ένα 'πλούσιο' μουσείο»¹⁹¹.

¹⁹¹ΤΕ/1/16 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

Αξιολογούμε θετικά το σύνολο των βιωματικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που καταγράφονται στα σχολικά εγχειρίδια, καθώς παρέχουν στους μαθητές, σε μεγάλο βαθμό, τη δυνατότητα για εμβάθυνση της πολύπλευρης διάστασης του μουσειακού θεσμού. Η εμπειρία, ως μία από τις διαδικασίες που συντείνουν στην απόκτηση της γνώσης, μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά για την ενίσχυση των θετικών συναισθημάτων των μαθητών για το μουσείο και στη μετατροπή του σε πεδίο κατανόησης του κόσμου¹⁹². Οι μαθητές εισερχόμενοι κατά κάποιον τρόπο στα «άδυτα» του μουσείου και στις πολύμορφες διαδικασίες του, μπορούν να επαναπροσδιορίσουν την εμπειρία της συμβατικής επίσκεψης που έχουν συνηθίσει και με τις προτεινόμενες βιωματικές δραστηριότητες να αποκομίσουν αυτά τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα τους επιτρέψουν να διαφοροποιήσουν τις αντιλήψεις τους και τη στάση τους στην επόμενη μουσειακή εμπειρία επίσκεψης, είτε σχολική είτε οικογενειακή.

Τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει η υποκατηγορία «Πρόταση επίσκεψης σε μουσείο ως εμπλουτισμού και επέκτασης του μαθήματος» (17 αναφορές, 33%), η οποία αφορά στην αξιοποίηση του μουσείου στις εκπαιδευτικές πρακτικές:

«Αφού χωριστείτε σε ομάδες μπορείτε να επισκεφτείτε ένα ναό της ενορίας σας και στη συνέχεια να συγκεντρώσετε υλικό για τα τέσσερα είδη της χριστιανικής αγιογραφίας: α) τις φορητές εικόνες, β) τις τοιχογραφίες, γ) τα μωσαϊκά ή τα ψηφιδωτά και δ) τις μικρογραφίες [...]. Παρουσιάστε τα αποτελέσματα των εργασιών σας στην τάξη»¹⁹³.

Η υποκατηγορία «Αναζήτηση προϋπάρχουσας εμπειρίας επίσκεψης/γνώσης για το μουσείο» (4 αναφορές, 8%), αν και με περιορισμένη εμφάνιση, θεωρούμε πως αποτελεί σημαντική παράμετρο για τον τρόπο αξιοποίησής της από τους εκπαιδευτικούς με βάση τις προϋπάρχουσες εμπειρίες των μαθητών:

«Υπάρχει κάποιο μουσείο στην περιοχή μας; Ποιο είναι αυτό; Έχουμε επισκεφτεί κάποιο μουσείο; Διηγούμαστε τι είδαμε και τι κάναμε εκεί. Ποια άλλα είδη μουσείου γνωρίζουμε;»¹⁹⁴.

¹⁹² Μούλιου 2005, 11.

¹⁹³ BM/1/67 Θρησκευτικά ΣΤ΄ τάξη.

¹⁹⁴ BM/1/43 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ΄ τάξη.

Οι υποκατηγορίες «Πρόταση συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα» και «Πρόταση εικονικής επίσκεψης» (με 3 αναφορές, 6% η κάθε μία), κατέχουν μικρό ποσοστό στην εκπαιδευτική αξιοποίηση της έννοιας του μουσείου στα ΒΜ, ενώ η υποκατηγορία «Αξιοποίηση των μουσειοσκευών και των εκπαιδευτικών φακέλων» καταγράφει μηδενική εμφάνιση. Ωστόσο, η επιλογή των τριών αυτών υποκατηγοριών και η μέτρηση της εμφάνισής τους, σχετίζεται με τη σωρεία προτάσεων αξιοποίησής τους στα ΒΔ της Ιστορίας και της Μελέτης. Από τα συγκεκριμένα αποτελέσματα αναδεικνύεται και το ζήτημα της αναντιστοιχίας και της μεταξύ των ΒΔ και ΒΜ αναφορικά με τις τρεις ανωτέρω υποκατηγορίες¹⁹⁵, κάτι θα αναλυθεί στη συνέχεια.

3^η Κατηγορία Ανάλυσης – «Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του»

Στην 3^η Κατηγορία Ανάλυσης (110 αναφορές, 53%), που καταλαμβάνει πάνω από το 50% του συνόλου των αναφορών στα σχολικά εγχειρίδια, η πλειονότητα τους συγκεντρώνεται στην υποκατηγορία «Επικοινωνιακή λειτουργία» που αφορά στην επικοινωνιακή λειτουργία των μουσείων (50 αναφορές, 46%) με πλήθος ζητημάτων να εντάσσονται σε αυτήν. Έννοιες επικοινωνιακής πολιτικής εκτός των τειχών του μουσείου όπως η σήμανση, η πρόσβαση των ατόμων με κινητικά προβλήματα, η διαφημιστική καμπάνια ενός μουσείου με παραδείγματα όπως:

«Παρατηρήστε τις εικόνες. Τι είναι το πανό και πως το χρησιμοποιούμε;»¹⁹⁶,

¹⁹⁵ Παράρτημα II.

¹⁹⁶ ΒΜ/1/86 Εικαστικά Ε΄ & ΣΤ΄ τάξη.

«Επίσης, δημιουργήσαμε νέα είσοδο και τοποθετήσαμε γυάλινο ασανσέρ για τα άτομα με ειδικές ανάγκες»¹⁹⁷,

«Είστε δημοσιογράφος και ο διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου σας κάλεσε για να σας ενημερώσει για την ανακαίνιση που έκανε στους χώρους του Μουσείου και σας έδωσε ένα διαφημιστικό φυλλάδιο»¹⁹⁸,

αλλά και έννοιες της επικοινωνίας εντός των τειχών, όπως το πλαίσιο συμπεριφοράς σε ένα μουσείο, τα διαδραστικά προγράμματα που ενισχύουν τη μάθηση και την απόλαυση με παραδείγματα όπως:

«Παρακαλούμε μην αγγίζετε τα εκθέματα, Μη θορυβείτε, Σεβαστείτε το χώρο»¹⁹⁹,

«Υπάρχουν μουσεία όπου δεν παρατηρούμε μόνο τα εκθέματα αλλά δημιουργούμε κι εμείς»²⁰⁰,

παρουσιάζονται και αναλύονται με τρόπους που δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να κατανοήσουν ως ένα βαθμό πολλές από τις πτυχές της επικοινωνιακής λειτουργίας του μουσείου και του απώτερου στόχου του, αυτού της μαζικής απεύθυνσης, διαμέσου του μετασχηματισμού του σε χώρο πολιτισμικής αναφοράς για κάθε τύπο κοινού.

Για την έννοια του διαφοροποιημένου κοινού θα πρέπει να επισημάνουμε πως, αν και η δυνατότητα πρόσβασης (φυσικής και πνευματικής) στον πολιτισμό, αναγνωρίζεται ως δικαίωμα για όλους, το μουσείο συχνά αποτυγχάνει να ανταποκριθεί στο ρόλο του ως «ανοικτού» χώρου. Έτσι, σημειώνεται ένας διττός αποκλεισμός που συνίσταται στην αδυναμία των ΑμεΑ να συμμετέχουν στη μουσειακή εμπειρία εξαιτίας αρχιτεκτονικών φραγμών από τη μία και στην απουσία ειδικών εκθεσιακών και επικοινωνιακών εργαλείων αναφορικά με τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες από την άλλη²⁰¹. Τα δύο παραπάνω παραδείγματα αποτελούν ιδανική αφορμή για την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ζητήματα αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και την αναγνώριση της αξίας του κοινωνικού ρόλου του μουσείου στην κοινωνική ένταξη του συνόλου των κοινωνικών ομάδων.

¹⁹⁷ ΤΕ/2/54 Γλώσσα ΣΤ' τάξη.

¹⁹⁸ ΤΕ/2/54 Γλώσσα ΣΤ' τάξη.

¹⁹⁹ ΤΕ/2/58 Γλώσσα ΣΤ' τάξη.

²⁰⁰ ΒΜ/1/44 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

²⁰¹ Τσιτούρη 2005, 37-38.

Ωστόσο, και οι άλλες δύο υποκατηγορίες, «Η εκθεσιακή λειτουργία» (42 αναφορές, 38%) με χαρακτηριστικό παράδειγμα:

«Τα εκθέματα ενός μουσείου παρουσιάζονται σε ομάδες, ανάλογα με την εποχή που φτιάχτηκαν, το θέμα ή τη χρήση τους. Τα μουσεία οργανώνουν εκθέσεις σε διάφορες χώρες του κόσμου. Με τον τρόπο αυτό πολλά δημιουργήματα του «πολιτισμού» ταξιδεύουν στο εξωτερικό και έτσι τα θαυμάζουν οι άνθρωποι που δεν μπορούν να ταξιδέψουν. Για παράδειγμα, πριν από λίγα χρόνια, το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας οργάνωσε μια τέτοια έκθεση στη Νέα Υόρκη»²⁰²,

και «Η διαχείριση συλλογών» (18 αναφορές, 16%) με το παράδειγμα:

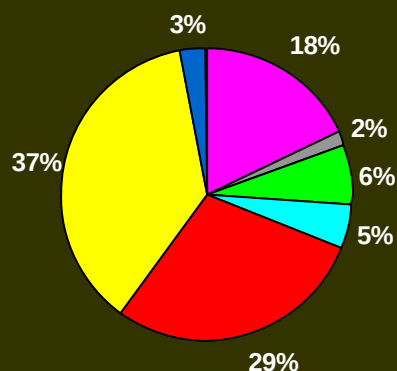
«Στα μουσεία φυλάσσονται όλα τα αντικείμενα των αρχαιολόγων»²⁰³,
καταγράφουν αξιοσημείωτες αναφορές που ανεξάρτητα από τον αριθμό τους και τα ποσοστά διάχυσής τους στα γνωστικά αντικείμενα, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί μαζί με την ευρύτερη έννοια της επικοινωνιακής λειτουργίας, όπως ορίζεται σήμερα από τη σύγχρονη μουσειολογία, ολοκληρώνουν το θεματικό περιεχόμενο για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των διαστάσεων του μουσειακού θεσμού.

Κλείνοντας το πρώτο μέρος, παρουσιάζονται οι **Πίνακες 15, 16, 17** που απεικονίζουν την **ποσοστιαία κατανομή της έκτασης των αναφορών** σε τυπογραφικές σειρές για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Η κατανομή των αναφορών σε τ.σ. δεν διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από το πλήθος τους και όπου αυτό συμβαίνει δεν αλλάζει επί της ουσίας τα αποτελέσματα της έρευνας. Για παράδειγμα, το υψηλό ποσοστό έκτασης της υποκατηγορίας «Το μουσείο ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης /έμπνευσης» αιτιολογείται από τα μεγάλα αποσπάσματα των λογοτεχνικών κειμένων που καταγράφονται στα εγχειρίδια για την προσέγγιση της έννοιας. Η υποκατηγορία «Τυπολογία και περιεχόμενο μουσείων» είναι αυτή που χαρακτηρίζει την 1^η Κατηγορία Ανάλυσης και αξιοποιείται περισσότερο σε ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο.

²⁰² BM/1/45 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

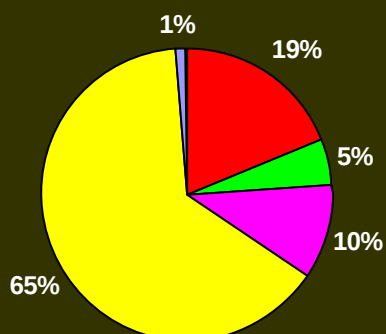
²⁰³ BM/1/130 Ιστορία Δ' τάξη.

Πίνακας 15. Κατανομή έκτασης των υποκατηγοριών στην 1η Κατηγορία Ανάλυσης

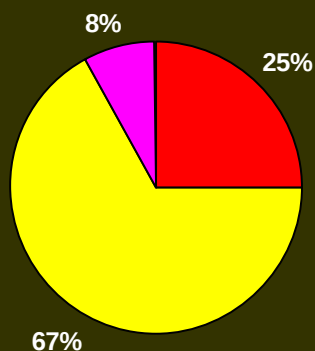
- Γνώση
- Ιδεολογία-Συγκρότηση ταυτότητας
- Θαυμασμός για τα μουσειακά επιτεύγματα
- Πολιτισμική εμπειρία:χαρά -απόλαυση- ψυχαγωγία
- Τυπολογία και περιεχόμενο μουσείων
- Το μουσείο ως μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης/έμπνευσης
- Το μουσείο ως φιλοσοφικό πεδίο

Πίνακας 16. Κατανομή έκτασης των υποκατηγοριών στην 2η Κατηγορία Ανάλυσης

- Πρόταση επίσκεψης ως εμπλουτισμός/επέκταση μαθήματος
- Πρόταση συμμετοχής σε εκπ. προγράμματα/παρουσίαση εκπ. προγραμμάτων
- Πρόταση αξιοποίησης μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων
- Πρόταση εικονικής επίσκεψης
- Εκπαιδευτική δραστηριότητα εντός σχολείου με γνωστικό ή βιωματικό χαρακτήρα
- Αναζήτησης προϋπάρχουσας εμπειρίας επίσκεψης/γνώσης για το μουσείο

Πίνακας 17. Κατανομή έκτασης των υποκατηγοριών στην 3η Κατηγορία Ανάλυσης

- Εκθεσιακή λειτουργία: Έκθεμα-Ερμηνεία
- Επικοινωνιακή λειτουργία: Επίσκεπτες-Πλαίσιο συμπεριφοράς- Προετοιμασία επίσκεψης- Περιβάλλον Μουσείου-Σήμανση-Πρόσβαση
- Διαχείριση συλλογών

Συμπερασματικά, από την παρουσίαση των ποσοτικών δεδομένων και πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των καίριων ζητημάτων, που τίθενται συνολικά στα σχολικά εγχειρίδια και χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης και σύνδεσης με τις σύγχρονες μουσειολογικές κατευθύνσεις, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως ο αριθμός των

αναφορών και οι όψεις του μουσείου που αντικατοπτρίζονται σε αυτές, συμβάλλουν σε μια ουσιαστικότερη γνωριμία των παιδιών με το μουσείο και αποτελούν ένα ισχυρό έρεισμα για τη διαμόρφωση θετικών αντιλήψεων στην ευρύτερη συλλογιστική των παιδιών. Μοναδικές εξαιρέσεις αποτελούν οι παραδοσιακές κανονιστικές αντιλήψεις για το πλαίσιο συμπεριφοράς εντός του μουσείου και η άποψη πως «τα αντικείμενα μιλούν από μόνα τους» που θα αναλυθούν περισσότερο στη συνέχεια.

4.1.2. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και η ερμηνεία τους - Πρότυπη δόμηση

Τα πρώτα ευρήματα των ποσοτικών δεδομένων μας οδηγούν στα ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης και τα οποία θίγονται είτε έμμεσα είτε άμεσα στα σχολικά εγχειρίδια. Υπογραμμίζουμε, για άλλη μία φορά, πως η παρούσα έρευνα δε θα μπορούσε να διεισδύσει ούτε στον τρόπο διαχείρισης του προσφερόμενου θεωρητικού πλαισίου από τους εκπαιδευτικούς ούτε στον τρόπο πρόσληψής του από τους μαθητές. Το καταγεγραμμένο περιεχόμενο όμως στα σχολικά εγχειρίδια, μας επιτρέπει να αποκρυσταλλώσουμε τα στοιχεία εκείνα που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο μουσειολογικό ενδιαφέρον και που μπορούν να προσφέρουν νέες προοπτικές στην ανάπτυξη πιο ισχυρών δεσμών ανάμεσα στο μουσείο και στο σχολείο.

4.1.2.1. Το μουσείο του μέλλοντος - Συγκρότηση συλλογών

Το γνωστικό αντικείμενο της Μελέτης Περιβάλλοντος παρουσιάζει πολύ ενδιαφέροντα μουσειακά ζητήματα τόσο για την προσέγγισή τους από τον εκπαιδευτικό όσο και για την έρευνά μας. Αν και στην παρούσα έρευνα, είναι πολύ δύσκολο να προσδιορίσει κανείς τις επιστημονικές αναζητήσεις και το θεωρητικό υπόβαθρο των συγγραφικών ομάδων, οφείλει να σχολιάσει θετικά το γεγονός της ύπαρξης ψηγμάτων σύγχρονης μουσειολογικής προσέγγισής τους αναφορικά με το μελλοντικό μουσείο.

Πιο συγκεκριμένα, στην ανακεφαλαίωση της ενότητας με θέμα τον πολιτισμό στη Μελέτη της Β΄ Δημοτικού, όπου προσεγγίζεται μεταξύ άλλων και η έννοια του μουσείου, δηλώνεται ότι:

«Τα παλιά αντικείμενα που βρίσκονται στις συλλογές των μουσείων, αλλά και στα σπίτια μας, από τους παππούδες και τις γιαγιάδες, μας δείχνουν τι χρησιμοποιούσαν παλιότερα οι άνθρωποι στην καθημερινή τους ζωή. [...] Πολλά πράγματα άλλαξαν στον τρόπο ζωής των ανθρώπων από τότε μέχρι σήμερα».

Οι δύο ήρωες του συγκεκριμένου βιβλίου ο Κυριάκος και η Ανθή²⁰⁴ σχολιάζουν:

«-Αν περάσουν πολλά χρόνια τι θα μείνει από μας;-Ίσως το γκέιμ μπόι μου να πάει σε μουσείο»²⁰⁵.

Το ίδιο ερώτημα επαναλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο σε αντίστοιχη ενότητα με θέμα τον πολιτισμό στην Δ' τάξη:

«Τι αντικείμενα του τόπου ή της οικογένειας μας θα προτείναμε να τοποθετηθούν σε ένα μουσείο που θα το επισκέπτονται παιδιά μετά από πολλά χρόνια;»²⁰⁶.

Το παραπάνω ζήτημα, αν και παρουσιάζεται σε δύο διαφορετικές τάξεις του ίδιου γνωστικού αντικείμενου από ανεξάρτητες μεταξύ τους συγγραφικές ομάδες, εδράζεται στην αναζήτηση της νέας αντίληψης του σύγχρονου μουσείου και του κοινωνικού του ρόλου, ο οποίος εξαρτάται εν πολλοίς από το εναλλακτικό περιεχόμενο των συλλογών του και τις καινοτόμες εκθεσιακές του πρακτικές. Το ερώτημα για το τι μπορεί να αποτελέσει μουσειακό έκθεμα έρχεται αντιμέτωπο με τις παραδοσιακές αντιλήψεις της βαθιά ριζωμένης μουσειακής νοοτροπίας περί της υψηλής αισθητικής αξίας των έργων τέχνης, της προστασίας, της μελέτης και της διαφύλαξης της πολιτισμικής κληρονομιάς και βεβαίως της αντικειμενικότητας. Η περιβόητη «αυθεντικότητα» και η υψηλή αισθητική αξία των αντικειμένων σχετικοποιείται μέσα από τις σύγχρονες μουσειολογικές θεωρήσεις και τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες²⁰⁷. Τα αντικείμενα, πέρα από τη σημασία που μπορεί να έχουν ως πολιτισμικά αντικείμενα, διαποτίζονται με αντίστοιχα νοήματα, σημασίες και αξίες²⁰⁸. Το ζήτημα της αλλαγής κατεύθυνσης του παραδοσιακού άξονα αξιών και λειτουργιών του μουσείου, σηματοδοτημένης από την εναλλακτική προσέγγιση στην εννοιολόγηση της συλλογής, στα κριτήρια συγκρότησης της και ως εκ τούτου της

²⁰⁴ Τα περισσότερα BM προσεγγίζουν τα περιεχόμενά τους με τη βοήθεια μικρών ηρώων που εμπλέκονται στις θεματικές ενότητες.

²⁰⁵ BM/1/132 Μελέτη Περιβάλλοντος Β' τάξη.

²⁰⁶ BM/1/44/ Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

²⁰⁷ Μούλιου & Μπούνια 1999α, 53.

²⁰⁸ Νάκου 2006, 291.

εκθεσιακής πρακτικής και της ερμηνευτικής της διάστασης, βρίσκει ερείσματα στα παραπάνω ερωτήματα. Το σύγχρονο μουσείο για να είναι «ανοικτό» πρέπει να συνδέεται με τις αρχές της σύγχρονης μουσειολογίας, τις ανάγκες των επισκεπτών, τα νέα κοινωνικά και πολιτιστικά δεδομένα, ώστε να αποτελέσει πόλο έλξης και πολιτιστικό κίνητρο για το σύγχρονο επισκέπτη. Έτσι, «υποχρεώνεται» να εντάξει στη συλλογιστική του τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες εκπροσωπώντας περισσότερες κοινωνικές ομάδες και διαμορφώνοντας εναλλακτικές εκθεσιακές πρακτικές και πολλαπλά πλαίσια αφήγησης, καθώς το πλαίσιο αποδίδει σημασίες²⁰⁹. Το «γκέιμ μπί» ή ένα οποιοδήποτε σύγχρονο παιχνίδι μπορούν να αποτελέσουν μουσειακά εκθέματα αρκεί να τεθεί ένα υποστηρικτικό θεωρητικό πλαίσιο για τη νοηματοδότησή τους. Η συγκρότηση μιας συλλογής σύγχρονων παιχνιδιών ενός μουσείου και η εκθεσιακή παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του παιχνιδιού μπορούν να αποτελέσουν την καινούρια οπτική της υιοθέτησης και της απόδοσης αξίας στα σύγχρονα καθημερινά αντικείμενα αναδεικνύοντας το σύγχρονο τρόπο ζωής για τους σημερινούς επισκέπτες αλλά και αυτούς της επόμενης γενιάς καθώς ουσιαστικά σε μερικές δεκαετίες θα αποτελούν τα πολιτισμικά «κατάλοιπα» ενός λαογραφικού μουσείου της εποχής. Η έρευνα και η καταγραφή των απόψεων των παιδιών στα παραπάνω ερωτήματα, θα βοηθούσε να αποφασίσουμε για το ρόλο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν αυτά στις αποφάσεις μουσείου και στις ερμηνευτικές διαδικασίες αναφορικά με τα παραπάνω ζητήματα και τη μετατροπή τους από ερμηνευτικούς συμμετέχοντες²¹⁰ σε ενεργούς συνδιαμορφωτές. Προσεγγίσεις άλλωστε από την κοινωνιολογία της παιδικής ηλικίας αναγνωρίζουν στα παιδιά τη δυνατότητα να διαχειρίζονται μέσω κατάλληλων στρατηγικών και να χρησιμοποιούν δημιουργικά τα σύγχρονα βιομηχανικά παιχνίδια, επιτυγχάνοντας τόσο την εξοικείωσή τους με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα, όσο και την παραγωγή των δικών τους ερμηνειών²¹¹.

4.1.2.2. Ο ρόλος της εκθεσιακής προσέγγισης στην αξιολόγηση των αντικειμένων

Μέσα από τη λογοτεχνία το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος αξιοποιεί το βιβλίο της Ε. Φακίνου με τίτλο «Αστραδενή» και προσεγγίζει την έννοια της επιλεκτικής

²⁰⁹ Λιάκος 2007, 217.

²¹⁰ Μούλιου 2005, 11.

²¹¹ Βλαχάκη 2009, 1-2.

εκθεσιακής πρακτικής μέσα από την «αδικία» που έγινε σε ένα άγαλμα στο απόσπασμα που παραθέτει με τον τίτλο: «Η περιπέτεια ενός έργου τέχνης»²¹²:

«Είναι η πρώτη μέρα που πήγα σε τόσο μεγάλο Μουσείο. Είχε ωραία παλιά πράγματα μέσα [...] Κι ο πιο αδικημένος ο Αριστόδικος. Κανένας δεν τον κοιτάει, κανείς δε του δίνει σημασία. Όλοι τον προσπερνάνε, για να σταθούν πέντε μέτρα πιο κει, στο άγαλμα του Δία ή του Ποσειδώνα.[...] Τον αδικήσανε αυτοί που τον βάλανε δίπλα σ' αυτόν τον υπέροχο Δία. Αλλά τον αδικήσαμε κι εμείς που δεν του ρίξαμε ούτε ένα βλέμμα. Γι αυτό του αφιερώνω αυτήν την έκθεση» .

Τόσο το παραπάνω απόσπασμα όσο και άλλα από το συγκεκριμένο βιβλίο υπήρχαν και στο προηγούμενο σχολικό εγχειρίδιο για τη Γλώσσα της Ε' τάξης²¹³.

Στη Μελέτη και πάλι, το ζήτημα της σπουδαιότητας της εκθεσιακής διαδικασίας στην αξιολόγηση των αντικειμένων συνδέεται με τα προαναφερόμενα. Οι σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις υποστηρίζουν πως η εκθεσιακή πρακτική των συλλογών δεν είναι μια πράξη «ουδέτερη»²¹⁴, όχι μόνο γιατί βασίζεται σε συγκεκριμένο επιστημονικό, θεωρητικό, αισθητικό και ενδεχομένως ιδεολογικό πλαίσιο, αλλά επίσης, επειδή η πράξη συγκρότησης μιας οποιασδήποτε συλλογής εμπεριέχει συγκεκριμένα κριτήρια και διανοητικές διεργασίες²¹⁵. Ο τρόπος πρόσληψης του παρελθόντος καθορίζει τις επιλογές ως προς το τι θα διαφυλαχτεί, τι θα αποθηκευτεί και κυρίως τι θα προβληθεί και πώς²¹⁶. Έτσι, οι ίδιες συλλογές μπορούν να επανερμηνευτούν και τα νέα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά να αποτελέσουν ένα τελείως διαφορετικό αφήγημα. Επομένως, ο Αριστόδικος μπορεί να μετατραπεί σε βασικό μουσειακό έκθεμα και γύρω από αυτόν να συνυπάρχουν άλλα εκθέματα που να λειτουργούν συμπληρωματικά σε μία εναλλακτική εκθεσιακή πρόταση. Συνυπολογίζοντας μάλιστα τις σημερινές αρχιτεκτονικές, εργονομικές, μουσειογραφικές και ερμηνευτικές δυνατότητες μπορεί να μιλάμε για κάτι εντελώς διαφορετικό.

²¹² BM/1/44 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

²¹³ Κασβίκης 2004, 280.

²¹⁴ Smith 1989, 19.

²¹⁵ Pearce 2002, 62-63.

²¹⁶ Λιάκος 2007, 266.

4.1.2.3. Ο υπομνηματισμός – Μια παράμετρος έκπληξη

Η έννοια του υπομνηματισμού και το εγχείρημα κατανόησής του ως βασικής παραμέτρου στην εκθεσιακή παρουσίαση και ερμηνεία αποτέλεσε έκπληξη ως ερευνητικό εύρημα το οποίο εμφανίζεται έξι φορές. Ο εκπαιδευτικός χειρισμός της έννοιας της λεζάντας στο μάθημα της Γλώσσας για την ανάπτυξη περιγραφικών ικανοτήτων και ευσύνοπτου και περιεκτικού λόγου από μέρους των παιδιών υποστηρίζει ιδανικά την έννοια του υπομνηματισμού και τη νέα τάση για μικρά επεξηγηματικά κείμενα των μουσειακών εκθεμάτων που θα επιτρέψουν στον επισκέπτη τη διαμόρφωση των δικών του ερμηνευτικών σχημάτων. Για παράδειγμα στην παρούσα έρευνα:

«Παρατήρησε τις εικόνες²¹⁷, διάβασε τις φράσεις και πες τι γράφουν οι μικρές καρτέλες και σε τι χρησιμεύουν;»²¹⁸,

«Έφερα τα παιχνίδια μου! Θέλω να με βοηθήσεις να φτιάξω ένα μουσείο-παιχνιδιών, το καμηλομουσείο. Τι να γράψω κάτω από το κάθε παιχνίδι;»²¹⁹.

Ο παιγνιώδης τρόπος προσέγγισης και η σύνδεση με την πραγματικότητα των παιδιών, που είναι τα παιχνίδια, προσφέρουν εύφορο έδαφος για την εις βάθος κατανόηση της έννοιας του υπομνηματισμού και του ρόλου του στην εκθεσιακή ερμηνεία, καθώς τα κείμενα του υπομνηματισμού αποτελούν ένα από τα βασικά μέσα επικοινωνίας του μουσείου, ως φορείς ερμηνείας εκθεμάτων και μηνυμάτων, αλλά και βασικό εργαλείο για τη δόμηση νοήματος εκ μέρους των επισκεπτών²²⁰.

4.1.2.4. Η απόσπαση των αντικειμένων από το αρχικό τους πλαίσιο και η κοινωνική τους ιστορία

Η κοινωνική ιστορία των αντικειμένων και η απόσπασή τους από το αρχικό τους πλαίσιο μαζί με την εκθεσιακή τους χρήση βρίσκει ιδανικό πεδίο ανάλυσής και ερμηνείας σε απόσπασμα κειμένου από την ιστορία για παιδιά με τίτλο «Το άγαλμα

²¹⁷ Υπάρχουν τρεις εικόνες που δείχνουν διάφορα μουσειακά εκθέματα με τον σχετικό υπομνηματισμό κάτω από αυτές.

²¹⁸ BM/2/47 Γλώσσα Β' τάξη.

²¹⁹ TE/1/40 Μελέτη Περιβάλλοντος Α' τάξη.

²²⁰ Γκαζή & Νικηφορίδου 2004, 3.

που κρύωνε» του Χ. Μπουλώτη στη Γλώσσα της ΣΤ΄ τάξης²²¹. Ο Eco ισχυρίζεται πως η εκθεσιακή εκμετάλλευση του ευρήματος, το οποίο εκ προοιμίου είχε παραχθεί για λόγους επικοινωνίας, δεν είναι απλή χρησιμοποίηση ξένη προς την ιδιότητα του, αλλά αυτό αποκαθίσταται μέσα από μια διπλή σημειωτική χρήση, την αποκατάσταση και την προώθηση. Με την αποκατάσταση, πάντα κατά τον Eco, νοείται η επαναφορά του στην λειτουργία της επικοινωνίας και με την προώθηση - πέρα από την πρωταρχική λειτουργία της επικοινωνίας - νοείται η μετατροπή του σε μουσειακό έκθεμα για να κοινοποιήσει πληροφορίες για τον πολιτισμό που το παρήγαγε²²². Ο πρωταγωνιστής²²³ της ιστορίας όμως έχει τελείως διαφορετική άποψη:

«Το μικρό μαρμάρινο αγόρι, το άγαλμα, άφησε σαν προσφυγάκι την πατρίδα του τη Μικρά Ασία και στεγάστηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας. Από τότε κρύωνε ολοένα, γιατί νοσταλγούσε αθεράπευτα την πατρίδα του στην αντίπερα ακτή του Αιγαίου».

Μέσα από το λογοτεχνικό αυτό απόσπασμα οι μαθητές καλούνται να συναισθανθούν την έννοια του αποχωρισμού ενός άψυχου αντικειμένου από το οικείο περιβάλλον του, την πατρίδα του, την μήτρα του. Οι ενδιαφέρουσες πληροφορίες της πολιτισμικής βιογραφίας ενός αντικειμένου και της διαδρομής τους στο χρόνο μέχρι τη μετατροπή τους σε μουσειακό έκθεμα συνήθως αποσιωπούνται και έτσι αποκλείουν τον επισκέπτη από τη μύηση του στο μακρύ ταξίδι του αντικειμένου²²⁴. Τα αντικείμενα αποσπώμενα από το αρχικό τους πλαίσιο και τοποθετούμενα σε ένα νέο περιβάλλον δημιουργούν αυτομάτως ένα νέο πλαίσιο αφήγησης²²⁵. Ο τρόπος διαχείρισης του θέματος από τον εκπαιδευτικό²²⁶ μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για την κατανόηση της ιστορίας ενός αντικειμένου πριν μετατραπεί σε ιστορικοποιημένο και μουσειοποιημένο αντικείμενο²²⁷, δηλαδή σε μουσειακό έκθεμα, και «αναγκαστεί» να υπηρετήσει την ιστορία /αφήγηση του μουσείου.

²²¹ BM/3/58-59 Γλώσσα ΣΤ΄ τάξη.

²²² Eco 1992, 30.

²²³ Υπαρκτό πήλινο ειδώλιο, το οποίο προέρχεται από τις ανασκαφές της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Γεροντικό της Νύσσης (Μ. Ασίας) την περίοδο της ελληνικής κατοχής στη Μικρά Ασία. Το ειδώλιο μεταφέρθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο από τον Κωνσταντίνου Κουρουνιώτη, τον αρχαιολόγο που το ανακάλυψε, τις πρώτες μέρες της καταστροφής της Σμύρνης και ως τεχνούργημα ταυτίστηκε απευθείας με την τραγική μοίρα του ελληνισμού στην ανατολή. Βλέπε σχετικά Κασβίκης 2011, 224.

²²⁴ Γκαζή 2008, 39.

²²⁵ Smith 1989, 6.

²²⁶ Στο ΒΔ δεν καταγράφεται καμιά οδηγία.

²²⁷ Λιάκος 2007, 255.

4.1.2.5. Ζητήματα φιλοσοφίας του μουσείου

Στα σχολικά εγχειρίδια καταγράφονται αναφορές, οι οποίες απευθύνονται ως ερωτήματα στους μαθητές για την έναρξη του στοχασμού τους πάνω σε ζητήματα που επανέρχονται στις θεωρητικές συζητήσεις της μουσειακής κοινότητας όπως ο ρόλος του μουσείου, ο λόγος της άνθησης των μουσείων και η πολυσημία των αντικειμένων²²⁸.

Θεωρούμε πως η προσέγγιση τέτοιων θεμάτων σε ένα σχολικό εγχειρίδιο εξαρτάται από δύο πράγματα. Το πρώτο είναι οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις και οι προσλαμβάνουσες των μαθητών αναφορικά με το μουσείο και το δεύτερο, οι συμβολισμοί και οι συμπαραδηλώσεις στο πλαίσιο διαχείρισης της έννοιας μέσα στο ίδιο το εγχειρίδιο. Τα ερωτήματα τίθενται ως εξής: *«Πού νομίζετε ότι θα... προτιμούσε να βρίσκεται ένα αντικείμενο, στο σπίτι ή στο μουσείο;»*²²⁹. Εδώ οι απαντήσεις των μαθητών μπορούν να επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό από τη συνολική προσέγγιση της ενότητας «Πολιτισμός», καθώς περιγράφεται το λαογραφικό μουσείο ως ο χώρος που αφηγείται το παρελθόν των ανθρώπων και οι ιστορίες τους εξαρτώνται εν πολλοίς από τα αντικείμενα που τους περιβάλλουν και αποτελούν δείγματα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επειδή οι μαθητές της Β΄ τάξης δεν έχουν ακόμα διαμορφώσει πλούσιες εμπειρίες επίσκεψης είναι πιθανό να ταυτιστούν με τις υπόρρητες υποδείξεις του εγχειριδίου. Αν όμως η ερώτηση αυτή γινόταν στους μαθητές της Στ΄ Δημοτικού μετά την ανάγνωση του αποσπάσματος από το βιβλίο «Το άγαλμα που κρύωνε», υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες να παίρναμε διαφορετικές απαντήσεις σχετικά με το ερώτημα.

Στην ενότητα « Πολιτισμός» και στο κεφάλαιο «Ένας διάλογος με τον πολιτισμό» στη Μελέτη Περιβάλλοντος δύο ερωτήματα προσφέρουν έδαφος για έντονο προβληματισμό και σκέψη στους μαθητές: *«Γιατί οι άνθρωποι φτιάχνουν μουσεία;»* και *«Είναι ανάγκη να υπάρχουν τόσα μουσεία;»*²³⁰. Εδώ οι απαντήσεις των μαθητών εξαρτώνται απολύτως από τις ατομικές εμπειρίες και γνώσεις τους, καθώς το περιεχόμενο του εγχειριδίου δεν κατευθύνει σε κάποια συγκεκριμένη θέση. Στην

²²⁸ Νάκου 2006, 292.

²²⁹ BM/1/129, Μελέτη Περιβάλλοντος Β΄ τάξη.

²³⁰ BM/1/43, Μελέτη Περιβάλλοντος Δ΄ τάξη.

Ιστορία έχουμε το ερώτημα: «Στα μουσεία υπάρχουν πολλά αγγεία. Πώς νομίζεις ότι βρέθηκαν εκεί;»²³¹. Το εγχειρίδιο δεν προσφέρει καμία ερμηνευτική πρόταση και αφήνει τους μαθητές ελεύθερους να εκφράσουν τις δικές τους σκέψεις και απόψεις.

Το τελευταίο ερώτημα, «Συζητείστε ποιος νομίζετε πως είναι ο ρόλος του Μουσείου»²³² διατυπώνεται στα Εικαστικά των δύο τελευταίων τάξεων του δημοτικού, όταν δηλαδή τα παιδιά δύνανται πλέον να έχουν σχηματίσει μια εικόνα για αυτό τόσο από τα εγχειρίδια των προηγούμενων ετών όσο και από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε κάποια μουσεία. Γίνεται στην αρχή της ενότητας με θέμα το μουσείο, οπότε δεν έχουμε περιορισμούς ή λανθάνουσες αντιλήψεις στο περιεχόμενο και ο παραπάνω προβληματισμός συντελεί στην περαιτέρω ανάπτυξη της ενότητας του μουσείου με εφελκτήριο τις σκέψεις και τις απόψεις των μαθητών και φυσικά την προσέγγιση και τη διαχείριση του θέματος από τον εκπαιδευτικό. Με αφορμή τα παραπάνω παραδείγματα, οι μαθητές που αρέσκονται στην αναζήτηση και το στοχασμό μπορούν να εντρυφήσουν στη μελέτη της μουσειακής ιστορίας και της αξίας της για την κατανόηση του σύγχρονου ρόλου του μουσείου. Το πρώτο βήμα είναι η αφορμή και αυτή προσφέρεται ως ένα βαθμό στα σχολικά εγχειρίδια.

4.1.2.6. Ζητήματα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς– Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα

Το ζήτημα της επιστροφής των Μαρμάρων καταγράφει κι αυτό τη δική του παρουσία στα εγχειρίδια, τα οποία καλούν τους μαθητές να εκφράσουν άποψη και να δράσουν απέναντι στο ζήτημα. Τα δύο παρακάτω αποσπάσματα αναδεικνύουν τις προσεγγίσεις του ζητήματος στα σχολικά εγχειρίδια που υλοποιούνται με διαφορετικό τρόπο:

«Χωριζόμαστε σε δυο ομάδες με σκοπό να πάρουμε μέρος σε μια συζήτηση με θέμα τη μεταφορά των έργων τέχνης από τον τρόπο που δημιουργήθηκαν σε άλλες χώρες. Α. Η πρώτη ομάδα θα υποστηρίξει την άποψη: “ Τα έργα τέχνης πρέπει να μένουν στον τόπο που

²³¹ ΤΕ/1/8 Ιστορία Δ΄ τάξη.

²³² ΒΜ/1/86 Εικαστικά Ε΄ & ΣΤ΄ τάξη.

δημιουργήθηκαν” Β. Η δεύτερη ομάδα θα υποστηρίζει την άποψη: “Τα έργα τέχνης χρειάζεται να ‘ταξιδεύουν’ και σε άλλες χώρες»²³³.

«Γνωρίζετε ίσως ότι ένα μεγάλο μέρος των γλυπτών του Παρθενώνα αφαιρέθηκε από το λόρδο Έλγιν και βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο. Αποτέλεσμα είναι να μην μπορεί κανείς ολόκληρο αυτό του αριστούργημα της τέχνης, γιατί άλλα μέρη του εκτίθενται στο Λονδίνο και άλλα στην Αθήνα, όπως βλέπετε στη φωτογραφία. Η τάξη σας ετοιμάζει μια επιστολή προς το διευθυντή του Βρετανικού, με σκοπό να ζητήσει την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα. Συμπληρώστε το κείμενο της επιστολής και μην ξεχάσετε να χρησιμοποιήσετε αιτιολογικές προτάσεις για τα υποστηρίζετε τις απόψεις σας».

«Πρώτα απ’ όλα, για τον ελληνικό λαό τα μάρμαρα του Παρθενώνα είναι πολύ σημαντικά,

γιατί.....

Πώς θα νιώθατε εσείς αν από τη Μεγάλη

Βρετανία.....

Επίσης, ο επισκέπτης της Ακρόπολης δεν μπορεί

να.....διότι.....

Επιπλέον, πιστεύουμε ότι το νέο Μουσείο της Ακρόπολης είναι ο

κατάλληλος χώρος για να φιλοξενηθούν τα γλυπτά του Παρθενώνα,

επειδή,.....

Για όλους αυτούς τους λόγους,

.....»²³⁴.

Τα δύο παραπάνω κείμενα κινούνται σε τελείως διαφορετικό ιδεολογικό πλαίσιο και προσφέρουν τη δυνατότητα για διαφορετικές προσεγγίσεις. Το πρώτο κείμενο ενισχύεται με μια εικόνα του Ερέχθειου με τις Καρυάτιδες ως παραδειγματική υπενθύμιση και τα παιδιά καλούνται να υπηρετήσουν με επιχειρήματα και τις δύο θέσεις μέσα από μια διαλεκτική αντιπαράθεση. Στο ΒΔ²³⁵ προτείνεται να ξεκινά η συζήτηση από τα μάρμαρα του Παρθενώνα και την ιστορία τους, ώστε να δοθεί μια ευρύτερη διάσταση στο ζήτημα των «ξενιτεμένων» έργων τέχνης.

²³³ BM/1/45 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ’ τάξη.

²³⁴ TE/2/53-54 Γλώσσα ΣΤ’ τάξη.

²³⁵ ΒΔ/45 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ’ τάξη.

Το δεύτερο κείμενο, υποστηριζόμενο από μια εικόνα της ζωφόρου του Παρθενώνα που δείχνει τα κομμάτια που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο και αυτά που βρίσκονται στο Νέο Μουσείο Ακρόπολης, δίνει το στίγμα του ακρωτηριασμού ενός τόσο σπουδαίου έργου τέχνης, όπως σημειώνεται, και κατευθύνει τη συζήτηση προς συγκεκριμένες οπτικές. Αν και η άσκηση γίνεται για την εμπέδωση των αιτιολογικών προτάσεων, το γεγονός των επιλεκτικών εισαγωγών για την ολοκλήρωση αυτών συνιστά το ιδεολογικό πλαίσιο του εγχειριδίου.

Η Ακρόπολη ως το πιο σημαντικό μνημείο του έθνους και το αίτημα του επαναπατρισμού των Μαρμάρων του Παρθενώνα αποτελεί ένα ζήτημα με πολλαπλές κοινωνικές, ιδεολογικές και επιστημονικές παραμέτρους (αρχαιολογία, μουσειολογία, διαχείριση πολιτισμικής κληρονομιάς)²³⁶, γι' αυτό άλλωστε διαπερνά τα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού ήδη από τη δεκαετία του '70²³⁷. Η έννοια της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς σε κάθε κοινωνία διαφοροποιείται ανάλογα με τις ανάγκες της και με το πρίσμα των ερωτημάτων που θέτει (Διαφωτισμός, εθνική ιδεολογία, αποικιοκρατία ή πολυπολιτισμικότητα)²³⁸.

4.1.2.7. «Τα αντικείμενα θα σου μιλήσουν...»

«Αν αφήσουμε τα αντικείμενα ενός μουσείου να μας 'μιλήσουν', το μουσείο γίνεται ένας χώρος μαγικός, ένα σχολείο διαφορετικό»²³⁹. Εδώ εμφανίζεται η παραδοσιακή αντίληψη της υψηλής αξίας των μουσειακών αντικειμένων άμα τη μετατροπή τους σε μουσειακά εκθέματα εν είδει αξιώματος.

«Αν θες να δεις από κοντά τα έργα τέχνης των Μυκηναίων, κάνε μια επίσκεψη στο Αρχαιολογικό μουσείο της Αθήνας. Αν δεν είσαι βιαστικός και τους δείξεις ενδιαφέρον τα, είναι σίγουρο ότι τα αντικείμενα αυτά θα σου 'μιλήσουν'. Αν αφήσεις τη φαντασία σου ελεύθερη, μπορεί να ζωντανέψουν και να σου πουν την ιστορία τους. Αν σταθείς και τα παρατηρήσεις με προσοχή, θα ανακαλύψεις μερικά από τα κρυμμένα μυστικά τους»²⁴⁰.

²³⁶ Χαμηλάκης 2012, 271-315.

²³⁷ Ανδρέου & Κασβίκης υπό δημοσίευση.

²³⁸ Λιάκος 2007, 266.

²³⁹ BM/1/45 Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' τάξη.

²⁴⁰ BM/1/146 Ιστορία Γ' τάξη.

Το ΒΔ για το συγκεκριμένο απόσπασμα ισχυρίζεται πως «δίνει την αφορμή να αντιληφθούν οι μαθητές τη σημασία των αρχαιολογικών μουσείων και των εκθεμάτων τους στην κατανόηση του παρελθόντος. Τα εκθέματα όμως δεν μιλούν από μόνα τους, για να μας αποκαλύψουν τα μυστικά τους. Πρέπει να ερωτηθούν κατάλληλα, πρέπει να αναγνωσθούν, πρέπει να ερμηνευτούν. Έτσι, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει χώρο μάθησης για τους μαθητές, εφόσον αυτοί συμμετέχουν άμεσα και δημιουργικά σε διάφορες δραστηριότητες»²⁴¹. Εδώ, έχουμε μια προσπάθεια γεφυρώματος της ουσιοκρατικής αντίληψης για την εγγενή αισθητική ποιότητα και αξία των τεχνουργημάτων στο περιβάλλον του μουσείου²⁴², με την πιο σύγχρονη, ότι τα υλικά τεκμήρια αποτελούν φορείς πληροφοριών και νοημάτων μέσα από τις διαδικασίες πρόσληψης της ιστορικότητάς τους στο παρόν από τον ερευνητή, τον επισκέπτη ενός μουσείου, το μαθητή. Ανάλογα με τον τρόπο που ρωτάμε τα αντικείμενα μπορούν να αφηγηθούν πολλές διαφορετικές ιστορίες αλλά και να ανταποκριθούν σε προσδοκίες και προτιμήσεις διαφορετικών ομάδων κοινού²⁴³.

4.1.2.8. Το κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς

Το κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς στο μουσείο εμφανίζεται στα σχολικά εγχειρίδια με την ίδια σχεδόν αντίληψη και επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στο σεβασμό στο χώρο και στην αυστηρή τήρηση των κανόνων συμπεριφοράς. Τα δύο παραδείγματα που ακολουθούν είναι χαρακτηριστικά του κοινού πλαισίου αντίληψης που κινούνται τα εγχειρίδια αν και προσφέρονται με εντελώς διαφορετικό τρόπο:

«Μερικές συμβουλές»

Στη διάρκεια επίσκεψής μας στον αρχαιολογικό χώρο

- 1. Συνεργαζόμαστε αρμονικά σύμφωνα με το σχεδιασμό μας.*
- 2. Αποφεύγουμε να αγγίζουμε τα μνημεία και εργαζόμαστε χωρίς να ενοχλούμε τους γύρω μας.*
- 3. Είμαστε εφοδιασμένοι με ό,τι είναι απαραίτητο για να κάνουμε σωστές παρατηρήσεις και καταγραφές (σημειωματάριο, μέτρο, φωτογραφική μηχανή)»²⁴⁴.*

²⁴¹ ΒΔ/106-107 Ιστορία Γ' τάξη.

²⁴² Γκράτζιου 1985, 37-40.

²⁴³ Durbin et al 1990, 7, Μπούνια & Νικονάνου 2008, 81.

²⁴⁴ ΒΜ/1/135 Ιστορία Δ' τάξη.

Σε μια γραμματική άσκηση για την εμπέδωση των αιτιολογικών προτάσεων το περιεχόμενο του κειμένου παρουσιάζει μια απόδειξη της κλασικής νοοτροπίας και άποψης και γι αυτό παρατίθεται ολόκληρη:

«Η παρακάτω αφήγηση δεν είναι πλήρης γιατί έχουν αφαιρεθεί οι αιτιολογικές προτάσεις. Μπορείτε να τις βάλετε στη σωστή τους θέση για να μάθετε τι ακριβώς έγινε στην Εθνική Πινακοθήκη;

Η χτεσινή επίσκεψη μας στην Εθνική Πινακοθήκη θα μας μείνει αξέχαστη. Καθυστερήσαμε να φτάσουμε. Ο ξεναγός μας έψαχνε όλη την ώρα. Κάποια στιγμή χτύπησε ο συναγερμός. Από την ξενάγηση δεν καταλάβαμε και πολλά πράγματα. Ο φύλακας απείλησε να μας διώξει. Ένας επισκέπτης μας έβαλε τις φωνές. Στην επιστροφή, ο διευθυντής μας ανακοίνωσε ότι θα χάσουμε την επόμενη επίσκεψη.

- *γιατί περνούσαμε διαρκώς μπροστά από την φωτογραφική του μηχανή*
- *γιατί κάποιος άγγιξε έναν πολύτιμο πίνακα*
- *επειδή ενοχλούσαμε με τις φωνές μας*
- *επειδή ακολουθήσαμε μια ομάδα ξένων τουριστών*
- *επειδή η συμπεριφοράς μας δεν ταίριαζε σε μαθητές*
- *γιατί δυο μαθητές δεν έφτασαν στην ώρα τους στο σχολείο*
- *διότι τίποτε δεν πήγε καλά*
- *γιατί διασκορπιστήκαμε στις αίθουσες»²⁴⁵.*

Ανεξαρτήτως της στόχευσης των συγγραφικών ομάδων αναφορικά με τα παραδείγματα, στο δεύτερο παράδειγμα αναδεικνύονται τα τρία πλαίσια αναφοράς που λειτουργούν ταυτόχρονα στο πλαίσιο μιας επίσκεψης (προσωπικό, κοινωνικό, φυσικό) και συνιστούν τη συνολική ποιότητα μιας επίσκεψης²⁴⁶. Οι μαθητές προερχόμενοι από το συγκεκριμένο σχολικό τους περιβάλλον, αν και με διαφορετικό ατομικό πολιτισμικό κεφάλαιο (καθυστέρηση άφιξης), δεν αλληλεπιδρούν τόσο σε κοινωνικό επίπεδο (ενόχληση άλλων επισκεπτών) όσο και σε φυσικό (διασκορπισμός στις αίθουσες).

²⁴⁵ ΤΕ/2/56 Γλώσσα ΣΤ΄ τάξη.

²⁴⁶ Falk & Dierking 1992, 3-6, Γκαζή 2004, 9.

Η συγκεκριμένη αυτή πτυχή της μουσειολογικής οπτικής των εγχειριδίων αναφορικά με το ευρύτερο πλαίσιο συμπεριφοράς δε συνάδει πάντως με τη σημαντικά σύγχρονη οπτική που τα εγχειρίδια παρουσιάζουν στο σύνολό τους. Η κλασική αυτή προσέγγιση έρχεται σε σημαντική διάσταση με τις νέες μουσειολογικές αντιλήψεις για την κοινωνιακή διάσταση του μουσείου, σύμφωνα με την οποία ο επισκέπτης δε θα πρέπει να αισθάνεται «ξένο» σώμα. Η συνολική εμπειρία της επίσκεψης στο μουσείο είναι καθοριστική παράμετρος για τη διαμόρφωση θετικής αντίληψης από μέρους των παιδιών. Η εύκολη πρόσβαση, ο εύληπτος προσανατολισμός, η ελευθερία κίνησης στις διαδρομές των εκθεσιακών χώρων, η φιλική ατμόσφαιρα, η δυνατότητα αλληλεπίδρασης με τα εκθέματα και τους άλλους επισκέπτες, είναι μόνο μερικά από τα βασικά στοιχεία που θα καθορίσουν την θετική αποτίμηση μιας επίσκεψης και, επομένως, την επανάληψή της και, ακόμα καλύτερα, την υπόδειξη της στο κοινωνικό περιβάλλον μαθητών και ενηλίκων ως μία συναρπαστική εμπειρία²⁴⁷.

4.1.2.9. Οι λειτουργίες του μουσείου... στα Εικαστικά

Σε κεφάλαιο με θέμα το μουσείο, το ΒΜ των Εικαστικών ξεδιπλώνει πολλές από τις λειτουργίες του μουσείου σε μία σελίδα μέσα από συγκεκριμένες ερωτήσεις που οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν και να συζητήσουν μέσα στην τάξη. Οι ερωτήσεις έχουν ως εξής: *«Συζητήστε ποιος νομίζετε πως είναι ο ρόλος του Μουσείου. Καταγράψτε τα ονόματα των μουσείων που γνωρίζετε», «Παρατηρήστε όλες τις φωτογραφίες και περιγράψτε τις. Τι μπορεί να περιγράφει ένα πρόγραμμα μουσείου και τι στόχο έχει;», « Τι είναι το πανό και γιατί το χρησιμοποιούμε;», « Τι έργα εκτίθενται στις μόνιμες συλλογές των μουσείων;», « Γνωρίζετε άλλες συλλογές και πώς μπορεί να ονομάζονται;», « Ποιος σχεδιάζει και οργανώνει τις εκθέσεις σε ένα μουσείο;», «Ποιος φροντίζει τα έργα, όταν υπάρχουν φθορές;»²⁴⁸. Στο ίδιο ακριβώς μήκος κύματος κινείται και το ΤΕ²⁴⁹ της αντίστοιχης ενότητας με μια ακροστιχίδα που λειτουργεί εμπειρικά αναφορικά με τις υπό διαπραγμάτευση έννοιες στο ΒΜ.*

²⁴⁷ Black 2009, 93.

²⁴⁸ Οι ερωτήσεις υποστηρίζονται με τέσσερις εικόνες: 1. Μουσείο 1997.Guggenheim στην πόλη Μπιλμπάο της Ισπανίας. 2. Πρόγραμμα 2004 της Εθνικής Πινακοθήκης και Γλυπτοθήκης. 3. Πανό της Εθνικής Πινακοθήκης, αφιερωμένο στον El Greco. 4. Τμήμα μόνιμης συλλογής (με έργα του Δ. Γιολλάση), Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας. Βλέπε σχετικά ΒΜ/1/86 Εικαστικά Ε΄+ΣΤ΄ τάξη.

²⁴⁹ ΤΕ/1/46 Εικαστικά Ε΄&ΣΤ΄ τάξη.

1. M - - - - -
2. - - - - - O - - -
3. - Y - - - - -
4. Σ - - - - -
5. E - - - - -
6. - - - I - - - - -
7. - - - - - A

ΚΑΘΕΤΑ: Χώρος έκθεσης έργων Τέχνης

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ: 1. Κάθε Μουσείο έχει τη δική της ιδιόκτητη συλλογή έργων, την οποία παρουσιάζει συνεχώς.

2. Το βιβλίο με τα έργα μιας έκθεσης.

3. Ο «γιατρός» των έργων Τέχνης.

4. Αυτός αγαπά να συγκεντρώνει έργα Τέχνης.

5. Αυτός αποφασίζει για τον τρόπο που θα παρουσιαστούν τα έργα σε μια έκθεση.

6. Τα έργα αυτής της έκθεσης δεν ανήκουν στο Μουσείο, γι' αυτό η έκθεση αυτή διαρκεί για μικρό χρονικό διάστημα.

7. Τα μόνα έργα που μπορούμε μαζί μας μετά την επίσκεψή μας σε ένα Μουσείο.

Το παραπάνω παράδειγμα αποδεικνύει πως η μουσειακή προσέγγιση μπορεί να υλοποιηθεί σε οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο με πολλούς και ουσιαστικούς τρόπους που να λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ των μαθημάτων και των εγχειριδίων σε κάθε σχολική βαθμίδα. Το σημαντικό στοιχείο του παραδείγματος αποτελεί η δυνατότητα που παρέχεται στους μαθητές να κατανοήσουν τις διαστάσεις του μουσείου μέσα από την ανταλλαγή σκέψεων, απόψεων και αντιλήψεων που η πυροδότηση μιας συζήτησης μπορεί να φέρει με αφορμή τα προαναφερθέντα.

4.2. Σχολικά εγχειρίδια - Βιβλία δασκάλου

Στον 2^ο ερευνητικό άξονα, όπου μελετώνται τα ΒΔ, η πρώτη επισημάνση αφορά πως στο σύνολο των ΒΔ τονίζεται με έμφαση πως το πλαίσιο συγγραφής έγινε βάσει των προδιαγραφών των Α.Π.Σ. και των Δ.Ε.Π.Π.Σ, που όπως καταδεικνύεται παρακάτω,

αυτό ισχύει ως ένα βαθμό. Τα ΒΔ παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τις προσεγγίσεις τους αναφορικά με το μουσείο και τονίζεται εδώ πως τα ετερόμορφα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά μας υποχρέωσαν σε μια διαφοροποιημένη ανάλυση, ανάλογη προς τα ετεροειδή περιεχόμενά τους και τις διακριτές θεωρητικές και μεθοδολογικές τους διαφορές. Για το λόγο αυτό, στο Παράρτημα II καταγράφονται με λεπτομέρεια οι προτάσεις των ΒΔ για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τον εκπαιδευτικό στα μουσεία ή για τις δυνατότητες αξιοποίησης της μουσειοσκευής στο σχολείο, αλλά και οι προτάσεις για εικονικές επισκέψεις ή για τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων και τη χρήση εκπαιδευτικού υλικού, όπως οι φάκελοι (Ιστορία, Μελέτη).

4.2.1. Τα Βιβλία Δασκάλου της Γλώσσας

Στο ΒΔ της Α΄ τάξης καταγράφονται μόνο τέσσερις αναφορές προτάσεων επίσκεψης σε μουσεία για τον εμπλουτισμό του μαθήματος σχετικά με κάποιες έννοιες που πραγματεύονται τα εγχειρίδια και μία αναφορά για δανεισμό του Εκπαιδευτικού Περιβαλλοντικού Πακέτου 2002 –Ελληνικό Παιδικό Μουσείο με θέμα «Μεσόγειος θάλασσα. Πηγή ζωής» από τα Γραφεία Εκπαίδευσης.

Στην Β΄ τάξη η ανεξάρτητη θεματική ενότητα του ΒΜ με τίτλο «Με το μουσείο» αναπτύσσεται με αξιόλογες αναφορές σε μουσειακά ζητήματα²⁵⁰ (υπομνηματισμός, τυπολογία μουσείων, έκθεση) και συνδυάζεται πλήρως με το προτασιακό υλικό του ΒΔ. Η βασική γραμμή του ΒΔ εδράζεται στην αντίληψη πως οι έννοιες του μουσείου μπορούν να αναπτυχθούν καλύτερα μέσα από τη διερεύνηση της υπάρχουσας γνώσης/άποψης των μαθητών για την έννοια και την τυπολογία του μουσείου καθώς και την αναζήτηση ύπαρξης σχετικών εμπειριών επίσκεψης. Οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες αναπτύσσονται σε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη, εκτός σχολικού εγχειριδίου, συνίσταται στη φυσική ή εικονική επίσκεψη σε μουσεία, στη συλλογή μουσειακού υλικού από τις επισκέψεις, στην καταγραφή των μουσείων του νομού όπου κατοικούν οι μαθητές και στην προσπάθεια περιγραφής του περιεχομένου τους σε συνδυασμό με την έκδοση διαφημιστικού δίπτυχου. Η δεύτερη κατεύθυνση, εντός σχολικού εγχειριδίου, υπεισέρχεται σε ζητήματα μουσειολογικής

²⁵⁰ ΒΜ/2/47-53.

φύσεως μέσω της προσέγγιση της έννοιας, του ρόλου, της σημασίας και της λειτουργικότητας της λεζάντας με τους μαθητές να καλούνται να αναπτύξουν ερευνητικές, συλλεκτικές και επικοινωνιακές δεξιότητες αναφορικά με το μουσείο και ουσιαστικά να προσεγγίσουν με βιωματικό τρόπο μέρος των λειτουργιών του.

Στη **Γ' τάξη** το ΒΔ δεν παρέχει καμία κατευθυντήρια γραμμή ως προς τις αποσπασματικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο ΒΜ και στο ΤΕ που αφορούν στη διαδικασία συγκρότησης συλλογών και στη κατανόηση της έννοιας του συλλέκτη. Αξιολογώντας την παιδαγωγικά, σημειώνουμε πως παρέχει τη δυνατότητα βιωματικής προσέγγισης της έννοιας των συλλογών και του υπομνηματισμού με υψηλή συμμετοχική διαμεσολάβηση των μαθητών.

Στο ΒΜ της **Δ' τάξης** οι περιορισμένες αναφορές είναι αποσπασματικές, ασύνδετες, χωρίς να προσφέρεται η οποιαδήποτε δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης των πτυχών του μουσείου. Στο αντίστοιχο ΒΔ καταγράφεται πλήρης απουσία της έννοιας του μουσείου και γενικότερα υποστηρικτικού και συμβουλευτικού υλικού έστω για τις περιορισμένες αναφορές στο ΒΜ.

Στην **Ε' τάξη** καταγράφεται πλήρης απουσία της έννοιας του μουσείου στο ΒΔ σε απόλυτη συνάφεια με τη μία και μοναδική αναφορά στο ΒΜ, σε κείμενο για την πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης και τις εκδηλώσεις του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης²⁵¹. Ωστόσο, η αναφορά καταμετρήθηκε στην ποσοτική μέθοδο μόνο για την αξιοπιστία της έρευνας.

Στην **ΣΤ' τάξη** η πλήρης απουσία θεωρητικού και μεθοδολογικού πλαισίου υποστήριξης του εκπαιδευτικού αναφορικά με το μουσείο στο ΒΔ, έρχεται σε πλήρη διάσταση με το ΒΜ και το ΤΕ στα οποία καταγράφεται μία ανεξάρτητη ενότητα με τίτλο «Μουσεία». Στην ενότητα αυτή θίγονται καίρια ζητήματα μουσειολογικής φύσεως, όπως η απόσπαση των αντικειμένων από το αρχικό πλαίσιό τους, η πολυδιάστατη επικοινωνιακή πλευρά του μουσείου, η τυπολογία του κ.ά., παρέχοντας πρόσφορο έδαφος στους εκπαιδευτικούς για την επίτευξη μιας αξιόλογης προσέγγισης του μουσειακού θεσμού.

²⁵¹ ΒΜ/1/29.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται προφανές πως η έννοια του μουσείου αναπτύσσεται σε αξιοσημείωτο βαθμό μόνο στα ΒΜ της Β΄ και ΣΤ΄ τάξης. Όμως, ενώ στο ΒΔ της Β΄ τάξης υπάρχει εκτενές υποστηρικτικό υλικό, σημαντικά συναφές με τα περιεχόμενα του ΒΜ και του ΤΕ, στα ΒΔ δεν καταγράφεται ως στόχος η γνωριμία των μαθητών με το μουσειακό θεσμό και η δημιουργία θετικής στάσης από μέρους των μαθητών για το μουσείο και την αξίας του. Εκείνο, πάντως, που προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό είναι πως, ενώ στο ΒΜ και στο ΤΕ της ΣΤ΄ τάξης υπάρχει ολόκληρη ενότητα αφιερωμένη στο μουσείο, στο ΒΔ δεν καταγράφεται καμία θεωρητική υποστήριξη, ούτε καν μια υποτυπώδης καθοδήγηση από τη συγγραφική ομάδα για τον τρόπο προσέγγισης των μουσειακών ζητημάτων που αναπτύσσονται σε αυτά.

Τα ζητήματα της ασυνέχειας, της παρουσίας ή της απουσίας δηλαδή κάθετης διασύνδεσης μεταξύ των σχολικών εγχειριδίων, όπως και της απουσίας μιας εμπειριστατωμένης, σχεδιασμένης και επιστημονικά τεκμηριωμένης μουσειακής προσέγγισης, γίνονται εμφανή αφενός από την περιορισμένη παρουσία της έννοιας του μουσείου στα εγχειρίδια των άλλων τεσσάρων τάξεων, (εφόσον η πρώτη αξιοσημείωτη προσέγγιση με αφετηρία τη Β΄ τάξη μπαίνει σε αναμονή για να επανεξεταστεί σε μεγαλύτερο βάθος στην ΣΤ΄ τάξη) και αφετέρου από τον εντοπισμό της πλήρους έλλειψης θεωρητικού και υποστηρικτικού υλικού σε σχέση με το μουσείο στο ΒΔ της ΣΤ΄ τάξης με αφορμή τα περιεχόμενα του ΒΜ.

Σημαντικό εύρημα, πάντως, παραμένει η απουσία καταγεγραμμένου στόχου της αξίας του μουσείου στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων και η αντίστοιχη προσέγγισή του στα περιεχόμενα των εγχειριδίων της Γλώσσας.

Από καθαρά διδακτική σκοπιά, πάντως, θα σημειώσουμε τη δυσκολία πραγματοποίησης των προτάσεων του ΒΔ από μέρους των παιδιών της Β΄ δημοτικού. Οι προτάσεις αυτές θα μπορούσαν να υλοποιηθούν με αξιοσημείωτα αποτελέσματα από τους μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης, καθώς παιδαγωγικά θα ήταν πιο εφικτή η πραγματοποίηση μίας έκθεσης στο σχολείο μέσα από την υλοποίηση μέρους των λειτουργιών ενός μουσείου.

4.2.2. Τα βιβλία Δασκάλου της Μελέτης Περιβάλλοντος

Στη Μελέτη Περιβάλλοντος υπάρχουν ανεξάρτητες ενότητες με θέμα τον πολιτισμό. Με βάση αυτόν οι συγγραφικές ομάδες αναπτύσσουν την έννοια του μουσείου με πλείστους τρόπους στα ΒΔ και στα ΒΜ αντίστοιχα σε όλες τις τάξεις, πλην της τρίτης. Η έννοια του μουσείου, όμως, καταγράφεται και σε άλλες θεματικές ενότητες με μια πιο αποσπασματική οπτική που έχει όμως ενδιαφέρον να σχολιαστεί.

Στην **Α΄ τάξη**, στο πλαίσιο της παρουσίασης των θεωριών και της μεθοδολογίας για την προσέγγιση του μαθήματος, το ΒΔ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εσωτερίκευση στάσεων αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού²⁵² και σε αυτό το σημείο επισημαίνεται η αξία της μουσειοπαιδαγωγικής σε συνάρτηση με την εμπειρική βιωματική μάθηση και την φιλοσοφία των «Hands on Museums». Ως εκ τούτου και σε σημαντική διασύνδεση μεταξύ του ΒΔ και του ΒΜ, καταγράφεται η προτροπή για ενεργητική συμμετοχή των μαθητών με στόχο το στοχασμό τους πάνω στις πτυχές του μουσείου και τη δημιουργία θετικών συναισθημάτων για τις δραστηριότητες στους μουσειακούς χώρους²⁵³. Ακολούθως προτείνονται φυσικές και εικονικές επισκέψεις σε μουσεία, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα και δημιουργία παιδικών συλλογών και παιδικών εκθέσεων στη σχολική τάξη κατ' αναλογία με τα μουσεία²⁵⁴. Έτσι, η έννοια του μουσείου αξιοποιείται με δύο τρόπους:

- α. εμπλουτίζοντας τα υπό εξέταση περιεχόμενα ευρύτερων θεματικών εννοιών και
- β. εξετάζοντας ποικίλα μουσειακά ζητήματα υπό το πρίσμα του πολιτισμού. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην οργάνωση των εκπαιδευτικών επισκέψεων στο μουσείο και περιγράφονται με ενδελέχεια τα συστηματικά βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν από τον εκπαιδευτικό για την καλύτερη δυνατή επίσκεψη²⁵⁵.

Στην **Β΄ Τάξη** οι αναφορές που καταγράφονται στο ΒΜ και στο ΤΕ ανευρίσκονται μόνο στην ενότητα του «Πολιτισμού». Το ΒΔ υποστηρίζει αυτή την προσέγγιση παρουσιάζοντας τους στόχους που εστιάζονται κυρίως στην γνωριμία των μαθητών με τους διαφορετικούς χώρους πολιτισμικής αναφοράς μέσα από την προσέγγιση του λαογραφικού μουσείου και των αντικειμένων του. Συνδυαστικά με τα περιεχόμενα

²⁵² ΒΔ/13.

²⁵³ ΒΔ/86.

²⁵⁴ ΒΔ/14 & Παράρτημα ΙΙ.

²⁵⁵ ΒΔ 87-88 & Παράρτημα ΙΙ.

του ΒΜ καταγράφονται τρεις εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως: α) ο εντοπισμός ενός μνημείου της περιοχής και η υλοποίηση έρευνας για την ταυτότητά του, τη σημασία του και τους τρόπους προστασίας του²⁵⁶, β) η επίσκεψη σε λαογραφικό μουσείο της περιοχής με στόχο την κατανόηση του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης, την επαφή των μαθητών με τα παλιά αντικείμενα των συλλογών του μουσείου, την απόπειρα μιας συγκριτικής αντίστιξης με το σημερινό τρόπο ζωής, την άντληση πληροφοριών από πρωτογενείς πηγές και την ευαισθητοποίηση στη «σωστή» συμπεριφορά μέσα σε ένα μουσείο²⁵⁷ και γ) η προσπάθεια ανάδειξης της ιστορίας των παλιών αντικειμένων με συγκεκριμένες δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ανάδειξη των οικογενειακών κειμηλίων ως μαρτυριών της οικογενειακής ιστορίας και δειγμάτων του λαϊκού πολιτισμού²⁵⁸.

Στην Γ΄ Τάξη δεν υπάρχει παρά μόνο μία αναφορά για το μουσείο στο ΒΜ, ακόμη και στη ενότητα του «Πολιτισμός». Στο ΒΔ, όμως, υπάρχουν διάσπαρτες αναφορές ως προτάσεις εμπλουτισμού του μαθήματος και συνίστανται στην πρόταση επίσκεψης στο Μουσείο Ελιάς και ελληνικού λαδιού στη Σπάρτη, στο Μουσείο Ελιάς στη Μυτιλήνη²⁵⁹, στην επίσκεψη σε αρχαιολογικό χώρο, μουσείο ή θέατρο, ώστε να πραγματοποιηθούν οι ανάλογες συνδέσεις με τα θέματα του ΒΜ²⁶⁰. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στη χρήση και στην αξιοποίηση μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων που αφορούν σε συλλογές μουσείων (π.χ. Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Μουσειοσκευές: «Το ένδυμα στην αρχαία Ελλάδα», «Παίζοντας στην αρχαία Ελλάδα» και Εκπαιδευτικοί Φάκελοι: «Καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα»).

Στην Δ΄ Τάξη το προτασιακό υλικό του ΒΔ και το περιεχόμενο του ΒΜ και του ΤΕ στην ενότητα «Ο πολιτισμός των Ελλήνων και των άλλων λαών» συνδέονται σε απόλυτο βαθμό, αναδεικνύοντας καίρια ζητήματα μουσειολογικής φύσεως. Οι σχετικές δραστηριότητες για την πραγμάτευσή τους περιλαμβάνουν την έρευνα, τη συζήτηση, την ανταλλαγή απόψεων και θέσεων και τη διαλεκτική αντιπαράθεση σε ζητήματα, όπως αυτό της μεταφοράς των έργων τέχνης από το τόπο που

²⁵⁶ ΒΔ/81.

²⁵⁷ ΒΔ/82.

²⁵⁸ ΒΔ/82-83.

²⁵⁹ ΒΔ/53.

²⁶⁰ ΒΔ/83.

δημιουργήθηκαν σε άλλες χώρες. Επιπλέον, προτείνεται ο σχεδιασμός και η δημιουργία ενός μουσείου στην τάξη με τους μαθητές να αναλαμβάνουν ρόλους επιμελητών για την επίτευξη μιας ολοκληρωμένης μουσειακής πρότασης.

Πιο συγκεκριμένα, τα ζητήματα που τίθενται αφορούν²⁶¹: α. στην διερεύνηση από μέρους των μαθητών των εναλλακτικών τρόπων εκπαίδευσης εκτός της τυπικής που παρέχεται στο σχολείο όπως το ωδείο, το διαδίκτυο, οι χώροι πολιτισμικής αναφοράς (μουσείο, πινακοθήκες), β. στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με την πολιτισμική κληρονομιά, μέσα από την έρευνα των μαθητών σε χώρους που οι άνθρωποι συγκεντρώνουμε, αναβιώνουμε, διαφυλάττουμε, συνεχίζουμε, παρουσιάζουμε στοιχεία της παράδοσης μας, όπως τα μουσεία, γ. στην προσέγγιση του πολλαπλού ρόλου του μουσείου ως χώρου διαφύλαξης, ταξινόμησης, έκθεσης έργων του πολιτισμού, εκπαίδευσης, δ. στον προβληματισμό σχετικά με την ύπαρξη έργων του ελληνικού πολιτισμού σε διάφορα μουσεία του κόσμου, ε. στο συσχετισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς με τον τρόπο δημιουργίας της αλλά και της σημασίας της για όλους τους λαούς του κόσμου, στ. στη διερεύνηση της αξίας ύπαρξης του μουσείου και της σημασίας του μετασχηματισμού του σε χώρο αλληλεπίδρασης, συμμετοχής και δημιουργίας για τους επισκέπτες αναδεικνύοντας τον εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου και ζ. στην διαμόρφωση προτάσεων από τους μαθητές για δημιουργία ενός διαχρονικού μουσείου «στα μάτια των παιδιών».

Η ανάπτυξη της έννοιας του μουσείου στα ΒΔ της Μελέτης εμφανίζεται με ένα διττό τρόπο που περιλαμβάνει τη συμβατική του αξιοποίηση ως εποπτικού μέσου για τον εμπλουτισμό του μαθήματος και την πιο ουσιαστική του προσέγγιση ως πεδίου προβληματισμού και στοχασμού για τον πολλαπλό κοινωνικό του ρόλο. Μέσα από την βιωματική εξερεύνηση των πτυχών του, παρέχεται στους μαθητές η δυνατότητα κατανόησης της πολυδιάστατης ολότητάς του ως χώρου πολιτισμικής αναφοράς.

4.2.3. Τα Βιβλία Δασκάλου της Ιστορίας

Στο ΒΔ της Γ΄ τάξης επισημαίνεται πως οι στόχοι του μαθήματος, πέραν των γνωστικών, επεκτείνονται στην ανάπτυξη, σε κάποιο βαθμό, της ιστορικής σκέψης με τη συνδρομή των ιστορικών πηγών οι οποίες μπορούν να προσεγγιστούν μέσω των

²⁶¹ ΒΔ/43-46.

επισκέψεων στα μουσεία²⁶². Έτσι, μεθοδολογικά οι προτεινόμενες δραστηριότητες εστιάζουν με έμφαση στην εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων μάθησης και στην υλοποίηση οργανωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων από μουσειοπαιδαγωγούς και εκπαιδευτικούς. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, σε διαλογική σχέση με το μαθητικό κοινό, αναμένεται να προσδώσουν νοήματα στα εκθέματα του μουσείου, στα μνημεία και στους αρχαιολογικούς χώρους, να αποκαλύψουν τις σχέσεις που συνδέουν τα αντικείμενα μεταξύ τους, να συνθέσουν τις επιμέρους πληροφορίες σε γνώσεις σε συνδυασμό πάντα με το σχολικό πρόγραμμα και τις ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού²⁶³. Παράλληλα, θεωρούν ότι αντενδείκνυνται οι σχολικές επισκέψεις με απλές ξεναγήσεις που καθιστούν τους μαθητές παθητικούς δέκτες μέσα από έναν καταγισμό πληροφοριών με μοναδικό αποτέλεσμα την κόπωση και την ανία. Γι' αυτό, περιγράφονται με λεπτομέρεια ο τρόπος οργάνωσης και σχεδίασης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος από τον εκπαιδευτικό²⁶⁴, η αξία και το περιεχόμενο της μουσειοσκευής ως παιδαγωγικού μέσου, μέσω της επιλογής των μουσείων να επεκτείνουν την εκπαιδευτική τους δραστηριότητα εκτός των τειχών τους²⁶⁵, που, όπως σημειώνεται, *αντί να πάει το σχολείο στο μουσείο πάει το μουσείο στο σχολείο*²⁶⁶. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ»²⁶⁷.

Στην **Δ' τάξη** το ΒΔ περιλαμβάνει ένα σχέδιο μαθήματος με τίτλο «Στο εργαστήρι ενός αγγειοπλάστη»²⁶⁸, το οποίο προβλέπονταν ως πρόταση στο Α.Π.Σ. της Ιστορίας²⁶⁹. Με αφορμή το συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας προσεγγίζεται η έννοια του μουσειακού θεσμού, με βασικούς στόχους την κατανόηση της αναγκαιότητας ίδρυσης μουσειακών χώρων και της προβολή τους, τη χρήση των έργων τέχνης ως ιστορικών πηγών και κατά συνέπεια την αναγκαιότητα της συντήρησής τους. Οι δραστηριότητες που προτείνουν περιλαμβάνουν την επίσκεψη σε μουσεία, τη φωτογράφιση των αγγείων / εκθεμάτων για την προσπάθεια καταγραφής των ιδεολογικών στοιχείων της εποχής μέσα από τις παραστάσεις τους, και την παρατήρηση των κενών στο

²⁶² ΒΔ/11.

²⁶³ ΒΔ/15.

²⁶⁴ ΒΔ/15-18 & Παράρτημα II.

²⁶⁵ ΒΔ/18 & Παράρτημα II.

²⁶⁶ ΒΔ/18, όπου σημειώνεται η «θέληση» των μουσείων να επεκτείνουν την παιδαγωγική τους δραστηριότητα και πέρα από τα στενά όρια του κτιρίου τους.

²⁶⁷ ΒΔ/17.

²⁶⁸ ΒΔ/12-13.

²⁶⁹ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ., 197.

εκθεσιακό υλικό για την κατανόηση της δουλειάς του αρχαιολόγου και του συντηρητή έργων τέχνης. Ακολουθεί μια παρουσίαση της μουσειοσκευής, ως εργαλείου έμμεσης επικοινωνίας του μουσείου, με αναφορά στο περιεχόμενο, στη λειτουργία, στην αξία και στα πλεονεκτήματά της²⁷⁰ και μια λεπτομερής περιγραφή του τρόπου αξιοποίησης των εκπαιδευτικών επισκέψεων μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων²⁷¹.

Στο ΒΔ της **Ε΄ τάξης** στην θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση του μαθήματος, τονίζεται πως η αξιοποίηση του μουσείου για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του εκπαιδευτικού²⁷². Με αφορμή την τοπική ιστορία, προτείνονται οι οργανωμένες εκπαιδευτικές επισκέψεις στους χώρους αυτούς που, όπως ακριβώς και στα μουσεία, καταγράφεται σημαντικός αριθμός μαρτυριών της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου που εξετάζεται. Οι εκτενείς αναφορές για τους σκοπούς και τους τρόπους διενέργειας επισκέψεων σε μουσεία και σε ιστορικούς χώρους²⁷³, συνοψίζονται στην άμεση επαφή με την ιστορική πραγματικότητα για την αξιοποίηση των «μαρτυριών» στην τάξη και στο κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς στους χώρους πολιτισμικής αναφοράς. Σε αυτό κυριαρχεί η αρχή της πειθαρχίας, ο απόλυτος σεβασμός στα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος και η ανάγκη προστασίας τους παραπέμποντας στο λόγο του Γ. Δροσίνη: *«Μην πάρεις πέτρα από ναού χαλάσματα, διαβάτη, αν ξαναχτίσουν το ναό, θα λείπει ένα κομμάτι»*. Η προτεινόμενη προσέγγιση της επίσκεψης κλείνει με ένα απόσπασμα του Μανόλη Ανδρόνικου που σημειώνει πως *«τα μουσεία δεν είναι μόνο καμωμένα για τους τουρίστες, αλλά και για μας. Προπάντων όμως για τα παιδιά μας, που μπαίνουν σε αυτά και μπορούν να δουν με τα μάτια τους την ιστορία του τόπου τους μέσα σε χιλιετίες»*²⁷⁴.

Στην **ΣΤ΄ τάξη** στην προτεινόμενη μεθοδολογία για την προσέγγιση του μαθήματος σημειώνεται πως οι επισκέψεις σε μουσεία, σε ιστορικούς τόπους και σε αρχαιολογικούς χώρους πρέπει να γίνεται συμπληρωματικά, να οργανώνεται από τον

²⁷⁰ ΒΔ/14 & Παράρτημα ΙΙ.

²⁷¹ ΒΔ/15 & Παράρτημα ΙΙ.

²⁷² ΒΔ/24.

²⁷³ ΒΔ/30-31 & Παράρτημα ΙΙ.

²⁷⁴ ΒΔ/30-31.

εκπαιδευτικό που θα ενημερώνεται για τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, ώστε να μην διολισθαίνει η επίσκεψη σε απλή ξενάγηση²⁷⁵.

Η βασική θέση για τον τρόπο αξιοποίησης του μουσείου στο μάθημα της Ιστορίας, στηρίζεται στην αντίληψη πως το μουσείο πέρα από μέσο εμπλουτισμού του μαθήματος και χώρος γνωριμίας, παρατήρησης και μελέτης των μουσειακών αντικειμένων των υπό εξέταση ιστορικών περιόδων, μπορεί να αποτελέσει πεδίο ανίχνευσης της ιστορικής «αλήθειας» καθώς και μηχανισμός εσωτερίκευσης από τα παιδιά ότι τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος που φυλάσσονται στο μουσείο είναι ιστορικές πηγές και μαρτυρίες όπως και οι ευρύτεροι αρχαιολογικοί χώροι. Επομένως, αυτός είναι ένας βασικός λόγος της αξίας ύπαρξης του μουσείου ως χώρου διαφύλαξης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Έτσι, οι οργανωμένες εκπαιδευτικές επισκέψεις στους αντίστοιχους χώρους, που βρίθουν υλικών τεκμηρίων της ιστορικής «αλήθειας», αποτελούν υποστηρικτικά εργαλεία στα χέρια των εκπαιδευτικών για την προσέγγιση της ιστορικής πραγματικότητας που επιβεβαιώνουν τα περιεχόμενα της Ιστορίας.

Όμως, οι λεπτομερείς προτάσεις που αφορούν επισκέψεις και δραστηριότητες για την επίτευξη της παραπάνω συλλογιστικής παραμένουν μετέωρες, καθώς η προσέγγιση της έννοιας του μουσείου στα περιεχόμενα των ΒΜ είναι περιορισμένη ποσοτικά και επιφανειακή ποιοτικά. Οι επιλογές του εκπαιδευτικού είναι αυτές που ή θα το χρίσουν βασικό γνώμονα επεξεργασίας του ιστορικού υλικού των εγχειριδίων ή θα το αγνοήσουν.

4.2.4. Τα Βιβλία Δασκάλου της Μουσικής

Στο ΒΔ για την **Α' & Β' τάξη**, στο πλαίσιο της μεθοδολογικής προσέγγισης του μαθήματος της Μουσικής, γίνεται μεταξύ άλλων μεθοδολογικών προτάσεων μια εξόχως ενδιαφέρουσα προσέγγιση του μουσειακού θεσμού και της αξίας χρήσης του ως *δυναμικού εργαλείου για την υπέρβαση των περιορισμών και των περιχαράκωσεων του Αναλυτικού Προγράμματος*²⁷⁶ μέσα από σύγχρονες μουσειολογικές θεωρήσεις που οδηγούν στην οικοδόμηση της κριτικής σκέψης. Οι συγγραφείς επισημαίνουν με

²⁷⁵ ΒΔ/16.

²⁷⁶ ΒΔ/22-23.

έμφαση πως ο χώρος του μουσείου, πέρα από την προσφορά του ως πεδίου εμπλουτισμού του μαθήματος, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών για την απόκτηση θετικών στάσεων εν γένει για τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς από μέρους των μαθητών και πεδίο πρόκλησης ενδιαφέροντος για επόμενες μουσειακές εμπειρίες²⁷⁷. Ως εκ τούτου, με αφορμή τα περιεχόμενα του ΒΜ, προτείνουν αντίστοιχες εκπαιδευτικές δράσεις²⁷⁸.

Στις επόμενες τάξεις δεν υπάρχει καμία αναφορά στο ΒΔ στην έννοια του μουσείου μέχρι και την Ε΄ δημοτικού. Στο ΒΔ της **ΣΤ΄ τάξης** στη θεωρητική προσέγγιση του μαθήματος, υπάρχει αναλυτική αναφορά στην αξία των επισκέψεων σε χώρους που αφορούν τη μουσική, καθώς, όπως αναφέρεται, η μουσική εκπαίδευση δεν πρέπει να εξαντλείται στη σχολική τάξη και προτείνεται ένα σχέδιο οργάνωσης εκπαιδευτικής επίσκεψης²⁷⁹, χωρίς όμως να καταγράφεται ως στόχος η διαμόρφωση θετικής αντίληψης των μαθητών για την αξία του μουσείου εν γένει. Αντιστοίχως με τα θέματα των περιεχομένων του ΒΜ προτείνεται επίσκεψη στο Μουσείο Λαϊκών Οργάνων²⁸⁰, η επίσκεψη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά²⁸¹, η επίσκεψη σε μουσεία με μουσικά εκθέματα²⁸², και στο πλαίσιο της τοπικής μουσικής ιστορίας προτείνονται επισκέψεις σε μουσεία²⁸³, και σε συνδυασμό με χώρους τέχνης, η επίσκεψη στην Εθνική Πινακοθήκη²⁸⁴.

Αντιλαμβάνεται κανείς από τα παραπάνω πως, πέρα από την απουσία οργανωμένης και συναφούς μουσειακής προσέγγισης από όλες τις συγγραφικές ομάδες, οι θέσεις περί της αξιοποίησης του μουσειακού θεσμού δίστανται σε σημαντικό βαθμό. Από τη μια, ο χώρος του μουσείου προσεγγίζεται μονοσήμαντα ως ένα επιπλέον εξωσχολικό εποπτικό μέσο για την προσέγγιση του γνωστικού αντικείμενου της Μουσικής, ενώ, από την άλλη, εκλαμβάνεται ως εκείνος ο πολιτισμικός χώρος που ο παιδευτικός του ρόλος μπορεί να συνδράμει στον πλουραλισμό των αναγνώσεων του υλικού πολιτισμού, στο άνοιγμά τους στο σύνολο των κοινωνικών ομάδων και μέσα

²⁷⁷ Παράρτημα II όπου καταγράφεται όλο το κείμενο.

²⁷⁸ Βλέπε Παράρτημα II.

²⁷⁹ ΒΔ/33-34.

²⁸⁰ ΒΔ/44.

²⁸¹ ΒΔ/52-53.

²⁸² ΒΔ/55.

²⁸³ ΒΔ/58.

²⁸⁴ ΒΔ/86.

από αυτά, στη συγκρότηση κριτικής σκέψης των μαθητών και στην εκπαίδευσή του στον πολιτισμό.

4.2.5. Τα Βιβλία Δασκάλου των Εικαστικών

Η φύση του μαθήματος των Εικαστικών προσφέρει τη δυνατότητα αξιοποίησης της έννοιας του μουσείου και είναι κάτι που καταγράφεται και στα τρία ΒΔ²⁸⁵. Πιο συγκεκριμένα, τα εγχειρίδια των Εικαστικών στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού είναι γραμμένα από την ίδια συγγραφική ομάδα και έτσι τα ΒΔ στην Α΄ & Β΄ και στη Γ΄ & Δ΄ τάξη παρουσιάζουν κοινό θεωρητικό πλαίσιο το οποίο υποστηρίζει πως οι επισκέψεις σε μουσεία και γκαλερί μπορούν να αποτελέσουν πεδίο εμπειριών και γνώσεων εκτός του σχολικού κόσμου²⁸⁶ καθώς και πηγές πληροφόρησης για σχετικά θέματα²⁸⁷. Επισημαίνεται εν ολίγοις, η έννοια του μουσείου ως χώρου διεύρυνσης της γνώσης και ως χώρου απόκτησης εμπειριών. Αν και οι αναφορές στο μουσείο διαφοροποιούνται εξαιτίας του διαφορετικού θεματικού περιεχομένου των ΒΜ στις τέσσερις τάξεις, εμπεριέχουν την ίδια συλλογιστική που προτείνει φυσικές και εικονικές επισκέψεις σε λαογραφικά και σε αρχαιολογικά μουσεία με στόχο τη γνωριμία των μαθητών με την αγγειοπλαστική, την κεραμική και τη γλυπτική τέχνη²⁸⁸ και, παράλληλα, προτείνει τη δημιουργία λαογραφικού μουσείου στην τάξη και τη δημιουργία έκθεσης γλυπτών σε απόλυτη αναλογία με τα περιεχόμενα των ΒΜ και ΒΔ.

Στο ΒΔ της Ε΄ & ΣΤ΄ τάξης στην ενότητα με τίτλο «Ιστορία της τέχνης» και στην υποενότητα με τίτλο «Μουσείο»²⁸⁹ παρουσιάζεται μία εκτεταμένη περιγραφή του μουσείου, του ορισμού του, της τυπολογίας του, της εκπαιδευτικής του αξίας, της επικοινωνιακής του διάστασης. Επιπλέον, καταγράφεται συμβουλευτικό περιεχόμενο με οδηγίες για την προετοιμασία του εκπαιδευτικού εν όψει μιας επίσκεψης. Η προσέγγιση ολοκληρώνεται με σχετικές οδηγίες για τον τρόπο διαχείρισης των ζητημάτων που τίθενται στην αντίστοιχη ενότητα στο ΒΜ και στο ΤΕ²⁹⁰.

²⁸⁵ Σημειώνεται εδώ πως για κάθε δύο τάξεις αντιστοιχεί το ίδιο σχολικό εγχειρίδιο και αντίστοιχα το ίδιο ΒΔ.

²⁸⁶ ΒΔ/7 Α΄ & Β΄ τάξη, ΒΔ/7 Γ΄ & Δ΄ τάξη.

²⁸⁷ ΒΔ/11, ΒΔ/11.

²⁸⁸ ΒΔ/39, ΒΜ/37, ΒΔ/59-60, ΒΜ/59 Α΄ & Β΄ τάξη, ΒΔ/69-70 ΒΜ/69 ΒΜ/71 Γ΄ & Δ΄ τάξη.

²⁸⁹ ΒΔ/99-101 και Παράρτημα ΙΙ που υπάρχει όλο το κείμενο.

²⁹⁰ ΒΜ/86-87, ΤΕ/46.

Αντιστοιχίζοντας την προσέγγιση της έννοιας του μουσείου με το περιεχόμενο του BM, σημειώνεται απόλυτη ταύτιση μεταξύ τους, προσφέροντας τη δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Το εμπειριστατωμένο περιεχόμενο του BM αποσκοπεί στην πυροδότηση μιας συζήτησης μεταξύ των μαθητών, ώστε να ανιχνευτούν οι απόψεις τους για το μουσειακό θεσμό και οι γνώσεις τους γύρω από τα είδη του μουσείου. Επίσης, υπεισέρχεται σε ζητήματα της επικοινωνιακής διάστασης του μουσείου μέσα από την ανάλυση των εννοιών του προγράμματος, της σήμανσης, της έκθεσης (μόνιμης και περιοδικής), της συντήρησης, της οργανωτικής και σχεδιαστικής δομής του. Το συνοδευτικό φωτογραφικό υλικό ανάμεσα στο κείμενο λειτουργεί υποστηρικτικά ως προς την πραγμάτευση των ζητημάτων που τίθενται. Τέλος, μέσα από παρουσίαση εικόνων από επισκέψεις παιδιών σε πινακοθήκες, γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχτεί το μουσείο ως χώρος έμπνευσης και δημιουργίας.

Το μουσείο λοιπόν στα Εικαστικά παρουσιάζεται ως πεδίο γνώσεων και εμπειριών, ως πεδίο έμπνευσης και δημιουργίας, χωρίς όμως να απεμπολούνται και προσεγγίσεις για την κατανόηση των λειτουργιών του.

4.2.6. Τα βιβλία Δασκάλου των Μαθηματικών

Στα ΒΔ των Μαθηματικών δεν καταγράφεται καμία ολοκληρωμένη πρόταση για τη διαχείριση της έννοιας του μουσείου. Στα BM οι αναφορές που εντοπίστηκαν σχετικά με το μουσείο χρησιμοποιούνται ως αφορμή για την επίλυση μαθηματικών προβλημάτων και με πρόσχημα τη διαθεματικότητα προτείνονται επισκέψεις στο Νομισματικό μουσείο, σε λαογραφικά και σε αρχαιολογικά μουσεία για την καλύτερη κατανόηση των μαθηματικών εννοιών, όπως τα νομίσματα, τα γεωμετρικά σχήματα, η συμμετρία και τα μοτίβα και δε συνιστούν πεδίο ανάπτυξης οποιασδήποτε προσέγγισης. Δυστυχώς, η πολύ καλή αφορμή για μια αξιόλογη προσέγγιση της έννοιας του μουσειακού θεσμού και αξιοποίησή της στο χώρο του σχολείου, που θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από την αναφορά στο BM της Ε΄ τάξης στην έκθεση με θέμα «Ταξίδι στον κόσμο των Αρχαίων Ελληνικών Μαθηματικών»²⁹¹, παραμένει ανεκμετάλλευτη .

²⁹¹ BM/110.

4.2.7. Τα βιβλία Δασκάλου των Θρησκευτικών

Στο ΒΔ της Ε΄ τάξης καταγράφονται ως προτεινόμενες δραστηριότητες η επίσκεψη σε βυζαντινά μουσεία της περιοχής με στόχο να θαυμάσουν οι μαθητές από κοντά τα έργα εκκλησιαστικής τέχνης²⁹², σε ιστορικά και βυζαντινά μνημεία της ευρύτερης περιοχής και η χρήση του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού του ΥΠΠΟ²⁹³. Επιπλέον, στο πλαίσιο της μουσειακής αγωγής προτείνεται η οργάνωση επίσκεψης στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού και σε Πινακοθήκες για τη γνωριμία με το ναό της Αγίας Σοφίας και την βυζαντινή τέχνη της εικόνας²⁹⁴ αλλά και σε εκκλησιαστικούς ναούς για τη μελέτη των τοιχογραφιών τους²⁹⁵, σε εργαστήρια συντήρησης βυζαντινών και χριστιανικών μουσείων²⁹⁶. Ακόμη προτείνεται η υλοποίηση μικρών ερευνητικών projects με θέμα την ανεύρεση έργων μικροτεχνίας σε συλλογές και μουσεία²⁹⁷ και η αξιοποίηση των αντίστοιχων μουσειακών διαδικτυακών τόπων για την εξ αποστάσεως έρευνα με χρήση των Τ.Π.Ε. (Τεχνολογιών Πληροφορίας Επικοινωνίας).

Στα ΒΔ των υπόλοιπων τάξεων δεν υπάρχουν αναφορές.

Μέσα από την ανάλυση του περιεχομένου των ΒΔ, επιβεβαιώνεται η συλλογιστική της αξιοποίησης του μουσείου όπως ακριβώς εντοπίζεται και καταγράφεται και στα ΒΜ. Οι συγγραφικές ομάδες χρησιμοποιούν την έννοια του μουσείου σύμφωνα με τις διδακτικές και μαθησιακές ανάγκες του γνωστικού αντικειμένου των Θρησκευτικών και τις προσωπικές και επιστημονικές τους θεωρήσεις ως προς την έννοια του μουσείου και τις δυνατότητες αξιοποίησής της στα σχολικά εγχειρίδια.

²⁹² ΒΔ/61.

²⁹³ ΒΔ/64.

²⁹⁴ ΒΔ/67-68.

²⁹⁵ ΒΔ/75.

²⁹⁶ ΒΔ/77.

²⁹⁷ ΒΔ/80.

4.3. Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ.

Στον 3^ο άξονα της έρευνας επιχειρήθηκε ο εντοπισμός σχετικών αναφορών, θεωρητικών και μεθοδολογικών προτάσεων και υποστηρικτικών πλαισίων που σχετίζονται με την υπό διερεύνηση έννοια και η περιγραφική της ανάλυση και κριτική. Οι αναφορές που καταγράφηκαν είναι περιορισμένες και χρησιμοποιούν την έννοια του μουσείου υπό την ευρύτερη οπτική των χώρων του υλικού πολιτισμού (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικά μνημεία, εκκλησίες).

Η πρώτη διαπίστωση αφορά στην απουσία ενιαίας και διακριτής πρότασης αξιοποίησης του μουσείου στα σχολικά μαθήματα. Πιο συγκεκριμένα, σε αρκετά γνωστικά αντικείμενα (Θρησκευτικά, Κοινωνική και Πολιτική αγωγή, Μαθηματικά, Μουσική, Φυσική, Γεωγραφία, Φυσική Αγωγή) δεν καταγράφεται καμία αναφορά για την αξιοποίηση της έννοιας του μουσείου, ενώ στα υπόλοιπα μαθήματα οι αναφορές είναι ολιγάριθμες. Η δεύτερη διαπίστωση αφορά στο γεγονός ότι και οι έστω περιορισμένες αναφορές δεν αξιοποιούν καμία σύγχρονη μουσειολογική προσέγγιση, αλλά απλώς αντιμετωπίζουν το μουσείο ως ένα επιπλέον μέσο/εργαλείο για την επίτευξη των γνωστικών στόχων των μαθημάτων στα οποία προτείνεται η χρήση του. Η περιορισμένη αυτή προσέγγιση δεν αναδεικνύει επιπλέον ψυχοσυναισθηματικούς στόχους αξιοποίησης της έννοιας του μουσείου για την εσωτερίκευση από μέρους των μαθητών της κοινωνική αξίας του μουσείου και της σημασίας της μουσειακής επίσκεψης, με εξαίρεση το γνωστικό αντικείμενο της Ιστορίας.

Η περιγραφή των αναφορών γίνεται για κάθε γνωστικό αντικείμενο ξεχωριστά όπως και στα ΒΔ επειδή αυτά αποτελούν ή θα πρέπει να αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος²⁹⁸.

Στη **Γλώσσα**, στις ενδεικτικές δραστηριότητες καταγράφονται αναφορές αξιοποίησης των επισκέψεων σε μουσεία στο πλαίσιο της ανάπτυξης του προφορικού και του γραπτού λόγου μέσω της ανάγνωσης, της προφορικής και γραπτής περιγραφής των

²⁹⁸ Για την πλήρη κατανόηση των παραπομπών περιγράφουμε τα ακριβή περιεχόμενα των Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. στο Παράρτημα V.

εντυπώσεων και μέσω της ανάπτυξης συνθετικού λόγου και την ανακοίνωση αυτών μέσα στην τάξη²⁹⁹.

Στη **Μελέτη**, καταγράφεται ο στόχος της γνωριμίας των μαθητών με τους πολιτισμικούς χώρους αναφοράς με ενδεικτικές δραστηριότητες όπως ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η πραγματοποίηση επισκέψεων σε αυτούς (μουσεία λαϊκής τέχνης, εκκλησίες, αρχαιολογικούς χώρους)³⁰⁰. Στα προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας (projects) καταγράφεται η πρόταση εκπόνησης σχεδίου εργασίας με τίτλο «Πολιτισμός» (επίσκεψη σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς), σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές σχεδιάζουν, οργανώνουν και υλοποιούν μία πολιτιστική διαδρομή σε τρία στάδια: προετοιμασία πριν την επίσκεψη, ενέργειες κατά την επίσκεψη, εργασία στο πεδίο, επεξεργασία και διαχείριση του υλικού μετά την επίσκεψη³⁰¹.

Στην **Ιστορία**, στις ενδεικτικές δραστηριότητες καταγράφονται αναφορές που περιλαμβάνουν τη συζήτηση, το σχεδιασμό και την οργάνωση επισκέψεων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής με στόχο την κατανόηση των εννοιών «μουσείο» και «αρχαιολογικός χώρος», την επίγνωση της αξίας των αρχαιολογικών χώρων, την εσωτερίκευση της ανάγκης επισκέψεων σε αυτά και το θαυμασμό των έργων τέχνης και των μνημείων³⁰². Στο προτεινόμενο διδακτικό υλικό με κύριο εργαλείο το σχολικό εγχειρίδιο, προτείνονται οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς-ιστορικούς χώρους και σε αίθουσες τέχνης ως εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων στο πλαίσιο της ανάπτυξης ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας³⁰³.

Στα **Εικαστικά**, στο πλαίσιο της διδακτικής μεθοδολογίας καταγράφεται μία αναφορά στην εκπόνηση εξωσχολικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν και την επίσκεψη σε μουσεία, γκαλερί, χώρους δημιουργίας³⁰⁴.

Συνοψίζοντας, στη Γλώσσα η αξιοποίηση του μουσείου προτείνεται μόνο για την επίτευξη των γνωστικών δεξιοτήτων του γλωσσικού μαθήματος, στην Ιστορία

²⁹⁹ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Γλώσσας, 18-30 για όλες τις τάξεις.

³⁰⁰ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Μελέτης Περιβάλλοντος, 316, 322, 327, 330 (Α', Β', Γ', Δ' τάξη).

³⁰¹ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Μελέτης Περιβάλλοντος, 318, 323, 327 (Α', Β', Γ' τάξη).

³⁰² Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ιστορίας, 196-197 Δ' τάξη.

³⁰³ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ιστορίας, 211 για όλες τις τάξεις.

³⁰⁴ Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. των Εικαστικών, 110 για όλες τις τάξεις.

επικεντρώνεται σε γνωστικούς (κατανόηση εννοιών αναφορικά με το μουσείο, τους ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους) και ψυχοσυναισθηματικούς στόχους (εσωτερίκευση της αξίας του, ανάπτυξη στάσεων, όπως επιλογής επίσκεψης, θαυμασμού και χρήσης του μουσείου ως πεδίο προσέγγισης/τεκμηρίωσης των ιστορικών γεγονότων), στη Μελέτη και συγκεκριμένα στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, το μουσείο αξιοποιείται για την εκπόνηση σχεδίων εργασίας μέσα από την οργάνωση επισκέψεων και επεξεργασίας του, προερχόμενου από το μουσείο, υλικού, ενώ τέλος, στα Εικαστικά, το μουσείο αξιοποιείται ως εναλλακτική εξωσχολική δραστηριότητα και ως εμπλουτισμός του μαθήματος.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό πως δεν υπάρχει συγκεκριμένη και συγκροτημένη εκπαιδευτική πρόταση για την προώθηση του μουσείου στη σχολική εκπαίδευση. Αντίθετα, αυτό αξιοποιείται ανάλογα με τις διδακτικές ανάγκες του κάθε γνωστικού αντικειμένου.

4.4. Εγκύκλιοι

Στον **4^ο άξονα** της έρευνας, το τελευταίο στάδιο για την ολοκλήρωση της εικόνας της συνολικής εκπαιδευτικής αντίληψης αναφορικά με το μουσείο, παρατίθεται ένας κατάλογος εγκυκλίων σχετικά τις προτάσεις του Υπουργείου στις σχολικές μονάδες. Στο Παράρτημα ΙΙΙ περιγράφονται τα περιεχόμενα τους σε έξι σχολικές χρονιές από το 2007 έως και το 2013, που είναι και η δεύτερη χρονιά εφαρμογής των νέων σχολικών εγχειριδίων³⁰⁵.

Σχολικό έτος 2007-2008³⁰⁶

1. Εκπαιδευτικά Προγράμματα και εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο για την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2007.
2. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Βιοτεχνικού-Βιομηχανικού Εκπαιδευτικού Μουσείου.
3. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.
4. Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών.

³⁰⁵ Το Υπουργείο δεν ικανοποίησε το αίτημα μας για τη σχολική χρονιά 2006-2007, χρονιά έναρξης χρήσης των νέων εγχειριδίων, ισχυριζόμενο μέσω της υπεύθυνης της Διεύθυνσης ΣΕΠΕΔ, πως αυτές οι εγκύκλιες δεν υπάρχουν σε ηλεκτρονική μορφή.

³⁰⁶ Ακολουθείται πιστά η ορθογραφία των εγκυκλίων.

5. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.
6. Εκπαιδευτικά προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού.
7. Επισκέψεις στο Μουσείο Ορυκτών Κ. Ι. Οικονομόπουλου».
8. Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Πινακοθήκης του Δήμου Αθηναίων 2006-2007.
9. Εκπαιδευτικά Προγράμματα στο Μουσείο "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος.

Σχολικό έτος 2008-2009

1. Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Ηρακλειδών.
2. Εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού.
3. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.
4. Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών.
5. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο Αρχαιολογικό Πάρκο της Πανεπιστημιούπολης και στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής.
6. Εκπαιδευτικά προγράμματα της Πινακοθήκης του Δήμου Αθηναίων.
7. Μουσείο Μαραθωνίου Δρόμου.
8. Εκπαιδευτικά Προγράμματα στο πλαίσιο της έκθεσης «Μπία Ντάβου. Αναδρομική» (Ε.Μ.Σ.Τ.).
9. Εκδηλώσεις που διοργανώνει το Υπουργείο Πολιτισμού στο πλαίσιο της πανελλαδικής εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός».

Σχολικό έτος 2009-2010

1. Εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού.

Σχολικό έτος 2010-2011

1. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Ψηφιακού Μουσείου «Γεώργιος Ιακωβίδης» στα Χύδηρα Λέσβου.
2. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2010-11.

3. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠ.ΠΟ.Τ.).
4. Περιβάλλον και Πολιτισμός 2010 – Φωνές νερού μυριάδες-Εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας, 7 - 10 Οκτωβρίου 2010.
5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠ.ΠΟ.Τ.) στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα.
6. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Σχολικό έτος 2011-2012

1. Περιβάλλον και Πολιτισμός 2011– Φωνές νερού μυριάδες- Εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας, 6 - 9 Οκτωβρίου 2011.
2. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2011-12.
3. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκπαιδευτικό υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠ.ΠΟ.Τ.).
4. Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Μουσειοσκευές Εβραϊκού Μουσείου.
5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Β΄ Ε.Π.Κ.Α με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι...» στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα.
6. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Πάμε μια βόλτα στο ... μουσείο;».
7. Συμμετοχή των μαθητών των σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις καλλιτεχνικές συμπράξεις του ΣΚΕΠ στο Μουσείο Βορρέ με τίτλο «Αποτυπώματα» 2013.

Σχολικό έτος 2012-2013

1. Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2012-13.
2. Εκπαιδευτικά προγράμματα Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου 2012-2013.

3. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκπαιδευτικό υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Γενικής Γραμματείας Πολιτισμού του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α.
4. Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Μουσειοσκευές Εβραϊκού Μουσείου.
5. Έκθεση κειμηλίων για τα 100 χρόνια από την Απελευθέρωση της Μακεδονίας στο Υ.ΜΑ.Θ.
6. Διάθεση εκπαιδευτικού φυλλαδίου στην ιστοσελίδα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου σχετικού με την περιοδική έκθεση «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων. Το πλοίο, οι θησαυροί, ο Μηχανισμός».
7. Εκπαιδευτικές επισκέψεις μαθητών Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπ/σης στο Πυροσβεστικό Μουσείο.
8. Εκπαιδευτικά προγράμματα της ΚΣΤ΄ Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων.
9. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Πάμε μια βόλτα στη... Βενιζέλου».

Το πρώτο ερευνητικό εύρημα αφορά την προέλευση των εγκυκλίων, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικά ανακύκλωση των εκπαιδευτικών προτάσεων των Μουσείων της Αθήνας, του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Τουρισμού και της Εταιρείας Ελλήνων Μουσειολόγων - Δ.Π. Μ. Σ. Μουσειολογίας.

Το δεύτερο εύρημα αφορά τον αποκλεισμό της ελληνικής Περιφέρειας, καθώς όλες οι προτάσεις αφορούν στα μουσεία και στις δράσεις των στενών ορίων της πρωτεύουσας με ελάχιστες εξαιρέσεις. Σημειώνουμε εδώ πως υπάρχουν αντίστοιχες εκπαιδευτικές προτάσεις για επισκέψεις και προγράμματα σε μουσεία για την περιφέρεια, μόνο που αυτές προέρχονται είτε από τις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης είτε από τις Διευθύνσεις και τα Γραφεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από τις σχέσεις τους με τα τοπικά μουσεία και τους τοπικούς φορείς και δεν αντανakλούν την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική του Υπουργείου.

Κατά συνέπεια, η καταγεγραμμένη, επίσημη, εκπαιδευτική πολιτική του Υπουργείου Παιδείας αναφορικά με το μουσείο αρχίζει και τελειώνει στην υπενθύμιση των ετήσιων εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων, του υπάρχοντος εκπαιδευτικού υλικού στα γραφεία εκπαίδευσης, τα προγράμματα άλλων υπουργείων, τα προγράμματα του δήμου Αθηναίων και τις πρωτοβουλίες φορέων όπως η εταιρεία

Ελλήνων μουσειολόγων. Ο διεκπεραιωτικός ρόλος του Υπουργείου επιβεβαιώνεται επίσης από την ανυπαρξία προγραμμάτων επιμορφωτικού χαρακτήρα με μουσειολογικά και μουσειοπαιδαγωγικά σεμινάρια για την επιστημονική ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών.

4.5. Συνδέοντας τους 4 άξονες

Μετά την ολοκλήρωση της παρουσίασης των τεσσάρων ερευνητικών αξόνων, η συνολική εικόνα έχει ως εξής:

- Στα γνωστικά αντικείμενα των Θρησκευτικών, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, των Μαθηματικών, της Μουσικής, της Φυσικής, της Γεωγραφίας, και της Φυσικής Αγωγής, όπου η έννοια του μουσείου απουσιάζει πλήρως στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., έχουμε επίσης απουσία αναφορών στα ΒΜ και στα ΒΔ ή περιορισμένες μουσειολογικές αναφορές που δε συνιστούν μια ολοκληρωμένη πρόταση με εξαίρεση το ΒΔ της Μουσικής στο οποίο καταγράφεται μια εξόχως ενδιαφέρουσα προσέγγιση του μουσειακού θεσμού και της αξίας χρήσης του στη σχολική εκπαίδευση³⁰⁷.
- Στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. της Γλώσσας η αξιοποίηση του μουσείου σχετίζεται αποκλειστικά με γνωστικές προσεγγίσεις σε γλωσσικό επίπεδο. Ωστόσο, στο ΒΔ, στο ΒΜ και στο ΤΕ της Β΄ τάξης και στο ΒΜ και στο ΤΕ της ΣΤ΄ τάξης οι προσεγγίσεις υπερβαίνουν πλήρως τις παραπάνω υποδείξεις και αξιοποιούν το μουσείο με πλείστους τρόπους ακόμη και στις περιπτώσεις που ο βασικός στόχος επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας των μαθητών.
- Στη Μελέτη Περιβάλλοντος καταγράφεται μια πιο συγκεκριμένη πρόταση στα Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ. για την αξιοποίηση της έννοιας του μουσείου που επικεντρώνεται στη γνωριμία των μαθητών με πολιτισμικούς χώρους αναφοράς, στην προστασία τους και στην εκπόνηση εκπαιδευτικών επισκέψεων. Όμως τα ΒΜ και τα ΒΔ όλων των τάξεων, πλην της Γ΄ τάξης, επεκτείνουν σε σημαντικό βαθμό την έννοια, πέραν της απλής γνωριμίας και των εκπαιδευτικών επισκέψεων και εστιάζονται σε ζητήματα μουσειολογικής

³⁰⁷ ΒΔ/22-23.

φύσεως με δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα που συντείνουν στην βαθύτερη κατανόηση του μουσειακού θεσμού και των λειτουργιών του.

- Στην Ιστορία έχουμε σημαντική ταύτιση ανάμεσα στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. και στα ΒΔ σχεδόν όλων των τάξεων, καθώς η αξιοποίηση της έννοιας του μουσείου περιορίζεται στην κατανόηση του ως χώρου πολιτισμικής αναφοράς, στη δημιουργία αισθημάτων θαυμασμού για τα μουσειακά εκθέματα και στην εσωτερίκευση της αξίας του ως πεδίου ιστορικής τεκμηρίωσης μέσα από οργανωμένες εκπαιδευτικές επισκέψεις για τη πραγμάτευση του περιεχομένου της ιστορίας. Ωστόσο, η έννοια του μουσείου στα ΒΜ είναι περιορισμένη συγκριτικά με την εμφάνισή της στα ΒΔ.
- Στα Εικαστικά, όπου στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. καταγράφονται μόνο προτάσεις εξωσχολικής δραστηριότητας με επισκέψεις σε μουσεία, τα ΒΜ και ΒΔ της Ε΄ & ΣΤ΄ τάξης, σε σημαντική διασύνδεση μεταξύ τους, καταγράφουν μια ενδιαφέρουσα μουσειολογική προσέγγιση του μουσείου σε μια προσπάθεια εμβάθυνσης εκ μέρους των μαθητών του ρόλου και των λειτουργιών του μουσείου.
- Οι εγκύκλιες περιορίζονται στη απλή ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων και φορέων.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, παρατηρείται ότι, ενώ η έννοια του μουσείου απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό από τα περιεχόμενα των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. ορισμένων γνωστικών αντικειμένων, σε αρκετές περιπτώσεις οι συγγραφικές ομάδες κινούνται σε πιο σύγχρονες παιδαγωγικές και θεωρητικές προοπτικές, αξιοποιώντας σημαντικά εντέλει την έννοια του μουσείου και μάλιστα με πολυδιάστατο τρόπο.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την ανάλυση του συνόλου των ερευνητικών δεδομένων προκύπτει η ανυπαρξία μιας ενιαίας εκπαιδευτικής στρατηγικής για την αξιοποίηση του μουσείου στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Η αξιοποίηση του μουσειακού θεσμού, όπως καταγράφεται στα περιεχόμενα των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., συνίσταται στη «χρήση» του μουσείου ως εργαλείου ενδυνάμωσης των διδακτικών πρακτικών για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων στη σχολική εκπαίδευση. Εν ολίγοις, απουσιάζει πλήρως ο ευρύτερος σκοπός της εσωτερίκευσης της επίγνωσης της αξίας του μουσείου για την κοινωνία ως εναλλακτικού μορφωτικού φορέα και ως πεδίου αναστοχασμού, συμμετοχικής αλληλεπίδρασης, ψυχαγωγίας και ικανοποίησης των αναγκών των κοινωνικών υποκειμένων. Τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν ότι στο πλαίσιο της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής (Υπουργείο Παιδείας και Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής) εμφανίζεται μια πλημμελής προσέγγιση σε ζητήματα που αφορούν στην προώθηση του μουσείου για την αλλαγή του πολιτιστικού τοπίου μέσα από τη συστηματοποίηση και διεύρυνση της εκπαιδευτικής δράσης. Όπως διαφαίνεται από την έρευνα, το επίσημο Πρόγραμμα Σπουδών βρίσκεται σε πλήρη διάσταση με τη σύγχρονη βασική επικοινωνιακή στρατηγική του μουσείου που στοχεύει στην ανάδειξη του μουσείου ως μίας από τις πιο σημαντικές προτάσεις/απαντήσεις μορφωτικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου στο σημερινό πολιτιστικό κενό.

Παρόλ' αυτά, η εικόνα του μουσείου στα σχολικά εγχειρίδια διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό και διαμορφώνεται μια μικρή ανατροπή. Αυτό συμβαίνει διότι οι συγγραφικές ομάδες, ξεπερνώντας τις προδιαγραφές, τους περιορισμούς και τις αγκυλώσεις των περιεχομένων σπουδών, επιλέγουν να ανατρέψουν την παγιωμένη αντίληψη της αναζήτησης στο μουσείο του εμπλουτισμού του σχολικού μαθήματος³⁰⁸ και της «κατάχρησής» του ως υπερ-εποπτικού μέσου. Σε αυτό συντελεί και το γενικόλογό πλαίσιο των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ., το οποίο οι συγγραφικές ομάδες

³⁰⁸ Νικονάνου 2009, 39.

προσαρμόζουν, όπως μπορεί να συμπεράνει κανείς, με βάση τις δικές τους επιστημονικές και παιδαγωγικές θεωρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, η ανατροπή αυτή συνίσταται σε δύο τάσεις. Η πρώτη αφορά στις σύγχρονες μουσειολογικές θεωρήσεις και πρακτικές ανάδειξης του πολυδιάστατου ρόλου του μουσείου στα περιεχόμενα των βιβλίων του μαθητή, γεγονός που αποδεικνύεται από τις 206 συνολικά αναφορές που εντοπίστηκαν στα υπό έρευνα σχολικά εγχειρίδια και οι οποίες διαχέονται σε πλήθος ζητημάτων με κυρίαρχο αυτό της επικοινωνιακής διάστασης του θεσμού. Τα φιλοσοφικά ζητήματα, έστω και σε περιορισμένο βαθμό, δίνουν το έναυσμα για τον προβληματισμό εκ μέρους των μαθητών σε καίρια ζητήματα, όπως αυτό του επαναπροσδιορισμού του κοινωνικού ρόλου του μουσείου, της ανάγκης αναπλαισίωσης της εκθεσιακής πρακτικής με βάση τα σύγχρονα συμφραζόμενα και τις διαφοροποιημένες ανάγκες των ποικίλων κοινωνικών υποκειμένων και τέλος, την επικέντρωση στην επικοινωνιακή διάσταση για το μετασχηματισμό του μουσείου σε ανοικτό χώρο πολιτισμικής αναφοράς για το σύνολο της κοινωνίας.

Το πλήθος των αναφορών, ο μουσειολογικός προσανατολισμός, οι τύποι των δραστηριοτήτων και η διασύνδεση μεταξύ των βιβλίων του μαθητή και των βιβλίων του δασκάλου διαφοροποιούνται σε σημαντικό βαθμό στα διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα.

Έτσι, στη Γλώσσα και στη Μελέτη καταγράφονται οι περισσότερες αναφορές και παράλληλα οι πιο σύγχρονες μουσειολογικές τάσεις. Συνάμα, οι τύποι των δραστηριοτήτων με βιωματικό χαρακτήρα, με αιχμή του δόρατος την υλοποίηση μιας έκθεσης από τους μαθητές, μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για ένα ολοκληρωμένο project, στο οποίο οι μαθητές θα αναγκαστούν να αντιμετωπίσουν τα πραγματικά ζητήματα που προκύπτουν στις λειτουργίες του μουσείου μέσα από την προσφορά της δυνατότητας να ερευνήσουν, να συλλέξουν, να ταξινομήσουν, να εκθέσουν τη συλλογή τους, να υπομνηματίσουν τα εκθεσιακά τους αντικείμενα, να προτείνουν τις δικές τους ερμηνείες, να αφηγηθούν τις ιστορίες τους και να επικοινωνήσουν το εγχείρημά τους στο κοινό (συμμαθητές, εκπαιδευτικοί, γονείς). Με αυτόν τον τρόπο, συμπληρωματικά ως προς το περιεχόμενό τους μπορεί να ολοκληρωθεί η προσπάθεια

για μια ολόπλευρη προσέγγιση του μουσειακού θεσμού, παράλληλα με την ικανοποιητική διασύνδεση με τα περιεχόμενα των βιβλίων του δασκάλου.

Στην Ιστορία, από την άλλη, που καταγράφει την 4^η θέση στο πλήθος των αναφορών μετά τα Εικαστικά, το μουσείο αξιοποιείται ως πεδίο έρευνας, ιστορικής κατανόησης και αναζήτησης ιστορικών πηγών, σε απόλυτη διασύνδεση με τα βιβλία του δασκάλου, τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ.

Το μόνο κοινό σημείο αναφορικά με τις μουσειολογικές θεωρήσεις των παραπάνω μαθημάτων (Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Ιστορία) όπως καταγράφεται στα βιβλία του μαθητή και στα βιβλία του δασκάλου, είναι το αυστηρό πλαίσιο συμπεριφοράς που το μαθητικό κοινό οφείλει να επιδεικνύει σε κάθε εκπαιδευτική επίσκεψη.

Αξιοσημείωτη καταγραφή μουσειολογικής προσέγγισης εντοπίζεται και στα Εικαστικά (Ε΄+ Στ΄ τάξη), στα οποία επιχειρείται η παρουσίαση πολλών από τις λειτουργίες του μουσείου στο βιβλίο του μαθητή και η γνωστική και εννοιολογική εμπέδωση τους στο τετράδιο εργασιών.

Η δεύτερη τάση έγκειται στο ρόλο της μουσειοπαιδαγωγικής, όπως αυτός αποτυπώνεται στα βιβλία του δασκάλου, κυρίως με το προτασιακό τους περιεχόμενο αναφορικά με εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αξιοποίησης του εκπαιδευτικού υλικού των μουσείων και των προγραμμάτων ΜΕΛΙΝΑ, χρήση των μουσειοσκευών και με λεπτομερείς υποδείξεις για το σχεδιασμό και την οργάνωση εκπαιδευτικών επισκέψεων από τον εκπαιδευτικό.

Τα γνωστικά αντικείμενα της Μελέτης, της Γλώσσας, της Μουσικής και των Εικαστικών είναι αυτά που ενσωματώνουν στο θεωρητικό περιεχόμενό τους την αξία του μουσειακού θεσμού και της μουσειοπαιδαγωγικής. Σε αντίθεση με το γνωστικό μάθημα της Ιστορίας, που κινείται στην κατεύθυνση της αξιοποίησης του μουσείου ως εργαλείου τεκμηρίωσης της ιστορικής πραγματικότητας και των μουσειακών εκθεμάτων ως ιστορικών πηγών και μαρτυριών, τα υπόλοιπα τρία γνωστικά

αντικείμενα προσανατολίζονται σε μουσειολογικές θεωρήσεις για τη σηματοδότηση του μουσείου του 21^{ου} αιώνα.

Τέλος, οι εγκύκλιες περιορίζονται στην απλή ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων και των πολιτιστικών φορέων.

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας:

- Η έννοια «μουσείο» καταγράφει σημαντική εμφάνιση στα σχολικά εγχειρίδια-βιβλία μαθητή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και κυρίως στη Μελέτη, στη Γλώσσα και στα Εικαστικά.
- Το φάσμα των μουσειολογικών πτυχών στα βιβλία του μαθητή είναι διευρυμένο, πολυδιάστατο και συντείνει στην επίγνωση της αξίας του μουσειακού θεσμού και του κοινωνικού του ρόλου (γνώση, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, επικοινωνία, διαφύλαξη και διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς, συντήρηση, προστασία) μέσα από μια σύγχρονη μουσειολογική θεώρηση. Οι έννοιες της ιδεολογίας, της συγκρότησης ταυτότητας και του θαυμασμού για τα μουσειακά αντικείμενα εμφανίζονται σε περιορισμένο βαθμό (ποσοτικά και ποιοτικά). Μόνο το κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς κατά την επίσκεψη παρουσιάζει την παραδοσιακή αντίληψη του σεβασμού στο χώρο και της αποφυγής οποιασδήποτε επαφής με τα μουσειακά εκθέματα, με ελάχιστες εξαιρέσεις.
- Η φιλοσοφική διάσταση του μουσειακού θεσμού είναι περιορισμένη σε σχέση με τη συχνότητα των αναφορών της. Ωστόσο, προσδίδει ειδικό βάρος στην ευρύτερη μουσειολογική προσέγγιση των εγχειριδίων.
- Οι δραστηριότητες στα βιβλία του μαθητή (Γλώσσα, Μελέτη), οι οποίες προσεγγίζουν με βιωματικό τρόπο αρκετές από τις λειτουργίες του μουσείου, δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να κατανοήσουν σε βάθος τις δυσκολίες, τους προβληματισμούς και τα ποικίλα ζητήματα που προκύπτουν κατά την υλοποίησή τους. Έτσι, διαμορφώνεται μια σημαντικά ολοκληρωμένη εικόνα για τις πολυσύνθετες διεργασίες που συντελούνται στο μουσείο και, συνάμα, η επίγνωση της σημασίας του μουσείου για την κοινωνία.
- Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι εκπαιδευτικοί φάκελοι και οι μουσειοσκευές αξιοποιούνται συστηματικά στα βιβλία

δασκάλου (Μελέτη, Ιστορία) και συντελούν στην εννοιολόγηση του μουσείου, όπως παρουσιάζεται στα βιβλία του μαθητή.

- Η αξία του μουσειακού θεσμού και ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής βρίσκουν ιδιαίτερη θέση στα βιβλία του δασκάλου της Μελέτης, των Εικαστικών και της Μουσικής.
- Η θεωρητική και μεθοδολογική διασύνδεση μεταξύ βιβλίων μαθητή και βιβλίων δασκάλου είναι ικανοποιητική σε αρκετές περιπτώσεις (Γλώσσα, Μελέτη, Εικαστικά).
- Η έννοια «μουσείο» στα σχολικά εγχειρίδια αξιοποιείται με πλείστους τρόπους:
 - 1. ως εποπτικό μέσο,
 - 2. ως εμπλουτισμός και επέκταση του μαθήματος,
 - 3. ως φορέας γνώσης και εργαλείο τεκμηρίωσης της ιστορικής αλήθειας,
 - 4. ως χώρος έμπνευσης και δημιουργίας,
 - 5. ως χώρος στοχασμού, φιλοσοφικού προβληματισμού και ανάπτυξης κριτικής σκέψης,
 - 6. ως χώρος συνάντησης, επικοινωνίας, αλληλεπίδρασης των κοινωνικών ομάδων και εντέλει επαναδιαπραγμάτευσης του σύγχρονου ρόλου του και
 - 7. ως αφορμή υλοποίησης ποικίλων projects στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης, μέσω της δημιουργίας σχολικών μουσείων και εκθέσεων στα οποία οι μαθητές θα λειτουργούν ως μικροί «επιμελητές».
- Τα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. δεν υποστηρίζουν σε κανένα επίπεδο (θεωρητικό, μεθοδολογικό, πρακτικό) την αξιοποίηση του μουσείου στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πέραν της «εκμετάλλευσής» του για την επίτευξη των γνωστικών στόχων των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων.
- Οι συγγραφικές ομάδες των σχολικών εγχειριδίων υπερβαίνουν τις αγκυλώσεις των Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ., καθώς προσανατολίζονται στην αξιοποίηση της σύγχρονης μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής.
- Οι εγκύκλιες αρκούνται στον διεκπεραιωτικό ρόλο της ενημέρωσης για τις εκπαιδευτικές προτάσεις των μουσείων και των θεσμικών φορέων.

Εν κατακλείδι, τα σχολικά εγχειρίδια επιτυγχάνουν, ερήμην των Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ., να συνθέσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για το μουσείο, έστω και μέσα από την αποσπασματικότητα και τον περιορισμένο οριζόντιο και κάθετο συντονισμό που καταγράφηκε, αφού η έννοια του μουσείου τελικά επανέρχεται στα σχολικά εγχειρίδια όλων των βαθμίδων του Δημοτικού. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις που υλοποιούνται λιγότερο ή περισσότερο από τις σχολικές μονάδες είναι σε θέση να λειτουργήσουν υποστηρικτικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

Όμως, η θετική αποτίμηση των αποτελεσμάτων δεν θα μπορούσε να υποβαθμίσει το θεσμικό κενό που αναδείχτηκε. Τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος της εργασίας δείχνουν πως, μέχρι σήμερα, το μουσείο και το σχολείο έχουν πετύχει έναν διάυλο επικοινωνίας και συνεργασίας, που δεν επαρκεί για την επίτευξη του στόχου της συγκρότησης μιας ενιαίας στρατηγικής για τη διείσδυση του μουσείου στις καθημερινές πολιτιστικές επιλογές. Έτσι, το ζήτημα που προκύπτει είναι η αναζήτηση του επόμενου βήματος που θα αλλάξει τα μέχρι τώρα δεδομένα. Το Υπουργείο Πολιτισμού, η μουσειακή κοινότητα και οι σχετικοί φορείς εμφανίζονται περισσότερο δυναμικοί προς αυτήν την κατεύθυνση. Χωρίς καμία αξιολογική πρόθεση, η επόμενη κίνηση αφορά την εκπαιδευτική κοινότητα που πρέπει να συνειδητοποιήσει την ανάγκη ενδυνάμωσης της επιστημονικής της υπόστασης και να εντείνει τις προσπάθειές της στο αίτημα για μία οργανωμένη, συστηματική και διαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και στην προσπάθεια για μια πιο γόνιμη συνάντηση μεταξύ σχολείου και μουσείου. Κι αυτό, γιατί ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση της συνολικής εικόνας των μαθητών για το μουσείο, αν και δεν αποτέλεσε ερευνητικό πεδίο, συνιστά σημαντική παράμετρο στη διαχείριση της έννοιας «μουσείο», ως βασικός παράγοντας της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αναμφίβολα, η εικόνα του μουσείου στο εκπαιδευτικό υλικό, όπως αναδείχτηκε μέσα από την παρούσα έρευνα, μπορεί να αποβεί πολλαπλά χρήσιμη σε αυτήν την κατεύθυνση. Η ουσιαστική σύνδεση μουσείου και εκπαίδευσης θα μπορούσε να ενισχύσει τις νέες προοπτικές στο πεδίο του εναλλακτικού σχεδιασμού των περιεχομένων μάθησης, αλλά και των μεθοδολογικών πρακτικών για την επίτευξη κοινών μορφωτικών στόχων.

Το *modus operandi* μεταξύ σχολείου και μουσείου είναι ένα στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί, όχι γιατί οι μαθητές, ως σταθερό κοινό, συνεισφέρουν στη βιωσιμότητα του μουσείου ούτε γιατί το μουσείο συνεπικουρεί στην υλοποίηση της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας, αλλά γιατί είναι επιτακτική ανάγκη η ανάπτυξη της πολιτισμικής συνείδησης των μαθητών, των μελλοντικών κοινωνικών υποκειμένων. Το μουσείο ως παλίμψηστο παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος αξιοποιείται ξανά και ξανά για την εγγραφή της ιστορίας ... μιας ιστορίας, όπως την αφουγκράζονται τα υποκείμενά της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αλαχιώτης, Σ. 2002, «Εισαγωγικό Σημείωμα του Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου» στο ΥΠΕΠΘ-ΠΙ, - *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα

Αλαχιώτης, Σ. 2003, «Αντί Προλόγου» στο ΥΠΕΠΘ-ΠΙ, *Οδηγίες για την εφαρμογή των προγραμμάτων της Ευέλικτης Ζώνης στην υποχρεωτική εκπαίδευση*, Αθήνα 3-5

Αλεξίου, Θ. 2005, «Ιδεολογικές συνιστώσες της κοινωνίας της γνώσης», *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης* 76-77: 32-39.

Αλκηστις, 1996, *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Ανδρέου, Α. 1996, *Ιστορία, Μουσείο και Σχολείο*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Γ. Δεδούση

Ανδρέου, Α. και Κασβίκης, Κ. «Η Ακρόπολη και τα μνημεία της στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού την περίοδο 1974-2011: αρχαιολογικές, ιδεολογικές και συμβολικές αναπαραστάσεις ενός ‘ένδοξου’ παρελθόντος». Υπό δημοσίευση στα Πρακτικά του Συνεδρίου: ΜΟΥΣΕΙΑ '11: «Με αφορμή το Νέο Μουσείο Ακρόπολης: Αρχιτεκτονική, Μουσειολογία, Ιδεολογία» (Θεσσαλονίκη, 13 - 15 Μαΐου και Αθήνα, 20-22, Μαΐου 2011) που διοργάνωσε του Δ.Π.Μ.Σ. Μουσειολογίας)

Apple, M. 2008, *Επίσημη Γνώση*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο

Βέμη, Μ. και Νάκου, Ε., (επιμ.) 2010, *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα, Νήσος

Bieber, M. 1999, «Υπάρχει μουσειακό επάγγελμα;», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 71, 41-43

Black, G. 2009, *Το ελκυστικό μουσείο: Μουσεία και επισκέπτες*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Βλαχάκη, Μ. 2009, «Παιδιά συλλέκτες μιλούν για τις συλλογές τους» *Museology-International Scientific Electronic Journal*, 5, 1-15

Βλάχου, Ε. 2001. «Επικοινωνώντας με τους επισκέπτες: Δύσκολη δουλειά, αλλά κάποιος πρέπει να την κάνει (και στην Ελλάδα)» στο Ματούλα Σκαλτσά (επιμ.), *Η Μουσειολογία στον 21^ο αιώνα. Θεωρία και πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου (Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997), Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Εντευκτήριο, 61-65

Βούρη, Σ. 2002. «Μουσείο και συγκρότηση εθνικής ταυτότητας» στο Κόκκινος, Γ. και Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 55-65

Cannon Brookes, P. 2001. «Museological theory and Market-driven Museums at the Close of the 20th Century», στο Ματούλα Σκαλτσά (επιμ.), *Η Μουσειολογία στον 21^ο αιώνα. Θεωρία και πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου (Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997), Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Εντευκτήριο, 122-130.

Γκαζή, Α. 2012α. «Εθνικά Μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος» στο Μπούνια, Α. και Γκαζή, Α. *Εθνικά Μουσεία στη Νότια Ευρώπη. Ιστορία και Προοπτικές*, Αθήνα, Καλειδοσκόπιο 36-67

Γκαζή, Α. 2012β. «Εκθέτοντας στα παιδιά το παρελθόν», στο Γαλανίδου, Ν. και Dommashe, L.H. *Μιλώντας στα παιδιά για το παρελθόν*, Αθήνα, Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, 230-258

Γκαζή, Α. 2011, «'Ο κύριος Σλήμαν δεν είναι πια εδώ'. Μια νεανική ματιά στο Ιλίου Μέλαθρον», *Museology-International Scientific Electronic Journal*, 6, 42-63 διαθέσιμο On line στη διεύθυνση: Museology.ct.aegean.gr/articles/201110417514.

Γκαζή, Α. 2008, «Ζητήματα απλά, αλλά όχι αυτονόητα», *ILISSIA* 3, 38-39

Γκαζή, Α. 2004, «Μουσεία για τον 21^ο αιώνα», *Τετράδια Μουσειολογίας* 1, 3-12

Γκαζή, Α. και Νικηφορίδου, Α. 2004, «Κείμενα για μουσεία και εκθέσεις: Προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης», *Museology-International Scientific Electronic Journal*, 2, 2-50 διαθέσιμο On line στη διεύθυνση: museology.ct.aegean.gr/articles/2007112175832.

Γκαζή, Α. 2001. «Επάγγελμα: Μουσειολόγος. Από τη θεωρία στην πράξη», στο Ματούλα Σκαλτσά (επιμ.), *Η Μουσειολογία στον 21^ο αιώνα. Θεωρία και πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου (Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997), Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Εντευκτήριο, 186-189

Γκαζή, Α. 1999α, «Από τις μούσες στο μουσείο: Η ιστορία του θεσμού διαμέσου των αιώνων», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 39-46

Γκαζή, Α. 1999β, « Η έκθεση των αρχαιοτήτων στην Ελλάδα 1829-1909. Ιδεολογικές αφετηρίες-Πρακτικές προσεγγίσεις», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, 45-53

Γκότσης, Σ. 2010. «Μουσειακές ερμηνευτικές δράσεις: Επιχειρώντας κάποιες οριοθετήσεις» στο *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα, Νήσος, 139-148

Γκότσης, Σ. και Τσιτούρη, Α. 2008. «Προσεγγίζοντας εκπαιδευτικά ένα βιομηχανικό μνημείο: το παράδειγμα του εργοστασίου παραγωγής φωταερίου της Αθήνας (Γκάζι)», στο Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 261-284

Γκράτζιου, Ο. 1986, «Τ' αριστουργήματα μιλάνε μόνα τους», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 16, 37-40

Γρόλλιος, Γ. 2008, «Εισαγωγή» στο Apple, Μ. *Επίσημη Γνώση*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 8-27

Γρόλλιος, Γ. 2003, «Θεμελίωση, στοχοθεσία και διαθεματικότητα στο νέο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση», *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 67, 30-37

Γρόλλιος, Γ. και Λιάμπας, Τ. 2002, «Ευέλικτη ζώνη και μέθοδος project», *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 60, 10-15

Δάλκος, Γ. 2000, *Μουσείο και Σχολείο*, Αθήνα, Καστανιώτης

Δημαράς, Α. 2013, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Μεταίχμιο

Ζαφειράκου, Α. (επιμ.) 2000, *Μουσεία και Σχολεία. Διάλογοι και συνεργασίες, αναπαραστάσεις και πρακτικές*, Αθήνα, Τυπωθήτω

Θεριανός, Κ. 2007. «Διαθεματικότητα, σχολική γνώση και εκπαιδευτικοί» στο *Νέα Αναλυτικά προγράμματα και βιβλία στο σχολείο*, Αθήνα, Gutenberg

Θωίδης, Γ. 2000, *Σχολείο και ελεύθερος χρόνος*, Διδακτορική Διατριβή. Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φλώρινα

Hooper-Greenhill, E. 2006, *Το μουσείο και οι πρόδρομοί του*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Hooper-Greenhill, E. 1999α, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 47-49

ΙΠΕΜ-ΔΟΕ 2009, *Νέα σχολικά βιβλία. Εμπειρίες των εκπαιδευτικών*, Εμβαλωτής, Α. (επιμ.), Αθήνα

Ι.Π.Ε.Μ.- Δ.Ο.Ε. 2005, «Διαθεματικό Ενιαίο πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Ευέλικτη Ζώνη (Ε.Ζ.): Μια απόπειρα διαλόγου», Γιώτη, Λ. (επιμ.), *Επιστημονικό Βήμα*, 4, 15-38

Κακούρου-Χρόνη, Γ. 2006, *Μουσείο - Σχολείο, Αντικριστές πόρτες στη γνώση*, Αθήνα, Πατάκης

Καλεσοπούλου, Δ. (επιμ.) 2011, *Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο. Θεωρητικές αφετηρίες, παιδαγωγικές πρακτικές*, Αθήνα, Πατάκης

Κασβίκης, Κ. 2004, *Αρχαιολογικές Αφηγήσεις και Εκπαίδευση* Διδακτορική Διατριβή. Φιλοσοφική Σχολή-Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Κασβίκης, Κ. 2011. «Σημεία και όρια της ελληνικότητας σε παιδικές ιστορίες για μουσεία» στο *Σύνορα Περιφέρειες Διασπορές* επιμ. Πασχαλίδης, Γ. Χοντολίδου, Ε. Βαμβακίδου, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 221-236

Kavanagh, G. 1999, «Μουσεία: Η λειτουργία τους με επαγγελματικό τρόπο», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 71, 38-40

Καψάλης, Α. και Χαραλάμπους, Δ. 1995, *Σχολικά Εγχειρίδια.. Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προοπτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Έκφραση

Κόκκινος, Γ. και Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) 2002, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο

Κυριαζή, Ν. 2001, *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Λιάμπας, Α. και Κάσκαρης, Ι. 2007, «Κριτικός μεταμοντερνισμός, κριτική παιδαγωγική και τα ιδεολογικά σχήματα του μεταμοντερνισμού στην εκπαίδευση», *Θέσεις* 99, 127

Λιάκος, Α. 2007, *Πως το παρελθόν γίνεται ιστορία*, Αθήνα, Πόλις

Μαρίνης, Σ. 2007. «Στόχοι και προσανατολισμοί των νέων βιβλίων των Μαθηματικών», στο *Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και βιβλία στο σχολείο*, Αθήνα, Gutenberg, 141-167

Μαριόλης, Δ. 2007. «Η σχολική ιστορία στην κλίνη του Προκρούστη», στο *Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και βιβλία στο σχολείο*, Αθήνα, Gutenberg, 81-106

McLaren, P. και Farahmandpur, R. 2013, *Για μια Παιδαγωγική της Αντίστασης*, Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος

Merriman, N. 1999, «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 72, 43-46

Μούλιου, Μ. 2005, «Μουσεία: Παιδεία για την κατανόηση του κόσμου» *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 9-17

Μούλιου, Μ. και Μπούνια, Α. 1999α, «Μουσειακές εκθέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 53-58

Μούλιου, Μ. και Μπούνια, Α. 1999β, «Μουσείο και Επικοινωνία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 42

Μουσούρη, Θ. 1999, «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 56-61

Μπονίδης, Θ. Κ. 2004, *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο,

Μπούνια, Α. και Γκαζή, Α. 2013, *Εθνικά Μουσεία στη Νότια Ευρώπη. Ιστορία και Προοπτικές*, Αθήνα, Καλειδοσκόπιο

Μπούνια, Α. 2009, *Στα παρασκήνια του μουσείου*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη

Μπούνια, Α. και Νικονάνου, Ν. 2008. «Μουσειακά αντικείμενα και ερμηνεία: δημιουργώντας την εμπειρία, επιδιώκοντας την επικοινωνία», στο Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 66-95

Μοσχονάς, Σ. 2006, «Τα νέα βιβλία της Γλώσσας για το Δημοτικό. Το φάντασμα της ύλης», *Γονικά Νέα*, 56, 13-15

Μουσούρη, Θ, 1999, «Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, 65-69

Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε. 2002, *10 μικροί διάλογοι για ένα μουσείο*, Αθήνα, Καλειδοσκόπιο

Μυρογιάννη-Αρβανιτίδη, Ε. 1999, «Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 71, 50-53

Νάκου, Ε. 2002. « Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης μουσείου, εκπαίδευσης και ιστορίας» στο *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 115-128

Νάκου, Ε. 2001, *Μουσεία: Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Αθήνα, Νήσος

Νικονάνου, Ν. 2010, *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη Θεωρία στην Πράξη*, Αθήνα, Πατάκης

Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. (επιμ.) 2008α, *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης

Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. 2008β. «Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο: Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον», στο Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 11-29

Νικονάνου, Ν. 2005, «Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία» *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 18-25

Ξωχέλλης, Π. 1997, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής επιστήμης*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη

Οικονόμου, Μ. 2002, *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός*, Αθήνα, Κριτική

Οικονόμου, Μ. 1999, «Μουσεία για τους ανθρώπους ή για τα αντικείμενα;» *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 50-55

Ο.ΕΠ.ΕΚ. 2008, *Κριτήρια Αξιολόγησης και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού*, Αθήνα, ΕΠΕΑΕΚ II

Παϊζης, Ν. 2002. «Ταξιδεύοντας στο χρόνο με το πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ. Η αξία της πολιτισμικής Αγωγής» στο *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 239-243

Παπαδόπουλος, Σ. 1999, «Ο ρόλος του Μουσειολόγου. Μεταξύ κοινών τόπων και ουτοπίας», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 71, 44-47

Πασχαλίδης, Γ. 2001. «Από το Μουσείο του πολιτισμού στον πολιτισμό του Μουσείου» στο Ματούλα Σκαλτσά (επιμ.), *Η Μουσειολογία στον 21^ο αιώνα. Θεωρία και πράξη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου (Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997), Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Εντευκτήριο, 212-222

Pearce, M. S., 2002, *Μουσεία, αντικείμενα & συλλογές*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας

Pearce, M. S., 1999, «Μελετώντας τα μουσεία: Νέες ανάγκες και νέες προσεγγίσεις» *Αρχαιολογία και Τέχνες* 70, 47-49

Π.Ι., 2009. «Η πρόταση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τα σχολικά βιβλία», στο *Διατμηματική επιτροπή για τη μορφωτική αυτοτέλεια του Λυκείου*, Αθήνα 2-12

Π.Ι., 2001, ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό 14-46, Εικαστικών 97-111, Θρησκευτικών 136-162, Ιστορίας 184-213, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής 230-244, Μαθηματικών 250-275, Μελέτης Περιβάλλοντος 306-337, Μουσικής 337-345, Γεωλογίας- Γεωγραφίας 474-488, Ερευνώ το Φυσικό Κόσμο 506- 523, Φυσικής Αγωγής 559-585 www.pi-schools

Π.Ι., 2001, Στοιχεία από τον Παιδαγωγικό σχεδιασμό του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. της υποχρεωτικής εκπαίδευσης 1-13, www.pi-schools

Ρεπούση, Μ. 2007, «Οι πόλεμοι των εγχειριδίων» στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=178633> (τελευταία πρόσβαση 18/5/2014)

Σακαλάκη, Μ. 1994, *Η Ψυχολογία της Επικοινωνίας*, Αθήνα, Παπαζήσης

Σκορδούλης, Κ. 2013, «Πρόλογος» στο McLaren, Ρ. και Farahmandpur, R. *Για μια Παιδαγωγική της Αντίστασης*, Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος, 11-15

Τσιτούρη, Α. 2010, «Τάσεις και μορφές εκπαιδευτικών δράσεων στον ελληνικό μουσειακό χώρο» στο *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα, νήσος, 149-158

Τσιτούρη, Α. 2005, «Καθολική πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού: Πραγματικότητα ή Ουτοπία», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 37-42

Υπουργείο Πολιτισμού, 2002, *Παιχνίδια Πολιτισμού. Εκπαιδευτικές δράσεις το Υπουργείου Πολιτισμού*, ΥΠΠΟ-ΤΑΠΑ, Αθήνα

ΦΕΚ:1366,τ.Β'18-10-2001/1373,τ.Β', 18-10-2001 1374, τ.Β', 18-10-2001 / 1375, τ.Β', 18-10-2001 / 1375, τ. Β', 18-10-2001 / 1376, τ. Β', 18-10-2001

ΦΕΚ 303B/13-03-2003,

ΦΕΚ 304B/13-03-2003, www.pi-schools

Φίλιας, Β. (επιμ.) 2003, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και στις τεχνικές των κοινωνικών επιστημών*, Αθήνα, Gutenberg

Φουρλίγκα, Ε. 2004. «Μουσείο-Σχολείο: συμπεράσματα από την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού» στα Πρακτικά του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας, *Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες*, Μυτιλήνη, 31 Μαΐου – 2 Ιουνίου 2002, Αθήνα, 103-113

Χαμηλάκης, Γ. 2012, *Το έθνος και τα ερείπιά του*, Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου} αιώνα

Χρυσουλάκη, Σ. και Πίνη, Ε. 2008. «Το κόκκινο νήμα: αρχαιολογικές εκπαιδευτικές εκθέσεις, στο Νικονάνου, Ν. και Κασβίκης, Κ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 208-237

Vergo, P. 1999, «Η επανεξέταση της ‘Νέας Μουσειολογίας’», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 50-52

Ξενόγλωσση

Durbin, G., Morris, S. και Wilkinson, S. 1990, *A Teacher's Guide to Learning from Objects*, London, English Heritage

Falk, J. και Dierking, L. 2000, *Learning from Museums. Visitor Experiences and the Making of Meaning*, London, Altamira Press

Falk, J. και Dierking, L. 1992, *The Museum Experience*, Washington D.C., Whalesback Books

Hein, G. 1998, *Learning in Museum*, London, Routledge

Hennigar-Shuh, J. 1999. «Teaching yourself to teach with Objects» στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) *The Educational Role of the Museum*, London, Routledge, 80-91

Hodge, R. και D'Souza, W. 1999. «The museum as a communicator: A semiotic analysis of the Western Australian Museum Aboriginal Gallery, Perth», στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) *The Educational Role of the Museum*, 2st edition, London, Routledge, 53-63

Hooper-Greenhill, E. 2007, *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, London, Routledge

Hooper-Greenhill, E. 1999α. «Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums» στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) *The Educational Role of the Museum*, 2st edition, London, Routledge, 3-27

Hooper-Greenhill, E. 1999β. «Communication in theory and practice» στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) *The Educational Role of the Museum*, 2st edition London, Routledge, 28- 43

Hooper-Greenhill, E. 1999γ, *Museum, Media, Message*, London, Routledge

Hooper-Greenhill, E. 1996. «Museum communication: an introductory essay» στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) *The Educational Role of the Museum*, London, Routledge, 9-16

Hooper-Greenhill, E. 1994, *Museums and their Visitors*, London, Routledge

Kavanagh, G. (επιμ) 1996, *Making Histories in Museums*, Leicester & London, Leicester University Press

Liakos, A. 2008. «History Wars: Questioning Tolerance» in Gudmundur Halfanarson (ed.), *Discrimination and Tolerance in Historical Perspective*, Pisa, Edizioni Plus, 77-92

Lord, B. 2002. «The Purpose of Museum Exhibitions» στο Lord, B. και Dexter Lord, G. (επιμ) *The Manual of Museum Exhibitions*, Altamira Press, 11-22

Pearce, S. (επιμ.) 1994, *Interpreting Objects and Collections*, London, Routledge

Repoussi, M. 2009. «Battles over the national past of Greeks. The Greek History Textbook Controversy 2006-2007» in Geschichte für heute. Zeitschrift für historisch-politische, Bildung, 56-63

Secules, V. και Xanthoudaki, M. 2003, *The Teacher, the School and the Museum. A professional development course book for teachers using art museums*, University of East Anglia, Sainsbury Centre for Visual Arts

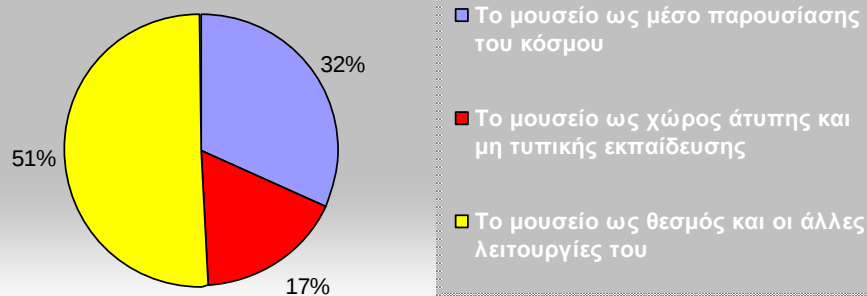
Smith, C. S. 1989. «Museum Artefacts and Meanings» στο Peter Vergo (επιμ.), *New Museology*, London, Reaktion Books, 6-21

Xanthoudaki, M. (επιμ.) 2002, *A place to discover. Teaching science and technology with museums*, Milano, Museo Nazionale della Scienza e della Tecnologia 'Leonardo da Vinci'

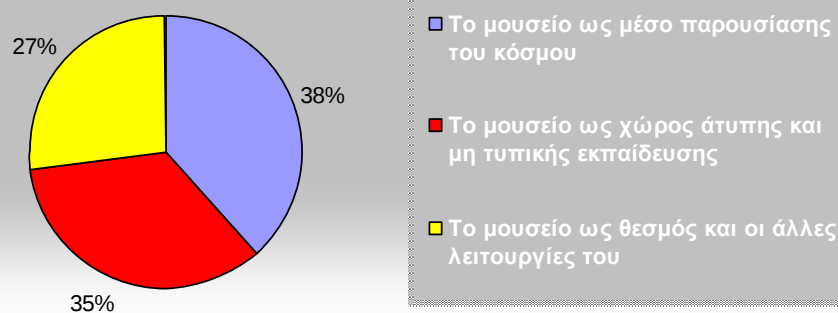
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - ΠΙΝΑΚΕΣ

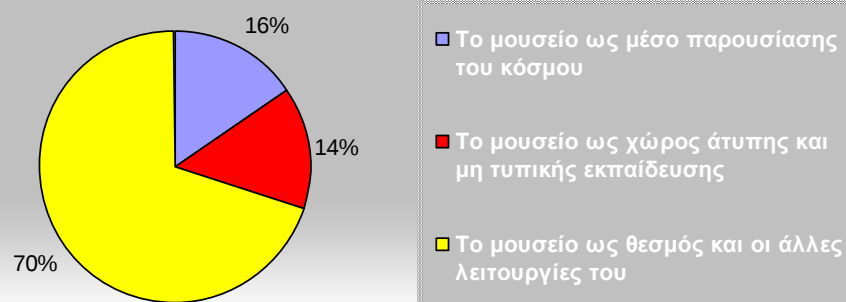
Πίνακας 4. Διάχυση τυπολογίας στη Μελέτη Περιβάλλοντος

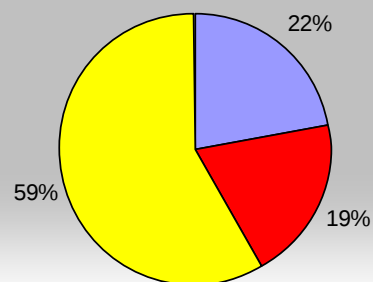
Πίνακας 5. Διάχυση τυπολογίας στην Ιστορία

Πίνακας 6. Διάχυση τυπολογίας στη Γλώσσα

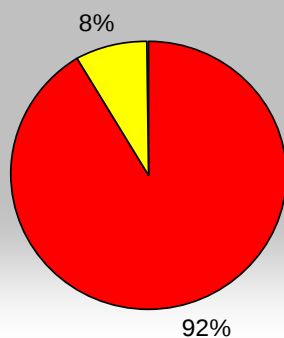

Πίνακας 7. Διάχυση τυπολογίας στα Εικαστικά

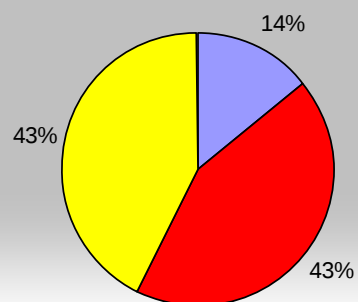
- Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου
- Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης
- Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του

Πίνακας 8. Διάχυση τυπολογίας στα Μαθηματικά

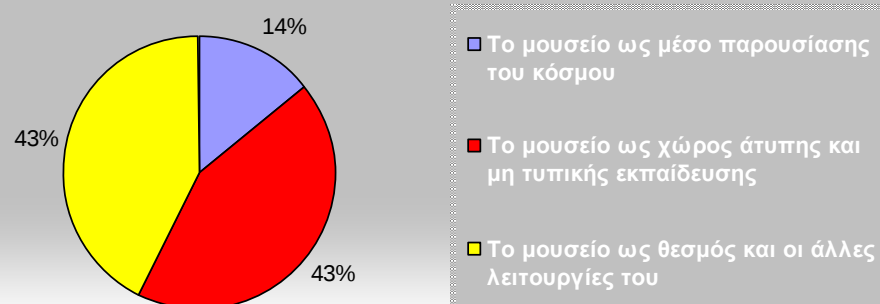
- Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου
- Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης
- Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του

Πίνακας 9. Διάχυση τυπολογίας στη Μουσική

- Το μουσείο ως μέσο παρουσίασης του κόσμου
- Το μουσείο ως χώρος άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης
- Το μουσείο ως θεσμός και οι άλλες λειτουργίες του

Πίνακας 10. Διάχυση τυπολογίας στα Θρησκευτικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι Ι-ΒΙΒΛΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

1.ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Α' ΤΑΞΗ

Προτάσεις επισκέψεων

- Ελληνικό Παιδικό Μουσείο(δς) και ιστοσελίδα μουσείου για εικονική επίσκεψη
- Εικονική επίσκεψη στην ιστοσελίδα του ΥΠΠΟ προς αναζήτηση λαογραφικών μουσείων.
- Επίσκεψη σε ένα μουσειακό χώρο με την ευρύτερη έννοια όπως: ελαιотριβείο, παλιός φούρνος, νερόμυλος με επέκταση σε οργανωμένο πρόγραμμα μουσειακής αγωγής για έρευνα και παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη
- Εικονική επίσκεψη στα Μουσείο Λαδιού στη Σπάρτη και στο Μουσείο Υδροκίνησης στη Δημητσάνα μέσα από τις ιστοσελίδες του ΥΠΠΟ.
- Λαογραφικό μουσείο

Εκπαιδευτικά προγράμματα

- « Η σοφία του προπάππου και της προγιαγιάς» στο Ελληνικό Παιδικό Μουσείο

Δραστηριότητες στην τάξη

- Σχέδιο εργασίας με τίτλο «Τρέχει, τρέχει...ο χρόνος» και δημιουργίας συλλογής αντικειμένων για ένα μουσείο του μέλλοντος
- Οργάνωση συλλογής και ταξινόμησης με αντικείμενα και ενθύμια των καλοκαιρινών διακοπών π.χ. κοχύλια
- Σχέδιο εργασίας με τίτλο «Τα μουσεία και οι θησαυροί του τόπου μου» με έρευνα αντικειμένων σε λαογραφικά μουσεία που να σχετίζονται με την ιστορία του τόπου των μαθητών.
- Σχέδιο εργασίας με τίτλο «Τα ζώα και τα φυτά στην τέχνη και στον πολιτισμό» για τη μελέτη της αρχαίας ελληνικής και λαϊκής τέχνης μέσα από τα μουσειακά εκθέματα αρχαιολογικών και λαογραφικών μουσείων και την ανίχνευση αρχαίων αγγείων, νομισμάτων και αντικειμένων λαϊκής τέχνης που αναπαριστούν ζώα και σκηνές καθημερινότητας.

Δραστηριότητες εκτός τάξης

- Πρόταση συμμετοχής στον εορτασμό για τις «Ευρωπαϊκές ημέρες πολιτιστικής κληρονομιάς» και για την «Ημέρα των Μουσείων» με οδηγούς τις ιστοσελίδες του ΥΠΠΟ και του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων.

Σχέδιο εργασίας

Το **Σχέδιο εργασίας** για την ενότητα αφορά την προετοιμασία της επίσκεψης σε ένα Μουσείο. Δεδομένου ότι τα Μουσεία που παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα είναι πολλά, μπορείτε να οργανώσετε κι εσείς μια επίσκεψη ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών σας.

Στόχοι:

Η εξοικείωση με το χώρο του Μουσείου και η απόκτηση θετικών εμπειριών, η εργασία σε ομάδες και η ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας και η ενεργητική συμμετοχή των παιδιών με στόχο την ανακάλυψη της γνώσης

• Πριν από την επίσκεψη

Χρήσιμο θα ήταν ο εκπαιδευτικός της τάξης να έρθει σε επαφή με τους υπεύθυνους του μουσείου για να εξοικειωθεί με το χώρο. Μπορείτε να δείτε τις αίθουσές που θα εξελιχθεί το πρόγραμμα, τη διάταξη των εκθεμάτων, να μάθετε το χρόνο που απαιτείται, ώστε να είστε προετοιμασμένοι για οτιδήποτε μπορεί να προκύψει κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

Επειδή για την πρώτη Δημοτικού η επαφή με τα Μουσεία και χώρους πολιτισμικής αναφοράς είναι πρωτόγνωρη εμπειρία, θα πρέπει να δώσετε περισσότερο χρόνο στην προετοιμασία. Δημιουργήστε το αραχνόγραμμα της λέξης «μουσείο», Ρωτήστε τα παιδιά τι έρχεται στο μυαλό τους όταν ακούνε τη λέξη και καταγράψτε τις απαντήσεις τους. Ρωτήστε τα αν έχουν επισκεφτεί ποτέ τους Μουσείο, τι θυμούνται, τι τους έκανε εντύπωση, αν θα ήθελαν να ξαναπάνε. Συγκεντρώστε και δείξτε τους σχετικές κάρτες και φωτογραφίες. Παίξτε παιχνίδια με λέξεις, με το σώμα (θεατρικό παιχνίδι, δραματοποίηση) κ.λπ. Μιλήστε για τους ανθρώπους του μουσείου, τι δουλειά κάνει ο καθένας κ.λπ. Για να δραστηριοποιήσετε τους μαθητές και για να έχει η επίσκεψή σας τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, είναι απαραίτητα τα ερεθίσματα εκείνα που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον τους.

Μπορείτε:

- να μοιράσετε ενημερωτικά φυλλάδια του Μουσείου,
- να προβάλετε διαφάνειες με τα εκθέματα,
- να δανειστείτε μια μουσειοσκευή (βαλίτσα με υλικό από τις συλλογές του), αν το Μουσείο, διαθέτει,
- να χωρίσετε τα παιδιά σε ομάδες με σκοπό να συγκεντρώσουν στοιχεία γι' αυτό που πρόκειται να μελετηθεί από διάφορες πηγές: τα σχολικά βιβλία, βιβλιοθήκες, εφημερίδες, περιοδικά,
- να ετοιμάστε ερωτήσεις και να καλέσετε τον ερμηνευτή ή κάποιον άνθρωπό από το Μουσείο να μιλήσει,
- να δημιουργήσετε στην αίθουσα «γωνιά» του μουσείου που πρόκειται να επισκεφτείτε. Εκεί θα επανέλθετε μετά την επίσκεψή σας, για να προσθέσετε στοιχεία και θα μπορείτε να ανατρέχετε κάθε φορά που θα θέλετε να θυμηθείτε κάτι που μελετήσατε.

Ένα θέμα που έχει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία είναι η συμπεριφορά των μαθητών και η διάρκεια της επίσκεψης. Χρειάζεται σεβασμός απέναντι στο χώρο αλλά και στους υπόλοιπους επισκέπτες.

• Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης

Αν συμμετέχετε σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, μείνετε μαζί με την ομάδα σας και συνεργαστείτε με τον ερμηνευτή του μουσείου: Ο χωρισμός των ομάδων, το μοίρασμα των φυλλαδίων, η παρότρυνσή σας για έρευνα, η επίβλεψη των μαθητών αποτελούν σημαντική βοήθεια.

Αν είστε μόνοι, βοηθήστε τα παιδιά να ερευνήσουν το χώρο, κα να βιώσουν μια ευχάριστη εμπειρία. Καλό θα ήταν να έχετε ετοιμάσει και να κάνετε με τα παιδιά κάποιες δραστηριότητες (θεατρικό παιχνίδι, κατασκευές, συμπλήρωση φυλλαδίου κ.λπ)

• Μετά την επίσκεψη

Όταν επιστρέψετε και χωρίς να έχει περάσει αρκετός καιρός από την επίσκεψη, συζητήστε με τα παιδιά: Τι τους άρεσε από όσα είδαν; Τι δεν τους άρεσε; Γιατί; Με τι θα ήθελαν να ασχοληθούν στην επόμενη επίσκεψη;

Μπορείτε:

- να οργανώσετε μια έκθεση με έργα που κατασκευάσατε (ζωγραφιές και άλλες κατασκευές με ό, τι σας έκανε εντύπωση ή με φωτογραφικό υλικό από την επίσκεψη),
- να δραματοποιήσετε κάτι από όσα είδατε
- να επινοήσετε μια δική σας ιστορία, το δικό σας μύθο σχετικά με ένα έκθεμα,
- να ζητήσετε από τα παιδιά να ερευνήσουν και να συγκεντρώσουν πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο θέμα (σε ομάδες, ζευγάρια, ή ατομικά) και να ανακοινώσουν τα αποτελέσματα στην τάξη,
- να εμπλουτίσετε τη «γωνιά» του Μουσείου με νέο υλικό,
- να δημιουργήσετε στην τάξη το δικό σας Μουσείο (αού αποφασίσετε με τα παιδιά τι εκθέματα θα έχει και θα τα βοηθήσετε στην καταγραφή και στην ταξινόμηση).

2. ΙΣΤΟΡΙΑ**Γ' ΤΑΞΗ****Προτεινόμενοι εκπαιδευτικοί φάκελοι-μουσειοσκευές**

- « Το Δωδεκάθεο»-Κέντρο Μελετών Ακρόπολης, Χατζηασλάνη-ΜΕΛΙΝΑ
- « Ομήρου Ιλιάδα. Ανάμεσα στο μύθο και στην πραγματικότητα»-ΥΠΠΟ/ΤΑΠ
- « Η Παλαιολιθική εποχή»- Μελίνα ΥΠΠΟ
- « Η νεολιθική εποχή»- Μελίνα ΥΠΠΟ-Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης
- « Αρχαιολογικός χώρος Διμηνίου»-Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Ο νεολιθικός πολιτισμός του Δισπηλιού. Μια προϊστορική Λιμνούπολη» -Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Ο νεολιθικός πολιτισμός στη Θράκη»-Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Κυκλαδικός Πολιτισμός»-Μελίνα - Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης
- « Κυκλαδικός Πολιτισμός»-Μουσείο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

- «Παιχνίδι-Τόμπολα με θέμα τον Κυκλαδικό Πολιτισμό, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης»
- «Ο Μινωικός πολιτισμός», Μελίνα-ΥΠΠΟ-ΥΠΕΠΘ, 1998
- «Ο Μυκηναϊκός πολιτισμός», Μελίνα-ΥΠΠΟ, 1998
- «Στα ίχνη της γραφής» ΥΠΠΟ, 1997 που διανέμεται δωρεάν από το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΥΠΠΟ

Προτεινόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα

- «Τα ευρήματα του Ακρωτηρίου Θήρας» Μελίνα ΥΠΠΟ
- «Η ψυχαγωγία των Μινωιτών»
- «Η Κρήτη των Πρώτων ανακτόρων»
- «Το εμπόριο στο Μινωικό πολιτισμό»
- «Το ανάκτορο των Μαλλίων και η μινωική σφραγιδογλυφία»
- «Η Μυκηναϊκή συλλογή του ΕΑΜ» Μελίνα ΥΠΠΟ
- «Η ζωή στο μυκηναϊκό ανάκτορο» Μελίνα
- «Τον καιρό των Μυκηναίων στη Φθιώτιδα» Μελίνα-ΥΠΠΟ

Προτεινόμενα μουσεία για επίσκεψη

- Μουσείο Λαϊκών Οργάνων
- Νεολιθικό Διμήνι
- Μουσείο Δισπηλιού Καστοριάς
- Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής
- Μουσείο Κυκλαδικής τέχνης
- Αίθουσα της Θήρας του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου
- Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
- Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου
- Αρχαιολογικός χώρος Μοναστηρακίου Αμαρίου,
- Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου
- Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων,
- Ανάκτορο Μαλλίων
- Μυκηναϊκή Αίθουσα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου,
- Αρχαιολογικό μουσείο Θήβας
- Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας

Πρόταση εικονικών επισκέψεων

- Σε κάθε πρόταση για επίσκεψη σε μουσεία στις αντίστοιχες περιόδους προτείνεται η εικονική περιήγηση σε περίπτωση αδυναμίας οργάνωσης επίσκεψης σε κάποιο από τα προτεινόμενα μουσεία ή αντίστοιχα στην περιοχή που ζουν οι μαθητές.

Σχεδιασμός του προγράμματος από τον εκπαιδευτικό του σχολείου

Η επιτυχία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος προϋποθέτει την προετοιμασία, την ενημέρωση και τον προγραμματισμό εκ μέρους του εκπαιδευτικού.

Προϋποθέσεις:

- Η προηγούμενη γνωριμία του εκπαιδευτικού με το μουσείο ή τον αρχαιολογικό χώρο.
- Ο εντοπισμός των δυνατοτήτων και των δυσκολιών που αυτό εμπεριέχει.
- Η επιλογή των διαδρομών που θα ακολουθηθούν και των αντικειμένων που θα αποτελέσουν τον πυρήνα της εφαρμογής και των ερευνητικών ερωτημάτων, στα οποία θα κληθούν να απαντήσουν οι μαθητές.
- Η βιβλιογραφική ενημέρωση από τις διαθέσιμες πηγές.
- Ο καθορισμός των γνωστικών της σχολικής ύλης με τις οποίες μπορούν να επιχειρηθούν διασυνδέσεις για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση της επίσκεψης.
- Ο προγραμματισμός της επίσκεψης μετά από τη διδασκαλία της αντίστοιχης ενότητας, ώστε να εξασφαλιστεί το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο.
- Η αντιμετώπιση όλων εκείνων των πρακτικών ζητημάτων και των δυσκολιών που θέτει η σχολική και η μουσειακή πραγματικότητα.
- Η χρονική διάρκεια του προγράμματος δεν πρέπει να ξεπερνά τη μιάμιση ώρα, ώστε να μην προκαλέσει κόπωση στους μαθητές.

Γενικοί στόχοι-Οι δραστηριότητες αυτές βοηθούν τους μαθητές:

- Να διαπιστώσουν τις αλληλεπιδράσεις ανθρώπου και φύσης.

- Να αναλύσουν την πορεία του πολιτιστικού φαινομένου.
- Να διευρύνουν και να ζωντανέψουν τη διδακτέα ύλη της Ιστορίας και των άλλων αρχαιογνωστικών μαθημάτων.
- Να αποκτήσουν ζωντανή εθνική ταυτότητα, που να εκδηλώνεται με αγάπη για τη διαφύλαξη του πολιτισμικού περιβάλλοντος

• Η προετοιμασία στην τάξη

Κρίνεται απαραίτητη μια πρώτη γνωριμία με τα μνημεία και το χώρο, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση κάθε λογής εποπτικού υλικού. Οι μαθητές ενημερώνονται για το πρόγραμμα και τους στόχους του και δίνονται οδηγίες για τον τρόπο που θα κινηθούν στο χώρο και άλλες πρακτικές συμβουλές. Κατά τη φάση αυτή οι μαθητές διατυπώνουν ερωτήματα προς διερεύνηση, τα οποία ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του στη διαμόρφωση του προγράμματος. Τέλος μοιράζονται στους μαθητές τα έντυπα του εκπαιδευτικού προγράμματος που έχει σχεδιάσει ο εκπαιδευτικός.

Οι δραστηριότητες πρέπει να είναι σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να ενεργοποιούν τη φαντασία και να οξύνουν την παρατηρητικότητα των μαθητών. Μέσα από τις κατάλληλες ερωτήσεις καθοδηγείται το βλέμμα και ενεργοποιούνται οι αισθήσεις για μια επίσκεψη-εξερεύνηση. Μέσα από το παιχνίδι των ερωτήσεων τα παιδιά συγκεντρώνουν την προσοχή τους σε ορισμένα έργα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και οδηγούνται σε συμπεράσματα που βασίζονται σε σωστή και γόνιμη παρατήρηση. Έτσι ένα καλά σχεδιασμένο έντυπο μπορεί να κατευθύνει μια επίσκεψη ως προς το χώρο που θα χρησιμοποιηθεί, τα αντικείμενα που θα εξεταστούν και τη γνώση που θα αποκτηθεί.

Το έντυπο αυτό μπορεί να περιέχει σχέδια αναπαράστασης των μνημείων, φωτογραφίες αρχαιολογικών ευρημάτων που ανακαλύφθηκαν στο συγκεκριμένο χώρο και φιλοξενούνται σε κάποιο μουσείο, και οι οποίες σταθεροποιούν μνήμη και γνώσεις, καθώς και κάποιες δραστηριότητες που ευχαριστούν και ξεκουράζουν τα παιδιά, όπως η λύση ενός σταυρολέξου, η αποκρυπτογράφηση μιας επιγραφής, ζωγραφική κτλ. Το σχετικό υλικό μπορεί να αναζητηθεί στην κατάλληλη βιβλιογραφία, αλλά και στο διαδίκτυο, που τώρα μας διευκολύνει αρκετά. Χρήσιμο από κάθε πλευρά είναι το υλικό που έχει εκπονηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος **Μελίνα** και αφορά εκπαιδευτικά προγράμματα επισκέψεων σε μουσεία, μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους σε όλη την Ελλάδα. Περιλαμβάνουν βιβλίο το δάσκαλο, για το μαθητή, δραστηριότητες και παιχνίδια (<http://www.prmelina.gr/a4.htm>). Κάθε παιδί, μετά το τέλος της επίσκεψης, παίρνει μαζί του το έντυπο αυτό με τις κυριότερες πληροφορίες που αποκόμισε. Αυτό θα χρησιμεύει στην αξιολόγηση του προγράμματος που θα γίνει στη σχολική αίθουσα.

Αξιολόγηση του προγράμματος

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει και στο χώρο της επίσκεψης αλλά και στη σχολική αίθουσα. Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί τον τρόπο που δουλεύουν οι μαθητές, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τις απαντήσεις που δίνουν στα ερευνητικά ερωτήματα, ώστε, αν χρειαστεί να προχωρήσεις στις απαραίτητες βελτιώσεις. Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για διαμορφωτική αξιολόγηση. Η αξιολόγηση όμως μπορεί να συνεχιστεί και στη σχολική αίθουσα. Επιστρέφοντας την άλλη μέρα στο σχολείο, συζητούμε τις εμπειρίες και τις εντυπώσεις μας. Για να αποβεί πιο γόνιμη η επίσκεψη, μπορεί να συνδυαστεί με διαθεματικές δραστηριότητες των παιδιών μέσα στην τάξη (π.χ. γλωσσικά, καλλιτεχνικά μαθήματα) εμπνευσμένες από την επίσκεψή τους. Μετά τη χαρά και το ενδιαφέρον έρχεται η έκφραση της προσωπικής τους δημιουργίας. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι η συγγραφή μιας έκθεσης, όπου οι μαθητές ασκούν κριτική και αξιολογούν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν, μια ζωγραφιά, ένα κείμενο για τη σχολική εφημερίδα, ένα θεατρικό παιχνίδι κ.ά.

Ο εκπαιδευτικός αντλεί δεδομένα, τα οποία θα του επιτρέψουν να εκτιμήσει το βαθμό επίτευξης των στόχων που είχαν τεθεί και θα τον βοηθήσουν στην οργάνωση του επόμενου προγράμματος με μεγαλύτερη επιτυχία.

Ένα παράδειγμα εκπαιδευτικού προγράμματος που αφορά στον αρχαιολογικό χώρο των Μυκηνών μπορείτε να βρείτε στο Μαιστρέλλης Σ.: «Σχολείο και αρχαιολογικοί χώροι. Σχεδιάζοντας ένα αρχαιολογικό πρόγραμμα», περ. Τα εκπαιδευτικά, τ.75-76(2005), σελ.77-79

Αξιοποίηση της μουσειοσκευής

Εκτός όμως από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που φέρνουν το Σχολείο στο Μουσείο, υπάρχει και η δυνατότητα να έρθει το Μουσείο στο Σχολείο με τις εκπαιδευτικές μουσειοσκευές. Η μουσειοσκευή είναι μια βαλίτσα που περιέχει ποικίλο υλικό (πρωτότυπα αντικείμενα, αντίγραφα αρχαιολογικών ευρημάτων πρώτες ύλες, έντυπο υλικό, διαφάνειες, ταινίες video, οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς, προτάσεις για δραστηριότητες και κατασκευές) με ένα συγκεκριμένο θέμα. Το υλικό αυτό έχει επιλεγεί και κατασκευαστεί, για να εξυπηρετήσει ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σκοπό.

Η μουσειοσκευή είναι ένα παιδαγωγικό μέσο, το οποίο έχει τα παρακάτω πλεονεκτήματα:

- Είναι ευέλικτο και προσαρμόζεται εύκολα σε διαφορετικές συνθήκες (ηλικία, ενδιαφέροντα μαθητών).
- Δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να χρησιμοποιήσει το υλικό που του παρέχει, όπως ταιριάζει στον προγραμματισμό του και στη διδακτέα ύλη, να απασχολήσει τους μαθητές του σε ώρες που τον εξυπηρετούν ή να επανέλθει στο θέμα, όπως εκείνος νομίζει.
- Δίνει δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να λειτουργήσει ως εμπνευστής, αφού η αξιοποίηση του πολύμορφου υλικού εναπόκειται στον ίδιο.
- Κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών και εξασφαλίζει την ενεργό συμμετοχή τους, αφού τους παρέχει τη δυνατότητα να πάρουν τα διάφορα αντικείμενα στα χέρια τους και να τα περιεργασθούν από κοντά. Η εμπειρία μιας γνωριμίας με το μουσειακό αντικείμενο έχει αναντικατάστατη εκπαιδευτική αξία.
- Εξασφαλίζει την ταχύτερη γνώση και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας του παιδιού μέσα από την εποικοδομητική συνεργασία. Τα παιδιά, αντλώντας έμπνευση από τα ποικίλα υλικά που περιέχει η μουσειοσκευή και αξιοποιώντας τις γνώσεις που απέκτησαν μπορούν να εκφραστούν δημιουργικά χρησιμοποιώντας το λόγο, την κίνηση, το σχέδιο και άλλες δημιουργικές δραστηριότητες. Έτσι, μέσα από την εμπειρία του «κάνω και μαθαίνω» ικανοποιούνται ταυτόχρονα μαθησιακοί και ψυχαγωγικοί στόχοι.
- Βοηθά στην πολιτιστική αποκέντρωση και «υλοποιεί τη «θέληση» των Μουσείων να επεκτείνουν την εκπαιδευτική δραστηριότητά τους και πέρα από τα στενά όρια του κτιρίου τους. Αυτό επιτυγχάνεται με τη δυνατότητα δανεισμού των μουσειοσκευών τους στους εκπαιδευτικούς όλης της επικράτειας. Με τον τρόπο αυτό καλύπτεται η ανάγκη των μαθητών απομακρυσμένων περιοχών, που δύσκολα μπορούν να επισκεφτούν το Μουσείο.
- Παρέχει τη δυνατότητα μιας άρτιας προετοιμασίας της επίσκεψης σε Μουσείο, καθώς προσφέρει την ευκαιρία για μια πρώτη γνωριμία με τις συλλογές του.

Όπως ήδη αναφέραμε, η ενεργοποίηση του ποικίλου υλικού, που περιέχει η μουσειοσκευή, εναπόκειται στον εκπαιδευτικό. Η προσέγγιση κάθε θέματος και η σύνθεση θα έχει πάντα την προσωπική του σφραγίδα.

Μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να γίνει στην ενότητα Κυκλαδικός Πολιτισμός με την αξιοποίηση της Μουσειοσκευής του Μουσείου Κυκλαδικής τέχνης. Μια διδακτική πρόταση, που αφορά όμως μαθητές της Α΄ Γυμνασίου, μπορείτε να βρείτε στο Μαιστρέλλης, Σ.: «Αξιοποίηση της μουσειοσκευής στη διδασκαλία της Ιστορίας», περ. ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, τ. 107(2003), σελ.46-53, και να την προσαρμόσετε στις ανάγκες των μικρών μαθητών. Για επισκέψεις στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους βλέπε βιβλιογραφία.

Δ΄ ΤΑΞΗ

Εκπαιδευτικοί φάκελοι- Μουσειοσκευές

- « Αρχαία τέχνη»-Μουσείο Μπενάκη
- « Γλώσσα και γραφή» Μουσείο Μπενάκη /μουσειοσκευή
- « Η γέννηση της γραφής» Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
- « Τα μαντεία στην αρχαία Ελλάδα» Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Ο αθλητισμός στην αρχαία Ελλάδα» Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Από τη Μήδεια στη Σαπφώ» Μελίνα-ΥΠΠΟ
- « Ηριδανός, το ποτάμι της αρχαίας πόλης», Ταμείο αρχαιολογικών Πόρων, 1996
- « Ο δημόσιος βίος του Αθηναίου πολίτη », Ταμείο αρχαιολογικών Πόρων
- « Πάμε στην Ακρόπολη» /μουσειοσκευή Μουσείου Ακρόπολης
- « Ένας αρχαίος ναός»/μουσειοσκευή Μουσείου Ακρόπολης

Εκπαιδευτικά προγράμματα

- « Το χαμόγελο του Κούρου»-Μελίνα
- « Μια μέρα Στην Ακρόπολη, αναζητώντας τη θεά Αθηνά»
- « Μια μέρα στην Ακρόπολη αναζητώντας τη θεά Αθηνά»- Μουσείο Ακρόπολης
- « Πάμε στην ακρόπολη» -Μουσείο Ακρόπολης
- «Πάμε στον περίπατο της Ακρόπολης» -Μουσείο Ακρόπολης
- « Οι θεοί του Ολύμπου στη ζωφόρο του Παρθενώνα»-Κέντρο Μελετών Ακρόπολης

Προτάσεις επίσκεψης σε μουσεία	
	• Ακρόπολη • Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας • Μουσείο Μπενάκη • Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης • Αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας -Πέλλας-Δίου
Εικονικές επισκέψεις	
	• ΥΠΠΟ Ηλεκτρονικός κατάλογος των ελληνικών μουσείων • Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού • Μουσείο Μπενάκη • Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης • Αρχαιολογικό χώρο Πλαταιών μέσω ΥΠΠΟ • Αρχαιολογικό χώρο Δήλου μέσω ΥΠΠΟ
Οι μουσειοσκευές και η χρησιμότητά τους	
Οι μουσειοσκευές είναι μικρές βαλίτσες που φέρνουν το μουσείο στο χώρο του σχολείου και αναφέρονται σε διάφορα θέματα. Περιλαμβάνουν ποικίλο υλικό, όπως αντίγραφα αλλά και πρωτότυπα αντικείμενα, διαφάνειες, φωτογραφίες, βιβλία για επιπλέον ενημέρωση του εκπαιδευτικού, επιλεγμένη βιβλιογραφία, επεξηγηματικά κείμενα, παιχνίδια, προτάσεις για δραστηριότητες και κατασκευές. Οι εκπαιδευτικοί έρχονται σε προσεννόηση με τα μουσεία και δανείζονται τη μουσειοσκευή που εξυπηρετεί τις διδακτικές ανάγκες της ενότητας που εξετάζουν. Τα πλεονεκτήματα της μουσειοσκευής ως μέσου μάθησης και διδασκαλίας μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα σημεία:	
	• Είναι εύχρηστο παιδαγωγικό μέσο και δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να το προσαρμόσει σύμφωνα με τους μαθησιακούς στόχους που έχει θέσει. • Εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, γιατί τους προσφέρει την εμπειρία της άμεσης γνωριμίας με τα μουσειακά αντικείμενα. • Συμβάλλει στην προσέγγιση της γνώσης με τρόπο ταχύτερο και αποτελεσματικότερο και μάλιστα μέσα από ψυχαγωγικές και δημιουργικές δραστηριότητες. • Παρέχει την ελευθερία σε όλους τους μαθητές ακόμη και των δυσπρόσιτων περιοχών να γνωρίσουν και να επεξεργαστούν στο χώρο του σχολείου τους πολύμορφο μουσειακό υλικό. • Επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν το ποικίλο υλικό που έχουν στη διάθεσή τους για να αναδείξουν την τοπική ιστορία.
Η αξιοποίηση της εκπαιδευτικής επίσκεψης μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων	
Σήμερα χρησιμοποιούνται ενεργητικές μέθοδοι διδασκαλίας που έχουν ως κύριο στόχο τους να ωθήσουν το μαθητή στην αναζήτηση και ανακάλυψη της γνώσης. Γι' αυτό προβάλλει επιτακτική η ανάγκη να έλθουν οι μαθητές κοντά στις ιστορικές πηγές, να συλλέξουν πληροφορίες, να τις αξιολογήσουν και να διατυπώσουν τις απόψεις τους μέσα από διαδικασίες γόνιμης διαλεκτικής αντιπαράθεσης. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στους μουσειακούς χώρους, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών επισκέψεων, περιλαμβάνουν οργανωμένες σε θεματικούς κύκλους δραστηριότητες, που βοηθούν τους μαθητές μέσα από μια επικοινωνιακή σχέση να γνωρίσουν το πολιτισμικό περιβάλλον. Στηρίζονται στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και διατηρούν αμετάπλωτο το ενδιαφέρον τους χωρίς να τους προκαλούν κόπωση. Βοηθούν τους μαθητές να αναδείξουν τα ενδιαφέροντά τους και να καλλιεργήσουν τις δεξιότητές τους μέσα από ποικίλες δραστηριότητες, όπως: παιχνίδια μυστηρίου, τεστ παρατηρητικότητας, θεατρικό παιχνίδι, εικαστικές δραστηριότητες, μουσικοκινητικά δρώμενα κ.ά. Οι δραστηριότητες αυτές συμβάλλουν ώστε οι μαθητές:	
	• να αντιληφθούν τη σημασία των αρχαιολογικών ευρημάτων για την ιστορική γνώση, • να ασκήσουν την ικανότητά τους στην ερμηνεία παραγόντων που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των ιστορικών γεγονότων, • να κατανοήσουν τη διαπλοκή των παραγόντων εκείνων που επιδρούν καταλυτικά στη ζωή των ανθρώπων, • να συνδέσουν και να συσχετίσουν με τρόπο τεκμηριωμένο γεγονότα, ευρήματα και δραστηριότητες,

- να αντλήσουν πληροφορίες και να συνθέσουν γνώση για το παρελθόν,
- να διαπιστώσουν τη συνεχή αλληλεπιδραστική σχέση ανθρώπου και φύσης,
- να συνειδητοποιήσουν τη σημασία και την αξία που έχει η διαφύλαξη του πολιτισμικού περιβάλλοντος,

Προκειμένου να έχει επιτυχία ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει ο εκπαιδευτικός:

- να γνωρίζει καλά οτιδήποτε έχει σχέση με το χώρο στον οποίο υλοποιείται το πρόγραμμα,
- να έχει σχετική βιβλιογραφική ενημέρωση,
- να έχει διδάξει προηγουμένως την αντίστοιχη ενότητα και να έχει προετοιμάσει τους μαθητές έτσι ώστε να εξασφαλίσει τη συμμετοχή τους σε όλη την παιδαγωγική διαδικασία,
- να είναι έτοιμος να παρέμβει και να αντιμετωπίσει δυσκολίες που ενδέχεται να ανακύψουν κατά την υλοποίηση του προγράμματος,
- να γνωρίζει τον ακριβή χρόνο διάρκειας του προγράμματος.

Ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος αλλά και κατά την επιστροφή του στην τάξη μπορεί να εκτιμήσει κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που έθεσε, ώστε να σχεδιάσει και οργανώσει καλύτερα το επόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

E' ΤΑΞΗ

Διδακτικές επισκέψεις σε μουσεία και σε ιστορικούς χώρους

Η πιο σημαντική από τις δραστηριότητες του μαθήματος της ιστορίας, με τη διαδικασία σχεδίου εργασίας, είναι η οργάνωση διδακτικών επισκέψεων σε μουσεία και ιστορικούς-αρχαιολογικούς χώρους. Οι επισκέψεις αυτές φέρνουν τους μαθητές σε άμεση επαφή με την ιστορική πραγματικότητα και τους δίνουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν προσωπική εμπειρία για τους τόπους, τους ανθρώπους, τα έργα και τα πράγματα της περιοχής τους, στο φυσικό τους περιβάλλον. Έχουν, ξεκάθαρα, διδακτικούς σκοπούς και πρέπει να ακολουθούν διαδικασία προγραμματισμού, υλοποίησης και αξιοποίησης παρόμοια με οποιαδήποτε άλλη διδασκαλία. Για να έχουν θετικά αποτελέσματα οι επισκέψεις στους χώρους αυτούς ο δάσκαλος είναι ανάγκη:

- Να δημιουργήσει κλίμα «επιθυμίας» στους μαθητές του, παίρνοντας αφορμή από σχετικά κείμενα των βιβλίων της γλώσσας, της ιστορίας ή άλλων μαθημάτων.
- Να επισκεφτεί μόνος το μουσείο-έστω κι αν έχει ξαναπάει- για να έχει πρόσφατη εμπειρία και πληροφόρηση για το χώρο και τα εκθέματα.
- Να επισημάνει τα μέσα και τους τρόπους που θα βοηθήσουν τους μαθητές να αξιοποιήσουν όσα είδαν και άκουσαν στο Μουσείο, μετά την επιστροφή τους στο σχολείο.
- Να πάρει πληροφορίες και στοιχεία, που θα χρειαστούν κατά την επίσκεψη, π.χ.:
Τη θέση του μουσείου ή του αρχαιολογικού χώρου. Την ιστορία και την εξελικτική του διαδρομή. Την εσωτερική τοπογραφία και διαρρύθμισή του. Το ρόλο στη ζωή των ανθρώπων (διαχρονικά). Πρόσωπα και μέσα που μέσα μπορούν να βοηθήσουν στην επίσκεψη του (αυτοκίνητα, φύλακες, ξεναγοί, βιβλία, χάρτες, κάρτες, διαφάνειες κ.ά.) Εκθέματα με θέματα που διδάχτηκαν σε προηγούμενες τάξεις (για συσχετισμό και διαθεματική αξιοποίησή τους). Τους χώρους και τα εκθέματα που θα επισκεφτεί με την τάξη του. Τα διδακτικά μέσα (μουσειοσκευές) που μπορεί να τους διαθέσει το Μουσείο.

Μια παρόμοια ενημέρωση εξασφαλίζει στο δάσκαλο σιγουριά και αυτοπεποίθηση και του δίνει την άνεση να κάνει τον προγραμματισμό του και να συντονίζει την επίσκεψη με τους μαθητές του. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σε ένα μουσείο ή σε ένα αρχαιολογικό χώρο είναι καλό:

- Η τάξη να είναι πειθαρχημένη και να λειτουργεί ως ομάδα.
- Τους μαθητές να «ξεναγεί» ο ενημερωμένος δάσκαλος της τάξης ή μουσειοπαιδαγωγός, με λόγο απλό και όρους κατανοητούς από τα παιδιά.
- Να τηρείται τάξη κατά την επίσκεψη, να βλέπουν όλοι τα σχολιαζόμενα εκθέματα και να μην ενοχλούνται εξαιτίας μας οι άλλοι επισκέπτες.
- Η προσέγγιση των εκθεμάτων να ξεπερνά τα εξωτερικά τους στοιχεία και να αναζητά τον τόπο, το χρόνο, το δημιουργό, τους χρήστες και τις αιτίες κατασκευής τους.
- Οι μαθητές να κρατούν σημειώσεις για ό, τι τους άρεσε ή τους γέννησε απορίες, για να το συζητήσουν στην τάξη ή να συμπληρώσουν τα «φύλλα εργασίας».
- Η ενημέρωση να περιορίζεται στους προγραμματισμένους χώρους και να μην ξεπερνά τα 90' λεπτά, γιατί τα παιδιά κουράζονται.

- Να εθιστούν να σέβονται, να προστατεύουν, να μην αγγίζουν και να μη φθείρουν τα ιστορικά εκθέματα και μνημεία. Η καλύτερη συμβουλή γι αυτό είναι ο λόγος του Γ. Δροσίνη: «Μην πάρεις πέτρα από ναού χαλάσματα, διαβάτη, αν ξαναχτίσουν το ναό, θα λείψει το κομμάτι».

Σε όλες τις φάσεις της επίσκεψης φροντίζουμε να υπάρχει ευχάριστο κλίμα, να μένουμε στους στόχους μας και να απαντούμε, σύντομα, σε ερωτήματα των παιδιών που έχουν σχέση με όσα είδαν ή άκουσαν εκεί. Η αξιοποίηση των επισκέψεων γίνεται στο σχολείο, τις επόμενες μέρες, με εκτεταμένο σχολιασμό των ερωτημάτων που γεννήθηκαν και με διαθεματικές δραστηριότητες των μαθητών, που επεκτείνουν και μονιμοποιούν τη γνώση. Τέτοιες μπορεί να είναι:

- Απεικονίσεις των εκθεμάτων (αγγείων, σκευών, αγαλμάτων) (εικαστικά).
- Κατασκευές με πηλό, πλαστελίνη, χαλκό, γύψο, χαρτί (χειροτεχνία)
- Δραματικές μιμήσεις στάσεων, κινήσεων, εκφράσεων (θεατρική αγωγή)
- Γραπτές εντυπώσεις από την επίσκεψη και συσχετισμός της με προηγούμενες (γλώσσα).
- Συμπλήρωση προετοιμασμένων φύλλων εργασίας, με στοιχεία που συνάντησαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.
- Συσχετισμός όσων είδαν και άκουσαν με άλλα παρόμοια και διαφορετικά που γνώρισαν άλλοτε στο ίδιο ή σε άλλο μουσείο (διαχρονικότητα και διαθεματικότητα).
- Συλλογή βιβλίων, καρτών, διαφανειών και επιλογή των καλύτερων έργων, για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης και της ιστορικής γωνιάς της τάξης τους (γλώσσα και σχολική ζωή).

Στη φάση αυτή μπορούμε να μιλήσουμε για τα υλικά των εκθεμάτων που είδαμε στο Μουσείο (πηλός, πέτρα, ξύλο, μάρμαρο, χαλκός, σίδηρος, χρυσός, ελεφαντόδοντο, μετάξι κ.ά.), αλλά και για τους τεχνίτες, την τέχνη τους και τα όνομά τους (πηλοπλάστης, αγγειοπλάστης, ξυλουργός, χαλκουργός, μαρμαράς, γλύπτης, ζωγράφος, μεταξουργός). Η προσέγγιση αυτή διευκολύνει τις διαθεματικές συνδέσεις με το έργο καθενός, αλλά αναδεικνύει και τη συμβολή τους στην τέχνη και τον πολιτισμό της εποχής τους.

Οι επισκέψεις, κατά προτεραιότητα, πρέπει να γίνονται σε μουσεία και χώρους της περιοχής του σχολείου που έχουν σχέση με την ιστορία της τάξης που φοιτούν οι μαθητές (Γ' και Δ' αρχαιολογικό Μουσείο ή τόπο, Ε' σε βυζαντινό Μουσείο, εκκλησία ή κάστρο, ΣΤ' σε νεοελληνικό-ιστορικό Μουσείο ή σχετικό ιστορικό τόπο). Ο χρόνος επίσκεψης είναι καλό να συνδυάζεται με το χρόνο διδασκαλίας μαθημάτων, των οποίων οι πηγές ή μαρτυρίες θα συναντήσουμε στο Μουσείο. Αν όμως η επίσκεψη γίνει νωρίτερα είναι σκόπιμο να μείνουμε ιδιαίτερα μπρος στα σχετικά εκθέματα, να τα παρατηρήσουμε προσεκτικά και να τονίσουμε «ότι γι' αυτά θα μιλήσουμε αναλυτικά και στην τάξη μας». Ίδια ουσιαστική αναφορά πρέπει να γίνει στην τάξη για τα εκθέματα που οι μαθητές θα δουν σε μελλοντική επίσκεψη. Γι αυτό είναι καλό στις επισκέψεις αυτές οι μαθητές να έχουν μαζί τους το σχολικό βιβλίο της ιστορίας τους και να κάνουν επιτόπου τους αναγκαίους συσχετισμούς των μαθημάτων του με τα εκθέματα του μουσείου.

Εκτιμώντας τη σημασία της σημαντικής δραστηριότητας, μπορούμε να πούμε ότι:

«Μια καλά οργανωμένη επίσκεψη, σε μουσείο ή σε αρχαιολογικό χώρο, δικαιώνει όλους τους συντελεστές της και ιδιαίτερα τους μαθητές. Εδώ οι τόποι γίνονται γι' αυτούς βατοί, οι χρόνοι κατανοητοί και τα πρόσωπα γνώριμα. Η ιστορία γίνεται ζωή. Και αυτοί, σιγά-σιγά, νιώθουν πως είναι στη θέση των ανθρώπων που έπλασαν τα πράγματα ή έπραξαν τα γεγονότα. Έχουν την αίσθηση της ανθρώπινης συνέχειας. Και αυτός είναι ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της ιστορίας και της εκπαίδευσης.

3.ΜΟΥΣΙΚΗ

A' & B' ΤΑΞΗ

Μουσειακή εκπαίδευση

Κάθε εκπαιδευτικό σύστημα φιλοδοξεί να υπηρετήσει την πολιτιστική του κληρονομιά. Η νέα εκπαιδευτική άποψη επιζητεί την καθημερινή έρευνα στην τάξη και τη δημιουργική συμμετοχή των παιδιών σε καινοτόμους δραστηριότητες, «προκαλώντας» έτσι τη συνάντηση των Τεχνών. Η παιδαγωγική προοπτική της πολιτισμικής αγωγής, η αναζήτηση της αισθητικής διάστασης της διδασκτέας ύλης και η συναφής καλλιτεχνική δραστηριότητα φαίνεται να διευρύνουν σημαντικά την παιδαγωγική εμβέλεια της μουσικής στην εκπαίδευση (Αργυρίου, Μ. & Λουλάκη, Ε. 2009). Τα μουσεία και οι συλλογές τους αποτελούν εγγενή στοιχεία του πολιτισμικού μοντέλου της νεότερης Ευρώπης, αλλά και του επηρεασμένου από την Ευρώπη κόσμου. Αποτελούν συγχρόνως κομμάτι της ιστορίας και της φιλοσοφίας της γνώσης τόσο στις ανθρωπιστικές όσο και στις θετικές επιστήμες. Στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα ο παιδευτικός ρόλος του μουσείου επαναδιατυπώνεται. Το

μουσείο δεν αντιμετωπίζεται πια ως ένας αμερόληπτος διδακτικός μηχανισμός που παρουσιάζει ουδέτερα τις αποδείξεις για την «αλήθεια» του κόσμου, που εικονογραφεί ευθύγραμμα τα σχολικά βιβλία, που εμφυτεύει γνώσεις σε παθητικούς δέκτες, που νομιμοποιείται να επιβάλλει αισθητικές αξιολογήσεις και κρίσεις (Τσιτούρη, 2002). Αντίθετα, ο παιδευτικός ρόλος του μουσείου σήμερα ανιχνεύεται στη δυνατότητα που παρέχει για πολλαπλές αναγνώσεις του υλικού πολιτισμού, στη δυνατότητα να προσφέρει στις διαφορετικές κατηγορίες κοινού τα κατάλληλα εργαλεία για την κατανόηση των εκθεμάτων, στη δυνατότητα, τέλος, να υποστηρίζει την κριτική γνώση (Hooper-Greenhill, 1999). Στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εκπονούνται από τα μουσεία εντάσσονται πολλές κατηγορίες δραστηριοτήτων, με στόχο την ενίσχυση της εξωστρέφειάς τους: κινητές θεματικές εκθέσεις, παραγωγή εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού, φορητές θεματικές βαλίτσες. Ο στόχος είναι σαφής: η επικοινωνία και η εκπαίδευση του κοινού στον πολιτισμό. Ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για συγκεκριμένο εκθεσιακό υλικό προϋποθέτει τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κάθε ομάδας που θα συμμετάσχει, ώστε όχι μόνο να ικανοποιηθούν οι συγκεκριμένοι μορφωτικοί στόχοι των δραστηριοτήτων, αλλά μέσα από δημιουργικές και ευχάριστες διαδικασίες να προετοιμαστούν οι μαθητές θετικά για τις επόμενες μουσειακές εμπειρίες. Ειδικότερα για το μάθημα της Μουσικής, εκπονούνται πολλά προγράμματα στο Μουσείο Λαϊκών Οργάνων του Φοίβου Ανωγειανάκη, στο Κέντρο Μελετών του Μουσείου Ακρόπολης (με πρόγραμμα για τα αρχαία ελληνικά όργανα) στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης (με μουσικές εκδόσεις και εκδηλώσεις), στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο (με εκπαιδευτικό υλικό για τη μουσική των Ελλήνων του 18^{ου} και του 19 ου αιώνα κ.α.). Τα οφέλη από μια επίσκεψη των μικρών μαθητών σε μουσείο προέρχονται από την εξοικειώσή τους με το χώρο του, και από την προσδοκώμενη ευαισθητοποίησή τους με τη νεότερη πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και με τη διαφύλαξη και την προβολή της ιστορικής μνήμης. Το μουσείο μπορεί να αποτελέσει ένα δυναμικό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού που επιχειρεί να υπερβεί τους περιορισμούς και τις περιχαράκωσεις του στενού Αναλυτικού Προγράμματος, του εκπαιδευτικού που αναζητά τρόπους για να ξεπεράσει τη μηχανιστική πολυδιάσπαση των επιστημονικών πεδίων, του εκπαιδευτικού που αντιλαμβάνεται το ρόλο του όχι ως απλού αναμεταδότη πληροφοριών, αλλά ως παιδαγωγού που οδηγεί τους μαθητές του στα μονοπάτια της κριτικής γνώσης, μαθαίνοντας μαζί τους.

Προτεινόμενα Εκπαιδευτικές δραστηριότητες

- Μουσείο Λαϊκών Οργάνων του Φοίβου Ανωγειανάκη- *Πρόγραμμα για τα αρχαία ελληνικά όργανα*
- Κέντρο Μελετών του Μουσείου Ακρόπολης- *Πρόγραμμα για τα αρχαία ελληνικά όργανα*
- Μουσείο Λαϊκής Τέχνης *μουσικές εκδόσεις και εκδηλώσεις*
- Εθνικό Ιστορικό Μουσείο *με εκπαιδευτικό υλικό για τη μουσική των Ελλήνων του 18^{ου} και του 19 ου αιώνα*
- Ίδρυμα Γουλανδρή-Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης *«Λύσις και Τιμαρέτη: η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα».*

Μουσειοσκευές

- Οι μουσικές της Ελλάδας μέσα από το Θέατρο Σκιών»-ΥΠΠΟ

Προτεινόμενες επισκέψεις

- Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων

4.ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΤΑΣΗ

Μουσείο είναι ένα ίδρυμα, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό την έρευνα, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Κάθε μουσείο έχει και έναν τίτλο, ο οποίος προέρχεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των έργων ή των αντικειμένων ή από το χώρο που βρίσκεται το μουσείο ή από το συλλέκτη ή το δωρητή ή από τον καλλιτέχνη του οποίου τα έργα εκτίθενται. Μια επίσκεψη στο μουσείο αποτελεί λαμπρή ευκαιρία να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με αυθεντικά έργα Τέχνης. Πριν από την επίσκεψη των μαθητών προηγείται επίσκεψη του δασκάλου, ο οποίος εξοικειώνεται με τους χώρους, ενημερώνεται από τον επιμελητή της έκθεσης για τον τρόπο παρουσίασης των έργων (θεματικά, χρονολογικά, κατά καλλιτέχνη κ.λ.π.), εντοπίζει τα έργα που σκοπεύει να παρουσιάσει για να

μελετήσουν οι μαθητές του, συγκεντρώνει εποπτικό υλικό (αφίσες, καταλόγους έκθεσης κ.λπ) για να το παρουσιάσει στην τάξη και να προσελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών. Οι μαθητές μελετούν το υλικό και συζητούν για τις φωτογραφίες που τους εντυπωσιάζουν, το θέμα και τον τίτλο της έκθεσης. Δίνουν πιθανές ερμηνείες του τίτλου, εντοπίζουν άλλα έργα των καλλιτεχνών στα βιβλία τους. Αν δεν έχει γίνει επίσκεψη σε τέτοιους χώρους στο παρελθόν, γίνεται συζήτηση για τους τρόπους συμπεριφοράς μας σ' αυτούς. Τονίζουμε στους μαθητές πως μπορούν: α) να παρατηρούν και να απολαμβάνουν ένα έργο τέχνης από κάποια απόσταση(από 1 μέτρο και περισσότερο και ανάλογα με το μέγεθος του έργου) β) να πλησιάζουν ένα έργο για να δουν ή να ανακαλύψουν τα υλικά ή τον τρόπο τεχνικής-κατασκευής.

Στο μουσείο, οι επισκέπτες «μπορεί» να παρατηρούν τα έργα και να εμπνέονται ή να τα αντιγράφουν. Γι' αυτό μερικές φορές συναντάμε επισκέπτες να κάθονται μπροστά σε κάποιο έργο και να σχεδιάζουν ή να ζωγραφίζουν. Μετά την περιήγηση και τη συζήτηση κάποιου φύλλου εργασίας που έχει σχεδιάσει ο δάσκαλος (παράδειγμα φύλλου εργασίας προτείνεται στο Τετράδιο Εργασιών αυτού του κεφαλαίου), οι μαθητές δημιουργούν τα έργα τους κατά την επιστροφή τους στην τάξη.

Το κτίριο του Μουσείου είναι και το ίδιο έργο Τέχνης και μπορεί να σχολιαστεί κατά την επίσκεψη ή να αποτελέσει ανεξάρτητο μάθημα ή επέκταση του κεφαλαίου με το θέμα «Μακέτα». Ένα μουσείο συχνά περιλαμβάνει και άλλους χώρους επισκέψιμους για το κοινό εκτός από τους εκθεσιακούς χώρους, όπως: βιβλιοθήκη-αναγνωστήριο,πωλητήριο, αναψυκτήριο, αμφιθέατρο και χώρους για την παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα εργαστήρια για τη συντήρηση των έργων Τέχνης ίσως επιτραπεί στους μαθητές να τα επισκεφτούν ύστερα από άδεια του Υπεύθυνου του Μουσείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ-ΕΓΚΥΚΛΙΕΣ

Σχολικό έτος 2007-2008
4/9/2007
«Εκπαιδευτικά Προγράμματα και εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο για την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2007»
Σας ενημερώνουμε ότι το Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο θα παρουσιάσει για της περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2007 τα ακόλουθα εκπαιδευτικά προγράμματα: 1. «Από τον αρχαίο κόσμο στο βυζαντινό», 2» Λύχνοι τσούγκες, και αγνύθες: στιγμές από τη ζωή στο βυζαντινό σπίτι» 3. «Από την καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο» 4. « Χριστουγεννιάτικο εργαστήρι για παιδιά» Παράλληλα οι εκπαιδευτικοί Α' βάθμιας και Β' βάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να οργανώσουν εκπαιδευτική επίσκεψη στους χώρους του Μουσείου με τη σχολική τους ομάδα. Για τους εκπαιδευτικούς που θα συνοδεύουν τις σχολικές ομάδες σε εκπαιδευτικές επισκέψεις, προτείνεται να προηγούνται ενημερωτικές συναντήσεις γνωριμίας με το νέο Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο και τις εκπαιδευτικές του δυνατότητες.
5/9/2007
«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Βιοτεχνικού-Βιομηχανικού Εκπαιδευτικού Μουσείου
Σας πληροφορούμε ότι το Βιοτεχνικό-Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο υλοποιεί Εκπαιδευτικά Προγράμματα για πέμπτη συνεχή σχολική χρονιά. Τα προγράμματα, τα οποία πραγματοποιούνται στο χώρο του Μηχανουργείου στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου και στα Μουσεία Λαυρεωτικής απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να γνωρίσουν οι μαθητές τους τρόπους εξόρυξης, τα εργαλεία των μεταλλωρύχων, αλλά και τα ίδια τα μεταλλεύματα, να πληροφορηθούν τον τρόπο παραγωγής των αρχαίων αγγείων καθώς και τις τεχνικές ανασκαφής, αλλά και να έρθουν σε επαφή με το νεώτερο μεταλλευτικό Λαύριο. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αναπτύσσονται σε τρεις θεματικές ενότητες: 1^η Θεματική Ενότητα: «ΠΙΕΤΡΩΜΑ, ΟΡΥΚΤΟ, ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑ» Στην ενότητα αυτή υλοποιούνται τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα: «Εξόρυξη και Μεταλλεία στη Λαυρεωτική» και «Εργαστήριο και Πειράματα», τα οποία απευθύνονται σε μαθητές Ε' και ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. 2^η Θεματική Ενότητα: «ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ» Στην ενότητα αυτή υλοποιούνται τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα: «Πώς Γίνεται μία Ανασκαφή;», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Δ' - ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. «Μία μέρα στο Μουσείο τα Πιάτα Γίνανε Πινάκια...», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Νηπιαγωγείου και Α' και Β' τάξης Δημοτικού. «Πώς εργάζονταν οι Αρχαίοι», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Γ' - ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. «Η Σημασία του Ακρωτηρίου του Σουνίου», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Γ' - ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. 3^η Θεματική Ενότητα: «ΝΕΩΤΕΡΟ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΟ ΛΑΥΡΙΟ» Στην ενότητα αυτή υλοποιούνται τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα: «Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας εργάτης», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Νηπιαγωγείου, Α' και Β' τάξης Δημοτικού. «Βάλε τα ρούχα της δουλειάς», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Νηπιαγωγείου και Α' και Β' τάξης Δημοτικού. «Εργαλεία και Μηχανές», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Γ' - ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. «Η μεταλλουργία στην παλιά Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Ε' και ΣΤ' Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

«Ανάκληση Αναμνήσεων: Τι θυμάμαι από την παλιά Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Δ΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού και σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

12/9/2007

«Εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου»

Σας ενημερώνουμε ότι στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο θα λειτουργήσουν για το σχολικό έτος 2007-2008 τα παρακάτω εκπαιδευτικά προγράμματα:

A. Νέα εκπαιδευτικά προγράμματα

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «“Ποιος να έμενε εδώ;” Τα Σπίτια στην Προϊστορική Σαντορίνη»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Γ΄ Δημοτικού και σκοπός του είναι η γνωριμία των μαθητών με την οικιστική αρχιτεκτονική και τον εξοπλισμό των σπιτιών του προϊστορικού οικισμού στο Ακρωτήρι της Θήρας, μέσα από την συζήτηση, την έρευνα, το παιχνίδι ρόλων και την ζωγραφική.

B. Συνεχιζόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα:

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «ΖΩΝΤΑΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΣ»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 5-7 ετών (Νηπιαγωγείου και Α΄ και Β΄ τάξεων Δημοτικού) και σκοπός του είναι να εξοικειωθούν με το Μουσείο και τις αρχαιότητες.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «ΧΑΙΡΕ ΚΑΙ ΠΙΕΙ Η ΑΛΛΙΩΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΜΑΣ!»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δ΄ Δημοτικού και σκοπός του είναι η προσέγγιση του καθημερινού βίου και της τέχνης των αρχαίων Ελλήνων μέσα από την εξοικείωση των παιδιών με τα αγγεία πόσεως. Πραγματοποιείται κάθε Τετάρτη στις ώρες 10:00- 11:30 και διαρκεί ως και τον Μάιο του 2008, ενώ οι σχολικές μονάδες δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα 25 άτομα.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για μαθητές Ειδικής Αγωγής «ΤΟ ΜΑΤΙ ΑΚΟΥΕΙ»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε κωφούς μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου από τη χώρα μας καθώς και επισκέπτες από το εξωτερικό.

Επιπροσθέτως σας πληροφορούμε ότι το Μουσείο διαθέτει το έντυπο εκπαιδευτικό δανειστικό υλικό «ΜΕΛΙΝΑ», το οποίο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προμηθευτούν και σε μορφή pdf στην ιστοσελίδα: www.culture.gr

Παράλληλα το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο διαθέτει το εκπαιδευτικό δανειστικό υλικό «Μελίνα» με τα εξής θέματα: «Το Χαμόγελο του Κούρου», για μαθητές Δ΄ Δημοτικού «Άνθρωποι, Λιοντάρια και Χρυσός», «Φύση, Θάλασσα και Ζωή», για μαθητές Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού, καθώς και τον εκπαιδευτικό φάκελο με τίτλο «ΑΓΩΝ. Το πνεύμα της άμιλλας στην αρχαία Ελλάδα» για μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου.

Η συμμετοχή στα προγράμματα και ο δανεισμός του εκπαιδευτικού υλικού είναι δωρεάν.

«Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών»

Σας ενημερώνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 2007-2008 το Νομισματικό Μουσείο πραγματοποιεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές της Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, καθώς και σε μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα έχει θέμα «Το νόμισμα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο» και πραγματεύεται την γένεση του νομίσματος, την διάδοση, την τεχνική κατασκευής και τις παραστάσεις, ενώ γίνεται και ιδιαίτερη μνεία στο κτίριο που στεγάζει το Μουσείο, το Ιλίου Μέλαθρον, άλλοτε κατοικία του Ερρίκου Σλήμαν.

Η συμμετοχή στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι δωρεάν.

21/9/2007

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης»

Σας ενημερώνουμε ότι το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (Ε.Μ.Σ.Τ) σε συνεργασία με τον Δήμο Ελευσίνας, διοργανώνει στα πλαίσια της έκθεσης *Νίκος Κεσσανλής, Από την ύλη στην εικόνα*, εκπαιδευτικές ξεναγήσεις για μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Με πυρήνα τα έργα των ιστορικών συλλογών του ΕΜΣΤ, διοργανώνεται η αναδρομικού χαρακτήρα έκθεση του Νίκου Κεσσανλή, ενός από τους σημαντικότερους μεταπολεμικούς ζωγράφους στην

Ελλάδα και πρωτεργάτες του μοντερνισμού, με στόχο να επιχειρηθεί μια ερμηνευτική προσέγγιση του έργου του.

Η έκθεση εντάσσεται στο πρόγραμμα ΕΚΤΟΣ, ένα πρόγραμμα συνεργασίας του ΕΜΣΤ με εικαστικούς φορείς της περιφέρειας στο πλαίσιο του οποίου παρουσιάζονται θεματικοί πυρήνες από τις συλλογές του μουσείου, στοχεύοντας στην εξοικείωση και τον προβληματισμό του κοινού απέναντι στη σύγχρονη τέχνη.

Τα προγράμματα για την Πρωτοβάθμια και την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνουν περιήγηση σε επιλεγμένα έργα της έκθεσης, μέσα από την παρατήρηση, τον διάλογο και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε εργαστήριο. Κατά την περιήγηση η επιμελήτρια θα συζητήσει με τους μαθητές θέματα που αφορούν τον καλλιτέχνη, την πορεία του και το έργο του μέσα από τα υλικά του. Στόχος του προγράμματος είναι η εξοικείωση και η κατανόηση του έργου του Νίκου Κεσσανλή, καθώς και η ανταλλαγή απόψεων και συναισθημάτων απέναντι στο έργο του καλλιτέχνη.

Η συμμετοχή των μαθητών στο πρόγραμμα είναι δωρεάν.

25/9/2007

«Εκπαιδευτικά προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού»

Σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠ.ΠΟ διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για το σχολικό έτος 2007-2008. Τα προγράμματα απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται στους εξής χώρους :

Στον χώρο της Αρχαίας Αγοράς και στο Μουσείο της Στοάς του Αττάλου θα λειτουργήσουν τα προγράμματα : 1) «Ο Δημόσιος Βίος του Αθηναίου πολίτη», το οποίο προσεγγίζει την λειτουργία των θεσμών της αθηναϊκής δημοκρατίας του 5^{ου} αιώνα και απευθύνεται σε μαθητές Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 2) «Πρόσκληση σε γέφυρα στην Αγορά των Αθηνών», το οποίο έχει ως θέμα τις διατροφικές συνήθειες των Αθηναίων του 5^{ου} αι. π.Χ. και απευθύνεται σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 3) «Ο Κερδώς Ερμής στην Αγορά των Αθηνών», με θέμα την λειτουργία της Αγοράς της κλασικής εποχής και απευθύνεται σε μαθητές των τάξεων Δ' - Στ' Δημοτικού. Στον χώρο της εκπαιδευτικής αρχαιολογικής έκθεσης «Τι ταύτα προς Διόνυσον;», στην οδό Πρυτανείου 9 στην Πλάκα, και στον αρχαιολογικό χώρο του Διονυσιακού Θεάτρου υλοποιείται το πρόγραμμα «Τι ταύτα προς Διόνυσον;», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με θέμα την γέννηση και την εξέλιξη του θεάτρου στην Αθήνα του 5^{ου} αι. π.Χ. Στην πλατεία Καπνικαρέας πραγματοποιείται για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης το πρόγραμμα «Η βυζαντινή Αθήνα, το παράδειγμα της Καπνικαρέας», το οποίο επιχειρεί μια διαδρομή στην ιστορία της Αθήνας της μεσοβυζαντινής περιόδου. Στον χώρο της Ρωμαϊκής Αγοράς πραγματοποιείται για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης το πρόγραμμα «Ωρολόγιον Ανδρονίκου», με θέμα τα συστήματα μέτρησης του χρόνου κατά την αρχαιότητα και τις εφαρμοσμένες επιστήμες της ελληνιστικής εποχής. Στο Μουσείο και τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού θα πραγματοποιηθεί για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης το πρόγραμμα «Ηριδανός, το ποτάμι της αρχαίας πόλης», του οποίου το θέμα είναι «το ύδωρ» ως σημαντική παράμετρος της πολεοδομικής οργάνωσης «του άστεως».

Η συμμετοχή στα προγράμματα είναι δωρεάν και γίνεται κατόπιν προσυνεννόησης.

26/9/2007

«Επισκέψεις στο Μουσείο Ορυκτών Κ.Ι Οικονομόπουλου»

Σας πληροφορούμε ότι το Μουσείο Ορυκτών Κ.Ι. Οικονομόπουλου στο δήμο Καλυβίων, διοργανώνει ξεναγήσεις στους χώρους του για τους μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου.

Στις προθήκες του Μουσείου μπορεί κανείς να δει περισσότερα από 3000 εκθέματα από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Η έκθεση παρουσιάζει μεγάλο αισθητικό και γνωσιολογικό ενδιαφέρον. Ο μαθητής μπορεί να δει απολιθώματα, ωραιότατους κρυστάλλους με ποικιλία χρωμάτων και σχημάτων, αλλά και να μάθει τα ονόματα, τα ιστορικά γεωλογικά δεδομένα, τη χημική σύσταση και την προέλευση τους. Το Μουσείο παρουσιάζει και βοτανολογικό ενδιαφέρον καθώς στον κήπο του υπάρχει μεγάλη ποικιλία φυτών, μέρος των οποίων έχει σημανθεί με την επιστημονική και την κοινή τους ονομασία. Η επίσκεψη και η ξεναγήση στο μουσείο είναι δωρεάν.

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Πινακοθήκης του Δήμου Αθηναίων 2006-2007»

Σας πληροφορούμε ότι η Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για το σχολικό έτος 2006-2007, τα οποία απευθύνονται σε παιδιά Προσχολικής ηλικίας καθώς και σε μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου.

Σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι η αισθητική αγωγή των παιδιών, η ανάπτυξη των δημιουργικών τους δυνατοτήτων και η καλλιέργεια της αγάπης για κάθε μορφή τέχνης.

Τα προγράμματα είναι δωρεάν και πραγματοποιούνται από μουσειοπαιδαγωγούς.

4/10/2007

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα στο Μουσείο "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Σας πληροφορούμε ότι το Μουσείο "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος" του Πολιτισμικού Οργανισμού του Δήμου Αθηναίων πραγματοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα με ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον, από τον Οκτώβριο του 2007 μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς, στα οποία μπορούν να λάβουν μέρος μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου.

Η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι δωρεάν.

Σχολικό έτος 2008-2009

22/9/2008

«Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Ηρακλειδών»

Σας πληροφορούμε ότι στο Μουσείο Ηρακλειδών θα λειτουργήσουν κατά το σχολικό έτος 2008-2009 εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία απευθύνονται σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι τα εξής:

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ :

«Ταξίδι στην εικόνα - παιχνίδι με το χώρο» : απευθύνεται σε μαθητές του Νηπιαγωγείου και των δύο πρώτων τάξεων (Α΄ και Β΄) του Δημοτικού.

«Δημιουργία και πείραμα - χώρος και εικόνα»: απευθύνεται σε μαθητές των τάξεων Γ΄, Δ΄, Ε΄ και Στ΄ του Δημοτικού.

Η συμμετοχή στα προγράμματα είναι δωρεάν.

5/9/2008

«Εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού»

Σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟ διαθέτει με δανεισμό το ακόλουθο εκπαιδευτικό υλικό που απευθύνεται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Α) Εκπαιδευτικοί φάκελοι. Κάθε εκπαιδευτικός φάκελος περιλαμβάνει έντυπο για τον εκπαιδευτικό, έντυπο για τον μαθητή και εμπλουτίζεται με διαφάνειες, ταινίες βίντεο, μουσικά CD, εκπαιδευτικά παιχνίδια κ.λπ. Τα θέματα των εκπαιδευτικών φακέλων παρατίθενται στον συνημμένο κατάλογο. Β) Βιβλία Γ) Φυλλάδια Δ) Εκπαιδευτικό υλικό σε ψηφιακή μορφή

Σας ενημερώνουμε επίσης ότι κατά το σχολικό έτος 2008-2009 θα λειτουργήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία του ιστορικού κέντρου της Αθήνας και συγκεκριμένα στην Αρχαία Αγορά, στο Διονυσιακό Θέατρο, στον αρχαιολογικό χώρο του Ολυμπίου (Στύλοι του Ολυμπίου Διός), στη Ρωμαϊκή Αγορά, στον Κεραμικό και στους βυζαντινούς ναούς της Καπνικαρέας και της Παναγίας της Γοργοεπηκόου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα περιγράφονται αναλυτικά στον συνημμένο κατάλογο. Με κατάλληλη προσαρμογή, τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται και σε ειδικά σχολεία ή ΑμεΑ. Η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι δωρεάν

9/10/2008

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης»

Σας ενημερώνουμε ότι το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (Ε.Μ.Σ.Τ) διοργανώνει στο πλαίσιο των εκθέσεων Ούλριχ Ρούκριμ και David Claerbout εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που οργανώνεται στο πλαίσιο της έκθεσης με τίτλο «Ούλριχ Ρούκριμ-Σκιές της πέτρας» σκοπό έχει να γνωρίσουν οι μαθητές τα σχέδια του Ούλριχ Ρούκριμ και να εξοικειωθούν με βιωματικό τρόπο με σύγχρονες, πρωτότυπες μεθόδους καλλιτεχνικής έκφρασης. Η έκθεση θα διαρκέσει έως τις 30 Νοεμβρίου 2008 και απευθύνεται σε μαθητές των Δ', Ε' και Στ' τάξεων του Δημοτικού.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την έκθεση του βέλγου καλλιτέχνη David Claerbout σκοπό έχει να προσεγγίσουν αισθητικά οι μαθητές τις οκτώ μεγάλων διαστάσεων βίντεο-εγκαταστάσεις του καλλιτέχνη και να εξοικειωθούν με τα νέα μέσα και τις νέες τεχνικές καλλιτεχνικής έκφρασης. Η έκθεση θα διαρκέσει έως τις 7 Δεκεμβρίου 2008 και απευθύνεται σε μαθητές των Δ', Ε' και Στ' τάξεων του Δημοτικού.

Η συμμετοχή των μαθητών στο πρόγραμμα είναι δωρεάν.

«Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών»

Σας ενημερώνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 2008-2009 το Νομισματικό Μουσείο Αθηνών πραγματοποιεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές της Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού, καθώς και σε μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα έχει θέμα «Το νόμισμα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο» και πραγματεύεται τη γένεση του νομίσματος, τη διάδοση του, την τεχνική κατασκευής του και τις παραστάσεις που το χαρακτηρίζουν. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για το κτίριο που στεγάζει το Μουσείο, το Ιλίου Μέλαθρον, άλλοτε κατοικία του Ερρίκου Σλήμαν.

Η συμμετοχή στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι δωρεάν.

31/10/2009

«Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο Αρχαιολογικό Πάρκο της Πανεπιστημιούπολης και στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής»

Σας πληροφορούμε ότι το Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών έχει ετοιμάσει για το σχολικό έτος 2008-2009 τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα:

Α. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Αρχαιολογικό Πάρκο της Πανεπιστημιούπολης:

«Ανασκάπτοντας το παρελθόν, χτίζουμε το μέλλον»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δ' - Στ' Δημοτικού και Α' - Γ' Γυμνασίου και στοχεύει, μεταξύ άλλων, στο να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι προστασίας των αρχαιοτήτων, με αφορμή ευρήματα που ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια των ανασκαφών για την κατασκευή του ΜΕΤΡΟ στο κέντρο της Αθήνας.

Β. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών: «Γνωριμία με το περιβάλλον του παρελθόντος. Πόλεις, ζώα και άνθρωποι»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές Δ' - Στ' Δημοτικού και Α' - Γ' Γυμνασίου και στοχεύει, μεταξύ άλλων, στο να μεταδώσει με παιδαγωγικό, ψυχαγωγικό και εύληπτο τρόπο τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων στο παρελθόν, τα επαγγέλματα, την τέχνη και το περιβάλλον.

Κόστος συμμετοχής είναι 1 ευρώ ανά μαθητή.

«Εκπαιδευτικά προγράμματα της Πινακοθήκης του Δήμου Αθηναίων»

Σας ενημερώνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 2008-2009 η Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων πραγματοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στόχο έχουν την αισθητική αγωγή των παιδιών μέσα από ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες που υλοποιούνται από ειδικά καταρτισμένους σε θέματα τέχνης μουσειοπαιδαγωγούς. Αναλυτικότερα τα εκπαιδευτικά προγράμματα περιλαμβάνουν: Για παιδιά προσχολικής ηλικίας: παραμύθια και ιστορίες με θέμα την τέχνη εμπνευσμένα από την έκθεση που επισκέφτηκαν, εικαστικές δραστηριότητες, θεατρικό παιχνίδι κ.ά.

Για μαθητές Δημοτικού: εκπαιδευτικά-ψυχαγωγικά παιχνίδια, ομαδικές εικαστικές δραστηριότητες, εξοικείωση με υλικά και δημιουργούς έργων τέχνης, κ.ά.

Η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι δωρεάν.

31/11/2008

«Μουσείο Μαραθωνίου Δρόμου»

Σας ενημερώνουμε ότι στο κέντρο της πόλης του Μαραθώνα λειτουργεί το Μουσείο Μαραθωνίου Δρόμου, το οποίο μπορούν να επισκέπτονται μαθητικές ομάδες των σχολείων της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Το Μουσείο προβάλλει τις αξίες του υγιούς αθλητισμού και του «εν αγωνίζεσθαι» μέσω των εκθεμάτων του, τα οποία περιλαμβάνουν:

Έκθεση των Ολυμπιακών Μαραθωνίων από το 1896 έως το 2004 (δωρεά της ΔΟΕ)

Ολυμπιακές δάδες

Κειμήλια αθλητικά και προσωπικά όλων των μεγάλων Ελλήνων μαραθωνοδρόμων και πολλών διεθνών προσωπικοτήτων του Μαραθωνίου

Αθλητικά και προσωπικά κειμήλια του ειρηνιστή αθλητή Γρηγόρη Λαμπράκη.

9/2/2009

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα στο πλαίσιο της έκθεσης «Μπία Ντάβου. Αναδρομική (Ε.Μ.Σ.Τ)»

Σας ενημερώνουμε ότι το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (Ε.Μ.Σ.Τ) διοργανώνει από 17 Δεκεμβρίου 2008 έως 1 Μαρτίου 2009 έκθεση με θέμα «Μπία Ντάβου. Αναδρομική» στο κτίριο του Ωδείου Αθηνών (οδός Βασ. Γεωργίου Β' 17-19 και Ρηγίλλης). Στο πλαίσιο της έκθεσης αυτής λειτουργούν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που οργανώνεται για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο της έκθεσης «Μπία Ντάβου. Αναδρομική» περιλαμβάνει περιήγηση σε επιλεγμένα έργα της έκθεσης και συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με τα θέματα που ενέπνευσαν την καλλιτέχνη. Ακολουθεί εργαστήριο, κατά το οποίο όσα είδαν και όσα άκουσαν τα παιδιά κατά την περιήγηση, διοχετεύονται σε δημιουργικές δραστηριότητες και γίνεται χρήση υλικών όμοιων με αυτά που χρησιμοποίησε η καλλιτέχνης για τα έργα της.

Η συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα είναι δωρεάν.

4/5/2009

«Εκδηλώσεις που διοργανώνει το Υπουργείο Πολιτισμού στο πλαίσιο της πανελλαδικής εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός»

Σας ενημερώνουμε ότι η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ διοργανώνει, για δεύτερη συνεχή χρονιά, εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας, στο πλαίσιο της πανελλαδικής εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2009. Το Δέντρο της Ζωής σε 4 Εποχές». Οι εκδηλώσεις θα πραγματοποιηθούν από 2 έως και 5 Μαΐου 2009, με είσοδο ελεύθερη για το κοινό και θα περιλαμβάνουν περιηγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, κ.ά.

Σχολικό έτος 2009-2010

29/9/2009

«Εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού»

Σας ενημερώνουμε ότι, κατά το σχολικό έτος 2009-2010, το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟ διαθέτει εκπαιδευτικό υλικό και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας. Σχετικές πληροφορίες παρέχονται στον συνημμένο συνοπτικό δισέλιδο κατάλογο.

24/8/2010

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Ψηφιακού Μουσείου «Γεώργιος Ιακωβίδης» στα Χύδηρα Λέσβου»

Σας ενημερώνουμε ότι στα Χύδηρα της Λέσβου λειτουργεί το πρώτο Ψηφιακό Μουσείο Τέχνης στην Ελλάδα, το οποίο αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και της επικοινωνίας προβάλλει με άμεσο και ζωντανό τρόπο την προσωπικότητα και το έργο του αναγνωρισμένου σε διεθνές επίπεδο Έλληνα ζωγράφου Γεωργίου Ιακωβίδη (1853-1932).

Το Μουσείο αποτελεί προσομοίωση ενός πραγματικού Μουσείου με πολλαπλές λειτουργίες και δυνατότητες. Κατά την ξενάγηση τους στο μουσείο και τη συμμετοχή τους στις σχετικές δραστηριότητες, οι επισκέπτες έχουν στη διάθεσή τους μεγάλη ποικιλία ηλεκτρονικών συστημάτων ψηφιακής προβολής και διάδρασης, όπως οθόνες TFT, οθόνες αφής (touch screens), δίγλωσσα πάνελ με ενσωματωμένες έγχρωμες φωτιζόμενες διαφάνειες (duratrance), οθόνη **ολογραφικών** παραστάσεων (holoscreen).

Στο Μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία απευθύνονται σε ομάδες μαθητών Δημοτικών σχολείων και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Κόστος συμμετοχής: 1 € για κάθε μαθητή.

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2010-11»

Σας ενημερώνουμε πως τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου ξεκινούν τον Οκτώβριο για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, για τη σχολική χρονιά 2010- 11. Στόχος τους είναι η δημιουργική επαφή των παιδιών με τον αρχαίο πολιτισμό, αλλά και με τους χώρους του Μουσείου. Το Μουσείο συνεχίζει για τη φετινή σχολική χρονιά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα «Τα γλυπτά του Παρθενώνα», καθώς και τις παρουσιάσεις επιλεγμένων εκθεμάτων του Μουσείου από τους αρχαιολόγους-φροντιστές. Οι εκπαιδευτικοί από όλα τα σχολεία και τις σχολικές βαθμίδες έχουν επίσης τη δυνατότητα, εάν το επιθυμούν, να παρακολουθήσουν ένα Σεμινάριο Επιμόρφωσης στο Μουσείο, πριν από την σχολική τους επίσκεψη. Η συμμετοχή στα προγράμματα γίνεται δωρεάν.

15/9/2010

«Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ)»

Σας ενημερώνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 2010-2011 το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟΤ υλοποιεί δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία του ιστορικού κέντρου των Αθηνών που απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας. Επιπλέον διαθέτει σειρά εκπαιδευτικών φακέλων και εντύπων για τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να προετοιμάσουν τους μαθητές για επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία της χώρας.

«Περιβάλλον και Πολιτισμός 2010 – Φωνές νερού μυριάδες-Εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας, 7 - 10 Οκτωβρίου 2010»

Σας ενημερώνουμε ότι στο πλαίσιο της πανελλαδικής δράσης «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2010 – Φωνές νερού μυριάδες», η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠ.ΠΟ.Τ. διοργανώνει εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας. Οι εκδηλώσεις θα διαρκέσουν από 7 έως και 10 Οκτωβρίου 2010 και απευθύνονται τόσο σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όσο και σε ευρύ κοινό. Κατά τη διάρκεια του τετραήμερου θα πραγματοποιηθούν εκδηλώσεις ποικίλου χαρακτήρα, περιηγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά. σχετικά με την αξία του νερού στη ζωή των ανθρώπων από την αρχαιότητα ως σήμερα καθώς και σχετικά με τον σύγχρονο προβληματισμό που αντιμετωπίζει το νερό ως

απειλούμενο αγαθό. Η είσοδος στα δημόσια μουσεία και στους αρχαιολογικούς χώρους όπου θα πραγματοποιούνται οι εκδηλώσεις θα είναι ελεύθερη για το κοινό.

29/12/2010

«Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ) στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα»

Σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟΤ και η Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων σχεδίασαν ένα νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι...» και θέμα τη μάχη του Μαραθώνα, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τη συμπλήρωση των 2500 χρόνων από την ιστορική μάχη, το οποίο θα παρουσιάζεται δωρεάν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα. Απευθύνεται σε μαθητές των τάξεων Δ', Ε', Στ' Δημοτικού και όλων των τάξεων του Γυμνασίου και του Λυκείου. Στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν και σχολεία ειδικής αγωγής ή ομάδες ΑμεΑ. Στις περιπτώσεις αυτές οι επισκέψεις προετοιμάζονται σε συνεργασία με τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς των συγκεκριμένων ομάδων παιδιών. Παράλληλα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα διατίθεται έντυπο εκπαιδευτικό υλικό με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι... Αρχαιολογικό πρόγραμμα στο Μουσείο του Μαραθώνα». Τα σχολεία μπορούν να παραλαμβάνουν το εκπαιδευτικό υλικό αποστέλλοντας αίτηση στη Γραμματεία του Τμήματος μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή fax.

8/4/2011

«Εκπαιδευτικές δραστηριότητες Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου»

Το ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ θα πραγματοποιεί δωρεάν για την υπόλοιπη σχολική χρονιά 2010-2011 εκπαιδευτικά προγράμματα για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τον εκπαιδευτικό δανειστικό φάκελο «ΑΓΩΝ. Το πνεύμα της άμιλλας στην αρχαία Ελλάδα». Ο φάκελος δημιουργήθηκε το 2004 ως προσφορά του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας. Πραγματεύεται τη σημασία που είχε η άμιλλα στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων, όχι μόνο στους αθλητικούς αλλά και στους καλλιτεχνικούς αγώνες. Περιλαμβάνει ένα έντυπο για τον διδάσκοντα, δύο έντυπα για τους μαθητές 7-11 και 12-15 ετών αντίστοιχα, ένα επιτραπέζιο παιχνίδι και μια αφίσα.

Σχολικό έτος 2011-2012

21/9/2011

«Περιβάλλον και Πολιτισμός 2011– Φωνές νερού μυριάδες- Εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας, 6 - 9 Οκτωβρίου 2011»

Σας ενημερώνουμε ότι στο πλαίσιο της πανελλαδικής δράσης «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2011 – Φωνές νερού μυριάδες», η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠ.ΠΟ.Τ. διοργανώνει εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία όλης της χώρας. Οι εκδηλώσεις θα διαρκέσουν από 6 έως και 9 Οκτωβρίου 2011 και απευθύνονται τόσο σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όσο και σε ευρύ κοινό. Κατά τη διάρκεια του τετραμήριου θα πραγματοποιηθούν εκδηλώσεις ποικίλου χαρακτήρα, περιηγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά. σχετικά με την αξία του νερού στη ζωή των ανθρώπων από την αρχαιότητα ως σήμερα καθώς και σχετικά με τον σύγχρονο προβληματισμό που αντιμετωπίζει το νερό ως απειλούμενο αγαθό.

Η είσοδος στα δημόσια μουσεία και στους αρχαιολογικούς χώρους όπου θα πραγματοποιούνται οι εκδηλώσεις θα είναι ελεύθερη για το κοινό.

22/9/2011

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2011-12»

Σας ενημερώνουμε πως τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου ξεκινούν τον Οκτώβριο για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, για τη σχολική χρονιά 2011-12. Στόχος τους είναι η δημιουργική επαφή των παιδιών με τον αρχαίο πολιτισμό, αλλά και με τους χώρους του Μουσείου. Το Μουσείο συνεχίζει για τη φετινή σχολική χρονιά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα «Τα γλυπτά του Παρθενώνα», καθώς και τις παρουσιάσεις επιλεγμένων εκθεμάτων του Μουσείου από τους αρχαιολόγους-φροντιστές. Οι εκπαιδευτικοί από όλα τα σχολεία και τις σχολικές βαθμίδες έχουν επίσης τη δυνατότητα, εάν το επιθυμούν, να παρακολουθήσουν ένα Σεμινάριο Επιμόρφωσης στο Μουσείο, πριν από την σχολική τους επίσκεψη. Η συμμετοχή στα προγράμματα γίνεται δωρεάν.

7/10/2011

«Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκπαιδευτικό υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ)»

Σας ενημερώνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 2011-2012 το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟΤ υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Αγοράς των Αθηνών, στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού, στο Θέατρο Διονύσου και στη Μονή Καισαριανής που απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας. Η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι ΔΩΡΕΑΝ

Παράλληλα διατίθεται σειρά εκπαιδευτικών φακέλων και εντύπων για τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να προετοιμάσουν τις σχολικές επισκέψεις τους σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία της χώρας. Το εκπαιδευτικό υλικό παρουσιάζεται στον συνημμένο κατάλογο καταναμεμημένο σύμφωνα με το περιεχόμενό του.

25/10/2011

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Μουσειοσκευές Εβραϊκού Μουσείου»

Σας ενημερώνουμε ότι το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος διοργανώνει στο χώρο του Μουσείου (οδός Νίκης 39, Αθήνα) προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και παρέχει εκπαιδευτικό υλικό και μουσειοσκευές για χρήση μέσα στην τάξη.

Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι να γνωρίσουν οι μαθητές το χώρο προσευχής, τις βασικές γιορτές, τα ήθη και τα έθιμα της εβραϊκής θρησκείας καθώς και σημαντικά ορόσημα της Ιστορίας των Εβραίων της Ελλάδος. Επίσης, υπάρχουν ειδικά προγράμματα και έντυπο / οπτικό-ακουστικό υλικό που αφορούν στη διδασκαλία για το Ολοκαύτωμα και στην διαπολιτισμική εκπαίδευση. Παράλληλα, στο χώρο περιοδικών εκθέσεων του Ε.Μ.Ε. θα παρουσιάζεται μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου 2012 η περιοδική έκθεση «Το Μνημείο- 16 καλλιτέχνες προτείνουν». Αναφέρεται στην επιλογή και υλοποίηση του Μνημείου Ολοκαυτώματος το Μάιο 2010, στην περιοχή του Κεραμεικού και συνοδεύεται από ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία, με θέμα τη μνήμη και το Ολοκαύτωμα.

Η συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα του Μουσείου, οι μουσειοσκευές και το εκπαιδευτικό υλικό παρέχονται δωρεάν.

«Εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Β΄ Ε.Π.Κ.Α με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι...» στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα»

Σας ενημερώνουμε ότι η Β΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων θα παρουσιάσει κατά το τρέχον σχολικό έτος το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι...», το οποίο λειτούργησε και πέρυσι στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τη συμπλήρωση των 2500 χρόνων από την ιστορική μάχη. Το πρόγραμμα θα παρουσιάζεται δωρεάν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα. Απευθύνεται σε μαθητές των τάξεων Δ΄, Ε΄, Στ΄ Δημοτικού και όλων των τάξεων του Γυμνασίου και του Λυκείου. Παράλληλα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα διατίθεται από την Β΄ Ε.Π.Κ.Α. σχετικό έντυπο εκπαιδευτικό υλικό με τίτλο «Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι

Μαραθώνι...Αρχαιολογικό πρόγραμμα στο Μουσείο του Μαραθώνα», το οποίο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς για την κατάλληλη προετοιμασία της τάξης καθώς και σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα σχολεία μπορούν να παραλαμβάνουν το εκπαιδευτικό υλικό από τα γραφεία της Β'Ε.Π.Κ.Α. σε συνεννόηση με την υπεύθυνη επικοινωνίας του προγράμματος ή το Αρχαιολογικό Μουσείο Μαραθώνα (τηλ. 22940-55155).

3/5/2011

«Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Πάμε μια βόλτα στο ... μουσείο;»»

Σας ενημερώνουμε ότι με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων 2012 του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων που έχει θέμα «Το Μουσείο σε έναν κόσμο που αλλάζει. Νέες προκλήσεις, νέες εμπνεύσεις», η Εταιρεία Ελλήνων Μουσειολόγων σε συνεργασία με το Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσειολογία» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας προσκαλούν τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να συμμετέχουν σε ένα ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με τίτλο «Πάμε μια βόλτα στο... μουσείο;», για παιδιά του δημοτικού. Το πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 18 Μαΐου 2012 μέσα στις σχολικές αίθουσες από μουσειολόγους, αρχαιολόγους, ιστορικούς τέχνης και άλλους επιστήμονες των μουσείων, εφόσον υπάρχει η σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή του σχολείου και δεν διαταράσσεται το σχολικό πρόγραμμα.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Δ', Ε' και ΣΤ' τάξης Δημοτικού των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης Α' Αθήνας, Πειραιά, Ανατολικής Θεσσαλονίκης και Δυτικής Θεσσαλονίκης, έχει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί είτε σε ένα είτε σε δύο τμήματα συγχρόνως (30-40 παιδιά περίπου) και η διάρκεια του είναι περίπου 30'. Στην εφαρμογή του θα συμμετέχει ένας μουσειολόγος και για την υλοποίησή του απαιτείται ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής (φορητός ή σταθερός) και ένας βιντεοπροβολέας. Η βάση του προγράμματος είναι μία παρουσίαση PowerPoint με οπτικό υλικό που θα προβάλλεται στα παιδιά και πάνω σ' αυτό θα χτιστεί ο διάλογος και η αλληλεπίδραση του μουσειολόγου με τα παιδιά. Στόχος του προγράμματος είναι να φέρουμε τα μικρά παιδιά πιο κοντά στο μουσείο, να παρουσιάσουμε μια εικόνα του σημερινού μουσείου που αλλάζει και να τους δώσουμε το έναυσμα να εκφραστούν, να θέσουν ερωτήματα αλλά και να γνωρίσουν το Μουσειολόγο και το Μουσείο.

«Συμμετοχή των μαθητών των σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις καλλιτεχνικές συμπράξεις του ΣΚΕΠ στο Μουσείο Βορρέ με τίτλο «Αποτυπώματα»

Σας ενημερώνουμε ότι ο Σύνδεσμος Κοινωνικής Ευθύνης για Παιδιά και Νέους (Σ.Κ.Ε.Π.) διοργανώνει κατά το σχολικό έτος 2012-2013 και για πέμπτη συνεχή χρονιά την δράση «Αποτυπώματα», στο πλαίσιο της οποίας μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από ειδικά σχολεία, σχολεία γενικής εκπαίδευσης, κοινωνικούς φορείς καθώς και φοιτητές συμμετέχουν εθελοντικά σε καλλιτεχνικές συμπράξεις στο Μουσείο Βορρέ δημιουργώντας έργα ζωγραφικής σε T shirt, ζωγραφική σε ξύλινες κατασκευές, διακοσμητικά κλπ. Στόχος της δράσης αυτής είναι να υποστηριχθούν οι ευπαθείς κοινωνικά ομάδες νέων, να ευαισθητοποιηθούν όσοι δεν αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και τέλος να κατανοήσουν όλοι οι νέοι πως «Αναπηρία δεν σημαίνει Ανικανότητα».

Σχολικό έτος 2012-2013

5/9/2012

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου της Ακρόπολης για τη σχολική χρονιά 2012-13»

Σας ενημερώνουμε ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου για τη σχολική χρονιά 2012-2013 ξεκινούν στις 2 Οκτωβρίου 2012. Στόχος τους είναι η δημιουργική επαφή των παιδιών με τον αρχαίο πολιτισμό, αλλά και με τους χώρους του Μουσείου.

Συνεχίζεται για τη φετινή σχολική χρονιά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα «Τα γλυπτά του Παρθενώνα», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές της Δ' και Ε' Δημοτικού, καθώς και της Α' Γυμνασίου. Επίσης, εκπαιδευτικά προγράμματα θα πραγματοποιούνται και από τους Αρχαιολόγους – Φροντιστές του Μουσείου για μαθητές όλων των σχολικών βαθμίδων από Δ' Δημοτικού.

Το Μουσείο δίνει τη δυνατότητα σε μαθητές Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με χρέωση 1€ ανά μαθητή,

να παρακολουθήσουν τρισδιάστατες προβολές με θέμα «Η Ακρόπολη στην Αρχαιότητα». Οι εκπαιδευτικοί από όλα τα σχολεία και τις σχολικές βαθμίδες έχουν επίσης τη δυνατότητα, εάν το επιθυμούν, να παρακολουθήσουν ένα Σεμινάριο Επιμόρφωσης στο Μουσείο, πριν από την σχολική τους επίσκεψη.

Η συμμετοχή στα προγράμματα γίνεται δωρεάν.

6/9/2012

«Εκπαιδευτικά προγράμματα Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου 2012-2013»

Με ευθύνη του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου θα πραγματοποιούνται **δωρεάν** για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης προγράμματα για τη **σχολική χρονιά 2012-2013**, τα οποία πλαισιώνουν τόσο τις Μόνιμες Συλλογές του Μουσείου όσο και την Περιοδική Έκθεση με τίτλο «ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ. Το Πλοίο-οι Θησαυροί-ο Μηχανισμός».

10/9/2012

«Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκπαιδευτικό υλικό του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Γενικής Γραμματείας Πολιτισμού του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α.»

Σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας της Δ/σης Μουσείων Εκθέσεων & Εκπ. Προγραμμάτων, διαθέτει για το σχολικό έτος 2012-13 σειρά εκπαιδευτικών φακέλων και εντύπων για τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να προετοιμάσουν τις σχολικές επισκέψεις τους σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία της χώρας. Επιπλέον με ευθύνη του Τμήματος θα λειτουργήσουν κατά το σχολικό έτος 2012-13, εκπαιδευτικά προγράμματα στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Αγοράς των Αθηνών, στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού, στο Θέατρο Διονύσου, στην Πύλη του Αδριανού και στη Μονή Καισαριανής, τα οποία απευθύνονται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι **ΔΩΡΕΑΝ**

27/9/2012

«Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Μουσειοσκευές Εβραϊκού Μουσείου»

Σας ενημερώνουμε ότι το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος (ΕΜΕ) διοργανώνει στο χώρο του Μουσείου (οδός Νίκης 39, Αθήνα) προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και παρέχει εκπαιδευτικό υλικό και μουσειοσκευές για χρήση μέσα στην τάξη.

Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι να γνωρίσουν οι μαθητές το χώρο προσευχής, τις βασικές γιορτές, τα ήθη και τα έθιμα της εβραϊκής θρησκείας καθώς και σημαντικά ορόσημα της Ιστορίας των Εβραίων της Ελλάδος. Επίσης, υπάρχουν ειδικά προγράμματα και έντυπο / οπτικό-ακουστικό υλικό που αφορούν στη διδασκαλία για το Ολοκαύτωμα και στην διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στα μέσα Μαρτίου θα εγκαινιαστεί η περιοδική έκθεση «Έλληνες Εβραίοι στην εθνική αντίσταση», η οποία συνοδεύεται από προγράμματα για σχολεία.

Η συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα του Μουσείου, οι μουσειοσκευές και το εκπαιδευτικό υλικό παρέχονται δωρεάν.

15/11/2012

«Έκθεση κειμηλίων για τα 100 χρόνια από την Απελευθέρωση της Μακεδονίας στο ΥΜΑΘ»

Σας ενημερώνουμε ότι στο Διοικητήριο, έδρα του Υπουργείου Μακεδονίας και Θράκης και ιστορικό τόπο υπογραφής του Πρωτοκόλλου Παράδοσης της Θεσσαλονίκης το 1912, λειτουργεί η Έκθεση «Κειμήλια Απελευθέρωσης 1912-1913» που εγκαινίασε ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κύριος Κάρολος Παπούλιας, παρουσία του Πρωθυπουργού κυρίου Αντώνη Σαμαρά, στις 26 Οκτωβρίου 2012. Η έκθεση θα διαρκέσει έως τις 31 Ιανουαρίου 2013 και οι ώρες λειτουργίας της είναι 9:00-14:00 και 17:00-20:00 καθημερινές και σαββατοκύριακα. Ένα από τα βασικά κριτήρια διοργάνωσης της έκθεσης αποτέλεσε ο εκπαιδευτικός της χαρακτήρας και ως εκ τούτου καλούνται στα σχολεία που επιθυμούν να επισκεφθούν την έκθεση να απευθύνονται στα στελέχη του Υπουργείου Μακεδονίας και Θράκης.

9/1/2013

«Διάθεση εκπαιδευτικού φυλλαδίου στην ιστοσελίδα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου σχετικού με την περιοδική έκθεση 'Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων. Το πλοίο, οι θησαυροί, ο Μηχανισμός'»

Σας ενημερώνουμε ότι με ευθύνη του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου από την Παρασκευή 14 Δεκεμβρίου 2012 θα αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου www.namuseum.gr εκπαιδευτικό φυλλάδιο, σχετικό με την περιοδική έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων. Το πλοίο, οι θησαυροί, ο Μηχανισμός», για μαθητές Στ' τάξης Δημοτικού καθώς και για μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το φυλλάδιο αυτό δημιουργήθηκε με σκοπό να διευκολύνει τις οργανωμένες επισκέψεις των σχολείων καθώς και τους μεμονωμένους μαθητές στην κατανόηση των βασικών ενοτήτων της έκθεσης: Ιστορικό της ανέλκυσης του ναυαγίου (η αυγή της ενάλιας αρχαιολογίας), Πορεία και φορτίο του αρχαίου πλοίου, Λειτουργία του πρώτου υπολογιστή της αρχαιότητας, του Μηχανισμού των Αντικυθήρων.

22/3/2013

«Εκπαιδευτικές επισκέψεις μαθητών Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπ/σης στο Πυροσβεστικό Μουσείο»

Σας ενημερώνουμε ότι από το 2007 έχει ξεκινήσει η επίσημη λειτουργία του Μουσείου του Πυροσβεστικού Σώματος, το οποίο βρίσκεται στην Παλλήνη, στην οδό Νίκου Μίληση και Λεωφ. Μαραθώνος Τ.Κ. 153 51, στην Ανω Μπαλάνια Αττικής (έξοδος 15 από Αττική Οδό). Στους χώρους του, παρουσιάζεται η ιστορική διαδρομή του συστήματος πυρόσβεσης-πυροπροστασίας στην χώρα μας και φυλάσσονται τα αρχαία έγγραφα, ήχου, εικόνας καθώς και η Πυροσβεστική Βιβλιοθήκη του Πυροσβεστικού Σώματος. Ένας από τους κύριους στόχους που έθεσε το Μουσείο, από την ίδρυσή του, πέρα από την προβολή της ιστορίας προσφοράς του Πυροσβεστικού Σώματος στο ευρύ κοινό, ήταν η ευαισθητοποίηση κυρίως της νέας γενιάς, σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος και πρόληψης πυρκαγιών. Στο πλαίσιο αυτό της ενημέρωσης και της επαφής της νέας γενιάς με ένα θεσμό και φορέα που κύρια ασχολία του είναι η προστασία της ζωής και περιουσίας του Έλληνα πολίτη καθώς και η προστασία του περιβάλλοντος, δίνεται η δυνατότητα στις σχολικές μονάδες της επικράτειας να προγραμματίζουν δωρεάν επισκέψεις στις εγκαταστάσεις του Πυροσβεστικού Μουσείου κατόπιν επικοινωνίας.

12/3/2013

«Εκπαιδευτικά προγράμματα της ΚΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων»

Σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΚΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων διοργανώνει τις κάτωθι εκπαιδευτικές δράσεις που απευθύνονται σε μαθητές Πρωτοβάθμιας ή/και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης:

Α. Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά Εκπαιδευτικές περιηγήσεις για μαθητές Π.Ε και Δ.Ε. εκπαίδευσης.

«Ψίθυροι θεών» Θέμα: Τα χάλκινα αγάλματα του Πειραιά Ομάδα εφαρμογής: Μαθητές νηπιαγωγείου, Α' Β, Γ' Δημοτικού, διάρκεια 30'

«Μια περικεφαλαία, ένας καθρέφτης και μια κούκλα...» Θέμα: Η καθημερινή ζωή στον αρχαίο Πειραιά. Ομάδα εφαρμογής: μαθητές Δ', Ε', Στ' Δημοτικού, διάρκεια 60'

«Με φωτιά και με χαλκό φτιάχνω άγαλμα θεϊκό» Θέμα: η τεχνική χύτευσης των χάλκινων αγαλμάτων Ομάδα εφαρμογής: μαθητές Δ', Ε', Στ' Δημοτικού, διάρκεια 60'

«Ο Πειραιάς των ξένων και των μετοίκων: μια ματιά στην πολυπολιτισμική κοινωνία του αρχαίου Πειραιά» Θέμα: ο ρόλος των μετοίκων στην αθηναϊκή κοινωνία.. Ομάδα εφαρμογής: μαθητές Δ.Ε. εκπαίδευσης, διάρκεια 60'

«Η εκδίκηση του Ποσειδώνα» Θέμα: Η Αθήνα ναυτική υπερδύναμη του αρχαίου κόσμου. Ομάδα εφαρμογής: μαθητές Δ.Ε. εκπαίδευσης, διάρκεια 60'

Β. Νησιά Αργοσαρωνικού και Κύθηρα Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές Δ' τάξης Δημοτικού «Ευνοϊκοί οι άνεμοι και η θάλασσα ακύμαντη...» Θέμα: Η ναυσιπλοΐα στη Μεσόγειο από τα προϊστορικά μέχρι και τα ελληνιστικά χρόνια. Χρονική περίοδος λειτουργίας: Απρίλιος – Μάιος 2013 Αρχαιολογικό Μουσείο Σαλαμίνας: 23, 24, 25 /4/13 Αρχαιολογικό Μουσείο Κολώνας, Αίγινα: 14, 15, 16 /5/13 Αρχαιολογικό Μουσείο Πόρου: 21, 22, 23 /5/13 Κύθηρα: 28, 29 /5/13

Η συμμετοχή είναι δωρεάν για τα σχολεία

17/5/2013

«Εκπαιδευτικό πρόγραμμα ‘Πάμε μια βόλτα στη... Βενιζέλου;’»

Σας ενημερώνουμε ότι, με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων 2013 του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων που έχει θέμα 'Μνήμη + Δημιουργικότητα = Κοινωνική Αλλαγή', διοργανώνεται υπό την αιγίδα της Εταιρείας Ελλήνων Μουσειολόγων και σε συνεργασία με το Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσειολογία» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Πάμε μια βόλτα στη... Βενιζέλου;», το οποίο απευθύνεται στους μαθητές της Δ', Ε' και ΣΤ' τάξης των Διαπολιτισμικών Δημοτικών Σχολείων της Θεσσαλονίκης και θα πραγματοποιηθεί στις 21, 22 και 23 Μαΐου 2013. Στόχος του προγράμματος είναι να προβάλει έναν εικονοποιημένο σχολιασμό για το χαρακτήρα του σημερινού μουσείου και τα μνημεία της πόλης στον άξονα της οδού Βενιζέλου καθώς και να γνωρίσουν οι μαθητές ιδιαίτερες και σημαντικές -για τη μορφή και υπόσταση που έχει η πόλη σήμερα- πτυχές της Θεσσαλονίκης.

Ο χώρος εφαρμογής του προγράμματος είναι η σχολική αίθουσα (ή άλλοι σχολικοί χώροι που φιλοξενούν εκδηλώσεις) και η διάρκειά του είναι περίπου 30'. Το πρόγραμμα έχει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί είτε σε ένα είτε σε δύο τμήματα συγχρόνως (30-40 παιδιά περίπου). Στην εφαρμογή του θα συμμετέχει ένας μουσειολόγος και για την υλοποίησή του απαιτείται ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής (φορητός ή σταθερός) και ένας βιντεοπροβολέας. Το πρόγραμμα είναι προαιρετικό, προσφέρεται **δωρεάν** και υλοποιείται με την σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή του σχολείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV
ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ

ΓΛΩΣΣΑ

A' ΤΑΞΗ

Γράμματα Λέξεις Ιστορίες
Συγγραφείς
Ελένη Καραντζόλα, Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου
Καλλιόπη Κύρδη, Εκπαιδευτικός
Τατιάνα Σπανέλλη, Εκπαιδευτικός
Θεοδώρα Τσιαγκάνη, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Μεταίχμιο

B' ΤΑΞΗ

Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας
Συγγραφείς
Ζωή Γαβριηλίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Μαρία Σφυρόερα, Επίκουρη Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Λουκία Μπεζέ, Καθηγήτρια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Δ' ΤΑΞΗ

Πετώντας με τις λέξεις
Συγγραφείς
Κλεοπάτρα Διακογιώργη, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Πατρών
Θεόδωρος Μπαρής, Εκπαιδευτικός
Χαράλαμπος Στεργιόπουλος, Εκπαιδευτικός
Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Ε' ΤΑΞΗ

Της γλώσσα ρόδι και ροδάνι
Συγγραφείς
Άννα Ιορδανίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών
Αναστασία Αναστασοπούλου, Εκπαιδευτικός
Ιωάννης Γαλανόπουλος, Εκπαιδευτικός
Ιωάννης Δρυς, Εκπαιδευτικός
Άννα Κόττα, Εκπαιδευτικός
Πέτρος Χαλικιάς, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

ΣΤ' ΤΑΞΗ

Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα...
Συγγραφείς
Άννα Ιορδανίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών
Νεκταρία Κανελλοπούλου, Εκπαιδευτικός
Ελευθερία Κοσμά, Εκπαιδευτικός
Βασιλική Κουταβά, Εκπαιδευτικός
Παναγιώτης Οικονόμου, Εκπαιδευτικός
Κωνσταντίνος Παπαιωάννου, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Α΄ ΤΑΞΗ

Μαθηματικά της Φύσης και της Ζωής
 Συγγραφείς
 Χαράλαμπος Λεμονίδης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
 Αθανάσιος Θεοδώρου, Εκπαιδευτικός
 Αχιλλέας Καψάλης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας
 Δημήτριος Πνευματικός, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Β΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Γιώργος Καργιωτάκης, Εκπαιδευτικός
 Αλεξάνδρα Μαραγκού, Εκπαιδευτικός
 Νατάσσα Μπελίτσου, Εκπαιδευτικός
 Βασιλική Σοφού, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

Γ΄ ΤΑΞΗ

Μαθηματικά της Φύσης και της Ζωής
 Συγγραφείς
 Χαράλαμπος Λεμονίδης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
 Ευτέρπη Θεοδώρου, Εκπαιδευτικός
 Κωνσταντίνος Νικολαντωνάκης, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
 Ιωάννης Παναγάκος, Σχολικός Σύμβουλος
 Αδαμαντία Σπανακά, Εκπαιδευτικός Τεχνολογίας
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Δ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Ξανθή Βαμβακούση,
 Γεώργιος Καργιωτάκης,
 Αλεξάνδρα-Δέσποινα Μπομποτινίου,
 Αθανάσιος Αχ. Σαίτης
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

Ε΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Χριστόδουλος Κακαδιάρης, Εκπαιδευτικός
 Νατάσσα Μπελίτσου, Εκπαιδευτικός
 Γιάννης Στεφανίδης, Εκπαιδευτικός
 Γεωργία Χρονοπούλου, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Όλγα Κασσώτη, Εκπαιδευτικός
 Πέτρος Κλιάπης, Εκπαιδευτικός
 Θωμάς Οικονόμου, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Γ' ΤΑΞΗ

Ο Θεός στη ζωή μας
 Συγγραφείς
 Παντελής Ζούρας, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός
 Δημήτριος Θερμός, Δάσκαλος
 Αντώνιος Παναγάκης, Δάσκαλος
 Μαίρη Βούκανου, Δασκάλα
 Αγγελική Μαστρομιχαλάκη, Δασκάλα
 Ανάδοχος Συγγραφής

Δ' ΤΑΞΗ

Η πορεία μας στη ζωή
 Συγγραφείς
 Παντελής Ζούρας, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός
 Δημήτριος Θερμός, Δάσκαλος
 Αντώνιος Παναγάκης, Δάσκαλος
 Μαίρη Βούκανου, Δασκάλα
 Αγγελική Μαστρομιχαλάκη, Δασκάλα
 Ανάδοχος Συγγραφής

Ε' ΤΑΞΗ

Οι χριστιανοί στον αγώνα της ζωής
 Συγγραφείς
 Κωνσταντίνος Κορναράκης, Επίκουρος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
 Κωνσταντίνος Πρέντος, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός
 π. Δημήτριος Γιαννακόπουλος, Θεολόγος
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΣΤ' ΤΑΞΗ

Αναζητώντας την αλήθεια στη ζωή μας
 Συγγραφείς
 Κωνσταντίνος Γούλας, Εκπαιδευτικός
 Κωνσταντίνος Δελικωσταντής, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
 Ιωάννα Κομνηνού, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Α΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Αικατερίνη Πλακίτση, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
 Άλκηστις Κοντογιάννη, Επίκουρος Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
 Ειρήνη Σπυράτου, Εκπαιδευτικός
 Βάια Μανώλη, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

Β΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Μαρία Δημοπούλου, Εκπαιδευτικός
 Τάσος Ζόμπολας, Εκπαιδευτικός
 Ελένη Μπαμπίλα, Εκπαιδευτικός
 Κωνσταντίνα Σκαναβή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου
 Αντιόπη Φραντζή, Εκπαιδευτικός
 Μαριάννα Χατζημιχαήλ, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο

Γ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Παναγιώτης Κόκκοτας, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
 Δημήτριος Αλεξόπουλος, Εκπαιδευτικός
 Αικατερίνη Μαλαμίτσα, Εκπαιδευτικός
 Γεώργιος Μαντάς, Εκπαιδευτικός
 Μαρία Παλαμαρά, Εκπαιδευτικός
 Παναγιώτα Παναγιωτάκη, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

Δ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Παναγιώτης Κόκκοτας, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
 Δημήτριος Αλεξόπουλος, Εκπαιδευτικός
 Αικατερίνη Μαλαμίτσα, Εκπαιδευτικός
 Γεώργιος Μαντάς, Εκπαιδευτικός
 Μαρία Παλαμαρά, Εκπαιδευτικός
 Παναγιώτα Παναγιωτάκη, Εκπαιδευτικός
 Παναγιώτης Πήλιουρας, Εκπαιδευτικός
 Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ε΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Κωστής Κουτσόπουλος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.
Μαρία Σωτηράκου, Εκπαιδευτικός
Μαρία Τατσόγλου, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Κωστής Κουτσόπουλος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.
Μαρία Σωτηράκου, Εκπαιδευτικός
Μαρία Τατσόγλου, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΦΥΣΙΚΗ

Ε΄ ΤΑΞΗ

Ερευνώ και Ανακαλύπτω
Συγγραφείς
Εμμανουήλ Γ. Αποστολάκης, Εκπαιδευτικός
Ελένη Παναγοπούλου, Εκπαιδευτικός
Σταύρος Σάββας, Εκπαιδευτικός
Νεκτάριος Τσαγλιώτης, Εκπαιδευτικός
Γιώργος Πανταζής, Εκπαιδευτικός
Σοφοκλής Σωτηρίου, Εκπαιδευτικός
Βασίλης Τόλιας, Εκπαιδευτικός
Αθηνά Τσαγκογέωργα, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Εκπαιδευτήρια «Ελληνογερμανική Αγωγή»

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Ερευνώ και Ανακαλύπτω
Συγγραφείς
Εμμανουήλ Γ. Αποστολάκης, Εκπαιδευτικός
Ελένη Παναγοπούλου, Εκπαιδευτικός
Σταύρος Σάββας, Εκπαιδευτικός
Νεκτάριος Τσαγλιώτης, Εκπαιδευτικός
Γιώργος Πανταζής, Εκπαιδευτικός
Σοφοκλής Σωτηρίου, Εκπαιδευτικός
Βασίλης Τόλιας, Εκπαιδευτικός
Αθηνά Τσαγκογέωργα, Εκπαιδευτικός
Ανάδοχος Συγγραφής Εκπαιδευτήρια «Ελληνογερμανική Αγωγή»

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ε΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Δήμητρα Φλώρου, Εκπαιδευτικός Π.Ε.
Νικόλαος Στεφανόπουλος, Εκπαιδευτικός Π.Ε.
Ευσταθία Χριστοπούλου, Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Σουζάννα-Μαρία Νικολάου, Λέκτορας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ασημίνα Βατσίτη, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
Νταίζη-Μαργαρίτα Δανιηλίδου, Σχολική Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης
Βασιλική Πασχαλιώρη, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Α΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Μαρία Αργυρίου, Εκπαιδευτικός Μουσικής-Μουσικοπαιδαγωγός
Ελένη Τσούτσια-Λουλάκη, Μουσικοπαιδαγωγός
Μαρία Μαγαλιού, Εκπαιδευτικός Μουσικής-Μουσικοπαιδαγωγός

Β΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Μαρία Αργυρίου, Εκπαιδευτικός Μουσικής-Μουσικοπαιδαγωγός
Ελένη Τσούτσια-Λουλάκη, Μουσικοπαιδαγωγός
Μαρία Μαγαλιού, Εκπαιδευτικός Μουσικής-Μουσικοπαιδαγωγός

Γ΄+ Δ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Δέσποινα Μπογδάνη-Σουγιούλ, Εκπαιδευτικός μουσικής, συγγραφέας, μουσικοπαιδαγωγός συστήματος Orff
Δέσποινα Σαλκιτζόγλου, Εκπαιδευτικός μουσικής
Μαρία Καφημάνη, Εκπαιδευτικός μουσικής
Ανάδοχος Συγγραφής Εκδόσεις Πατάκη

Ε΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Κατερίνα Αποστολίδου, Εκπαιδευτικός μουσικής
Χρυσάνθη Ζεπάτου, Εκπαιδευτικός μουσικής

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
Μαρία Θεοδωρακοπούλου, Εκπαιδευτικός
Γρηγόριος Παπαντώνης, Εκπαιδευτικός Μουσικής
Χαρίκλεια-Άννα Παρασκευοπούλου, Εκπαιδευτικός Μουσικής
Ιωάννης Σπετσιώτης, Σχολικός Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής
Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Α'+Β' ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Θωμάς Ζωγράφος, Καθηγητής Καλλιτεχνικών Β/θμιας Εκπαίδευσης
 Δημήτρης Μπέσσας, Καθηγητής Εικαστικών στο Π.Τ.Δ.Ε. Δυτικής Μακεδονίας
 Ελεονόρα Μπέσσα, Δασκάλα
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Γ'+Δ' ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Θωμάς Ζωγράφος, Καθηγητής Καλλιτεχνικών Β/θμιας Εκπαίδευσης
 Δημήτρης Μπέσσας, Καθηγητής Εικαστικών στο Π.Τ.Δ.Ε. Δυτικής Μακεδονίας
 Ελεονόρα Μπέσσα, Δασκάλα
 Ανάδοχος Συγγραφής Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Ε'+ΣΤ' ΤΑΞΗ

Παρατηρώ και Δημιουργώ
 Συγγραφείς
 Απόστολος Ν. Μαγουλιώτης, Εικαστικός, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
 Αθανάσιος Τσιπλητάρης, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Α'+Β' ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Παγώνα Μπουρνέλλη, Επίκουρος Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Δήμητρα Κουτσούκη, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Μαγδαληνή Ζωγράφου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Μαρία Μαριδάκη, Επίκουρος Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Δημήτρης Χατζόπουλος, Καθηγητής Φυσικής Αγωγής
 Ολυμπία Αγαλιανού, Εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής

Γ'+ Δ' ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Παγώνα Μπουρνέλλη, Επίκουρος Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Δήμητρα Κουτσούκη, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Μαγδαληνή Ζωγράφου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Ιωάννης Αγγελονίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ
 Δημήτρης Χατζόπουλος, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ

Ε'+ΣΤ' ΤΑΞΗ

Συγγραφείς
 Ιωάννης Θεοδωράκης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ΤΕΦΑΑ
 Νικόλαος Διγγελίδης, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ΤΕΦΑΑ
 Ελένη Ζέτου, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Θράκης, ΤΕΦΑΑ
 Ιωάννης Δήμας, Ε.Ε.Δ.Ι.Π. ΣΤΟ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΤΕΦΑΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ

1. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ
2. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό
3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Εικαστικών
4. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Θρησκευτικών
5. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Ιστορίας
6. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής
7. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μαθηματικών
8. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μελέτης Περιβάλλοντος
9. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μουσικής
10. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Γεωλογίας- Γεωγραφίας
11. ΑΠΣ «Ερευνώ το Φυσικό Κόσμο»
12. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Φυσικής Αγωγής
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ
13. Ευέλικτη ζώνη
14. Αγωγή Υγείας
15. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
16. Οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων
17. Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων
18. Βιβλιογραφία
Τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Δημοτικό περιλαμβάνουν:
1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος
2. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Τα Α.Π.Σ. για το Δημοτικό(με μικρές διαφοροποιήσεις για κάθε γνωστικό αντικείμενο) περιλαμβάνουν:
1. Ειδικοί σκοποί
2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας
3. Διδακτική μεθοδολογία
4. Αξιολόγηση
5. Διδακτικό υλικό
6. Προδιαγραφές βιβλίων και λοιπού διδακτικού υλικού